

Notes

MONOGRÀFIC: *La indústria de la bici i la moto a Mollet*

Notes

VOLUM 33
2018

Aquest llibre ha estat editat amb el suport de

És rigorosament prohibida, sense l'autorització dels titulars del *copyright*, sota les sancions establertes a la llei, la reproducció total o parcial d'aquesta obra per qualsevol procediment, incloent-hi la reprografia i el tractament informàtic, i la distribució d'exemplars mitjançant lloguer o préstec públics.

Les lletres **Notes** de la portada han estat dibuixades per Joan Abelló

© TEXT: Les persones que signen els articles
© EDICIÓ: Centre d'Estudis Molletans-Ajuntament de Mollet del Vallès
(Can Lledó, c/ Comte d'Urgell, 26)
FOTOGRAFIA PORTADA: Família Basolí Ferret
TIRATGE: 750 exemplars
IMPREMTA: IG Santa Eulàlia de Ronçana
ISSN: 1578-6009
ISBN: 978-84-946558-1-4
DL: B-37-059-1987

SUMARI

PRESENTACIÓ	5
MISCEL·LÀNIA	7
L'Himne a Mollet: identitat i valors	9
O. Fort	
El somni de Joan Borrell. Els remences de Mollet. Famílies pageses i servitud en els segles XIV i XV	41
J. Vilaginés	
Història de la carretera de Badalona a Mollet (1862-2005)	57
X. Pérez	
Les Germanes de Sant Josep de Cluny. La primera escola religiosa de Mollet	73
F. Orga i J. Ventura	
Cent anys de Col·legi Lestonnac a Mollet	87
M. J. Dach i E. Safont	
Els proveïments alimentaris a les localitats de Lliçà de Vall i Mollet del Vallès entre el 1936 i el 1950	101
A. Muñoz	
La repressió franquista a Mollet del Vallès: els procediments judicials militars (1939-1945)	117
M. À. Suárez	
Pelegrí Pi Planells i Jacint Marquina Ferrer. Lideratge i solidaritat de dos molletans en temps difícils ...	175
E. Prades, J. Rodríguez i M. Tura	
MONOGRÀFIC	187
Presentació: La indústria de la bici i la moto a Mollet	189
J. Bertran	
Mollet, de la bici a la moto	193
I. Martos	
Ducson, una marca genuïnament molletana. Aproximació històrica a Indústria Ciclista Solà (1925-2000) ..	203
A. Cano i M. C. Macià	
Mollet, capital de la indústria auxiliar de la moto	217
A. Muñoz	
Mollet al podi del motor: pilots i màquines	227
M. Domènech	
Derbi, el dia en què el present va devorar el futur	243
J. C. Orengo	
Mecatècno, un bressol de campions nascut a Martorelles. Foment de la moto des de la infància	251
M. Rabasa	
El Museu Isern de la Moto (Mollet del Vallès)	265
G. Isern	
FITXES D'ART	273
De la bici a la moto segons els padrons tributaris municipals	275
D. González	
Ramon Casas, el cartellisme i el motor al Museu Abelló	279
J. Septién	

Presentació

Sumem anys –30, en va fer el passat mes de novembre!– i sumem números de la revista-llibre *Notes*, que és gran per aquesta llarga trajectòria, i, sobretot, per la riquesa en coneixement de Mollet i del Baix Vallès que conté.

M'enorgrulleix especialment aquest número perquè presenta el monogràfic d'un tema tan consubstancial de Mollet com ha estat la bicicleta i la moto, com a objectes de desplaçament, com a objectes d'esport i competició i com a elements fonamentals d'una indústria derivada. I com a tema de recerca és inèdit, ja que mai fins ara havíem plantejat i estudiat com va ser el pas de la indústria de la bicicleta a la moto a casa nostra, com es va arribar a tenir una gran indústria de fabricació de motos que, alhora, assolia triomfs mundials en les millors competicions internacionals, i com al mateix temps desenvolupava una indústria auxiliar del motor que va ser referent a tot Catalunya i a tot Espanya i per a les principals marques fabricants del sector. Mollet no només era coneguda per la Derbi, sinó també per un nom emblemàtic, la Ducson, avui dia objecte de culte pels entesos i els col·leccionistes.

En un any en què Mollet celebra la seva nominació com a Ciutat Europea de l'Esport, és oportú haver dedicat unes jornades de recerca sobre la bicicleta i la motocicleta a Mollet. Volem fer paleses, així, la dedicació, l'empenta, la iniciativa i l'enginy de molts molletans, empresaris, emprenedors i treballadors, que molts anys enrere van saber transformar la indústria de les dues rodes, de la bici a la moto, en una indústria que va arrelar a casa nostra i que ha arribat a ser, tal com veiem ara, en la perspectiva dels anys, emblemàtica i identitària.

Tot això ho podrem veure i descobrir de la mà de les persones que, des del CEM, han fet possible el relat històric, ordenat i documentat d'aquests anys, i és una feina i dedicació que agraeixo efusivament. I vull expressar, també, aquest agraïment més sincer a la família Isern la qual, juntament amb el seu museu, el Museu Isern de la Moto i la funció social que té, ens ajuden des de fa anys a construir i preservar la memòria històrica sobre la moto en aquests anys tan importants a la ciutat.

A més del monogràfic, trobareu una extensa i valuosa miscel·lània, que recull, com sempre, articles molts interessants per seguir descobrint la nostra història: el nostre passat medieval, les duríssimes vicissituds de la postguerra molletana i de l'exili, una part important de l'ensenyament molletà, amb les monges de Cluny, primer, i després amb la congregació de Lestonnac, la història de la carretera de Badalona i un relat aprofundit sobre la història de l'himne de la ciutat i els valors que reflecteix. Serveixi, aquest darrer, d'homenatge a Joan Ambrós i Lloreda, autor del poema inspirador de l'himne, de qui el passat 15 d'octubre es van complir 25 anys de la seva mort.

Vull agrair a tots els articulistes d'aquest nou *Notes* la seva dedicació, recerca i aportacions al coneixement de Mollet. A la Indústria Gràfica Santa Eulàlia, el meu reconeixement a la valuosa tasca que fan, que va molt més enllà de l'edició i la impressió. I al Centre d'Estudis Molletans, amb totes les persones que l'impulsen, hi treballen i s'hi dediquen amb tanta constància i encert,

els felicito pels bons resultats que tenim, un any més, en format de revista, i els agraeixo la gran feina que fan, alhora que els encoratjo a fer créixer el ric cabal que ens permet saber qui som, què hem fet i difondre-ho amb tanta solvència i tant d'orgull.

Josep Monràs i Galindo
Alcalde i president del Centre d'Estudis Molletans

Miscel·lània

L'Himne a Mollet: identitat i valors

Oriol Fort i Marrugat*

Resum

Aquest article —elaborat a partir de fonts escrites i orals— relata els fets i el procés cronològic que van adreçar el poema de Joan Ambrós i Lloreda titulat “Himne a Mollet” a ser adoptat oficialment com a himne de Mollet del Vallès.

Semblantment, exposa el trajecte musical de la composició del mestre molletà Vicenç Corominas i Pi que, plena de l'esperit claverià i de la musicalitat catalana, ens mena —unint paraules i música— a un veritable himne que esdevé un emotiu i vibrant cant del poble.

D'altra banda, el treball analitza i confirma els valors humans, culturals, socials i polítics de Joan Ambrós i Lloreda palesats en el contingut del poema i plasmats en cada una de les seves estrofes, curulles de missatges de *progrés*, *virtut* i *amor*. Aquests valors cal que esdevinguin expressió profunda i sentida de la identitat i de la voluntat de la nostra ciutat.

Figura 1. Joan Ambrós Mollet (1978). Font: C. Ambrós

Paraules clau

Joan Ambrós, Vicenç Corominas, Mollet del Vallès, himne, identitat, valors.

Abstract

This article, elaborated from written and oral sources, relates the facts and the chronological process that led the poem by Joan Ambrós i Lloreda entitled “Hymn to Mollet”, to be officially adopted as the anthem of Mollet del Vallès.

Similarly, it exposes the musical route of the composition by Vicenç Corominas i Pi which, filled with the Claverian¹ spirit and Catalan musicality, brings us —joining words and music— to a true anthem that becomes an emotional and vibrant song of the people.

On the other hand, the work analyses and confirms the human, cultural, social and political values of Joan Ambrós i Lloreda reflected in the contents of the poem, and embodied in each of its verses, full of messages

* Humanitòleg i gestor cultural, oriol@fort.cat

¹ Josep Anselm Clavé (1824-1874). Catalan musician and politician. Founder of corals among the working class with the aim of cultural and musical education: els Cors de Clavé.

of *progress, virtue and love*². These values must become a deep and meaningful expression of the identity and the will of our city.

Key Words

Ambrós, Corominas, Mollet, anthem, identity, values.

1. Introducció

Alguns pobles, malgrat haver esdevingut ciutats, serveixen encara aquella personalitat, aquella parença que els va caracteritzar durant els llargs segles de creixement lent i temperat –en podríem dir humà.

Alguns pobles o ciutats, per la seva història –potser atzarosa– omplen la seva fisonomia amb urbanisme i construccions que mostren el seu trajecte esplendorós. D'altres, com és el cas de la vila pagesa de Mollet del Vallès –modesta durant els més de mil anys d'assentament en terres vallesanes– no poden lluir tants esquers.

Som un poble sense vestigis d'un passat insigne. Les nostres petges es resumeixen en un menhir esplèndid, un assentament prehistòric i un altre de romà ben discrets –ara enterrats–, algunes masies amb detalls d'història i d'art, unes preuades restes de velles conduccions d'aigua pagesa i vilatana, i un notable campanar d'origen romànic amb un discordant coronament modern. Hem estat un poble petit, sense bisbes ni comtes, sense capitalitats ni fortunes; poble de pagesos i de treballadors, de dones i d'hommes arrelats en l'esforç de la vida.

No és fins la industrialització de finals del segle XIX quan es produeix la primera revolució que ens menarà, a partir dels anys seixanta del segle XX, a la segona revolució; en aquest cas,

d'enorme creixement demogràfic i de tendència imparabile vers la ciutat de serveis que som actualment.

Em refereixo a cent-cinquanta anys en què, amb una velocitat, força i profunditat mai equiparable a cap altre canvi produït en els anteriors mil anys, es transforma la terra, el treball, l'urbanisme, l'habitatge, la cultura, la parla i, amb tot això, la idiosincràsia molletana.

Joan Ambrós i Lloreda (Mataró, 1906-Abbeville, França, 1992), pregon ciutadà de Mollet malgrat haver-hi viscut poc menys de vint-i-cinc anys –el franquisme el va fer fora de la seva terra el 1939–, incansable pensador, escriptor, cronista i poeta –i manyà i paleta– sintetitza, en els seus escrits, la identitat, mentalitat i personalitat molletanes. Unes obres nascudes de la

Figura 2. Joan Ambrós i Cisqueta Ambrós. Abbeville (1952). Font: C. Ambrós

² Lemma of the Claverian corals.

inquietud als anys vint, formades amb il·lusió i dolor en la República i en la Guerra del 36-39, i madurades i consolidades durant els més de cinquanta anys d'exili a França.

Un dels seus poemes, “Himne a Mollet”³, escrit en primera versió el 16 gener de 1980 i, en versió definitiva, dedicat al seu gran amic molletà Emili Codina i Pou, compendia, mitjançant el seu llenguatge republicà i catalanista, els valors socials que el mouen i els sentiments profunds que el vinculen a Mollet del Vallès, i que es corresponen a allò que podem anomenar l'essència del molletanisme. Essència que, en trontollar en aquest nostre món en procés de deshumanització i d'uniformització, exigeix recordar-la, honorar-la, refermar-la i renovar-la.

Havent viscut ben directament com a regidor de Cultura de l'Ajuntament de Mollet tot el procés que ens va portar a l'aprovació com a himne oficial de Mollet d'aquest poema d'Ambrós amb música del compositor molletà Vicenç Corominas i Pi, em vaig proposar recordar-ne els orígens, situar-lo en el context de l'obra i de la vida d'Ambrós, analitzar-ne el seu contingut des d'un punt de vista humà, cultural, social i polític i, en examinar-ne la part musical, emprar-ho, també, per extreure'n les relacions amb els valors que representa Josep Anselm Clavé, simbolitzats a Mollet pel cant entranysable de la Coral El Clavell.⁴

A més d'aquest aspecte de recerca, el treball pretén enaltir contingut i forma –lletra i música– de l'himne,

per tal de promoure'n i instar-ne la coneixença i la interpretació com a cant dels nostres valors de poble arrelat en la terra, el treball i les llibertats.

Vull agrair les col·laboracions joioses i imprescindibles de Cisqueta Ambrós i Tugas, Vicenç Corominas i Pi, Jaume i Joan Codina i Torrents, i Gloria Cámara Maroto. Les converses amb tots ells van enfortir les emocions i van confirmar la pertinència i la voluntat de fer aquest treball.

Gratitud a Yolanda Vallès Ambrós que, com la seva mare, em va acollir a Reims i a Abbeville amb afecte familiar i em va facilitar informació i documentació. A Rita Roca, presidenta de la Coral El Clavell per permetre'm l'accés a tota la valuosa documentació d'aquesta històrica entitat. A les companyes del Centre d'Estudis Molletans (CEM), Consol Garcia-Moreno i Marchan per enriquir aquest treball amb els seus coneixements i documentació sobre Ambrós, i M. Àngels Suárez i González per les seves anotacions. A Jordi Bertran i Duarte, director del CEM, i a Dolors González Reche, responsable de l'Arxiu Municipal de Mollet, per la seva assistència en aspectes acadèmics i arxivístics. A Pepa Ventura, directora del Museu Abelló, per les fotografies de la Medalla de la Ciutat.

El passat 15 d'octubre de 2017 va fer vint-i-cinc anys de la mort de Joan Ambrós i Lloreda. Serveixi aquest article com a emocionat homenatge a un home amat de progrés, virtut i amor, i de testimoniatge d'afecte per la seva filla Cisqueta Ambrós i Tugas.

³ Malgrat que citem aquest poema com a “Himne a Mollet”, l'encapçalament dels manuscrits és: “Mollet del Vallès (Himne)”, i a sota, en quasi totes les còpies manuscrites: “Dedicat al meu gran amic Emili Codina que és un gran patriota i a l'ensem l'instigador d'aquest himne”.

⁴ Vegeu: GARRIGA (1990). Relat dels primers setanta-cinc anys de la Coral El Clavell. El 2013 en va complir cent. Vegeu, també, BOTER DE PALAU (2002: 16-23).

12

Figura 3. **Tomba de la Família Ambrós. Homenatge amb motiu de 25è aniversari de la seva mort. Abbeville (2017).** Foto: Y. Vallès. Font: O. Fort

2. Himnes

Encara que sigui de manera breu, escau definir què és un himne per tal que ens serveixi per a copsar la idoneïtat de la composició que estem analitzant.

Prenc dels diccionaris de l'Institut d'Estudis Catalans (a), de la Real Academia Española de la Lengua (b) i de l'Académie française (c), les accepcions que més és vinculen al nostre cas, sense entrar ni en els antics orígens dels himnes ni en els seus diferents usos:

a) Composició poètica o musical de lloança que exalta els ideals d'un individu, un poble, una institució, etc.

b) Composición musical emblemática de una colectividad, que la identifica y que une entre sí a quienes la interpretan.

c) Chant ou poème lyrique qui célèbre une personne, un évènement, ou qui exalte un sentiment, un idéal.

Per tant, l'himne hauria de ser una composició poètica i/o musical que exaltés uns ideals i uns sentiments del nostre poble, que ens identifiqués i que ens unís.

En acabar, podrem veure si són aquestes les condicions que compleix el nostre himne. No forma part de la definició d'un himne però és consubstancial per al seu arrelament en la comunitat que tingui un ampli reconeixement, que la ciutadania s'hi senti identificada. En democràcia, si l'himne no té un recorregut històric, cal

que el procediment d'acceptació com a himne oficial tingui el màxim suport possible de les institucions i persones responsables d'aquesta aprovació. Essent la unanimitat allò ideal per a un símbol que ens ha de representar; com ho són, també, la bandera i l'escut.

Com assenjala el Reglament d'Honors, Símbols i Distincions de l'Ajuntament de Mollet, aprovat pel Ple de l'Ajuntament en sessió celebrada el 30 d'octubre de 1997:⁵

“Article 20: Els símbols de la ciutat són l'escut, la bandera i l'himne

Article 21: Els símbols de la ciutat representen la nostra història, les nostres

⁵ BOPB, núm. 41, pàg. 28-29, de 17 de febrer de 1998 i Acta del Ple de l'Ajuntament de Mollet del Vallès, de data 30 d'octubre de 1997. AHMMV

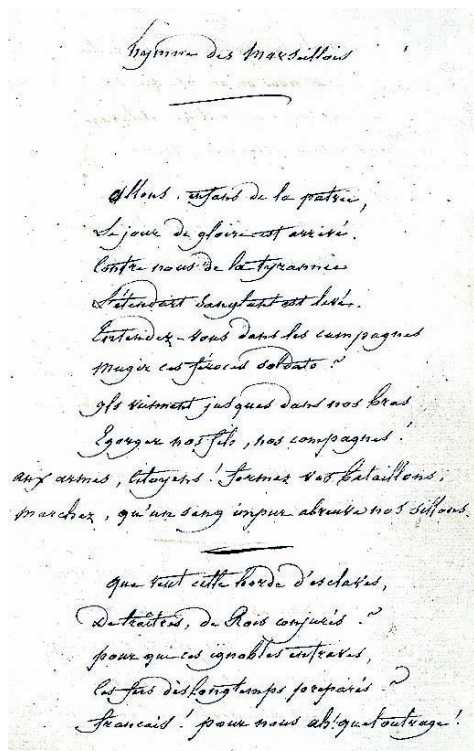

Figura 4. Manuscrit de Rouget de Lisle, autor del text de “La Marseillesa” (<http://www2.assemblee-nationale.fr/decouvrir-l-assemblee/histoire/dossier-historique-la-marseillaise/les-paroles-de-la-marseillaise>)

institucions i el conjunt de tota la ciutadania sense cap distinció. Els símbols de la ciutat mereixen el més alt respecte i cal sempre usar-los amb la consideració que cal atorgar a allò que sintetitza el nostre devenir com a poble.”

Les disposicions oficials de l'Ajuntament de Mollet en relació als símbols de la ciutat i, en concret, en relació a l'himne, concorden amb la voluntat de situar-lo en l'espai dels ideals, dels sentiments, de la identificació i de la unitat, mereixent, en ser un símbol de

tota la població, la màxima coneixença, reconeixement i respecte.

Per cloure aquest apartat cal dir que no és gens usual que pobles, viles o ciutats tinguin himne⁶. Una breu recerca sobre les poblacions de l'Estat feta a través d'Internet dona una resposta minsa i de valor relatiu: manquen fonts oficials. A l'Estat he trobat nou poblacions a Castella, una a Navarra (Euskal Herria), nou al País Valencià i dues a ses Illes Balears (Països Catalans). Són poblacions amb himne, no sempre oficialitzat.

Tampoc a Catalunya en trobem gaires. Girona amb la sardana “Girona m' enamora”, de Ricard Viladesau; Sant Feliu de Guíxols, amb l'emblemàtica sardana “Juny”, de Juli Garreta i Ambrosí Carrión; Navarxes, amb l’“Himne de Sant Valentí”; Arenys de Mar, amb l’“Himne de Sant Zenon”; Palafròls o, ben a prop nostre, Montmeló.

Com es pot observar en aquesta darrera relació, alguns himnes religiosos han esdevingut ben representatius. Ho podem corroborar amb “El Virolai” a Catalunya, amb música de Josep Rodoreda i lletra de Jacint Verdaguer, o amb els “Goigs de Sant Vicenç” a Mollet, veritable protohimne molletà amb música del mestre Antoni Suñé i Font i lletra de Manuel Bertran i Oriola, estrenat per la Parròquia el 1946 (ARIMON, 1990: 42).

No correspon a aquest treball fer una recerca rigorosa sobre els himnes; tanmateix, a partir de la investigació feta podem afirmar que l'himne de Mollet és un dels que més enalteixen valors humans universals, expressats a través de la història, de l'entorn i de les vivències molletanes.

⁶ Segons la publicació municipal Quatre Cantons (octubre-novembre de 1994), Mollet va ser la primera ciutat de l'Estat que va aprovar un himne oficial mitjançant un acord de Ple. La recerca que s'esmenta a continuació, no permet dubtar d'aquesta afirmació.

3. Joan Ambrós i Lloreda: cultura i política⁷

Joan Ambrós va néixer a Mataró el 3 de maig de 1906, fill d'Andreu Ambrós Estrada i de Francesca Lloreda i Torres. Va morir en terres franceses el 1992. Escriu Cisqueta Ambrós:

“El meu pare va morir el 15 d'octubre, aniversari de l'afusellament del president Companys. Va ser enterrat en terra estrangera al costat de la meva mare, però dins el bagul hi ha una gerra plena de terra que ell mateix va anar a cercar, acompanyat dels seus amics Codina, fidels entre els fidels, al Fossar de la Pedrera, quan encara el cementiri estava en abandó. Segons la seva voluntat, una senyera catalana cobria completament el taüt, i el Cant dels Ocells va omplir l'àmbit del cementiri.” (CORBALÁN i GARCÍA-MORENO, 2002: 11)

Figura 5. Joan Ambrós. Mollet (1929). Font: C. Ambrós

14

Alguns apunts sobre la seva vida ens mostraran tant els aspectes de la seva personalitat com del seu pensament que, sempre fugint de la presumptuositat, va anar acompanyat de l'acció, del treball col·lectiu i per a la col·lectivitat.

Ambrós arriba a Mollet amb vuit o nou anys, als voltants de 1915. Temps convulsos per a Europa i per a Espanya. També per a Catalunya i per a Mollet, però engrescats –l'una i l'altra– per les transformacions polítiques, econòmiques i socials, per la força cultural i identitària de la Renaixença, per l'enorme capacitat de gestió i de govern d'Enric Prat de la Riba des de la Diputació de Barcelona i la Mancomunitat, i per l'extraordinari creixement associatiu, germen dels èxits col·lectius en educació, cultura, treball, condicions de vida i drets nacionals. Ambrós, de la mà del seu

pare, va viure i protagonitzar a Mollet el que en podríem dir els fonaments de la modernitat de Catalunya.

Corbalán i Garcia-Moreno (2002: 29) ens ofereixen unes paraules d'Ambrós escrites el 1966: “En la meua infància, el meu pare m'ensenyà el republicanisme [...]. Vaig aprendre que república (de res i publica, cosa pública) era sinònim de llibertat, que democràcia (de demos, poble, i kratos, autoritat) era igual a fraternitat i que dret equivalia a igualtat”.

Continuo aquest punt de partida polític i social ambrosià, citant la mateixa obra (2002: 31-32), ara en paraules dels autors:

“L'altra influència que rebé Joan Ambrós en la seva joventut fou la més purament catalanista, encarnada per Prat de la Riba i les seves dues obres

⁷ He fet notar anteriorment, que el llibre de referència sobre Ambrós i Lloreda és el de CORBALÁN I GARCÍA-MORENO (2002). En aquest treball només ressenyo alguns apunts sobre la seva vida i el seu pensament.

Figura 6. Invitació dels Cantaires de Mollet a Feliu Tura Valldeoriola (1935). Font: M. Tura

que definiren el seu ideari: *Compendi de Doctrina Catalanista* (1894) i *La Nacionalitat Catalana* (1906). Prat de la Riba, líder de la Lliga Regionalista des del 1901 i president de la Mancomunitat de Catalunya del 1914 al 1917, fou el gran teòric del catalanisme [...]. Tot i que l'ideari polític de la Lliga –ni amb Prat ni després– no va ser independentista, va ser el primer polític que utilitzà els termes nació i nacionalisme per a referir-se a Catalunya.”

Certament, no em puc estendre amb exemples i cites, donat el caràcter d'aquest treball i atès que el millor coneixement d'Ambrós és a l'abast de tothom amb la publicació de referència de Corbalán i Garcia-Moreno, sense oblidar Josep Fortuny i Torrens. Una

biografia política, *La Segona República i la Guerra Civil a Mollet del Vallès o La Sardana a Mollet. Un segle d'història*,⁸ entre altres.

Esquemàticament, deixaré constància de la prolífica activitat d'Ambrós tant en l'àmbit cultural com en el polític. Ens ajudarà a entendre el seu pensament i els seus valors.

A Mollet i fins l'exili el 1939, hom pot destacar:⁹

- 1926: es funda el Foment de la Sardana. Ambrós n'és un dels fundadors. Hi coincidirà amb qui serà el seu gran amic i destinatari del poema “Himne a Mollet”, Emili Codina i Pou.¹⁰
- Anys vint: membre de la penya teatral Els uns i els altres. Fa de Rovelló a Els Pastorets del 1929.

⁸ Vegeu apartat 8.1 Bibliografia.

⁹ Dades extretes dels llibres: SOLÉ TURA (1986); Arimon (1990); GARRIGA (1990); DIVERSOS AUTORS (1993); SUÁREZ (2000); CORBALÁN I LARDÍN (2000); CORBALÁN I GARCIA-MORENO (2002); ARIMON (2006); I GARCIA-MORENO (2007). També dels llibres d'actes i de socis de la Coral El Clavell, i de diverses converses ja citades. No n'especifico la referència completa d'aquesta part per no fer excessivament carregosa la lectura, perquè algunes dades es troben, alhora, en diverses publicacions.

¹⁰ Va escriure Emili Codina “Dins l'atmosfera del Foment va ser on vàrem establir ambdós unes relacions d'amistat.” CORBALÁN I GARCIA-MORENO (2002: 13).

Figura 7. Joan Ambrós i el seu pare, Andreu Ambrós, amb la Coral El Clavell davant La Marineta (anys 30). Font: AHMMV

16

- Cofundador del Centre Excursionista, en l'àmbit de l'entitat Niu d'Art.
- Arxiver bibliotecari de l'Ateneu.
- 1926-1929: secretari de la Junta del Foment de la Sardana.
- 1930-1932: president del Foment de la Sardana. Representant la Lliga Sardanista i delegat a la IV Assemblea general de la Lliga Sardanista, a Manresa, el juny de 1933.
- 1929-1931: cantaire a l'entitat Societat Coral-Secció Cantaires de Mollet.¹¹
- 1932: cantaire de la Societat Coral Recreativa El Clavell¹². En fou vice-president.¹³ Hi coincidí amb el seu

pare, Andreu Ambrós Estrada que fou vocal segon de la primera junta.¹⁴

- Febrer 1936-agost 1936: president del Foment de la Sardana. Deixa la presidència per poder dedicar-se a les milícies antifeixistes.
- 1937-1939: president del Foment de la Sardana.
- 1931-1936: membre del cos de redacció de *Nostra Veü*.¹⁵ També escriu a *Nostre Ideal* (amb el pseudònim JALL) i *Inquietuds*. Corresponsal a Mollet de *La Publicitat* i *La Nau*, publicacions d'àmbit català.
- 1923: membre d'Estat Català. Partit fundat per Francesc Macià, el 1922.
- 1924: funda i presideix un centre excursionista a Mollet. Forma escamots per a la futura creació d'un exèrcit català. També es vincula a la Societat d'Estudis Militars (SEM)¹⁶.
- Membre del Partit Català Republicà
- 1930: vicesecretari del Consell Directiu del Centre Catalanista Republicà (CCR).
- Gener de 1934: membre de la candidatura del CCR-ERC per a Conseller Municipal (encapçalen la llista Feliu Tura Valldeoriola¹⁷, Josep Fortuny Torrents¹⁸ i Pelegrí Pi Planellas).
- Gener de 1934: escollit regidor per la candidatura del CCR-ERC.

¹¹ Entitat fundada el 1918 (BOTER DE PALAU, 2002: 100).

¹² El cor El Clavell va néixer, el 1913, com a Societat Coral Humorística El Clavell (o "Colla" Humorística El Clavell). En entrar a formar part de la Federació de Cors de Clavé, el 1931, va canviar el nom per Societat Coral Recreativa El Clavell.

¹³ Llibre d'actes de la Coral El Clavell. Acta de 7 d'agost de 1934.

¹⁴ Llibre d'actes de la Coral El Clavell. Acta d'1 de febrer de 1932.

¹⁵ Vegeu GARCIA-MORENO (2007: 92-98).

¹⁶ "Als 17 anys jo era president d'un centre excursionista militar." CORBALÁN I GARCIA-MORENO (2002: 36). Ambrós i el també molletà Pere Bonvilà foren acusats de pertànyer al SEM; tanmateix, com la gran majoria d'acusats, foren absolts per falta de proves. (2002: 37).

¹⁷ Per a més informació sobre Feliu Tura i Valldeoriola i l'extensa història pagesa i política dels Tura de Can Pinyonaire, vegeu TURA (2018), premi Carles Rahola d'assaig, 2017.

¹⁸ És molt profunda la relació entre Ambrós i Fortuny. La referència a l'assassinat de Fortuny en l'article "La pena de mort" mostra, amb amargura, el seu dolor. (2002: 221).

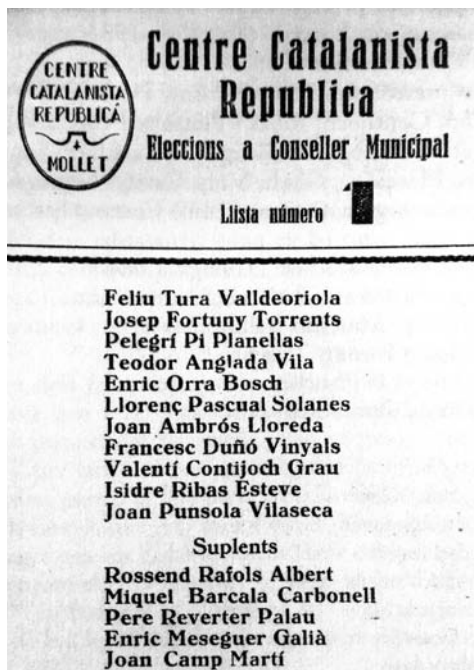

Figura 8. Papereta de votació del Centre Catalanista Republicà (1934). Hi figura J. Ambrós. Font: AHMMV

És nomenat vocal de la Comissió d'Obres Públiques; president de la Delegació municipal del cementiri i delegat (president) a la Junta municipal del Cens¹⁹.

- Febrer de 1936: retorn dels governs cessats pels Fets d'Octubre de 1934. Ambrós és regidor.
- Octubre de 1936: regidor per ERC (n'és l'alcalde Feliu Tura).

- Octubre de 1937: regidor per ERC. Nomenat quart tinent d'alcalde (n'és alcalde Josep Fortuny). Exercí de regidor de Cultura i de Finances i de responsable d'Obres Públiques.
- Abril de 1938: s'incorpora voluntari a l'Exèrcit Popular.
- Delegat del Comitè Pro-Refugiats.
- Delegat d'ERC al Socors Roig Internacional. En fou secretari general.

Tampoc a l'exili deixa de treballar per la seva terra i pels seus ideals. És als anys cinquanta quan retorna a l'activitat literària:

“Més tard, amb una prematura jubilació, tindrà ocasió de dedicar molt de temps a l'activitat literària i a la reflexió ideològica, que plasmarà en els seus escrits, molt dels quals els fa com a col·laborador de revistes d'associacions catalanes a l'exili; altres quedaran inèdits. Amb ells inicia una frenètica lluita contra el franquisme i en defensa de les llibertats i la identitat de Catalunya. Tenim constància que articles seus han estat publicats en revistes de casals catalans que aplegaven exiliats a Angulema (*Mai no morirem*), a Suïssa (*Plançó*) i probablement a Montpeller (*Vida Nova*). D'aquesta època són el conjunt més important dels seus escrits, que fa per a la revista *Mai no morirem*, compendi del seu pensament polític.” (2002: 16)

Com es constata, el treball i l'obra

¹⁹ Són de lectura indispensable i agraïda els capítols “La tasca a l'Ajuntament Republicà” (1934-1938) i “Joan Ambrós a la Guerra Civil (1938-1939)”, (2002: 73-95), en què es descriuen les nombroses activitats, responsabilitats i preocupacions d'Ambrós des de l'Ajuntament. Uns afanys per la quotidianitat que mostren les seves característiques de proximitat i humanitat. Escau citar Joan Solé Tura (1988b: 109) per complaure'ns amb un singular exemple: “Mentrestant el nou conseller Joan Ambrós i Lloreda, esperit sensible a la poesia i a la cultura en general, es queixa reiteradament de que les campanes de l'església toquen massa sovint i amb acusada estridència. Tampoc li cau bé que les sirenes de les fàbriques desvetllin a la gent de bon matí, al migdia a la migdiada i a les nits al plegar. S'acorda comprar-li un paquet de coto fluix a cal Foz perquè es pugui tapar les orelles. L'Ambrós, una bona persona, dóna les gràcies en sentides paraules”. Altrament, atesa la relació de responsabilitats polítiques que Ambrós va assumir, es pot afirmar que va tenir nombroses i destacades activitats des de l'Ajuntament i des de les diverses organitzacions a les quals va pertànyer, i que totes elles estaven sustentades per uns fonaments plens de republicanisme, llibertat, democràcia, solidaritat, catalanitat i molletanisme.

d'Ambrós és enorme. El llibre de Corbalán i Garcia-Moreno (2002) conté un recull extraordinari de quasi 360 pàgines que exposen, directament de la seva veu, els sentiments i els valors que el feren viure: poemes i sardanes (des de Catalunya i des de l'exili), articles per a publicacions de Mollet o de Catalunya, articles per a publicacions de les comunitats catalanes a l'exili i, finalment, amb un emocionant valor afectiu i humà, un seguit de correspondència –aquest vital voler ser-hi des de la cruel distància– que acaba de reblar el clau de la seva humanitat. Els autors suara citats descriuen de manera sensible i fidel l'entorn emocional d'Ambrós en escriure a l'exili:

“Per en Joan Ambrós aquesta inclinació [a escriure] era prou forta per no extingir-se davant les vicissituds de la seva vida. Recorda en cartes i altres escrits com era la seva terra, la gent que l'envoltava, els ideals que inflamaven el seu patriotisme i que li donaven tema i inspiració per als seus escrits. Es lamenta també que la llunyania de Catalunya i dels éssers que estimava li resta inspiració, ja que li falta la saba que necessita tot escriptor perquè la seva creació tingui la qualitat desitjable. Però la inclinació a la lletra escrita és tan forta que, tan bon punt les circumstàncies li ho permeten, torna a agafar la ploma i a posar-se davant el paper. N'hi ha prou amb un moment de nostàlgia, o un retall de diari que li arriba d'un amic, o la invitació d'uns amics que l'animen a escriure quelcom sobre la seva terra destinat a ser lletra d'himne i sardana.” (55-56)

En tot això tractat fins ara podem

anar trobant les paraules clau que conformaran el seu pensament i la seva actitud que, sense renúncies ni defalliments, va servir i defensar fins la seva mort: república, llibertat, democràcia, fraternitat, pau, dret, igualtat, Catalunya, catalanisme, nació. Són les paraules que mouen la seva vida. Però cal afegir-n'hi, si més no, tres més: família, amor i amistat.²⁰ I una altra: Mollet.

D'altra banda, Ambrós té una característica que el dissimila d'altres persones que poden reunir semblants virtuts. Aquests fonaments tan humans i tan socials que sustenten la seva personalitat i la seva vida, Ambrós no se'ls queda dins seu o per compartir-los només amb el seu entorn més proper. Ambrós, activista i difusor d'allò social, pedagog, vol i necessita compartir la seva riquesa vital i intel·lectual, també espiritual, amb tots aquells que el vulguin llegir o escoltar. Com un apòstol de la *vida bona* de Sòcrates, de Plató, d'Aristòtil, reflexiona i escriu; dóna exemple per ajudar-nos a aconseguir aquells ideals de vida humana que el van moure des que, aprenent de manyà i després aprenent de paleta “com que tenia, i va tenir sempre, la dèria d'aprendre, va anar a l'escola els vespres, i això fins que es va casar”, recorda la Ciscueta Ambrós (2002: 11).

El seu viure, els seus escrits –sobretot d'exili– la seva poesia social i, condensant-ho, l'“Himne a Mollet”, mostren, sense fissures que el puguin fer trontollar, el noble, social i humà ideari ambrosià.

Ho resumeix l'alcaldeessa Montserrat Tura i Camafreita en la presentació del llibre *Joan Ambrós i Lloreda. Per Catalu-*

²⁰ “Estimar, estimar”, ens deia en Jaume Codina a l'entrevista (2016). Paraules que tant podien correspondre a Ambrós com a Emili Codina.

19

del tre rall - - -

Pro grés - virtut i a mor Pro grés virtut i a

Pro grés vir - tut i a mor Pro grés vir tut i a

Pro- grés vir - tut i a mor vir tut i a mor

mor es nos - - tre le ma sant del dats - - nom de l'in

mor es nos tre le ma sant del dats nom de l'in

es nos tre le ma sant del. dats ad. dats com de l'in

19

Figura 9. Partitura de “La Maquinista” de Josep Anselm Clavé. Compassos “Progrés, virtut i amor”.
Font: Coral El Clavell

19

nya i la Llibertat, del qual en va ser notable impulsora:

“Joan Ambrós i Lloreda, un home fidel als principis catalanistes, democràtics, republicans i socials; un home de la cultura, un home implicat en el dia a dia de la cultura popular, ens deixa un llegat extraordinari que ara, amb aquesta publicació, podem transmetre com a ciutat a totes les noves generacions de molletans i molletanes que, nascuts aquí o vinguts d’arreu, poden trobar en aquest exemple de polític al servei del seu poble, un motiu d’inserció, de plena vinculació amb una ciutat plena d’homes i de dones exemplars.” (2002: 10)

I ho sintetitza, amb amor, la seva filla Cisqueta: “Un català que sempre va pensar, per sobre de tot, en la seva terra. El seu record perdura i perdurarà. Que reposi en pau.” (2002: 13)

4. Ambrós, Clavé i El Clavell

He exposat algunes pistes per poder conèixer els valors humans i socials i els fonaments culturals i literaris d’Ambrós. Iniciem, ara, el camí del poema ambrosià que ens portarà, des de Josep Anselm Clavé, la Coral El Clavell, Joan Ambrós, Emili Codina i Vicenç Corominas, al ple de l’Ajuntament que aprova l’himne de Mollet.

La presència de Josep Anselm Clavé en aquest treball es basa en els següents arguments: els seus ideals polítics i socials, el seu pensament republicà, catalanista i obrerista; i la seva condició de músic –i sardanista– que, tot plegat, el porta a crear els cors de Clavé; el lema de les corals claverianes i, per tant, de la Coral El Clavell.

No ens pot estranyar, doncs, l’ad-

miració i les coincidències²¹ que Ambrós expressa tenir per aquesta personalitat. Admiració que, a Mollet, ja venia de lluny.

Una referència ben antiga d'aquesta relació ens la dóna, amb entusiasme, Vicenç Plantada en la seva crònica al diari *La Renaixença* de 29 de gener de 1898, just passada la “festa major Patronal”: “A la tocada de Casa ‘l poble ‘l coro [de Mollet], acompanyat d’una orquestra, cantá *Los Nets dels Almogavers* del immortal Clavé; repetintha devant la ‘Pau’ lo diumenge avans de comensar lo sarau” (PÉREZ, 1997: 188).²²

Corbalán i Garcia-Moreno (2002:43), ens relaten el camí que relaciona Ambrós amb Clavé:

“Tot aquest moviment de recerca i renovació sardanístic [el que protagonitzaren Pep Ventura i Miquel Pardàs] és coetani al moviment social i cultural d’en Josep Anselm Clavé (1824-1874). Joan Ambrós dedica a aquest personatge i a la seva obra tot un article,²³ i se’ns mostra com un gran coneixedor i admirador de la tasca realitzada per Clavé i alhora un gran

entusiasta de l’home i la seva obra.”

Vegem-ne alguns paràgrafs:

“Les entitats corals han estat i són la més gran realització de tasca artística i cultural que han fet les masses obreres catalanes.” [...] “La seva gran dèria [de Clavé] foren les societats corals que ell va fundar, i que ben aviat varen depassar les seves previsions, més enllà de les esperances que ell mateix hi havia posat.” [...] “Són ben dignes de lloança aquells homes [els de la Renaixença] que, sense la preparació suficient i per pur patriotisme, feren ressorgir la nostra llengua en la literatura i en les cançons de la letargia de feia uns segles. Es pot dir que l’obra catalana, esclatant i fecunda de Clavé, va durar uns deu anys.” [...] “Clavé va ben precisar, en *La Maquinista*²⁴, quin ha de ser l’afany del corista, en dir: ‘Progrés, Virtut i Amor és nostre lema sant; soldats som de la indústria, soldats som de la pau’”.

D’altra banda, Manel Risques, a “Clavé, demòcrata i federalista” i Ricard Vinyes, al catàleg de l’exposició “Clavé al cor. 1824-1974”, celebra-

20

²¹ No només coincidències polítiques i musicals, també de salut. Per motius de salut, Ambrós va haver de deixar l’aprenentatge de manyà, com ens diu la seva filla Cisqueta (CORBALÁN I GARCIA MORENO, 2002: 11), i Clavé, la feina de torner (RISQUES, 1987: 5).

²² “Finalment, volem assenyalar que hem respectat l’ortografia, sense normalitzar, amb què aquests escrits foren publicats” (PÉREZ, 1997: 73).

²³ “Clavé i els seus cantaires”. CORBALÁN I GARCIA-MORENO (2002: 246-249). Aquest article d’Ambrós porta per subtítol: “A la Societat Coral “El Clavell” de Mollet del Vallès en el seu cinquantenari, i al seu Mestre Director A. Suñé Font en prova de record i amistat”.

²⁴ Cançó amb lletra i música de Josep Anselm Clavé. L’estrofa diu:

L’aurora del progrés
manumitint esclaus
lo estigma de la gleba
de nostres fronts borrà.
En lo banquet del món
avui l’obrer ja hi cap:
los trobadors pregonen
las glorias del treball.
Progrés, virtud y amor
és nostre lema sant,
soldats som de la indústria
soldats som de la pau.

da amb motiu del 175 aniversari del naixement de Clavé, ens exposen dues característiques bàsiques del pensament i del treball claverià:

El perquè:

“Aquesta activitat [la formació de l’orquestrina La Aurora el 1845], li va fer possible observar progressos culturals i humans en els seus companys, fins i tot a nivell de comportament personal. Així va adonar-se de la capacitat educadora de la pràctica musical que, traslladada a l’àmbit social, podia tenir un important espai on aplicar-se: l’oci popular.” (RISQUES, 1987: 6)

“Va ser entre 1846 i 1850 [...] que Clavé decidí el perfil definitiu del seu projecte: l’educació moral dels treballadors. Una educació moral no en sentit normatiu, sense indicar amb precisió què fer i què no fer, sinó una educació moral entesa com l’adquisició d’hàbits culturals destinats a fer prendre consciència als treballadors de la seva dignitat com a classe social: ‘En lo banquet del món avui l’obrer ja hi cap’, escrivia a ‘La Maquinista’.” (VINYES, 1999:54)

El com:

“Considerà que l’èxit d’aquell projecte depenia de l’arrelament organitzatiu del model bàsic, la Societat de Resistència, que, a més, havia de ser la difusora de tot el projecte de moralització a través del cant, del ball i de la festa, en una mena d’actualització dels costums gràcies a una finalitat política global: la igualtat.” (VINYES, 1999: 54)

“Mentre va durar en confinament a les Illes²⁵, Clavé va rebre ajut eco-

nòmic constant de *La Fraternitat*²⁶ per poder sobreviure a les circumstàncies. Aquest fet il·lustra la dimensió de resistència, d’ajuda mútua, que també tenien les societats corals sobre la base de la solidaritat entre els seus membres.” (RISQUES, 1987: 7).

Judico que aquests apunts sobre Clavé són suficients per poder copsar-ne la relació amb la Coral El Clavell i, ensems, les nombroses coincidències republicanes, culturals, associatives, obreristes, progressistes, catalanistes, activistes, etc., amb Ambrós. Convé dir que no correspon a aquest treball fer una detallada referència a l’activitat política de Clavé, que el portà a ser president de la Diputació de Barcelona (1871-1872), governador civil de Castelló (1873) o diputat a Corts (1873-1874) fins el dia 3 de gener de 1874, dia del cop d’estat del general Pavia.²⁷

Acabo aquesta secció amb unes breus notes sobre el camí que va recórrer la Societat Coral Humorística El Clavell de Mollet (o “Colla” Humorística El Clavell) per esdevenir la claveriana Societat Coral Recreativa El Clavell i, posteriorment, la Societat Coral El Clavell. N’extrec algunes del llibre de Jacint Garriga, *Coral El Clavell*. 75 anys d’història: 1913-1988.

Malgrat que la idea de fundar una coral surt d’una colla d’amics després de la Missa del Gall de 1913, el primer concert no és fins el Dissabte de Glòria de 1914. Els cantaires amb gorra de plat amb un clavell brodat al frontal, presidits per Jaume Moly i Lloreda i dirigits pel mestre Vicenç

²⁵ El confinament fou a Maó. Havia estat detingut a causa de les mesures repressives que el general Juan Zapatero va aplicar després de les revoltes del Bienni Progressista (1854 i 1855).

²⁶ *La Fraternitat* fou la primera societat coral que fundà, el 2 de febrer de 1850. Estava integrada exclusivament per obrers; el seu nom mateix ja reflectia la vocació republicana i regeneradora de Clavé (RISQUES, 1987: 6).

²⁷ Vegeu-ne més detalls a GARCIA-MORENO (2007: 53).

Figura 10. El Clavell, amb el mestre Suñé, davant La Marineta. Mollet (anys 40). Font: AHMMV

22

Solà i Pujol, van sortir a cantar allò que havien assajat i que formava part del seu repertori i de la seva vocació engrescadora. “Cuplets i pout-purrís [que] estaven molt de moda, puix que en ells, sortien a la llum tots els fets del poble, bons, dolents i ‘frescos’, cosa amb què la gent que ho escoltava gaudia d’allò més.” (GARRIGA, 1990: 13)

El 1929 és contractat com a director el mestre Antoni Suñé i Font, que introdueix al repertori d’El Clavell obres de Millet, Clavé, Vives, etc. I el 1930 es produeix el gran canvi que, sense renunciar a la història, dona una nova ruta a la coral. Escriu Garriga:

“En aquesta mateixa reunió [de la Junta] pren la presidència de la Coral el cantaire Sr. Joan Castells i Moretó, el qual, aportant noves idees, va capgirar un xic la rutina de l’entitat. [...]. Fent la consulta prèvia amb els altres membres de la Junta, va inscriure la

Coral a la Federació de Cors de Clavé. [...] Però [atès que algun cantaire es va enfadar] la Junta, que en aquells moments presidia el Sr. Joan Castells, va pensar que allò era l’evolució del temps, que s’havia de caminar vers un futur més brillant, de progrés, de modernització, i no quedar-se enre-re.” (1990: 18-19)

L’entrada a la Federació el 1931, narra Garriga, va comportar la necessitat de modificar el nom, canviar la gorra de plat per la barretina i confeccionar un nou estendard.²⁸

És en aquestes circumstàncies que Joan Ambrós decideix deixar la Societat Coral-Secció de Cantaires per integrar-se a la Coral El Clavell. Ambrós només volia entrar a la coral si s’integrava a l’Associació Euterpen-se dels Cors de Clavé (CORBALÁN I GARCIA-MORENO, 2002: 49).

Cantaire i vice-president, hi és actiu fins que les obligacions políti-

²⁸ La Coral El Clavell conserva els seus tres estendards històrics.

ques i la guerra el porten a assumir les responsabilitats citades més amunt. L'exili trencarà la seva presència física a la coral, però no pas el lligam. Poemes per convertir en cançons i sardanes per cantar a la coral són un fort vincle ja impossible de trencar.

“Moltes d'aquestes poesies [escrites a l'exili] les va enviar al mestre Sunyer, en Ton Sunyer per a nosaltres, qui les va convertir en sardanes amb lletres del Joan i música del Ton. Un bon exemple del seu amor i l'enyorança que sentia per la seva terra és la lletra de l'Himne a Mollet.”, va escriure Emili Codina (CORBALÁN i GARCIA-MORENO, 2002: 14).

“El mestre Suñé alguna vegada havia demanat al Sr. Ambrós que li enviés alguna lletra per a musicar-la ell; i com que era persona que sabia escriure, va enviar lletres que algunes d'elles són avui cançons que la Coral ha cantat; musicades primer pel mestre Suñé i després pel mestre Corominas, han estat aquestes sardanes: *Les parets de Sant Miquel*, *Els pinetons*, *La Cisa* i *l'himne Himne a Mollet*.” (GARRIGA, 1990: 38).²⁹

Caldria, ara, recordar i exposar, entre les moltes vivències que em va explicar la Cisqueta Ambrós en la conversa a Reims, uns fets que no són només anècdota quotidiana familiar, sinó que mostren el treball de precisió que feia Ambrós, que exigia concentració i tranquil·litat per escriure. Expressen la voluntat que allò que escrivís s'entengués i entrés dins els lectors, la relació de confiança que tenia amb la seva filla, i la participació d'ella en les creacions literàries am-

brobianes. En Joan Ambrós no volia que ella llegís allò que estava escrivint, volia que l'escoltés.

“—No vull que em llegeixis, vull que m'escoltis per a veure si sona bé —deia l'Ambrós

—Escolta, nena, això —i llegia

—Això no, papa; això no —l'interrompia, ella

—Per què, no?

—Perquè no em sona —contestava la Cisqueta, ben sincerament

—Per què no et sona?

—No sé perquè, però no em sona —replicava, de manera ben clara.

Ambrós, sovint, acabava acceptant la conveniència de canviar. Fins i tot el suggeriment d'alguna idea o paraula.

—Ara sí, papa, ara sí! —després d'una nova versió, potser de l'“Himne”.

Cert. Quan va llegir-li l'Himne, li va demanar opinió, li va preguntar si li semblava bé. La Cisqueta va assentir. I tenim himne.

Fidel a la trajectòria claveriana, la nostra més antiga coral malda per deixar-ne constància al bell mig del poble. El 17 d'octubre de 1965 s'inaugura el monument a Anselm Clavé, que des del juny de 1972 està situat a tocar del Casal Cultural.

En la primera visita que va fer Ambrós a Mollet des de l'exili, el 1978, el coro li va retre un homenatge que Garriga (1990: 38) recorda “amb una gran assistència de gent i un doll d'emotivitat”. Evoca Ambrós (2002: 473):

“En la meua vida he viscut moments molt extraordinaris, però mai cap no havia estat com aquestes set

²⁹ Ho corroboren les entrevistes amb Vicenç Corominas i amb Jaume i Joan Codina. Corominas remarca com Ambrós, havent d'estar tan lluny, desitjava transmetre, donar a conèixer els seus sentiments i demanava al mestre Suñé que fes unes músiques “que els entrin a dins” per poder viure i gaudir els sentiments que Ambrós expressava.

24 Figura 11. El Clavell, amb el mestre Suñé, en la inauguració del monument a Clavé. Mollet (1965).
Font: AHMMV

setmanes viscudes en la meva terra, després d'una absència tan llarga. Això em durarà per sempre més. Quina tranquil·litat moral i quin contentament que en sento!”

En aquest punt cal fer una ressenya concisa del mestre Vicenç Corominas i Pi (Mollet del Vallès, 24 de setembre de 1926). El desembre de 1975, Corominas, músic i cantaire, es fa càrrec de la direcció de la coral en posar-se malalt el mestre Antoni Suñé. “Des de llavors, la compenetració entre director i cantants és immillorable i la prova palesa esdevé la quantitat d'estrenes que formalitzen en les seves actuacions [i] la composició del grup mixt que ha estat per al Clavell un encert magnífic”. (SOLE TURA, 1986: 202)

“La infància i l'adolescència del mestre Corominas reberen l'impacte demolidor de la Guerra Civil; l'afectà

sobretot en la seva trajectòria escolar, interrompuda quan tenia tot just deu anys. Acabada la guerra, ja no tornà mai més a estudi. Als quinze anys entrà a treballar a Can Mulà, i era després de la jornada de treball que podia dedicar hores a la música, el seu *hobby*.

Les primeres lliçons de música les rebé del mestre Suñé, i més tard anà a Granollers a fer estudis d'harmonia i contrapunt amb el mestre Ruera. Les de direcció coral anaren a càrrec del mestres Pierre Cao i Manuel Cabero.

Ha actuat com l'instrumentista de saxo tenor i clarinet en algunes de les orquestres molletanes més emblemàtiques: Orquestra Royal, Catafau, Salmers i Gran Estilo.

Ha dedicat divuit anys de la seva vida a la direcció del cor El Clavell de Mollet i quatre més a l'Escola Orfeònica de Sant Fost de Campsentelles.

Figura 12. Homenatge del cor El Clavell a Ambrós Mollet (1978). A mà dreta, Emili Codina, a mà esquerra Jacint Garriga. Font: AHMMV

Figura 13. Vicenç Corominas va ser prestigiós saxofonista de diverses orquestres els anys 50 i 60. Font: V. Corominas

Figura 14. Corominas al seu espai de treball musical. Mollet (2017). Foto i font: O. Fort

Figura 15. Corominas, Codina, Ambrós i el veterà cantaire Quimet de Can Pelat. Mollet (1978). Font: Coral El Clavell

Cal subratllar que ha destacat també com un arranjador de mèrit.” (GARCIA-MORENO, 2007: 270-273)

Vicenç Corominas ha compost al voltant de cinc-cents sardanes. Als noranta-un anys en continua component i interpretant utilitzant el piano, el teclat, ordinadors, samplers i altres aparells de noves tecnologies que fa servir amb admirable facilitat. És un profund i veritable esperit musical que, combinat amb la seva catalanitat i el seu molletanisme, dona una música que s’enganxa, propera, viva, transparent i sincera, que el caracteritza.

Arribats aquí, ja podem enllaçar tres de les quatre bases de l’himne: Ambrós, Codina i Corominas. La quarta serà El Clavell: el poble de Mollet cantant.

5. De l’*“Himne a Mollet”* a l’*Himne de Mollet*³⁰

26

Pertoca introduir aquest apartat esmentant un fet primordial. Potser sense ell no hi hauria ni l’exultant poema d’Ambrós, ni la vibrant música de Corominas, ni l’himne de Mollet. Es tracta de l’amistat entre Ambrós i Emili Codina. S’ha citat abans: van coincidir al Foment de la Sardana.

De bon inici, els va aplegar la dansa més bella de totes les danses, la nostra cultura, la nostra llengua i, de ben segur, la humanitat, l’humanisme, la catalanitat i el molletanisme. Després, els uní la vida. Força diferents ideològicament, van saber mantenir encesa la flama de l’amistat i de la solidaritat, malgrat la distància física que va obrir la confrontació fratricida del 36-39,

provocada per la revolta militar franquista contra la legalitat republicana.

Són paraules d’Emili Codina:

“Tenia unes idees molt rectes, mai sortia de la seva boca un insult, no admetia per cap motiu la violència, ans tot el contrari, les seves armes predilectes eren el diàleg i actuar amb seny i, quan donava la seva paraula, de ben segur que la complia. D’aquesta manera de pensar i de fer era el que ell en deia les essències de la democràcia” [...]

“El període de la Guerra Civil va ser per a en Joan una època molt dura pel seu sentir. Va treballar per obtenir el màxim de concòrdia possible dins els cànons de la seva consciència. Mai no va donar el seus visiplau a cap acte de violència, tot el contrari, va ajudar a tothom que va poder [...]. Per damunt de tot defensà els Drets Humans [...]”.

“Quan va marxar a l’exili se’n va endur dins seu l’esperit i l’essència de la seva Catalunya, del seu Vallès [...]. L’exili el va marcar profundament. Li va suposar deixar la seva terra que tant estimava, la separació de la família, els amics, els desenganys amb alguns familiars i amics...” (CORBALÁN i GARCIA-MORENO, 2002: 13-14)

No violència, diàleg, seny, compromís, catalanitat, democràcia, drets humans. Paraules d’Emili Codina que són el reflex dels valors de tots dos. Per això varen poder ser amics aquí i en l’allunyament obligat. Per això el nostre himne està impregnat dels valors immarcescibles d’una amistat. La dedicatòria del poema de l’himne –ho hem vist abans– n’és el certificat:

³⁰ Algunes parts d’aquest àmbit estan transcrites literalment de la presentació i exposició de motius de l’acord del ple municipal d’aprovació de l’himne, i del text “Història de l’Himne”, publicat al casset *Himne a Mollet. Himne oficial de la ciutat de Mollet del Vallès*. Aquests escrits van ser redactats per l’autor d’aquest treball, amb la imprescindible informació de Joan Codina i Torrents, fill d’Emili Codina i Pou. És per això que l’incorporo directament al treball, sense referències.

Figura 16. Ambrós i Codina celebrant una retrobada a Mollet. Font: C. Ambrós

Figura 17. Ambrós amb el matrimoni Codina-Torrents al Montseny (1978). Font: Arxiu Codina

“Dedicat al meu gran amic Emili Codina que és un gran patriota i a l’ensems l’instigador d’aquest himne”.

El gener de 1994, des de l’Ajuntament de Mollet del Vallès, es preparaven els últims detalls dels actes de cloenda del Mil·lenari que la ciutat havia celebrat durant tot l’any 1993. Per a l’acte “Vinguts d’arreu” –homenatge a totes les persones que han ajudat a fer créixer, prosperar i omplir de vida Mollet–, calia trobar la música que acompanyés l’entrada de la bandera de la ciutat al Teatre Municipal de Can Gomà. Les altres banderes –de Catalunya i dels diferents pobles d’Espanya– anirien acompanyades dels respectius himnes oficials. Però, a la bandera de

Mollet quin himne l’acompanyaria? Una consulta del regidor de Cultura a Joan Codina, del Ball de Gitanes, entitat encarregada de portar la nostra bandera, ens fa descobrir el poema “Himne a Mollet”, de Joan Ambrós, musicat per Vicenç Corominas³¹. En Joan Codina em comenta que n’existeixen, almenys, dos enregistraments interpretats per la Coral El Clavell. Una gravació feta a la Sala Fiveller, i una altra a l’Església de Sant Vicenç³². Ambdues gravacions realitzades per en Jaume Codina, que feia la sonorització de la coral quan convenia.³³ De la gravació feta a la Sala Fiveller, en rep còpia Ràdio Mollet i, segons Garriga, també l’Ajuntament.³⁴ (1990: 38)

³¹ Convé dir que l’aleshores regidor de Cultura –potser a la revetlla de Sant Joan, de Tradicions i Costums, de 1993– va tenir una brevíssima conversa amb Corominas, en la qual el mestre li va preguntar “Què et semblaria si Mollet tingués un himne?” La resposta, poc gentil, va ser que molt bé, però que en aquells moments no en podien parlar. Era cert, una altra activitat associativa esperava l’alcaldessa i el regidor. Quan la preparació de l’acte de les banderes, el regidor no va caure en aquesta possibilitat. En Joan Codina i el contacte amb el mestre, ho van adreçar. Entrevistes amb Vicenç Corominas.

³² D’acord amb el llibre d’anotació de concerts de la Societat Coral El Clavell, la cançó “Himne a Mollet”, es va estrenar a l’església de Sant Vicenç de Mollet del Vallès, la nit del 17 de gener de 1982, en un cicle de concerts de diferents corals de Catalunya. I va ser cantada per segona vegada per a cloure el Concert de Pasqua, celebrat la tarda del dia 11 d’abril de 1982 a la Sala Fiveller del Mollet.

³³ Entrevistes amb Jaume i Joan Codina, i amb Vicenç Corominas.

³⁴ Quan vàrem iniciar el procés per a fer oficial i enregistrar l’himne, l’any 1994, no vam trobar cap còpia a l’Ajuntament; sí que n’hi havia una a Ràdio Mollet.

Figura 18. Cassetts del primer i del segon enregistraments de l'Himne a Mollet, realitzats per Jaume Codina l'any 1982. (2017). Fonts: Ràdio Mollet i V. Corominas

tothom dempeus, amb emoció i respecte, escoltant les notes i les paraules d'aquella composició que, des d'aquell moment, es converteix, en el cor de tots els que hi som presents, en l'himne de Mollet.

L'èxit colpidor de la composició fa que, per delegació de l'alcaldeessa, el regidor de Cultura, amb la col·laboració d'un equip plenament implicat de treballadors municipals de Cultura i de Presidència, iniciem totes les accions per a poder convertir "Himne a Mollet" en l'himne oficial de la Ciutat.

Proseguim, tornant enrere, el fil del recorregut del futur himne. Com s'ha dit abans, quan Ambrós va reprendre l'activitat literària a l'exili, va anar enviant al mestre Suñé, del Clavell, poemes destinats a ser cançons i d'altres per a ser sardanes. En substituir Corominas a Suñé, ho continua fent. Un dels poemes que arriba a Mollet per a ser musicat és "Himne a Mollet", amb data 16 de gener de 1980 i dedicat a Emili Codina, no només per la seva amistat sinó també perquè Codina havia instigat Ambrós a escriure'l.

El traspàs d'alguns dels protagonistes i la manca de documentació suficient –sobretot originals– no m'ha permès reconstruir amb total precisió la traçabilitat del poema que esdevindrà himne. No és estrany; han passat molts anys i quan es va iniciar la vida d'aquest poema era molt difícil pensar que acabaria convertint-se en un símbol molletà i en una part de la seva història. Tanmateix, en presento una reconstrucció.

Partirem, directament de les paraules d'Ambrós. El cinc de març de 1980, escriu a Teresa Ros, amb qui manté una extensa correspondència, "L'any passat [1979] l'Emili Codina i en Vicenç Corominas em demanaren

Escoltem amb l'alcaldeessa i, segurament, amb algú més de l'equip el segon enregistrament. La música té, certament, el ritme i el to propis d'un himne; el text ens emociona. Ens sembla plenament adequat per acompanyar la bandera. Consultat el mestre Corominas, rebem el seu entusiasta vistiplau. El 23 de gener, l'endemà de Sant Vicenç, patró de la ciutat, la bandera oficial de Mollet, portada per Joaquim Lapasset, president de la Colla de Mollet del Ball de Gitanes, entra solemnement al teatre de Can Gomà, acompanyada per les veus enregistrades de la Coral El Clavell cantant "Himne a Mollet", d'Ambrós i Corominas.

El mateix 23 de gener de 1994, a la tarda, també a Can Gomà, se celebra, amb l'espai ple de gom a gom, l'acte de cloenda del Mil·lenari de Mollet. La celebració finalitza amb

d'escriure un himne a Mollet en el que aquest darrer hi posaria música. Jo no vaig poder negar-m'hi [...] Ja està fet i li envio amb aquesta". Efectivament, Teresa Ros en rep una còpia manuscrita que, lògicament, no és la còpia dedicada a l'Emili Codina. Només l'Emili Codina tindrà el manuscrit dedicat, que es correspon a la transcripció directa del "poema posat en net en el quadern número 5, pàgina 94" d'Ambrós,³⁵ que és el document que més s'ha donat a conèixer. Una còpia del document de Codina és

la que utilitza Corominas per musicalitzar el poema. La Cisqueta Ambrós em comenta a Reims: "El pare li dedica a l'Emili perquè el poema era maco, perquè parlava de Mollet i perquè l'Emili era molt molletà", i, cal afegir, perquè l'Emili Codina, amic de joventut d'Ambrós, havia reprès, quan les circumstàncies de postguerra ho van fer possible, una relació plena de proximitat amb Catalunya, que tant necessitava l'Ambrós exiliat. Una relació, una estima i uns records que varen durar fins les seves morts.

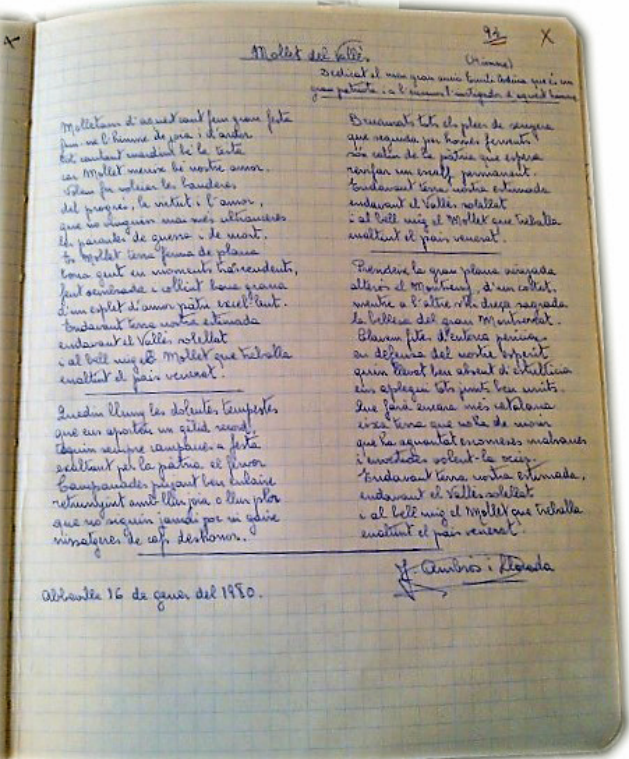

Figura 19. Manuscrit del quadern d'Ambrós amb la poesia "Mollet (Himne)" i la dedicatòria a Emili Codina. Reims (2016). Font: C. Ambrós

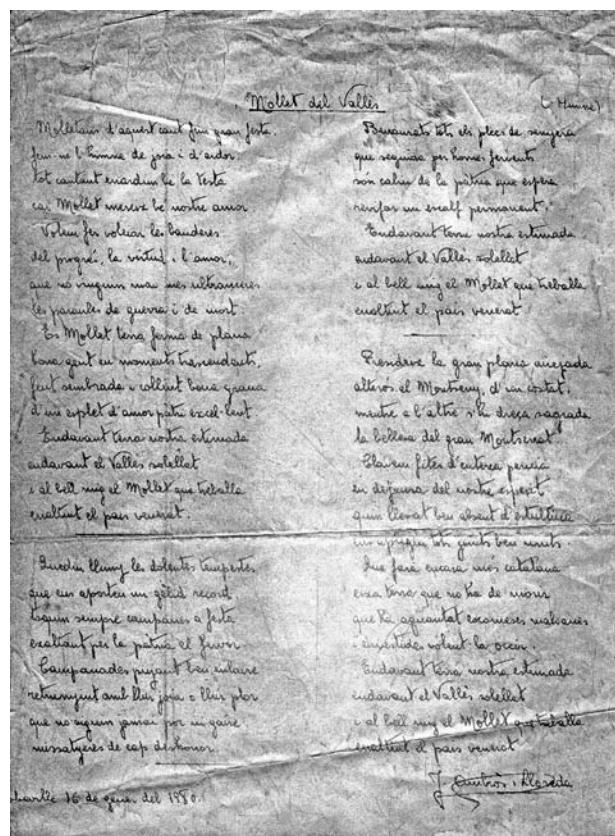
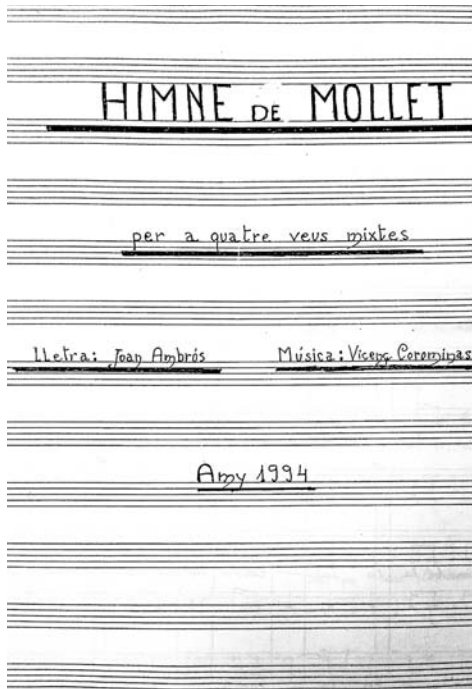

Figura 20. Manuscrit d'Ambrós. Sense dedicatòria. (1980). Font: AHMMV

³⁵ Anotació d'Ambrós en el llibre de redaccions inicials on es poden veure les modificacions que va fer sobre una primera redacció. Totes les còpies manuscrites del poema –com era el costum d'Ambrós– porten la data de la primera redacció, encara que el poema hagi estat modificat.

30 Figura 21. Manuscrit de Corominas de la primera pàgina de la partitura de l'“Himne de Mollet” (1994). Font: Coral El Clavell

Després dels actes abans esmentats del gener de 1994, el mestre Corominas, d'acord amb l'Ajuntament, compona i adapta les diferents versions per a coral, per a cobla o per a cobla i coral, a fi i efecte de poder-ne fer l'aprovació oficial i l'enregistrament, aleshores encara en casset. La possibilitat de treballar la part poètica amb el mestre, escollint les estrofes més adients per a les versions curtes, va ser, per a l'autor d'aquest article, una inol·lidable immersió molletana, absolutament necessària per a un nouvingut com era qui signa aquest article.

I, també, fou la possibilitat de fer un aprofundiment directe en la font musical de l'himne, la qual cosa em va permetre copsar el sentit de

Figura 22. Manuscrit de Corominas de la segona pàgina de la partitura inicial de l'“Himne a Mollet” (1994)

cada nota, de cada tonalitat, de cada tempo, de cada harmonia, que ratificaven l'encert del mestre a l'hora de fer un himne de festa i de joia, d'ardor i d'amor.

El bon criteri del mestre Corominas proposant la Coral El Clavell per enregistrar l'himne, es corresponia amb el fet d'haver-la dirigit des de 1975 fins 1992; coincidia amb el que en podríem anomenar el criteri històric —el coro complia vuitanta-un anys—; i es vinculava adientment amb l'estreta relació entre Ambrós i El Clavell. Aquesta entitat coral, aleshores presidida amb dedicació i encert pel recordat Santi Puigdomènech,³⁶ va acceptar amb complaença aquest repte històric.

³⁶ Santi Puigdomènech va presidir el coro fins la seva mort, l'abril de 2002.

Figura 23. Santi Puigdomènech i Gloria Cámara amb l'estendard de la Coral El Clavell. Font: G. Cámara

Figura 24. Enregistrament de la música de l'himne. Corominas dirigeix la Cobla Montgrins. Barcelona (22 de juny de 1994). Foto: Toni Torrillas. AHMMV

Figura 26. Casset oficial de l'enregistrament de l'Himne (1994). Font: O. Fort

Figura 25. Enregistrament de les veus de l'himne. Corominas dirigeix la Coral El Clavell. Barcelona (7 de juliol de 1994). Foto: Toni Torrillas. AHMMV

Després d'uns mesos intensíssims de treball, els dies 22 de juny i 7 de juliol de 1994, la Cobla Montgrins i la Societat Coral El Clavell, dirigides per l'autor de la música, van enregistrar les diferents versions del poema musical d'Ambrós i Corominas, oferint-nos l'exacta versió desitjada, la versió del poble cantant. És, encara, l'enregistrament oficial.³⁷

L'Onze de Setembre de 1994, des-

prés de l'ofrena floral al monument a Rafael Casanova, es va celebrar, presidit per l'alcaldesa Montserrat Tura, un ple extraordinari de l'Ajuntament al parc de Can Mulà, sota el Roure del Mil·lenari. La lletra, la música i els seus molletans

³⁷ Podeu escoltar l'himne en la seva versió oficial a: www.molletvalles.cat

Figura 27. Ple extraordinari d'aprovació de l'himne. Mollet (Onze de Setembre de 1994). Imatge general. Foto: Toni Torrillas. AHMMV

Figura 28. Ple d'aprovació de l'himne. Santi Puigdomènech, Gloria Cámara, Anna Bartalot, Vicenç Corominas, Emili Codina, Rosa Torrents, Cisqueta Ambrós i Cisco Vallès. Foto: Toni Torrillas. AHMMV

32

autors; els valors i els desitjos que promou com a símbol de la ciutat, van afavorir que fos aprovat per unanimitat pels vint-i-un regidors de la ciutat.³⁸ Progrés, virtut i amor, el lema claverià, el lema de la nostra Coral El Clavell, esdevenia per la història viscuda i per la voluntat dels representants del poble també el lema de Mollet del Vallès.

A l'acta del ple extraordinari de l'Ajuntament celebrat com un acte de ciutat sota el Roure del Mil·lenari, al parc de Can Mulà, l'Onze de Setembre de 1994, podem, en extracte, llegir:

“Que l'himne oficial de Mollet del Vallès és la cançó elaborada a partir del poema titulat Himne a Mollet, de Joan Ambrós i Lloreda, i de la música de Vicenç Corominas i Pi.

Que l'enregistrament oficial de l'himne, és aquell que realitzaren la Societat Coral El Clavell i la Cobla Montgrins.

Que l'himne s'interpretarà, sempre amb el màxim respecte com a símbol de la nostra ciutat, en els actes institucionals i cívics que així ho requereixin.

Que es ret homenatge als il·lustres molletans, Joan Ambrós i Lloreda, i Vicenç Corominas i Pi, per la seva honorable, magnífica i emotiva aportació en l'enfortiment de la personalitat del nostre poble.

Que es fa reconeixement i agraïment a la Societat Coral El Clavell, per l'enorme esforç personal, associatiu i musical que els ha portat a aconseguir la interpretació i l'enregistrament oficial de l'himne.”

També hi podem llegir una síntesi de les paraules de l'alcaldesa, sobre l'objectiu institucional de l'himne:

“Aquest es un moment històric i se n'ha de ser conscient; Mollet ha intentat dotar-se, en els darrers anys, d'elements que l'identifiquin, que

³⁸ Tanmateix, un membre del ple va adduir la possibilitat que l'himne de Mollet “fes ombra a Els Segadors”. Possibilitat impossible, com feia notar la Cisqueta Ambrós en una carta de data 26 de setembre de 1994, adreçada a l'alcaldesa i al regidor de Cultura, tot expressant el pensament del seu pare i del mestre Corominas.

Figura 29. Ple d'aprovació de l'himne. La Coral El Clavell interpreta per primera vegada l'himne ja oficial. Foto: Toni Torrillas. AHMMV

Figura 30. Ple d'aprovació de l'himne. L'alcaldesa Montserrat Tura imposa l'escut de la ciutat a Cisqueta Ambrós. Foto: T. Torrillas. AHMMV

Figura 31. Ple d'aprovació de l'himne. L'alcaldesa de la ciutat Montserrat Tura imposa l'escut de la ciutat a Vicenç Corominas. Foto: Toni Torrillas. AHMMV

li donin personalitat i que no siguin mers símbols; el signe que avui es proposa aprovar també és un signe d'identificació, però sobretot d'estima i d'emoció musicada; no es pretén que aquesta cançó s'estimi pel fet de ser oficial, ja que la intenció és que representi l'expressió cantada de l'amor que tots els ciutadans tenen pel Mollet d'avui i pel Mollet de demà.”

En acabar el ple, la Coral El Clavell i la Cobla Ciutat de Calella van interpretar per primera vegada oficialment l'Himne de Mollet. Finalment, l'alcaldesa Montserrat Tura va lliurar a Cisqueta Ambrós i Vicenç Corominas, l'escut de la Ciutat.

Ambrós, Codina, Corominas, El Clavell unien, a través de l'himne, les dones i els homes de Mollet, vinguts d'arreu.

6. Els valors del poema “Himne a Mollet”³⁹

En el decurs de tot el que hem treballat fins ara hem anat descobrint els valors i pensaments d’Ambrós. Ara podem veure com tot aquest compendi d’humanisme social es trasllada, per la paraula poètica d’Ambrós, a la lletra de “Mollet (Himne)”.

Exposem un quadre que intenta analitzar, vers a vers, el poema ambrosià (vegeu pàg. 35).

Com podem veure, el poema d’Ambrós expressa tot el sentiment de l’amor profund a la terra, al país, al poble, des de la insalvable distància de l’exili; el desig de joia, de progrés, de virtut i d’amor; la ferma voluntat de lluita contra la guerra i la mort; l’enyorança del Vallès assolellat; el record profund i emocionat del Mollet que treballa, enaltint el país venerat; la pàtria, l’honor, la unió... I amb això: república, llibertat, democràcia, fraternitat, dret, igualtat, catalanisme, nació, poble, treball.⁴⁰

L’himne expressa un sincer, profund, permanent, treballat, lluitat i defensat desig de benestar, de justícia i de solidaritat per a tots els éssers humans, per a la terra catalana i la Terra universal. És un compromís amb la història, amb la identitat i amb els valors

republicans de llibertat d’igualtat i de fraternitat. L’himne, en síntesi, és un compromís molletà amb uns valors, “Progrés, Virtut i Amor”⁴¹, que són el lema dels cors claverians, que s’esmenta en la lletra de l’himne, que està en l’estendard de la Coral El Clavell i que

Figura 34. Medalla de la Ciutat, obra del joier molletà Carles Codina i Armengol. Font: Museu Municipal Joan Abelló

Figura 35. Detall del lema “Progrés, virtut i amor” a la Medalla de la Ciutat. Font: M. Abelló

34

³⁹ La versió original i íntegra del poema “Himne a Mollet”, la conformen les nou estrofes i les tres tornades. Les versions senceres (concerts) per a coral i cobla, per a cobla i per a coral a quatre veus, les conformen les estrofes 1, 2, 4, 5, 7 i 8 i tres tornades. Les versions reduïdes (actes institucionals i cívics, la que es canta habitualment) per a coral, per a coral i cobla, i per a cobla: les conformen les estrofes 1, 2, 4 i 5 i dues tornades.

⁴⁰ Queda escrit a l’apartat 2 Himnes “podem afirmar que l’himne de Mollet és un dels que més enalteixen valors humans universals, expressats a través de la història, de l’entorn i de les vivències molletanes”. Aquest fet no és aliè al contingut del poema “Miratges”. En una carta a Teresa Ros, de data 21 de maig de 1980, Ambrós escriu “ Em plau que li hagi agradat Miratges. És un resultat del que jo trobava a mancar a Mollet quan vaig escriure l’himne a la nostra vila”. “Miratges” és un cant a allò que era el Mollet dels anys trenta i que ja no és quan Ambrós hi retorna l’any 1978; és un cant a allò que hi “trobava a mancar”. És per això, per no trobar a Mollet allò que ell hauria volgut cantar, decideix escriure un himne no pas tant de lloances a les aptituds i atractius molletans, com d’enaltiment de valors humans universals amb mirada molletana.

⁴¹ Una variació d’aquest lema, feta pel mateix Clavé, diu “Associeu-vos i sereu forts, instruiu-vos i sereu lliures, estimeu-vos i sereu feliços”.

1.

*Molletans d'aquest cant fem gran festa,
fem-ne l'himne de joia i d'ardor,
tot cantant enardim bé la testa
car Mollet mereix bé nostre amor.*

Cantar el nostre himne ha de ser una festa d'alegria i de passió, d'orgull i de sentiment pel nostre Mollet

Alegria i passió, per ser molletans. Orgull i sentiment, per Mollet

2.

*Volem fer voleiar les banderes
del progrés, la virtut i l'amor,
que no vinguin mai més ultranceres
les paraules de guerra i de mort.*

Els nostres ideals són el progrés, la virtut i l'amor, perquè volem que no vinguin mai més ni la guerra ni la mort

Progrés, virtut, amor, pau, vida

3.

*És Mollet terra ferma de plana
bona gent en moments transcendents.
fent sembrada i collint bona grana
d'un esplet d'amor patri excel·lent.*

La nostra gent es compromet en els moments difícils, treballant bé i valent per aconseguir el millor futur per a la nostra terra

Compromís i treball per al futur

Tornada

4.

*Quedin lluny les dolentes tempestes
que ens aporten un gèlid record,
toquin sempre campanes a festa
exaltant per la pàtria el fervor.*

Allunyem els enfrontaments de record tan dolorós i mostrem per sempre amb alegria el nostre amor a la pàtria

Compromís per la pau, la llibertat i la democràcia, per un país amb felicitat

5.

*Campanades pujant ben enlaire
retrunyint amb llur joia o llur plor
que no siguin mai poc ni gaire
missatgeres de cap deshonra.*

Proclamem arreu la nostra alegria o el nostre dolor, però que mai, mai no hàgim d'anunciar la nostra deshonra

Honor, integritat, dignitat

6.

*Benaurats tots els plecs de senyera
que seguida per homes fervents
són caliu de la pàtria que espera
revifar un escalf permanent.*

Cada fita de la nostra història ens esperona, amb fermesa, a aconseguir la pàtria lliure per a sempre

Defensa de les llibertats nacionals

Tornada

7.

*Presideix la gran plana airejada
alterós el Montseny, d'un costat,
mentre a l'altre s'hi dreça sagrada,
la bellesa del gran Montserrat.*

A Mollet, en mig la plana vallesana, tenim dos fars, símbols de Catalunya, que il·luminen el nostre camí

Prenquem consciència de la nostra terra

8.

*Clavem fites d'entera perícia
en defensa del nostre esperit,
quin llevat ben absent d'estultícia
ens aplegui tots junts ben units.*

Usem amb persistència les nostres aptituds, per a defensar amb seny i unió la nostra identitat

Coratge i unitat en defensa de la nostra identitat

9.

*Que farà encara més catalana
eixa terra que no ha de morir
que ha aguantat escomeses malsanes
i investides volent-la occir.*

I això farà més autèntica aquesta Catalunya que tants atacs ha sofert i que tant ha lluitat per a sobreposar-se

No deixar-se vèncer: refer-se, lluitar

Tornada

*Endavant terra nostra estimada
endavant el Vallès solellat
i al bell mig el Mollet que treballa
enaltint el país venerat.*

Mollet, poble de treball en mig del Vallès, poble que estima i venera Catalunya, crida: Endavant! Endavant!

Valentia i treball per al país, per al poble

l'Ajuntament ha inclòs en la Medalla de la Ciutat⁴².

Com va escriure l'alcaldeessa Montserrat Tura a la publicació municipal *Quatre Cantons* (1994: 1):

“Que les paraules de joia, de progrés, de virtut, d'amor i de treball de l'himne, siguin el veritable nord de tots nosaltres, i que bandera, escut i himne esdevinguin inequívocs símbols d'unió, de germanor i de convivència de tots els molletans i de totes les molletanes”.

7. Conclusions

Els acords del ple de l'Ajuntament sobre els símbols molletans, les paraules ara citades de l'alcaldeessa Tura situen l'himne en l'espai dels ideals, dels sentiments, de la identificació i de la unitat, mereixent, en ser un símbol de tota la població, la màxima coexistència, reconeixement i respecte.⁴³

36

Per això, essent l'himne un meravellós compendi dels valors que voldríem per al poble del nostre poble; essent un símbol d'identitat molletana; essent una obra d'una extraordinària vàlua cultural i social; tenint Mollet l'inusual privilegi de posseir-lo i haver-lo adoptat oficialment; havent aprovat per unanimitat el ple de l'Ajuntament de dia 11 de setembre de 1994:

“Que aquest Ajuntament promogui el més ampli coneixement del nostre himne per tal de fomentar els nostres signes d'identitat, mitjançant aquest símbol que ho ha d'ésser, també, de la nostra voluntat d'unió, de germanor i de convivència. És amb aquest criteri, que cal utilitzar l'enregistrament [...] per tal de poder-ne fer una àmplia difusió ciutadana.”

Per tot el que ha estat exposat fins ara, considero que respondria a l'esperit i a l'objectiu d'aquest treball, cloure'l donant-li un sentit institucional i cívic que sobrepassi la vessant acadèmica, i proposant amb convicció:

- Que es faci una reedició digital de l'himne, d'acord amb les tecnologies actuals
- Que es posi a l'abast de tota la ciutadania
- Que es distribueixi per les associacions ciutadanes i centres educatius
- Que es facilitin les partitures i les partícules a les entitats musicals
- Que s'interpreti sovint en actes institucionals i cívics

I tot això, per aconseguir-ne la popularització, l'arrelament i l'estima popular i, així, promoure la identificació de la ciutadania molletana amb els valors humans i socials de treball, solidaritat, progrés, llibertat i catalanitat de l'himne que ens representa i uneix, i pels quals a bastament van lluitar tantes generacions.

8. Fonts

8.1 Bibliografia⁴⁴

- AINAUD DE LASARTE, J.M. (1979). Què cantaven els revolucionaris catalans del XIX? *Barcelona. L'Avenç*, 17: 66-67, juny 1979, 2a època.
- ARIMON, G. (1990). Notes sobre la Història de la llengua a Mollet del Vallès. Servei Municipal de Català. Ajuntament de Mollet del Vallès. 63 p. Mollet del Vallès.
- ARIMON, G. (2006). El teatre el Centre Parroquial de Mollet del Vallès (1945-1961). Ajuntament de Mollet del Vallès. 226 p. Mollet del Vallès.
- BOTER DE PALAU, R. (2002). L'Abans. Mollet del Vallès. Recull gràfic (1870-1965). Editorial Efadós. 666 p. El Papiol.

⁴² La Medalla de la Ciutat és un disseny i creació del joier molletà Carles Codina i Armengol.

⁴³ Per a més informació sobre medalles, distincions, reconeixements, agraïments i molletans il·lustres, vegeu FORT (2012), “Molletans il·lustres, il·lustres molletans”.

⁴⁴ Totes les publicacions de la bibliografia editades per l'Ajuntament de Mollet o pel Centre d'Estudis Molletans són accessibles a través de: www.molletvalles.cat

- CORBALÁN, J. i LARDÍN, A. (2000). Josep Fortuny i Torrents. Una biografia política. Centre d'Estudis Molletans, Col·lecció Vicenç Plantada, 5. 187 p. Mollet del Vallès.
- CORBALÁN, J. i GARCÍA-MORENO, C. (2002). Joan Ambrós i Lloreda. Per Catalunya i la Llibertat. Centre d'Estudis Molletans, Col·lecció Vicenç Plantada, 7. 526 p. Mollet del Vallès.
- DIVERSOS AUTORS (1993). Moledo–Mollet. 993–1993. Ajuntament de Mollet del Vallès. Mollet del Vallès.
- DIVERSOS AUTORS (1994). “L'himne oficial de Mollet del Vallès”. *Quatre Cantons*, 33: 6. Octubre-novembre. Mollet del Vallès.
- DIVERSOS AUTORS (1999). Clavé al cor. 1824–1874. (catàleg de l'exposició). Diputació de Barcelona. Barcelona.
- FORT, O. (1994). “Història de l'Himne”. A: Himne a Mollet (casset). Societat Coral El Clavell i Cobla Montgrins. Ajuntament de Mollet del Vallès (prod). Salseta Discos. Barcelona.
- FORT, O. (2012). Molletans il·lustres, il·lustres molletans. *Notes*, 27: 13–26. Centre d'Estudis Molletans. Mollet del Vallès.
- GARCÍA-MORENO, C. (2007). La Sardana a Mollet. Un segle d'història. Centre d'Estudis Molletans, Col·lecció Vicenç Plantada, 10. 301 p. Mollet del Vallès.
- GARRIGA, J. (1990). Coral El Clavell, 75 anys d'història: 1913–1988. Ajuntament de Mollet del Vallès. 67 p. Mollet del Vallès.
- PÉREZ, F. (1997). Obres completes de Vicenç Plantada. I. Cròniques i articles en *La Renaixença*. Centre d'Estudis Molletans, Col·lecció Vicenç Plantada, 1. 263 p. Mollet del Vallès.
- RISQUES, M. (1987). Clavé, demòcrata i federalista. La Primera República. Editorial Graó, Col·lecció BC – Biblioteca de la Classe, 26. 64 p. Barcelona.
- SOLÉ TURA, J. (1986). Cent històries. Cent vides. Editorial L'Aixernador. Argentona.
- SOLÉ TURA, J. (1988a). Mollet. 1900–2000. Editorial L'Aixernador. Argentona.
- SOLÉ TURA, J. (1988b). Memòries d'un molletà. Editorial L'Aixernador. Argentona.
- SUÁREZ, M. À. (2000). La Segona República i la Guerra Civil a Mollet del Vallès. Centre

d'Estudis Molletans, Col·lecció Vicenç Plantada, 4. 369 p. Mollet del Vallès.

- TURA, M. (2018). República pagesa. Vindicació del catalanisme Rabassaire. Pòrtic. Barcelona.
- VINYES, R. (1999). “El pensament polític de Clavé”. A: L'home i l'època (catàleg de l'exposició “Clavé al cor. 1824–1874”). Diputació de Barcelona. Barcelona.

8.2 Altres fonts escrites i gràfiques

- Arxiu Històric Municipal de Mollet del Vallès (AHMMV).
- Acta del Ple de l'Ajuntament de Mollet del Vallès, de data 11 de setembre de 1994. AHMMV.
- Acta del Ple de l'Ajuntament de Mollet del Vallès, de data 30 d'octubre de 1997. AHMMV.
- Arxiu Històric de la Societat Coral “El Clavell”. Butlletí Oficial de la Província de Barcelona. Reglament d'Honors, Símbols i Distincions de l'Ajuntament de Mollet del Vallès. Núm. 41, Pag. 28–29, 17 de febrer de 1998.

8.3 Fonts orals

- Entrevista amb Jaume i Joan CODINA I TORRENTS. Mollet, 26 de setembre de 2016.
- Entrevistes amb Vicenç COROMINAS I PI. Mollet, 29 de setembre de 2016 i 2 d'octubre de 2017.
- Entrevistes amb Cisqueta AMBRÓS I TUGAS. Reims (França), 27 de novembre de 2016, i Abbeville (França) 20 i 21 d'octubre de 2017.
- Entrevistes amb Gloria CÁMARA MAROTO (fou cantaire de la Coral El Clavell i, entre 1982 i 2002, secretària de l'entitat). Mollet, 28 de setembre i 7 de novembre de 2017.

37

Figura 36. Cisqueta Ambrós i Oriol Fort. Reims (2016). Foto: Yolanda Vallès. Font: O. Fort

Annex 1

Amb voluntat de ser fidel a la història i, ensems, d'arribar a aspectes anecdòtics que humanitzin l'academicisme, exposo quatre documents de valor, sobretot, per als primers cantaires de "Mollet del Vallès" (Himne).

El primer, és un manuscrit d'Ambrós —probablement de principis de l'any 1980⁴⁵—, sense dedicatòria, que podria haver estat tramès a Teresa Ros Chacón⁴⁶. Hom pot observar, sobretot a l'ampliació, que sembla dir "Presideix la gran plana *anejada*".

Així va ser entès, transcrit —vegeu els altres dos documents— i interpretat només ben al principi⁴⁷. Estem parlant d'un poeta, Ambrós, que procura fer servir, amb voluntat d'enfortir la nostra llengua, algunes paraules d'ús poc freqüent. "Anejada" en podia ser una. Tanmateix, el recel sobre aquesta paraula o alguna còpia posterior més entenedora, van alertar el mestre Corominas que, en aquest cas, va dirigir la coral envers la resolució del dubte lingüístic: es tractava de "la gran plana *airejada*".

Annex 2

Transcripció un missatge —un post— escrit al Fòrum local de Mollet del Vallès, de Vilaweb, l'any 1997. Ho faig amb exclusiva voluntat de donar a conèixer un fet que propicia reflexions formals i de fons.

"Aquest 11 de setembre vaig sentir per primera vegada l'himne del poble. Al marge de no tenir massa clar si un municipi ha de tenir himne, crec sincerament que el que no resulta ni útil ni pràctic és tenir-ne un excessivament

IMNE DE MOLLET DEL VALLES

Molletans, d'aquest cant fem gran festa
fem-ne l'himne de joia i d'orgull
tot cantant enardim bé la testa,
car Mollet merix bé nostre amor.

Volem fer voleiar les banderes
del progrés, la virtut i l'amor,
que no vinguin mai més ultranceres
les paraules de guerra i de mort.

Endavant terra nostra estimada,
endavant el Vallès solellat
i al bell mig el Mollet que treballa
enaltint el país venerat.

Quedin lluny les dolentes tempestes
que ens aporten un gèlid record,
toquin sempre campanes a festa
escoltant per la pàtria el fervor.

Campanades pujant ben enlaire
retrunyint amb llur joia o llur pler
que no siguin jamai por o gaire
missatgeres de cap deshonor

Endavant terra nostra estimada,
.....

Presideix la gran plana ~~anejada~~
alterós el Montseny, d'un costat,
mentre a l'altre s'hi dreça sagrada
la bellesa del gran Montserrat.

Clavem fites d'enterca perícia
en defensa del nostre esperit
quin llevat ben absent d'estultícia
ens aplegui tots junts ben units.

Endavant terra nostra estimada,
.....

Figura 37. Transcripció mecanografiada del manuscrit anterior, amb la confusió citada al text. Font: Coral El Clavell

⁴⁵ Recordeu la referència a peu de pàgina número 35.

⁴⁶ Vegeu apartat 5: "Efectivament, Teresa Ros en rep una còpia manuscrita que, lògicament, no és la còpia manuscrita dedicada a l'Emili Codina."

⁴⁷ En les converses mantingudes, Gloria Cámara recordava perfectament l'ús de la paraula *anejada*.

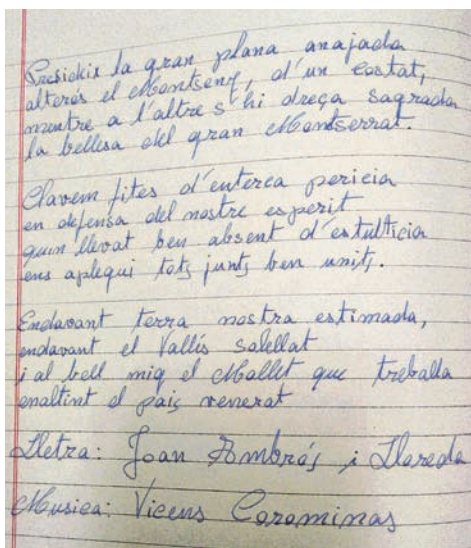

Figura 38. Transcripció manuscrita al llibre de concerts de la Coral El Clavell, amb la confusió citada al text. Font: Coral El Clavell

llarg i de llenguatge barroc, impossible d'aprendre sense un esforç més que considerable per part del comú dels ciutadans. L'ajuntament faria bé en repensar-se el tema, o bé simplificar-lo com es va fer amb Els Segadors.

M'agradaria conèixer més opinions, sobretot alguna en sentit contrari⁴⁸

Certament, no hi ha cap obligació ni necessitat de tenir un himne, però quan les circumstàncies, la vida et posen davant, t'ofereixen un testimoni ple d'història, de sensibilitat i de valors, no és assenyat rebutjar-ho. Creiem –qui ho escriu i tothom que hi ha col·laborat– haver demostrat suficientment en aquest treball la vàlua del seu contingut poètic i musical, i l'orgull que ens fa tenir-lo.

De ben segur que algunes paraules es corresponen –i això també és

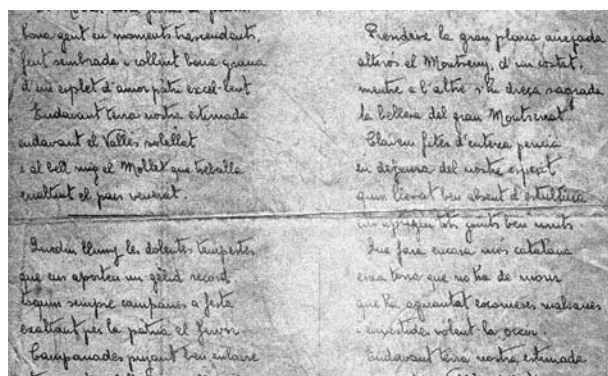

Figura 39. Detall del manuscrit d'Ambrós que permet veure la facilitat de la confusió. El document complet es pot veure a la figura 20. AHMMV

història– al llenguatge utilitzat pels literats de la Renaixença abans que no vingués el seny ordenador de la llengua: Pompeu Fabra. El 1980 –amb quaranta anys d'exili a França– Ambrós, un humanista alla manera de la Renaixença catalana, usa aquest llenguatge que és una mostra del treball intel·lectual que es va fer a Catalunya per a tenir una llengua que pogués ser utilitzada per expressar qualsevol concepte de qualsevol àmbit. La recerca del llenguatge porta a recorreguts sinuosos, incerts, ignots i, a voltes, errats que acaben fent el camí. Ambrós n'és un exemple d'aquest enorme treball. Per no allunyar-nos de Clavé, fixem-nos en el llenguatge que treballa, cerca i utilitza per a una versió en català de “La Marsellesa”, l'himne dels himnes. En transcriu tres versos:⁴⁹

¡Al arma, al arma, fills del poble,
 Lo jorn de glòria ja ha arribat!
 Pels tirans alsa xusma innoble
 Sos pendons en llotats en sanch.

⁴⁸ El missatge anava signat; tanmateix, crec s'escau la dita “Es diu el pecat però no el pecador”. Consultada la pàgina web el desembre de 1999, ningú no havia tingut la gentilesa de contestar-lo. Tampoc, desencertadament, no ho va fer qui ho hauria d'haver fet: l'autor d'aquest treball.

⁴⁹ “La Marsellesa”, adaptació de J.A. Clavé i Camps (1824–1874). A: Ainaud de Lasarte, J.M. (1979).

Ohiu, ohiu, com fer udola
 Los esbars famèlich d'eixos llops,
 Lo poble apura'l fet a glops.
 Y encès de ràbia il cor tremola.

¡Al arma, ciutadans!
 ¡Alsem lo sometent!
 ¡Lo aireat jovent
 Banyo ses mans
 Ensanch de vils tirans!

Com s'exposa en els apartats 5 i 6, la lletra del nostre himne ja va ser simplificada per adaptar-lo a les cantades institucionals i cíviques. Semblantment a com es va fer amb "Els Segadors", amb "La Marsellesa" i amb molts més himnes. La versió que normalment es canta del nostre himne dura uns segons més que "Els Segadors"

i bastants segons menys que "La Marsellesa" i d'altres himnes, si exceptuem aquelles irrespectuoses – per mínimes– mostres dels himnes que, en arribar els temps de les presses, s'escolten en competicions esportives internacionals i altres esdeveniments.

Per cloure. Les línies mestres dels dos himnes són ben diferents. L'himne nacional de Catalunya enalteix, amb contundència, el *tornarem a sofrir, tornarem a lluitar i tornarem a vèncer* malgrat totes les desfetes que la història ens ha portat o ens pugui portar. L'himne de Mollet condueix a l'assumpció i a la defensa d'uns valors universals apresos amb la nostra història i modelats per la nostra idiosincràsia. Dos objectius ben diferents però complementaris.

El somni de Joan Borrell.

Els remences de Mollet.

Famílies pageses i servitud en els segles XIV i XV

Jaume Vilaginés i Segura*

Paraules clau: remences, pagesia, Mollet del Vallès, Joan Borrell, serfs.

Una reunió per a l'emancipació

Un clam generalitzat de protesta entre els pagesos del Principat que patien la remença va impulsar el rei Alfons el Magnànim a fer un recompte general entre els pagesos per organitzar la solució del problema.¹ Es tractava de crear un sindicat, una associació de pagesos que iniciés el procés de recaptació de les talles que permetrien l'emancipació de la condició remença i l'abolició dels mals usos. L'enorme tasca de buscar els pagesos de remença catalans la van portar a terme diligentment els funcionaris reials.² Així doncs, a cada parròquia es convocava a tothom que es podia sentir implicat i s'inscrivía el seu nom en una acta que aixecava un oficial reial, davant testimonis. Joan Borrell va acudir a la crida que es va fer a la plaça de Mollet. A toc de campana, el dia 24 de novem-

bre de 1448 es van reunir els pagesos de remença de Mollet, de Gallecs i de Parets.³ Joan Borrell era un pagès gras, membre d'una de les famílies pageses amb més continuïtat en la vida molletana.⁴ Ell va acudir a la cita perquè, com els altres pagesos asservits, volia alliberar-se de la condició que sotmetia la seva condició personal. El seu desig era el mateix que el dels altres pagesos que van acudir a convocatòries semblants: alliberar-se dels vincles que l'impedié esdevenir un home lliure.

Totes les actes van ser recollides en un llibre que actualment es troba a l'Arxiu Municipal de Girona, anomenat *Llibre del Sindicat Remença*.⁵ Aquest llibre conté informació preciosa per conèixer qui era qui en les parròquies. A Mollet els noms ressonen coneguts i donen una informació decisiva per estudiar l'evolució de les famílies dels assistents a la reunió. Es pot fer un seguiment de les famílies dels personatges que apareixen a la trobada de

41

¹ ACA, AR, reg. 3148, f.129 (Nàpols, 1448).

² Homs, M. Mercè Homs, *El sindicat remença de 1448*, Girona, 2004, pàg. 8.

³ AMG, Llibres manuscrits, Reg. General. núm. 24510, fol. 192 r-v.

⁴ L'any 1448 també va acudir a la reunió dels remences de Mollet un Ramon Borrell, que probablement era parent de Joan Borrell.

⁵ *Llibre del Sindicat Remença, 1448*. AMG, Llibres manuscrits, Reg. General. núm. 24510. L'exemplar que es troba a l'arxiu gironí és una còpia que es va fer de l'original perdut. El llibre ha estat estudiat per Homs, M. Mercè Homs, *El sindicat remença de 1448*, Girona, 2004.

1448, des de l'inici de la societat feudal, entorn del segle XII, fins al segle XV i més endavant, pràcticament fins a èpoques contemporànies.⁶

El que caracteritzava les persones reunides a la plaça del poble de Mollet l'any 1448 era la remença. La remença era una imposició senyorial que obligava els pagesos que hi estaven vinculats a pagar una quantitat per poder abandonar les terres senyorials que cultivaven.⁷ Això vol dir que aquests pagesos eren serfs, no disposaven de la llibertat d'abandonar una situació —la dependència del senyor— i un lloc —el mas o l'espai on vivien i treballaven— per anar a viure i treballar a una altra banda. La remença solia anar acompanyada d'altres càrregues senyorials, anomenades per la documentació com a “mals usos”, terme prou explícit d'allò que implicaven per als pagesos. Els mals usos acompanyaven la remença, que també a voltes es considera un mal ús, però no sempre i no amb tots. Eren la cugucia, o compensació econòmica que el pagès havia de pagar al senyor si la seva esposa cometia adulteri; l'intestà i l'eixorquia, o els pagaments que devien els hereus del pagès que no deixava ben lligada la seva successió,

després de la seva mort; l'àrsia, o la imposició que el pagès havia de pagar si el seu mas s'incendiava; i la ferma d'espoli, o la compensació que el pagès havia de retre al senyor per raó del seu casament; i en relació amb els compromisos del matrimoni, el dot i l'escreix.⁸ Els mals usos i la remença situaven la condició personal de molts pagesos en una posició molt degradada, perquè a part de limitar-los la llibertat, els humiliava amb l'aplicació dels mals usos. El pagès quedava sotmès a la dependència absoluta dels senyors i també, per motiu de la legislació que els senyors havien obtingut de la monarquia, estava abocat a dependre de l'arbitrarietat senyorial, perquè el senyor disposava de l'ius maletractandi, o el dret de maltractar sobre el pagès i la seva família.⁹ No sabem l'aplicació que se'n feia d'aquest dret senyorial, però les queixes pageses sobre el tema són prou eloqüents de l'opinió que generava.

Entre tota aquesta munió de normatives que els constrenyien, el pagesos van identificar-se amb allò que consideraven més perjudicial, la remença; és a dir, la impossibilitat de rebutjar una relació senyorial que podia ser abusiva, arbitrària, onerosa i humili-

42

⁶ Vilaginés, J. “Convocats i congregats. Els pagesos i la remença a Mollet a la baixa Edat Mitjana”, *Acta historica et archaeologica mediaevalia*, en premsa.

⁷ Hi ha una extensa bibliografia sobre la remença, els pagesos de remença i la condició dels pagesos catalans durant la baixa edat mitjana. Un dels darrers estats de la qüestió, molt clarificador, el va fer Freedman, P.H. “Servitud pagesa a la Catalunya medieval” a *Catalan historical review*, 6, Institut d'Estudis Catalans, 2013, pàgs. 147-156 (<http://revistes.iec.cat/chr/>). També cal destacar la gran monografia de Vicens, J. *Historia de los remensas (en el siglo XV)*, Barcelona, 1978. Sobre el Vallès, l'aparició de la remença i els mals usos ha estat tractada a Vilaginés, J. *El paisatge, la societat i l'alimentació al Vallès Oriental (segles X-XII)*, Barcelona, 2001, pàgs. 191-197. Un estat de la qüestió sobre els treballs que han analitzat l'origen de la remença i els mals usos el va fer To, LL. “Els orígens de la remença des de Jaume Vicens Vives fins als nostres dies” a *Plecs d'Història Local*, 143, Girona, novembre de 2011, pàgs. 2-4.

⁸ Sobre els mals usos i els seus orígens, vegeu Vilaginés, J. *El paisatge, la societat i l'alimentació...*, pàgs. 191-197; Freedman, P.H. *Els orígens de la servitud pagesa a la Catalunya medieval*, Vic, 1993, pàgs. 99-102, i Lluch, R. *Els remences: la senyoria de l'almoïna de Girona als segles XIV i XV*, Girona, 2005.

⁹ Freedman, P.H. “El ius maletractandi català” a *Assaig d'història de la pagesia catalana (segles XI-XV)*, Barcelona, 1988, pàgs. 107-129

Figura 1. Can Borrell a la dècada de 1940. Font: Arxiu Històric Municipal de Mollet del Vallès

ant, i els impedia buscar en una altra banda millors condicions de vida. Els remences reivindicaven amb el seu nom la llibertat. La llibertat és el valor que es reclama en el preàmbul del Llibre del Sindicat, la qual cosa no deixa de ser una novetat a l'edat mitjana i un precedent molt anticipat de les lluites emancipadores que apareixeran en èpoques posteriors.¹⁰ Els homes inicialment neixen lliures, s'afirma en el preàmbul del *Llibre del Sindicat Remença*.¹¹

Masovers de Mollet: senyors i pagesos

Joan Borrell era membre d'una antiga família de masovers de Mollet. Els seus membres apareixen com a

destacats personatges de la localitat en el segle XIV. Felip Borrell va participar en la visita pastoral que va fer el bisbe de Barcelona a la Parròquia de Sant Vicenç de Mollet l'any 1305 com un dels informadors de les infraccions morals que cometien els parroquians¹². Per tant, podem pensar que era un dels homes preeminents, ja que va acompanyar el batlle i dos germans Bannaloca, membres d'una altra família insigne de la localitat, però en el seu cas de condició lliure. Felip Borrell se'ns presenta com un pagès ric, influent en la comunitat, relacionat amb els poderosos, probablement amb el seu senyor, el

¹⁰ El *Llibre del Sindicat Remença* forma part del *Memory of the World Register* de la Unesco des de 2013 per la importància que té com a testimoni d'un dels primers moviments emancipadors organitzats, reivindicador dels drets de les persones: *Llibre del sindicat remença de 1448*, Servei de Gestió Documental, Arxius i Publicacions, Arxiu Municipal de Girona, Girona, 2013.

¹¹ *Llibre del Sindicat Remença*, 1448. AMG, Llibres manuscrits, Reg. General. núm. 24510, f.1.

¹² ADB, Visites Pastorals, 1 bis, 53 v

bisbe de Barcelona, que era el gran propietari de Mollet.¹³ Però, curiosament, devia ser un pagès de remença, com ho era Joan, el seu descendent. Ja veurem com molts remences no eren pagesos empobrits, sinó que formaven un grup social benestant que pretenia alliberar-se de vincles senyorials que constreïen la seva mobilitat i, sobretot, la seva llibertat personal i familiar.¹⁴

Com ell, altres pagesos remences provenien d'antigues famílies que estaven vinculades amb el Bisbat, que era el propietari de les seves explotacions. La relació senyor-pagès queda perfectament reflectida en el cas de Mollet, a través dels capbreus del segle XII i XIII.¹⁵ En ells no hi surt cap mas amb el nom Borrell, però sí d'altres amb noms que els trobem en el segle XV com a cognoms de pagesos remences.

Un dels masos que va donar peu a una nissaga de pagesos que ha perdurat fins a l'actualitat és el mas Ros. El nom d'aquest mas apareix en el capbreu que va dur a terme el batlle episcopal Berenguer de Bannaloca, en nom del bisbe, que era l'amo de moltes propietats a Mollet.¹⁶ En el mateix document hi apareix un Rossi, que podem identificar amb el

mas per paronímia. Els masovers arrendaven al bisbe el cinquè del pa i del vi. La relació de dependència dels habitants del mas amb el bisbe es va mantenir quan dècades més tard el batlle va tornar a fer un altre capbreu, en aquest cas per registrar els vilatans que pagaven reconeixement personal al senyor; és a dir, mitjançant una renda, aquests pagesos acceptaven que eren homes del seu senyor, dependents de la voluntat senyorial, en un primer pas cap a la servitud que representava la remença i els mals usos.¹⁷ Un dels pagesos que reconeixia aquesta dependència era Berenguer Rocens, probablement el pagès del mas Ros que havia adoptat com a cognomen el nom del mas, fet freqüent aleshores. La família Ros també havia de tenir una certa preeminència en la localitat: Jacob Ros va participar en la fundació del beneficiat de 1322.¹⁸ El beneficiat es mantenia amb donacions dels fundadors, que havien de tenir suficients recursos com per desprendre's de part del seu patrimoni. La seva fundació, a part dels motius religiosos, permetia un cert control sobre la gestió de la parròquia. Era manifest l'absentisme del rector parroquial i al beneficiat se li concedia

44

¹³ El bisbe de Barcelona era el senyor més important de la parròquia de Mollet almenys des del segle XII: Vilaginés, J. "Senyors i pagesos. Les relacions socials i la seva expressió en l'espai a Mollet durant la plena edat mitjana (segles XII i XIII)" a *La gent i el paisatge. Estudis sobre el Vallès medieval*, Barcelona, 2006, pàgs. 117-130. En el fogatge de 1378 hi havia 30 focs eclesiàstics, la majoria probablement del bisbat, per 4 d'aloers: Bofarull, P. (ed), *Colección de Documentos inéditos del archivo general de la Corona de Aragón*, vol. 12, Barcelona, 1856.

¹⁴ Era un fet que no era excepcional: To, Ll., "La diferenciació pagesa a la diòcesi de Girona (segle XIV): una nota metodològica», en Barceló, M. i altres, *El feudalisme comptat i debatut. Formació i expansió del feudalisme català*, València, 2003, pàgs. 441-463 i Marcó, X. "La diferenciació pagesa a la Catalunya baixmedieval: la revisió del cas de la vall d'Aro", *Estudis d'Història Agrària*, 21 (2008), pàgs. 125-149.

¹⁵ ACB, LA IV, 461 i ACB, LA IV, 462. Vegeu la transcripció a Vilaginés, J. "Comentari al capbreu de Mollet" a *La gent i el paisatge...*, pàgs. 35-42.

¹⁶ ACB, LA IV, 461.

¹⁷ ACB, LA IV, 462.

¹⁸ ACA, Patrimonials Can Folguera, 1, 165. Vegeu, Vilaginés, J. "El benefici de Santa Maria de la parròquia de Mollet. Un estudi d'història social (segle XIV)" a *La gent i el paisatge...*, pàgs. 75-85.

la prerrogativa de portar la parròquia en absència del rector titular.¹⁹

La nissaga dels Ros es va multiplicar. Trobem tres pagesos amb aquest cognom entorn de les dates de l'enquesta de 1448. En la trobada a la plaça del poble del dia 24 de novembre va acudir en Jacob Ros, qui havia d'heretar la condició de remença. En el fogatge de 1497, en el qual s'esmenten noms de cases o masies, apareixen quatre masos Ros, en Ros del Vall, en Ros d'Amunt, en Ros de la plaça i un mas Ros, probablement l'originari.²⁰ L'any 1495, Vicenç Ros va ser encarregat a Mollet de recaptar l'impost que havia de lliurar-se al rei Ferran II com a colofó del llarg conflicte social de la pagesia catalana, després de la sentència arbitral signada a Guadalupe, l'any 1486.²¹ Per tant, els membres de la família Ros van tenir un paper destacat en la lluita remença.

El senyor més important de Mollet era el bisbe de Barcelona. A finals del segle XII el bisbe va manar que es fes un inventari de les seves possessions i de les rendes que se'n treien. L'inventari el va fer en Berenguer de Bannaloca.²² Berenguer era el batlle episcopal, això vol dir que administrava les possessions del bisbe a Mollet. Els Bannaloca eren una família de propietaris pagesos, amb possessions a Mollet, que es dedicaven a prestar a la pagesia de la comarca. Eren petits finan-

cers, que facilitaven préstecs a pagesos necessitats, que passaven mals temps i es veien abocats a demanar per refer-se de males anyades o altres adversitats. Com que el préstec amb interès no estava ben vist, els membres de la família Bannaloca cedien diners a canvi d'empenyoraments de molins, terres, etc. Els béns cedits en usdefruit els posaven en conreu i els beneficis de l'explotació servien com a interessos. Un cop finalitzat el període del manlleu, si el capital havia estat restituit es tancava la relació financera; en canvi, si el capital no havia estat retornat, el bé empenyorat passava a mans del prestador. Berenguer de Bannaloca, a més a més, era batlle episcopal. La funció de batlle es practicava com un emprèstit. El batlle anticipava una quantitat pactada al senyor, que podia gaudir de l'efectiu des del primer moment. El batlle assumia la gestió absoluta dels compromisos dels pagesos; això vol dir que recaptava les rendes exigibles i qualsevol altra obligació vinculada a la dependència senyorial, en benefici propi. Les rendes solien exigir-se en espècie. El batlle reunia els productes i s'encarregava de comercialitzar-los.²³ A prop hi havia dos importants nuclis comercials: Granollers i Caldes de Montbui.²⁴ El mercat de Granollers exercia una influència que anava més enllà dels encontorns més immediats. La seva

¹⁹ ADB, Visites Pastorals, vol I/2, f. 135. Vilaginés, J. "El benefici de Santa Maria...", pàg. 82.

²⁰ Iglésies, J. *El fogatge de 1497. Estudi i transcripció*, Barcelona, 1991. La font arxivística és AHCB, Consell de Cent, Fogatges, XIX-2 i XIX-3.

²¹ Vicens, J. *El gran sindicato remensa (1488-1508)*, Barcelona, 1954, pàg. 186.

²² Sobre Berenguer de Bannaloca (o Banalocha o Bannaloca), vegeu, Vilaginés, J. "Berenguer de Bannaloca. Batlle episcopal de Mollet" a *La gent i el paisatge...*, pàgs. 49-58.

²³ El sistema com es gestionaven les rendes senyorials al Vallès durant els segles XI i XII han estat estudiades a Vilaginés, J. *El paisatge, la societat i l'alimentació...*, pàgs. 182-191.

²⁴ Vilaginés, J. *El paisatge, la societat i l'alimentació...*, pàgs. 225-246; també, Aventín, M. "La vila-mercat de Sant Celoni. Dels temps medievals al segle XVI" a *L'Avenç*, 188, gener de 1995, Barcelona, pàgs. 48-53 i Soler, M. *Els espais d'intercanvi. El mercat en el procés de gènesi i consolidació del feudalisme al comtat de Barcelona (segles IX a XIII)*, Tesi doctoral inèdita, Universitat de Barcelona, 2006.

mesura per al blat (la quartera) es feia servir en una àrea geogràfica d'àmbit comarcal, fins i tot arribava a l'alt Maresme.²⁵ Això vol dir que els productes que es venien al mercat no eren només de la zona més immediata a la vila de Granollers. Probablement allà acudia Berenguer a col·locar les rendes que havia recollit a Mollet; allà, o les venia a comerciants de Barcelona. La seva família tenia tractes amb mercaders barcelonins o que comerciaven a Barcelona. En el testament de la seva mare apareixen com a testimonis un mercader d'Stamford (Anglaterra) i un altre de Tolosa de Llenguadoc.²⁶

En els segles XII i XIII els batlles senyorials van generalitzar el costum de sistematitzar les rendes senyorials en inventaris que catalogaven possessions i rendes, per constatar per escrit el que ja es practicava de fet i per donar fermesa jurídica i perennitat al règim econòmic senyorial.²⁷ Eren els capbreus i els llevadors de censos, els quals posteriorment es refeien amb les modificacions que el temps havia introduït en la pràctica de rendes i en el patrimoni. Berenguer de Bannaloca era el factòtum del poder senyorial a Mollet i, com a tal, va ser l'autor del capbreu de Mollet.

Aquest sistema senyorial necessitava d'un factor essencial perquè es mantingués al més estable possible. Calia la mà d'obra. La pagesia havia de proporcionar el treball i la iniciativa perquè la producció fos possible. La relació de masos del capbreu de Mollet

ja esmenta com s'organitzava la producció: les rendes que es devien per la possessió d'espais edificats, els sagrers, les rendes pels masos, entesos com una unitat d'explotació que incloïa les terres i els edificis pròpiament dits, i les rendes que es devien per posar en conreu les terres dominicals, que depenien del senyor (la cistella, la jova i la guarda).²⁸ El domini senyorial del bisbe a Mollet era una honor, és a dir, una possessió senyorial que incloïa drets sobre béns i probablement sobre la jurisdicció. La vinculació dels pagesos es manifestava en un reconeixement personal que va ser recollit en el llevador de censos de començaments del segle XIII. Els pagesos acceptaven estar sotmesos al senyor amb un pagament. El batlle i el senyor aconseguien la continuïtat de la mà d'obra i els pagesos, a canvi, una certa estabilitat perquè la seva feina estava associada a un patrimoni. No obstant això, el reconeixement personal era un primer pas cap a la submissió personal.²⁹ Per la seva part, el senyor limitava la llibertat del pagès per aconseguir que els rendiments que s'obtenien dels masos del seu patrimoni no deixessin de generar-se. De fet, la lògica dels altres mals usos també s'entén com una penalització per la desídia del pagès, en relació amb el mas, o amb l'herència, que hauria de permetre la continuïtat de l'explotació.³⁰

Per tant, els remences de Mollet tenien com a antecedent la vinculació personal del règim dominical que

²⁵ Cuadrada, C. *Els Maresme medieval: les jurisdiccions baronals de Mataró i Sant Vicenç/Vilassar (Hàbitat, economia i societat, segles X-XIV)*, Mataró, 1988, pàgs. 213-215 i 665.

²⁶ Alturo, J. *L'arxiu antic de Santa Anna de Barcelona, del 942 al 1200*, 3 vols, Barcelona, 1985, doc. núm. 285 (1153).

²⁷ Benito, P. *Senyoria de la terra i tinença pagesa al comtat de Barcelona (segles XI-XIII)*, Barcelona 2003.

²⁸ ACB, LA IV, 461.

²⁹ Vilaginés, J. "Convocats i congregats"... en premsa.

³⁰ Vilaginés, J. *El paisatge, la societat i l'alimentació...*, pàgs. 191 i 198, i Lluch, R. *Els remences...*, pàg. 414.

ja trobem en els segles XII i XIII. Els noms d'aleshores parcialment tenen continuïtat i els trobem l'any 1448: Moragues, Brugueres, Coscoi, Ros i Ganagol apareixen en el capbreu del segle XII o en el llevador del segle XIII³¹ (vegeu figura 2 a la pàg. 16).

Les guerres remences

El conflicte remença s'emmarca en una època molt complexa en la història del Principat. Es pot remuntar al segle XIV, amb els efectes en el camp de les catàstrofes demogràfiques de la centúria, especialment els episodis de pesta, que començaren el 1348.³² La mortalitat i el despoblament van alterar les relacions socials en el camp. A finals de segle, la monarquia es feia ressò de les reclamacions pageses, que en la dècada de 1380 havia agafat una dimensió important. Els remences es van revoltar contra l'aristocràcia senyorial, que controlava les dues principals institucions del país, la Generalitat i el govern de Barcelona (Consell de Cent). Els remences van trobar un aliat en la monarquia, que a la vegada estava enfrontat amb la noblesa. El conflicte entre el rei (en aquest cas, Joan II, germà d'Alfons IV) i l'oligarquia catalana va arribar a ser tan important que va donar lloc a una guerra, anomenada la Guerra Civil Catalana (1462-1472).³³ Per tant, la iniciativa reial a favor dels

pagesos, que es manifesta inicialment amb el permís de formar una associació, el Sindicat Remença, s'emmarca en aquesta política de debilitament de l'ordre senyorial.³⁴ També, el rei es movia per interessos crematístics, perquè normalment els posicionaments reials anaven acompanyats per recaptacions d'imposicions extraordinàries.³⁵

El conflicte va tenir dos períodes destacats, anomenats les guerres remences. La primera va iniciar-se l'any 1462 i la van protagonitzar els remences de la muntanya, és a dir, els de les terres pirinenques i prepirinenques de les demarcacions de Girona i Barcelona.³⁶ Els remences van organitzar un exèrcit, dirigit per Francesc de Verntallat. L'exèrcit de Verntallat va esdevenir el de la monarquia en una part de la guerra civil, que enfrontà Joan II amb la Generalitat.³⁷ En el conflicte estava en disputa la qüestió dels mals usos i de la remença, però també hi havia una pretensió molt més ambiciosa que afectava la propietat dels masos remences, que eren de titularitat senyorial i pretenien els pagesos, entre els quals destacaven els masos rònecs.³⁸ En una gran part del conflicte els mals usos van ser abolits i les rendes senyorials van deixar de recaptar-se.³⁹ La primera guerra remença es va acabar amb la victòria de les posicions senyorials l'any 1472. Però la

³¹ AMG, Llibres manuscrits, Reg. General. núm. 24510, fol. 192 r-v.

³² Salrach, J.M. "La Pesta Negra i els orígens del problema remença" a *Pere el Cerimoniós i la seva època. Anuario d'Estudios Medievales*, annex, 24, Barcelona, 1989, pàgs. 14-34.

³³ Freedman, P. H. "Servitud pagesa a la Catalunya medieval...", pàgs. 153-154.

³⁴ Sobrequès, S. i Sobrequès, J. *La guerra civil catalana del segle XV: estudis sobre la crisi social i econòmica de la Baixura Edat Mitjana*, 2 vols., Barcelona, 1972.

³⁵ Vicens, J. *Ferran II i la ciutat de Barcelona. 1476-1516*, Barcelona, 1936, pàg. 300, i Lluch, R. *Els remences...*, pàg. 390.

³⁶ El conflicte està àmpliament descrit per Vicens, J. *Historia de los remensas...*, pàgs. 61-116.

³⁷ Freixa, M. *Francesc de Verntallat, cabdill dels remences*, Barcelona 2010.

³⁸ Salrach, J. M. "La Pesta Negra i els orígens del problema remença" a *Pere el Cerimoniós i la seva època...*, pàgs. 13-34.

³⁹ Lluch, R. *Els remences...*, pàg. 406.

Capbreu segle XII		Elevador de segle XIII		Parroquians de 1322		Sindicat Remença de 1448		Fogatge de 1497	
Coscoi			Guillelmi de Coscono	Petrus de Cosco	En Cosco				
Rossi/Ros	Berengarius de Rocens		Iacobus Ros	Iacobus Ros Petrus Ros Iohannes Ros	En Ros del Vall En Ros de Munt En Ros de la plaça En Ros				
Morages/Derdiant	Iohanes Morages		Ferrarii Moragas	Iacobus Moragues	En Moragues				
Brugeriis/Bruguriis	Iohane de Brugeriis Petrus de Brugeriis			Vicentius Bruguera					
Guillelmus Guanagol/Baruz	Ganagol			Franciscus Garenboll	En Guerau Gou				
	Raimundo Mascord			Christophorus Mascord (Galles)	En Mas Cort (Galles)				
	Petrus de Ruirra		Bernardi Riera 1305	Iacobus Riera Bernardus Riera Raymundus Borrell Ioanes Borrell	En Riera del mas En Riera de la plaça En Borrell				
			Felipii de Borrello	Antonius Fontaner	En Fontanet				
			Berengarii de Fontaneto	Antonius Boscarons	En Boscarons				
			Arnaldus Boscharons	Franciscus Manent	En Manent				
			Oliverius de Manent	Bartholomeus Aymerich	En Aymerich				
			Bartholomeus Blanc (Galles) 1393	Iohannes Blanch (Galles)	En Blanch (Galles)				
				Iohannes Fonolleda					
				Raymundus Compan alias Torra					
				Bartholomeus Pinyol					
				Maria uxor Petri Strany alias Balaster					

NOTA: En negreta, noms vinculats amb relacions de servitud. En cursiva, nom de masos.

Figura 2. Llista de parroquians de Mollet relacionats amb la remença. Font: Jaume Vilaginés

situació era confusa, la monarquia no va decidir imposar el criteri de l'oligarquia propietària: nobles, grans institucions eclesiàstiques (com el mateix bisbat barceloní) o grans propietaris procedents de la burgesia. Això sí, va concedir un vescomtat a Francesc de Verntallat, el qual, però, va mantenir el seu suport als remences.⁴⁰

Els remences van tornar a alçar-se l'any 1483, després que el rei Ferran II, fill de Joan II, l'any 1481 va declarar il·legal l'abolició dels mals usos que estava vigent des de 1455 i molts pagesos s'oposessin a l'aplicació de l'edicte reial per part dels seus senyors.⁴¹ El cabdill de la segona revolta va ser Pere Joan Sala, que aixecà els remences de Girona; però el conflicte es va traslladar al Vallès. L'exèrcit remença, encapçalat per Bartolomé Sala, pagès de Montornès i nebot del cabdill remença, va derrotar a la host del veguer a Montornès (1485) i Pere Joan Sala va ocupar Granollers.⁴² Finalment, les tropes remences van ser derrotades a Llerona per un exèrcit reial i un altre de la ciutat de Barcelona, comandats pel conestable d'Aragó, Joan de Cardona, i pel conseller en cap, Jaume Destorrents. El líder remença va ser empresonat, jutjat i executat.⁴³

Sembla que la posició de Verntallat va facilitar que les parts acceptessin l'arbitratge de la monarquia.⁴⁴ Ferran II va signar el document cabdal, que

acabà amb el conflicte definitivament i va marcar les relacions socials en el camp català fins a la revolució liberal. Es tracta de la Sentència Arbitral de Guadalupe (1486).⁴⁵ De fet, les parts van arribar a un acord a Amer, uns mesos abans. El document, de forma resumida, acabà amb el règim de servitud en el camp català, amb la remença, amb els mals usos esmentats més amunt i amb molts altres abusos senyorials, alguns dels quals corresponien només a algunes àrees molt concretes. En canvi, els pagesos remences havien de compensar els seus senyors per alliberar-se de la condició servil i els senyors conservaven els drets sobre les propietats i les rendes.⁴⁶

El mas Borrell i la família Borrell de Mollet

Jaume Vicens Vives ja va destacar les diferències que hi havia entre els remences del nord, més radicals i predisposats a apoderar-se de les terres que cultivaven, dels de l'Empordà i les zones més properes a Barcelona, més enriquits i limitats a reclamar l'alliberament de la remença i els mals usos senyorials.⁴⁷

Joan Borrell serveix com a paradigma de pagès ric que lluitava per alliberar-se de lligams que l'humiliaven. Ja hem vist que provenia d'una família que tenia una posició en la localitat de certa preeminència. Recordem que l'any 1305 Felip Bor-

⁴⁰ Freixa, M. *Francesc de Verntallat, cabdill dels remences*, Barcelona 2010 i <http://www.francescdeverntallat.cat/biografia.html>.

⁴¹ Vicens, J. *Historia de los remensas...*, pàgs. 119-208.

⁴² Vicens, J. *Historia de los remensas...*, pàgs. 164 i 189.

⁴³ Vicens, J. *Historia de los remensas...*, pàgs. 203-208.

⁴⁴ ACA, AR, reg. 3815, f. 28. Vicens, J. *Historia de los remensas...*, pàg. 228.

⁴⁵ Sobre la Sentència Arbitral de Guadalupe: Freedman, P. H. *Els orígens...*, pàg. 210 i Vicens, J. *Historia de los remensas...*, pàgs. 256-260; la transcripció de la Sentència pàgs. 337-35. Sobre l'acord previ d'Amer: Vicens, J. *Historia de los remensas...*, pàgs. 239 i 240.

⁴⁶ La Sentència era complexa d'executar. Un dels aspectes important era recaptar un tall entre els pagesos, per la qual cosa es va crear un nou sindicat: Vicens, J. *El gran sindicato remensa*, Madrid, 1954.

⁴⁷ Vicens, J. *Historia de los remensas...*, pàgs. 20 i 21.

50 Figura 3. Aspecte actual de Can Borrell. Font: Jaume Vilaginés

rell acompanyà el bisbe en la visita pastoral que va fer a la localitat. El mateix Felip va formar part del grup de vilatans que van fundar el beneficiat de Santa Maria, l'any 1322.⁴⁸ Joan Borrell mantenia aquesta situació social eminent, que es fonamentava en la gestió d'un mas, el mas Borrell. Actualment, el mas Borrell és una imponent masia que va ser ampliada i fortificada a través del temps. El nom Borrell va associar-se a la masia com era habitual que passés quan una família l'aixecava o s'hi instal·lava. A vegades era al revés, però en aquest cas l'origen del topònim és un nom personal, que probablement devia ser l'origen del topònim de la masia i, en el seu

moment, origen del *cognomen* familiar.⁴⁹ El mas apareix esmentat en el fogatge de 1497, en el qual s'esmenta un "en Borrell", que es devia referir al foc de can Borrell, de la família i el mas.⁵⁰ El fogatge de 1497 relaciona els focs o llars que havien de sotmetre's a les imposicions fiscals i mostra l'evolució dels masos (o focs) de la localitat. Evidencia l'augment dels habitatges, almenys aquells sobre els quals requeia la càrrega fiscal, i també fa palesos els canvis urbanístics que havia sofert la localitat des del segle XII, que és quan tenim un primer retrat més o menys fidedigne de l'aspecte de Mollet, a través del capbreu episcopal. En el segle XII observem que el nucli habitat es

⁴⁸ ADB, Visites Pastorals, 1 bis, 53 v. (1305) i ACA, Diversos, Can Folguera, secció 1, núm. 165 (1322).

⁴⁹ Vilaginés, J. "Convocats i congregats..." en premsa.

⁵⁰ Iglésies, J. *El fogatge de 1497. Estudi i transcripció*, Barcelona, 1991.

trobava al voltant de l'església, en el perímetre delimitat per la sagrera.⁵¹ Devia ser una agrupació petita d'edificis, amb el cementiri, cellers, petits habitatges i magatzems, cobejats pels pagesos rics o els senyors de la zona, que sabem en posseïen alguns⁵². Els sagrers pagaven rendes, com ho demostra el capbreu, i tenien un valor immobiliari, del qual s'obtenien ingressos. Pel terme parroquial hi havia masies que depenien del senyor més important, que pagaven rendes en espècie i en treball (la jova, la cistella i la guarda); alguns habitatges eren ocupats per altres propietaris, que exercien activitats econòmiques diferents a les productives, com la funció de batlle i la de financers, que realitzaven els Bannaloca, o eren residències de famílies que aspiraven a entrar en l'aristocràcia nobiliària, com eren els Mollet.⁵³

Aquest paisatge social i geogràfic havia canviat lleugerament en el segle XV. Es mantenien els masos, però les famílies que els ocupaven havien generat nous edificis i, per tant, noves

explotacions.⁵⁴ Els Ros tenien quatre focs, d'aquests alguns eren masos agraris en un sentit ple, altres formaven part del nucli de la localitat, que en aquell moment tenia un aspecte diferent.⁵⁵ Hi havia una plaça del poble, que era on es feien les reunions, com la de 1448, rodejada d'habitatges, on hi residien en Ros o en Riera de la plaça.⁵⁶ Probablement, el tramet urbà havia descendit del turó on hi havia l'església i la sagrera i s'estenia per l'actual plaça de Prat de la Riba, on l'arqueologia ha trobat restes que corresponen al cementiri de la localitat.⁵⁷ Les activitats econòmiques s'havien especialitzat. En el Mollet del segle XII, només hi havia una ferreria en el poble, que subministrava eines als pagesos o les arranjava; als senyors els facilitava armament i ferrava els cavalls.⁵⁸ L'activitat del ferrer era un monopoli senyorial que era l'excusa per a una altra renda senyorial, el lloçol, que pagava gairebé tothom, com passava a Santa Perpètua (recaptat per als senyors de Canalies) o a Palausolità (recaptat per als templers).⁵⁹ Uns segles

⁵¹ Vilaginés, J. "Mollet porta el nom d'una masia. Estudi sobre l'espai del Baix Vallès en el segle X", *Notes*, 31, Mollet del Vallès, 2016, pàgs. 9-31, i Vilaginés, J. "Senyors i pagesos: les relacions socials i la seva expressió en l'espai a Mollet durant la plena edat mitjana (segles XII i XIII)" a *La gent i el paisatge...*, pàgs. 117-130.

⁵² Per exemple, Guilia de Santiga: Vilaginés, J. "Senyors i pagesos: les relacions socials i la seva expressió en l'espai a Mollet...", pàgs. 121 i 122.

⁵³ Sobre els Bannaloca, vegeu: Vilaginés, J. "Berenguer de Bannaloca. Batlle episcopal de Mollet" a *La gent i el paisatge...*, pàgs. 49-57. Sobre els Mollet, vegeu, Vilaginés, J. "Mir de Mollet. Un senyor feudal de Mollet" a *La gent i el paisatge...*, pàgs. 43-48.

⁵⁴ És possible que Ramon Borrell, que també va acudir el 1448 a la crida dels remences de la plaça del poble i que probablement estava emparentat amb Joan, fos una branca familiar dels Borrell amb una residència diferent d'en Joan: AMG, Llibres manuscrits, Reg. General. núm. 24510, fol. 192 r-v.

⁵⁵ Iglésies, J. *El fogatge de 1497...* En Ros Subirà de Mollet tenia un peça de terra que confrontava amb una altra de Parets en un capbreu del monestir de Sant Pere de les Puel·les: AMSPP, lligall 41.

⁵⁶ AMG, Llibres manuscrits, Reg. General. núm. 24510, fol. 192 r-v, i Iglésies, J. *El fogatge de 1497...*

⁵⁷ Matas, Ò. i Roig, J. "La intervenció arqueològica a la plaça de Prat de la Riba, 14 (Mollet del Vallès): els primers indicis arqueològics del Molletum medieval" a *Notes*, 22, Mollet del Vallès, 2007, pàgs. 29-44.

⁵⁸ ACB, LA IV, 461 i ACB, LA IV, 462.

⁵⁹ Vilaginés, J. "El lloçol com a renda feudal. Santa Perpètua en els segles XII i XIII" a *La gent i el paisatge...*, pàgs. 175-192. ACA, monacals, Montalegre, 12, 575 (1275) i ACA, AR, C, pergamins extrainv., 3516 (sense data).

més tard a la localitat també hi residia un ferrer (lo ferrer),⁶⁰ però també un carnisser, testimoni de la reunió dels remences de 1448.⁶¹ Les carnisseries esdevingueren un ofici especialitzat i alhora un monopoli, que generava també rendes.⁶² A més a més en la parròquia, probablement en el nucli del poble, hi vivien i hi treballaven un moliner (Fenolleda del molí), dos paraires i un fuster. Hi ha el cas del sastre que formava part de la comunitat de Gallecs (lo sastre Mingot).⁶³

En Joan Borrell era un pagès emprenedor. No es limitava a gestionar el seu mas. A principis del segle XV tenia en usdefruit un molí a la riera del Tenes (riera Athena), a la parròquia de Parets.⁶⁴ Es deia molí Despiells i el posseïa amb un contracte d'establiment que havia firmat amb el seu propietari, el monestir de Sant Pau del Camp. Sabem que una riuada va deixar inoperant el molí, que ja no rebia aigua. El molí es movia amb l'aigua que li subministraven recs antics que portaven aigua també al molí de Ribafort. Joan Borrell ho va arranjar construint una resclosa més amunt. Però la solució afectava el molí que tenia Joan de Planella.

Joan de Planella era un membre de la petita noblesa (era donzell) i era senyor de Vilatzir (actual Torre de Malla).⁶⁵ Els Planella eren els senyors més importants de les parròquies que formaven la universitat de Mollet, Parets i Gallecs.⁶⁶ Unes dècades abans Marc de Planella havia comprat la jurisdicció de les tres parròquies.⁶⁷ El rei li havia venut el dret d'administrar justícia i recaptar els impostos que li corresponien com a sobirà. Els parroquians, que no hi estaven d'acord, van aconseguir que la jurisdicció retornés a mans reials i es van alliberar de les arbitrietats provocades pel fet que la justícia i els impostos públics fossin administrats per un noble. L'any 1385 van lliurar la quantiosa quantitat que s'havia de pagar per la redempció.⁶⁸ Uns anys més tard, les parròquies passaven a ser carrers de Barcelona i quedaven sota la cobertura legal de la metròpoli.⁶⁹ Els Planella van continuar essent els senyors de Vilatzir, fins que es van emparentar amb la família Malla i, així, la casa senyorial va canviar de nom.⁷⁰

Joan de Planella va portar a judici el control per l'aigua de la riera del

⁶⁰ Iglésies, J. *El fogatge de 1497*..

⁶¹ "Iohannis Vilardell, carnicerii parrochie Sancti Vincentii de Molleto": AMG, Llibres manuscrits, Reg. General. núm. 24510, fol. 192 r-v.

⁶² Per exemple, a Montmeló, l'any 1449 el batlle senyorial establia la regulació del funcionament de la carnisseria: Piñero, À. i Umbert, J. *Aproximació a la història de Montmeló. Segles XIV i XV*, Montmeló, 2009, pàgs. 409 i 410. A Mollet van haver-hi conflictes sobre la gestió de la carnisseria: ACA, AR, Reial Patrimoni, BGRP, Processos, 1437, 1, J (1437) i ACA, AR, Reial Patrimoni, BGRP, Processos, 1491, 1, F (1491).

⁶³ Iglésies, J. *El fogatge de 1497*...

⁶⁴ ACA, AR, C, reg. 3246, f. 175 i 175.

⁶⁵ Vilaginés, J. "Mollet i el carreratge" a *La gent i el paisatge*..., pàgs. 163-175.

⁶⁶ Sobre la procedència dels Planella, vegeu: Dantí, J. *Castellcir*, Barcelona, 1993, pàgs. 61-66.

⁶⁷ ACA, AR, C, reg. 1699 (1381).

⁶⁸ ACA, AR, C, reg. 1802 (1385).

⁶⁹ ACA, AR, C, reg. 1907 (1393).

⁷⁰ Dantí, J. (dir), *Parets 904-2004*, Parets del Vallès, 2004, pàg. 57, i Vilaginés, J. "L'homenatge de Berenguera. Vilatzir abans de ser Torre de Malla (Parets del Vallès). Segles X-XIII" a *Notes*, 28, Mollet del Vallès, 2013, pàgs. 93-114.

Tenes. Adduïa que Joan Borrell s'havia extralimitat captant aigua més amunt dels seus molins. Argumentava que tenia la concessió de captació de l'aigua per part del batlle general i que l'actuació de Joan Borrell dificultava el funcionament del seu molí. En el judici ambdues parts van aportar arguments per defensar la seva posició. Joan Borrell va presentar el contracte d'establiment amb el monestir de Sant Pau del Camp. Joan Planella va mostrar el document de 1394 que el batlle general va concedir a la seva mare, Blanca, sobre els drets de captació de l'aigua del Tenes, que era anterior al contracte d'establiment de Joan Borrell. Finalment, en el judici també van participar diversos testimonis, que van declarar a favor de Joan Planella. La sentència va ser favorable al senyor de Vilatzir, Joan de Planella.

El judici de 1439 ens mostra un Joan Borrell que no sembla un pagès aclapat per les relacions senyoriales, com podria pensar-se d'un serf soliu i afocat, que reclamava l'alliberament de la remença i els mals usos. Al contrari, a part de la gestió del mas, a la parròquia de Mollet, tenia interessos en un molí, en una parròquia propera, a Parets. El molí era d'un monestir, el de Sant Pau del Camp, i el contracte emfitèutic li permetia gaudir d'ingressos addicionals, probablement en espècie, obtinguts de la moltura, una

renda senyorial relacionada amb l'ús de la instal·lació molinera.⁷¹

La lluita remença va acabar amb un pacte, concretat en la Sentència Arbitral de Guadalupe (1486).⁷² Finalment, els remences van acceptar el contingut de la sentència en termes generals. Havien de pagar una compensació als senyors i esdevenien lliures. S'abolien els vells costums que incloïen els cinc anomenats mals usos, que els sotmetien a l'arbitrarietat i l'abús senyorial. Restaven pagesos emfitèutics, que treballaven unes terres d'altri, però en condicions molt avantatjoses. Els senyors mantenien les seves propietats i la mà d'obra que les donava valor.

Començava una nova història en el camp català. Un nou paradigma de relacions socials, que va permetre la consolidació del model que s'havia elaborat en la baixa edat mitjana, basada en el mas, com a unitat d'exploració, i el masover, com a figura central de l'estructura productiva. La prosperitat que va generar la nova situació es pot constatar en el creixement de les viles-mercat, nuclis essencials per entendre el nou model agrari. La vila de Granollers és una mostra de l'evolució d'aquests petits nuclis urbans.⁷³ Els canvis urbans que va patir a inicis del segle XVI demostren una prosperitat que no es pot entendre si no és amb la que es produïa en el seu hinterland rural.⁷⁴ El nou model agrari emfitèutic

⁷¹ Sobre la moltura, vegeu Vilaginés, J. *El paisatge, la societat i l'alimentació...*, pàg. 189.

⁷² Vegeu la nota 44. Un resum de les interpretacions sobre la Sentència, el trobem a Gifre, P. "L'ombra allargada de la Sentència Arbitral de Guadalupe" a *Plects d'història local...*, Girona, pàgs. 8-10.

⁷³ El desenvolupament urbà de les viles-mercat, com Granollers, en el segle XVI també evidencien el desenvolupament de la rodalia agrària: Dantí, J. "Granollers: una vila amb places i porxos" a *Lauro*, 21, Granollers, 2001, pàgs. 16-25.

⁷⁴ Vilar, P. *Catalunya dins de l'Espanya moderna*, vol.1, Barcelona, 3a ed. 1986, pàgs. 284-293. La difusió de les sòlides masies de l'època moderna són una mostra de la prosperitat del camp després de la Sentència Arbitral de Guadalupe; per al Vallès, Barbany, C. i altres, *De la balma a la masia. L'hàbitat medieval i modern al Vallès Oriental*, Granollers, 1996.

Figura 4. Ortofotomapa de situació de la Jurisdicció de Mollet, Paret i Gallecs. Font: Institut Cartogràfic i Geològic de Catalunya

va ajudar a consolidar també un paisatge agrari i social, que va perdurar fins al segle XIX. Aleshores el moviment pairalista va recuperar l'interès per la rica cultura que el món rural havia generat, buscant en ella l'essència de la nació catalana; també, en un moment en què el capitalisme i la revolució industrial transformaven les relacions socials i econòmiques, amenaçant la vella estructura del camp català.⁷⁵

Les antigues famílies remences van aprofitat l'avinentesa que els permetia la Sentència i les trobem

més endavant exercint el seu lideratge social i polític sobre la localitat, evidència de la seva prosperitat econòmica. Cebrià Borrell va ser batlle l'any 1553.⁷⁶ En el segle XVIII en Joan Borrell va ser batlle en dues ocasions i diversos cops algun membre de la família va exercir de regidor.⁷⁷ L'any 1678 per dos cops un altre Joan Borrell encapçalava alguns habitants de Mollet en dos judicis diferents.⁷⁸ En el segle XIX el patrimoni dels Borrell era suficientment important com perquè es produís una causa entre quatre germans

⁷⁵ Prats, L., Prat, J. i Llopart, D. *La cultura popular a Catalunya. Estudiosos i institucions. 1853-1953*, Barcelona, 1982, i Congost, R. *Els propietaris i els altres. La regió de Girona. 1768-1862*, Vic, 1992.

⁷⁶ glésies, J. *El fogatge de 1553. Estudi i transcripció*, Barcelona, 1979, pàgs. 347 i 348.

⁷⁷ Tarrés, J. M. *Parets del Vallès. Aproximació històrica al segle XVIII*, Parets del Vallès, 1988, pàgs. 77-88.

⁷⁸ ACA, AR, plets civils, 16563 i ACA, AR, plets civils, 25689.

Borrell contra la seva mare i un altre seu germà per l'herència paterna. En aquell moment, la família s'havia emparentat afegint al seu cognom el de Rovira del Vilar.⁷⁹

Els Borrell eren una família eminent de la localitat abans del conflicte remença; després de la solució d'aquest, ho van continuar essent, com altres famílies de Mollet, els Ros, els Coscoi, els Fonolleda... Ells van formar l'oligarquia pagesa local. Molts d'ells van ser pagesos remences, solius i afocats, víctimes dels mals usatges, i la seva participació en la lluita per la emancipació no deixa de posar en evidència la contradicció que suposava patir la submissió personal que representaven la remença i els mals usos i, alhora, gaudir d'una acomodada situació econòmica. No tots els remences eren pagesos desesperats i empobrits, sinó que n'hi havia molts, sobretot al Vallès, que

eren membres de famílies que havien assolit un cert nivell de riquesa. Ells van ser els que van forjar el model tradicional del camp català, de masia de tres cossos i camps curosament treballats,⁸⁰ que va glossar perfectament Josep Pla: "Els homes que construïren la masia formaven part de l'anonimat més gloriós. S'adonaven, però, del pes, de les formes, de l'esperit de la realitat circumdant. Un bon gust instintiu, nascut de la seva innata humilitat, eliminà de la seva visió de les coses tot exabrupte presumptuós, tota vel·leïtat de singularització... La masia està admirablement assentada sobre la terra."⁸¹

Abreviatures

ACA: Arxiu de la Corona d'Aragó
ACB: Arxiu de la Catedral de Barcelona
ADB: Arxiu Diocesà de Barcelona
AMG: Arxiu Municipal de Girona
AMSPP: Arxiu de Sant Pere de les Puel·les

⁷⁹ ACA, AR. Plets civils, 801-

⁸⁰ Vicens, J. "Francisco de Verntallat, vizconde de Hostoles", *Destino*, 147, Barcelona, 11 maig 1940, pàg. 3.

⁸¹ Pla, J., *Obra completa. Els pagesos. Volum VIII*, Barcelona, 1992 (tercera edició), pàgs. 88 i 89.

Història de la carretera de Badalona a Mollet (1862-2005)

Xavier Pérez Gómez*

Resum

La construcció de la carretera que uneix les ciutats de Badalona i Mollet del Vallès té una curiosa i interessant història que intentarem aclarir amb aquest estudi. Amb les dades trobades en el fons documental de l'antiga delegació provincial d'obres del Ministeri d'Obres Públiques (Foment) hem pogut saber molts detalls que fins ara eren totalment desconeguts¹. També hem repassat la premsa de l'època, que sovint ens ha fornit de notícies que la documentació administrativa no reflecteix pel seu caràcter més fred i seriós. La primera cosa que hem de dir és que aquesta carretera ja va ser projectada a mitjan del segle XIX i que va ser considerada com una obra prioritària per l'Estat; la segona, és que va ser licitada i construïda en dos trams: de Badalona a la Conreria i de la Conreria a Mollet. Cada tram, amb el seu projecte i pressupost independent. I la tercera, és que la construcció del vell pont sobre el riu Besòs va ser la culminació d'aquesta via de comunicació. Anem, doncs, a conèixer aquesta interessant història.

Paraules clau: carretera B-500, Badalona, Sant Fost de Campsentelles, Mollet del Vallès, la Conreria, pont del Besòs.

Els primers projectes

El primer projecte per fer una via de comunicació que unís Badalona i Mollet es remunta al 1862, quan la Diputació Provincial de Barcelona va iniciar els estudis per construir un camí veïnal de Badalona a Mollet². Al llarg del 1863 ja es van portar a terme obres en el tram Badalona-La Conreria, com demostren els documents conservats a l'Arxiu de la Diputació, on es relacionen despeses per obres efectuades entre març i juny de 1863. El mes de març d'aquell any, una part dels obrers que treballaven en la construcció de la carretera es trobaven allotjats a l'antic convent de Montalegre, a Tiana. Dos informes dels capatàs de data 7 i 20 de març de 1863 diuen que aquests obrers es trobaven en estat d'insubordinació, ja que ple-gaven a l'hora que volien i sovint no feien cas de les ordres i indicacions de l'encarregat. El 24 de juny es va rebre la queixa d'un grup de veïns de Tiana que protestaven perquè les obres d'aquesta carretera havien obstruït l'antic camí per on treien carretes de llenya dels boscos, just enfront de l'edifici de la Conreria. Aquesta llenya era venuda als forns de cal i guix de Tiana i Badalona.

En un principi es va creure que

57

* Arxiver i historiador. Director de l'Arxiu Comarcal del Vallès Oriental, xaviperezl@gmail.com

¹ ANC (Arxiu Nacional de Catalunya). Fons 691: Prefectura Provincial d'Obres Públiques, sig. 473.

² AHDB (Arxiu Històric de la Diputació de Barcelona). Sèrie Obres Públiques, sig. OPP-3343.

aquest camí veïnal de 1863 en arribar a la Conreria agafaria direcció Martorelles, però finalment es va decidir que baixés cap a Sant Fost, com finalment va ser. Aquest fet va provocar la protesta dels de Martorelles, que van al·legar que la seva població tenia molts més carros i habitants que no pas Sant Fost. La protesta, però, no va servir de res. Els tècnics deuria veure, segurament, que era més directe arribar a Mollet baixant a través del terme de Sant Fost de Campsenteselles que no pas girant cap a Martorelles per després baixar a la plana vallesana. Entre 1863 i 1867 es van portar a terme obres de construcció d'aquest camí veïnal, que seguia principalment la ruta marcada per torrents i rieres i antics camins de carro.

58

Els documents de la Diputació ens parlen també de gestions per a expropiacions i pagaments a propietaris de terres per on passava la via, com ara el marquès de Monistrol o els senyors Codina, Fortuny, Sabadell, Raul i Fàbregas, molts d'ells amb finques a Badalona i Tiana. A la documentació de l'Arxiu Municipal de Sant Fost hi ha una petita llibreta on foren anotats els obrers que van treballar en la construcció d'aquest camí veïnal el gener de 1864 en el tram de casa Pasqual a la casa de Pablo Castañé, o sigui l'actual carrer del Sot, ja que en aquella època el camí o carretera de Badalona a Mollet passava per aquest estret carrer del poble de Sant Fost. En total eren una vintena d'homes, quasi tots ells veïns del mateix poble, segons es pot deduir dels cognoms anotats dels jornalers: Colomer, Prat, Aloy, Torrents, Salarich, Font, Armengol, Flaquer, Castañer i Artés, entre d'altres³.

El 1893 es va fer una modificació i millora del mateix camí veïnal de Sant Fost a Mollet en el tram comprès entre la casa dels hereus de Pere Murgarella fins a la de Josep Tió, o sigui de la riera fins al carrer de la Plana, passant per terres del mas Lladó.

El que queda clar és que aquest camí veïnal projectat i executat per la Diputació de Barcelona aviat es considerà insuficient per cobrir les necessitats de comunicació entre ambdues comarques. Trenta anys després l'Administració central va incloure aquesta carretera en el pla de carreteres de l'Estat publicada en la Llei de 16 de juliol de 1896. El desembre de 1897, la delegació provincial del Ministeri de Foment va encarregar la redacció d'un projecte i pressupost per a "una carretera de tercer orden de Badalona a Mollet por Tiana y San Fausto". L'any 1898 començaren els estudis i els treballs de redacció del projecte, que s'anaren perfilant al llarg dels successius anys.⁴ Alguns propietaris començaren a posar objeccions al trajecte, com és el cas del duc de Solferino (Manuel de Llansa y Pignatelli de Aragón) i altres propietaris del sector de Pomar i Trençalós a Badalona, que el 1903 ja van presentar les primeres al·legacions. Aquell primer projecte deia que la carretera de Badalona a Mollet tenia una longitud prevista de 12 km.

Primer tram: Badalona – La Conreria

El projecte del primer tram de la carretera de Badalona a Mollet va quedar enllestit el desembre de 1905 i va ser signat per l'enginyer de camins Francisco Gómez de Membrillera, de la Prefectura Provincial de Carreteres

³ AMSF (Arxiu Municipal de Sant Fost de Campsenteselles). Llibreta de notes, any 1863. Sig. 21.02

⁴ ANC. Fons 691, sig. 473, lligall 6, subcarpeta 1/5.

de Barcelona, depenent del Ministeri de Foment. El projecte es titulava literalment *Proyecto de carretera de tercer orden de Badalona a Mollet. Trozo Primero*. Inclou memòria, annexos, plànols, plec de condicions i pressupost. Anava del centre de Badalona fins al coll de la Conreria, just en el límit dels termes de Tiana i Sant Fost de Campsentelles i tenia una longitud inicial de 6,13 km. Els plànols apareixen signats pel mateix enginyer autor, Gómez de Membrillera, i l'enginyer en cap, Martí.

Un cop publicat el projecte començaren a arribar al·legacions i peticions de correcció del trajecte. Un dels propietaris més actius en aquestes gestions va ser el ja esmentat duc de Solferino, que va fer diverses peticions demanant el pas pel barri de Pomar. El 1906 també es van rebre propostes relatives al pas de les rieres de Canyadó i Montalegre. Les al·legacions al terme de Badalona es van produir en diverses etapes fins al 1912, quan ja havien començat les obres. L'Ajuntament de Badalona va proposar lleugeres variacions i millores, com es dedueix de l'existència d'un projecte de variació de l'origen del traçat des del seu origen fins a l'encreuament dels camins Estret i Fondo, a Badalona, segons document signat per l'enginyer Cabes-tany i datat l'any 1912.

Fruit de totes aquestes al·legacions i demandes de modificació, es va tornar a redactar un nou projecte: *Proyecto de replanteo previo de la carretera de tercer orden de Badalona a Mollet. Trozo primero: desde Badalona al collado de la Conrería*. Anava també signat per G. de Membrillera i portava data de 31 de desembre de 1908. En aquesta ocasió l'enginyer en cap era un tal Puig. Aquest seria el projecte que finalment es portaria a terme, no

sense fer algunes petites millores en el transcurs de les obres. El traçat correspon pràcticament al mateix que encara té actualment la carretera B-500 de Badalona fins a la Conreria.

Segons consta a la memòria de 1908, una de les principals modificacions s'havia fet en els últims dos quilòmetres del tram: "Creemos haber mejorado (el trazado) en sus dos últimos kilómetros, pues manteniéndonos en la vertiente oriental hemos logrado subir el collado de Monte-Alegre con un solo zig-zag en vez de los dos que en el proyecto (inicial) existían..."⁵. Si comparem els plànols dels dos projectes, el de 1905 i el 1908, es veu com, efectivament, en el projecte definitiu només hi ha una corba en zig-zag, que correspon a l'actual revolt conegut popularment com de la "paella".

Aquest nou projecte, i definitiu, atorgava al primer tram de la carretera una longitud de 6,02280 km. Fou aprovat definitivament el 17 de juliol de 1909 i les obres foren atorgades al contractista Andrés Jansana Torelló, per cessió de l'únic postor, Antonio Artés. En un principi el pressupost projectat era de 137.708,12 pessetes i preveia la construcció de murs de sosteniment, divuit ponts petits de pas (*tajeas*), clavegueres, pontons, al·bellons i sifons, a més de pontons i murs de contenció (*malecones*) en tots els llocs perillosos. Finalment, el pressupost de contracta de les obres i de cost real fou de 123.250,85 pessetes.

Com és lògic, en el període previ a l'inici dels treballs de la carretera, es feren les ocupacions de terreny necessàries per poder fer passar el traçat de la via. Ja hem dit que durant la redacció dels dos projectes les expropiacions

⁵ ANC. Fons 691, sig. 472, lligall 3. Projecte de replanteig del primer tram, 1908.

i al·legacions es feren sobretot al terme de Badalona. A l'expedient consta també que l'abril de 1910 es feren les gestions per a expropiacions al terme de Tiana, en concret de terres de Mariano i Epifani de Fortuny, propietaris de la finca de can Santromà, i també dels pares cartoixans, com a propietaris del monestir de la cartoixa de Montalegre (Tiana). Per tal d'arribar a un acord amb aquests propietaris, es designaren pèrits per valorar tant el traçat com el preu a pagar. Els senyors Fortuny nomenaren com a representant l'arquitecte Bonaventura Bassegoda Amigó, i l'Estat, un tal Busquets. Els cartoixans no nomenaren cap pèrit dins del termini establert i per això els fou assignat el de l'Estat. El document no en diu res més, però se suposa que s'arribà a un acord entre les parts.

60 Com a anècdota podem dir que els anys 1929 i 1930 els monjos de Montalegre feren diverses gestions davant el Ministeri de Foment per tal d'aconseguir que es fes una variant d'aquesta carretera. En concret volien que es portés a terme una desviació del km 5,660 al 6,025. L'objectiu era allunyar del monestir el trànsit i el soroll dels cotxes que pujaven i baixaven per la carretera de la Conreria. En un principi, aconseguiren que s'aprovés la seva proposta, ja que el ministre de Foment, a Madrid, el 17 de juliol de 1929 donà ordres al director general d'Obres Públiques perquè es fes un estudi pel que fa al cas. Es redactà un projecte i un pressupost, però l'agost de 1930 aquest director general va emetre un informe rebutjant el projecte, en el qual al·legava el seu elevat cost i les grans dificultats tècniques per executar-lo.

Però els cartoixans no es donaren per vençuts i van fer noves gestions, ja que un document del 14 d'abril de

1931 de la Direcció General de Carreteres afirmava que s'aprovava la variant de la carretera de Badalona-Mollet sol·licitada per la Cartoixa. Curiosament aquell dia es va proclamar la II República. L'expedient arribà l'agost del mateix any a la secció d'Obres Públiques del Govern Civil de Barcelona, el qual demanà un informe complementari a la recent constituïda Generalitat de Catalunya. Segons aquest document el projecte de variant fou retornat sense reclamacions. No hi ha cap més document al respecte, però el que sabem és que finalment no es va portar a terme aquesta variant tan desitjada pels cartoixans.

Tornant a la història de la carretera de Badalona a Mollet, cal dir que les obres del primer tram començaren el 17 de maig de 1911 i que el tècnic encarregat de la supervisió *in situ* dels treballs fou l'enginyer José Cabestany. El termini establert inicialment fou de dos anys, però hagueren de demanar dos mesos de pròrroga. El tram executat fou, com hem dit, de 6,022 km i el cost final per cada quilòmetre fou de 20.461,35 pessetes. El tram de pujada de Tiana a la Conreria presentà algunes dificultats per l'orografia del terreny, i més si tenim en compte la tecnologia de l'època. Per tal de salvar aquestes dificultats i perills, el document diu que "se construyeron muros de sostenimiento...y malecones en todos los sitios peligrosos, que son abundantes por desarrollarse el trazado en laderas de grandes declives y presentar muchas curvas de no gran radio combinadas con fuertes pendientes."

Les obres d'aquest primer tram de la carretera acabaren l'estiu de 1913 i el 26 d'agost de 1913 va ser la data de la recepció provisional. El dia de la recepció es personaren a la carretera l'enginyer en cap de la Delega-

Figura 1. Portada del projecte del segon tram de la carretera de Badalona a Mollet, 1906. Font: Arxiu Nacional de Catalunya

ció Provincial del Ministeri, Pedro García Faria, a més de l'esmentat José Cabestany, l'ajudant Manuel Sánchez Forte, el sobrestant Baltasar Garro, i el contractista Andrés Jansana. A l'acta de recepció es llegeix que “el afirmando (firme) se encontró formado por una sola capa de piedra machacada de naturaleza granítica y caliza con la consolidación conveniente, con espesores de entre once y diez y ocho

centímetros en los bordes y entre veinte y veintinueve en el centro. Los malecones se construirán a posteriori para esperar la consolidación de los terraplenes y se construirán durante el período de garantía. La explanación media el ancho de seis metros...”⁶

Com ja hem dit, aquesta recepció va ser provisional i no s'obrí al trànsit fins al cap de deu mesos, en concret el 24 de juny de 1914, quan s'efectuà la recepció definitiva de l'obra, segons explica la breu crònica que aparegué aquell dia al diari *La Vanguardia*: “El ingeniero jefe de Obras Públicas don Pedro García Faria, acompañado de don José Cabestany, ingeniero encargado de la carretera de Badalona á Mollet, practicó la recepción de aquella, autorizando el tránsito público por la misma”⁷. Des d'aquella data, doncs, els pocs automòbils i motocicletes que hi havia en aquella època podien pujar de forma més ràpida de Badalona fins a la Conreria, on aleshores s'iniciava la construcció de torres a la urbanització anomenada Colònia-bosc de la Conreria de Montalegre.

Segon tram: La Conreria–Mollet del Vallès

El desembre de 1906 s'acabà de redactar el primer projecte del segon tram de la carretera de tercer ordre de Badalona a Mollet. El seu autor fou el mateix que el del primer tram, és a dir, l'enginyer de camins Francisco Gómez de Membrillera, que com ja sabem treballava a la Delegació Provincial d'Obres del Ministeri de Foment. Aquest tram anava del coll de la Conreria, travessava tot el terme de Sant Fost de Campsentelles, passava pel riu Besòs, la via del tren i entrava a Mollet pel carrer Berenguer III, i

⁶ ANC. Fons 691, sig. 472, lligall 2: acta de recepció provisional, agost 1913.

⁷ *La Vanguardia*, 24 de juny de 1914.

acabava al quilòmetre 18 de la carretera de Barcelona a Ribes. El projecte estipulava que aquest tram tindria una longitud de 7,963 km.

Mentre es construïa el primer tram, de Badalona a la Conreria, el projecte del segon tram fou modificat; per això se'n redactà un de nou, amb data de 31 de gener de 1914, que establia una longitud definitiva de la carretera de 8,063 km. Aquest projecte modificat es titulà oficialment *Replanteo del trozo segundo de la carretera de Badalona a Mollet con puente sobre el río Besòs*. No obstant això, la Direcció General d'Obres Públiques va respondre que aprovava el projecte però sense el pont sobre el Besòs: "La sección de la Dirección General de Obras Públicas pide que se estudie el paso de dicho río por medio de un baden (...) La Sección no encuentra aceptable la solución de puente de hierro ni de cemento armado, por su gran coste", segons escrit del 20 de maig de 1914. El pressupost del segon tram, sense el pont, pujava en un principi a 150.610,43 pessetes, incloent una casa per als peons de camins. L'autor era l'enginyer de l'administració estatal José Cabestany.

Les obres d'aquest tram de la carretera començaren el 14 de setembre de 1914 a càrrec del contractista Francisco Soler i Miró, que va signar un contracte a preu fet. Tres setmanes després, l'enginyer Cabestany informava als seus superiors que a les obres hi estaven treballant seixanta-sis obrers, però es queixava que alguns d'ells havien abandonat, ja que no estaven acostumatats a la rudesia dels treballs. Altres hagueren de ser acomiadats pel mateix motiu, perquè no podien suportar el ritme de la feina, malgrat que en ser contractats havien manifestat, segons Cabestany, que ja havien

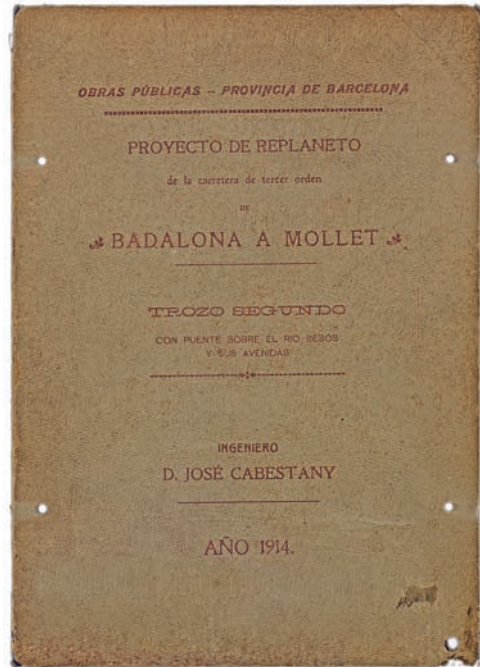

Figura 2. Portada del projecte de replanteig del segon tram de la carretera de Badalona a Mollet, 1914 Font: ANC

treballat a obres d'indole semblant.

El pressupost inicialment aprovat hagué de ser augmentat fins a les 207.045,45 pessetes perquè ja iniciades les obres es va comprar un tanc automòbil i un cilindre compressor de vapor. Amb aquestes màquines, les obres guanyaren ritme i eficàcia i es pogueren efectuar de forma més ràpida si es compara amb el que van durar les del primer tram. A més de l'explanació, adient per fer-hi passar la carretera, es construïren dos ponts tipus claveguera: un al punt conegut avui com el pont del Llop i un altre per passar el torrent de Can Lledó. Es van fer també diverses clavegueres de pas (*tajeas*), un gual de 20 m per passar la riera Suñé, a més d'una caseta per a dos peons de camins a l'alçada del trencall cap al mas Llombart. Aquest habitatge per als peons, que va costar

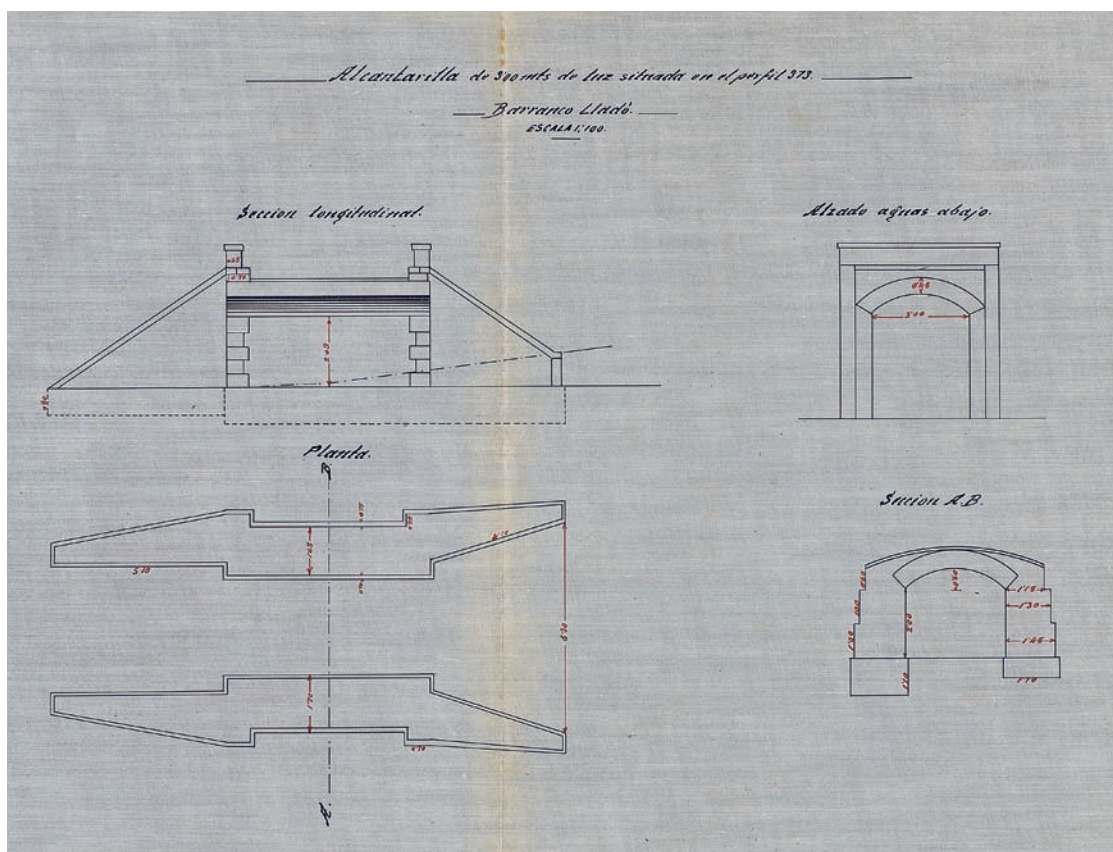
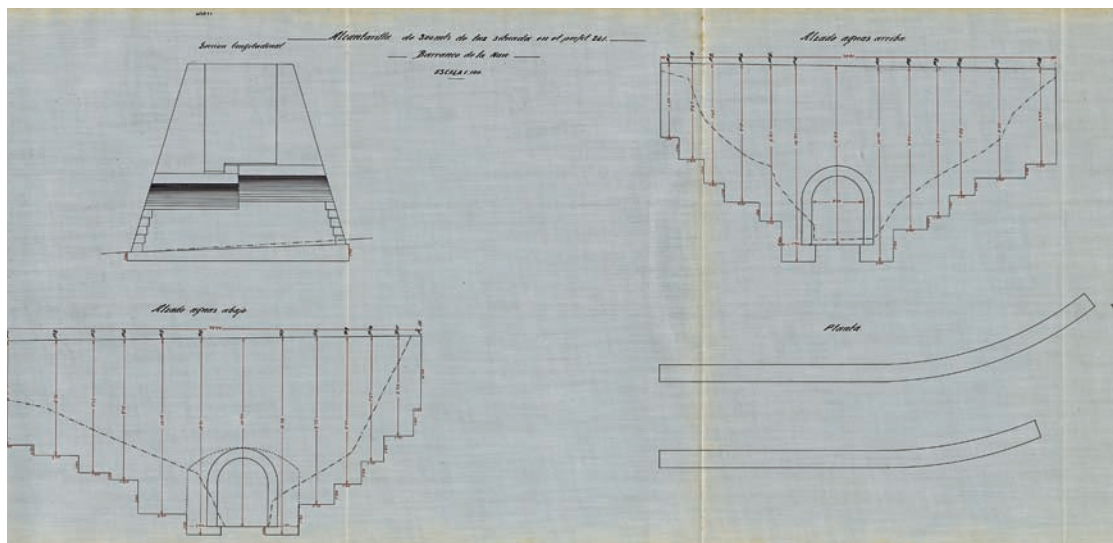

Figura 3. Secció i alçat del pont del torrent de la Nau, 1915. Font: Arxiu Nacional de Catalunya

Figura 4. Secció i alçat del pont del torrent de Can Lledó. Font: ANC

7.841,23 pessetes, es va construir el 1915 i va ser enderrocat el 1999.

Al seu pas pel terme de Sant Fost, la via hagué de travessar moltes vinyes, i per això hagueren d'aturar alguns dies les obres, perquè els propietaris poguessin acabar de veremar, segons es llegeix als documents. Les obres passaren, entre altres, per terres d'Antonio Baliarda, propietari des de feia poc del mas Llombart de Sant Fost, que havia comprat als successors de Francisco Portell, José Cornet i José Llimona. La documentació també esmenta noms de lloc del terme de Sant Fost que avui no identifiquem amb claredat com ara casa Mínguez (a la zona de mas Corts), el barranc de la Rosa (sembla que era el que baixa del bosc de la Nau) i el barranc de las Botijas (torrent Rifà). Amb posterioritat a l'acabament de les obres es feren obres complementàries per millorar la carretera. En concret el 1921 s'encarregà al contractista José Famadas Olivé la construcció d'una claveguera

de desguàs i pontó al gual del torrent de Sant Fost (km 11,10 de la carretera). També entre 1921 i 1925 es construïren tres pontons al pas de la via pel terme de Martorelles.

L'octubre de 1914 els responsables de les obres contactaren amb la Companyia de Ferrocarrils MZA (Madrid-Zaragoza-Alicante) per avisar que la carretera havia de passar per un pas a nivell prop de l'estació de tren de Mollet (avui estació Mollet-Sant Fost). El sotsdirector de la Red Catalana de la MZA va respondre el 2 de desembre que es donaven per assabentats i que s'havia de procurar que el trànsit tingués en compte el pas del trens i que sobretot es vetllés per la seguretat dels combois, les persones i els carruatges.

L'11 de maig de 1915 un grup de quinze obrers de la carretera que es trobaven encara al terme de Sant Fost van deixar aquesta construcció i foren traslladats a Peralta de Alcolea (Osca) per treballar en una altra obra similar,

64

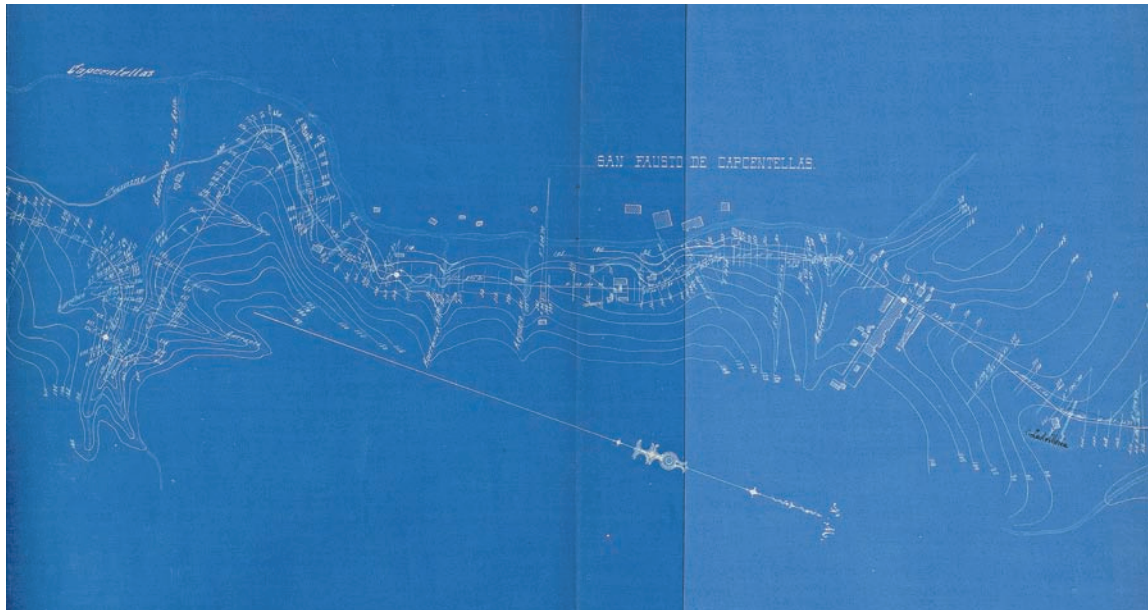

Figura 5. Plànol de la carretera al seu pas per Sant Fost, segons el projecte inicial de 1906 Font: ANC

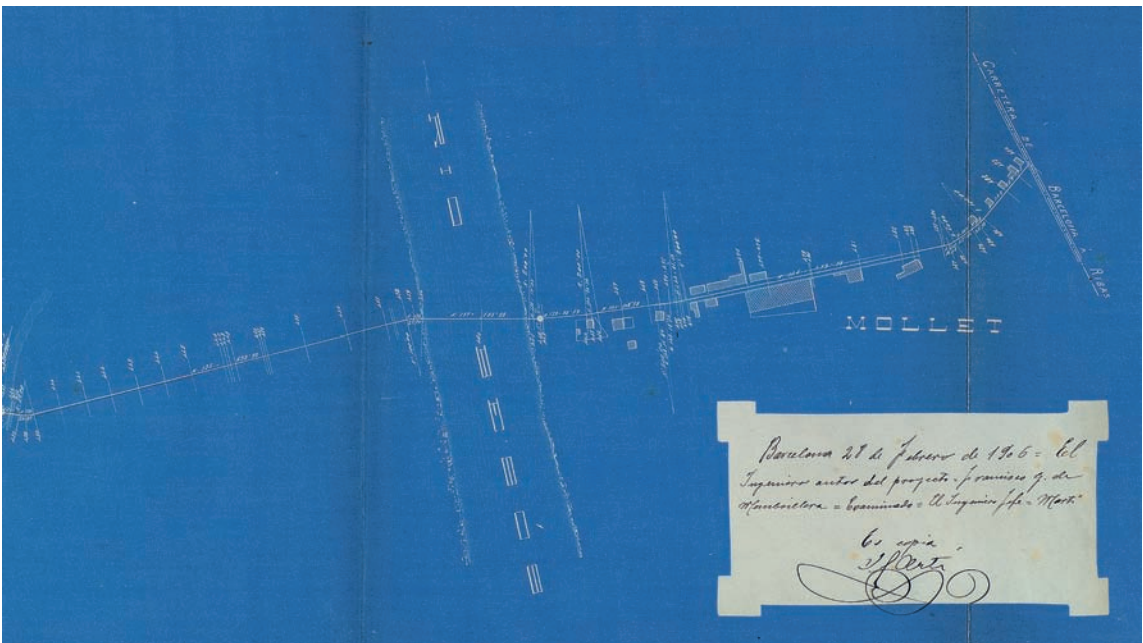

Figura 6. Plànol de la carretera al seu pas per Mollet, segons el projecte inicial de 1906 Font: ANC

i van ser acompanyats pel cap de grup, un tal Miguel Cuello Malo. Tres setmanes després, el 2 de juny, un altre grup comanat per l'encarregat Lorenzo Tranero Bernal va deixar també les obres de la carretera de Badalona i marxà cap a Alcolea de Cinca, també a la província d'Osca⁸. D'això es dedueix que la construcció de la via es trobava ja molt avançada i cada cop necessitaven menys personal per finalitzar-la.

Les obres d'aquest tram de la carretera arribaren a Mollet la tardor de 1915, i el 27 de novembre es va signar l'acta de recepció i finalització de les obres. L'obertura al trànsit de vehicles s'efectuà al cap de tres setmanes, a mitjan desembre, segons publicà el diari *La Vanguardia* el 17 de desembre de 1915. Després de molts anys de projectes i obres, la desitjada

carretera de Badalona a Mollet havia quedat finalitzada, fet que suposava un pas endavant molt important per a la comunicació entre les comarques del Baix Vallès i el Baix Maresme. Una ombra, però, planà ben aviat sobre aquesta magnífica infraestructura: no s'havia construït un pont per passar el Besòs, de manera que els vehicles quedaven a costa del cabal que portés el riu en cada moment. D'aquest assumpte en parlem seguidament.

Saltant ja en el temps, cal dir que el 1980 aquesta carretera, la B-500, va ser traspasada per l'Estat a la Generalitat i que el 1999 la caseta dels peons de camins propera a mas Llobart fou enderrocada. Uns anys després, en concret el març de 2003, saltava als mitjans de comunicació la notícia

⁸ AMSFC, correspondència de 1915. Cal dir que a l'arxiu particular de Jaume Rifà (Sant Fost) hi ha el plànol d'un pont, amb data 5 de novembre de 1918, que sembla el del barranc del Llop, signat per l'arquitecte José Sabadell, de la qual cosa es podria deduir que l'actual fou construït en aquell any.

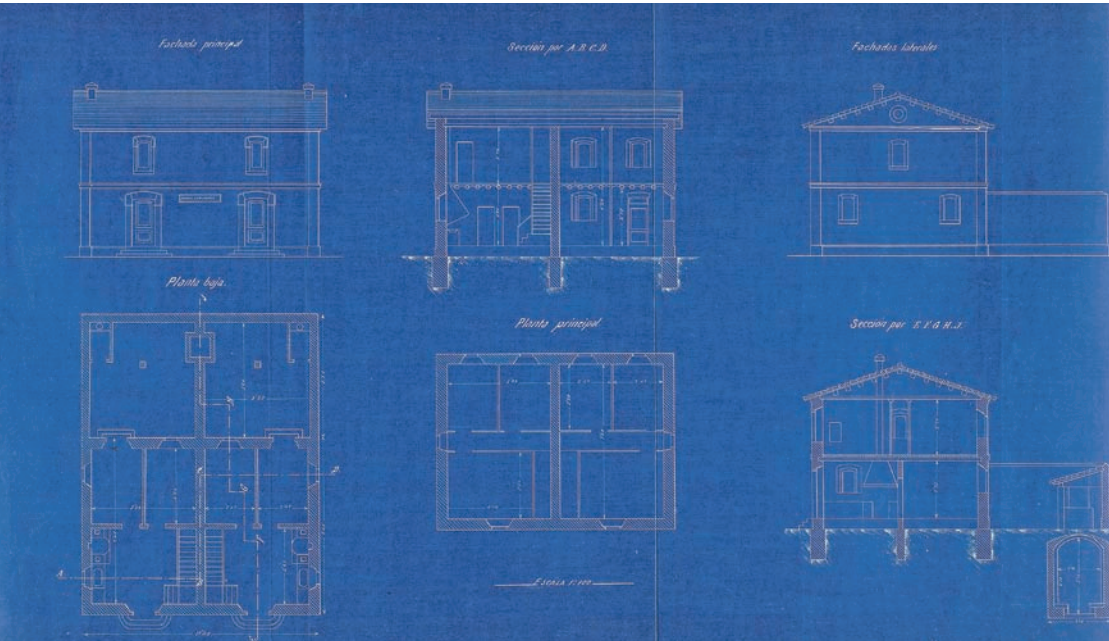

Figura 7. Planta i alçat de la caseta dels peons caminers del Mas Llobart. Font: ANC

66

que el Departament d'Obres Públiques de la Generalitat preveia convertir l'antiga carretera de Badalona a Mollet en una autovia. Per portar a terme aquesta nova infraestructura, es preveien obres de gran impacte ambiental i paisatgístic, especialment al sector de Tiana-La Conreria-Sant Fost. Aquest projecte provocà una immediata reacció i protesta per part de grups ecologistes, partits, entitats socials i culturals de Tiana, Badalona i Sant Fost, fins i tot de la Unió de Religiosos de Catalunya, que protestà perquè la nova autovia, si es feia tal com estava projectada, provocaria un greu perjudici a la Cartoixa de Montalegre, ja que alteraria la vida callada i solitària dels seus monjos. Finalment, i davant de tanta oposició, la Generalitat va admetre rectificar part del projecte de l'autovia i fer modificacions per

reduir l'impacte i per no perjudicar els cartoixans⁹.

Durant dos anys no hi hagué més notícies al respecte, ja que el canvi de poder a la Generalitat deixà aturats molts projectes. Però el novembre de 2005 es va saber que el Departament d'Obres Públiques havia aprovat una nova modificació de l'autovia de Badalona a Mollet que com a principal novetat incloïa un túnel de 3,5 km per minimitzar més encara l'impacte visual i paisatgístic. Amb aquestes variacions, el projecte s'encaria un 550 %, i el nou pressupost arribava a 350 milions d'euros¹⁰. Però al cap de poc esclatà la crisi econòmica i arribaren les retallades a l'Administració, amb la qual cosa tot aquest projecte quedà aturat *sine die*, i encara continua així, dotze anys després. I podem dir que sortosament, perquè si algun

⁹ La Vanguardia / "Vivir", 31 de març, 22 de maig i 3 de juliol de 2003, p. 3, p. 7 i p. 4.

¹⁰ La Vanguardia / "Vivir", 6 de novembre de 2005, p. 5, i 14 de març de 2006, p. 3.

Figura 8. La caseta dels peons caminers del Mas Llombart, fotografiada, el 1997, dos anys abans de ser enderrocada. Font: Xavier Pérez

dia s'arriba a construir aquesta nova autovia, les destrosses que es faran a molts espais naturals i agrícoles de la zona, especialment a Tiana i Sant Fost, seran terribles i irreversibles.

El pont sobre el riu Besòs

El primer projecte de construcció d'un pont estable sobre el riu Besòs a l'alçada de Mollet es remunta ni més ni menys que al mes de març de 1838, quan José A. de Larramendi, funcionari de la Direcció General de Camins, Canals i Ports, amb seu a Madrid, va enviar una carta a la delegació de carreteres de Barcelona dient que es fes al més aviat possible un estudi i un croquis de les avingudes i dades pertinents sobre el riu Besòs "para formar una proyecto de puente colgado de hierro"¹¹. El juliol del ma-

teix any, la mateixa Direcció General de Camins ja havia rebut el plànol i el croquis de la llera del riu. Al mateix lligall apareix una carta de data 7 d'abril de 1840 en què l'esmentat Larramendi demana que "sea habilitado del mejor modo posible para que no se interrumpa el paso del puente de casa Alsina y vea si será posible su recomposición". A quin pont de casa Alsina es referien? ¿Era el pont de ferro al qual es referien els documents de 1838 o finalment no es va construir i parlaven d'una altra mena de pont? No ho sabem. La documentació conservada no ens dona prou dades per saber-ho amb certitud.

El que queda clar és que ja en dates tan reculades l'Estat va tenir interès en construir un pont que unís les dues ribes del riu entre Mollet i Sant Fost /

¹¹ ANC, fons 691, sig. 473, lligall 6, subcarpeta 1/5, documents de 1838.

Martorelles. I el que també sembla clar, però, és que aquest intent d'un pont estable no va reeixir, ja que les notícies de finals del segle XIX ens parlen de passereres provisionals que sovint s'enduien les avingudes i riuades del Besòs. Fou amb l'entrada en servei de la carretera de Badalona a Mollet el 1915 i amb l'aparició dels automòbils, que la necessitat d'un pont d'obra es va fer més evident i urgent.

A la modificació del projecte del tram de la Conreria-Mollet d'aquesta carretera signat el 14 de febrer de 1914 per l'enginyer José Cabestany es preveia la construcció d'un pont de ciment armat per salvar el riu Besòs en entrar a la població de Mollet. La memòria d'aquest projecte al·ludia a un pont similar construït o aprovat per a Montcada. Però el 20 de maig de 1914 la Direcció General d'Obres Públiques del Ministeri de Foment va respondre que quedava aprovat el replanteo (modificació) del projecte, però sense el pont: "Se aprueba el replanteo de la obra del 2º trozo de la carretera, pero sin el puente sobre el río Besós y pide que se estudie el paso de dicho río por medio de un baden. La Dirección General no encuentra aceptable la solución de puente de hierro ni de cemento armado por su gran coste." Per tant, quan la carretera es va acabar el novembre de 1915, el pas del riu i l'entrada a Mollet es feia per un gual.

Aquest fet va provocar la reacció immediata dels ajuntaments de la zona i de diverses institucions, que enviaren al ministre de Foment diversos escrits demanant la construcció d'un pont d'obra. D'aquesta instància es conserva una còpia esborrany a l'Arxiu Municipal de l'Ajuntament de

Sant Fost, datada a Mollet el maig de 1916. En ella els ajuntaments diuen que la carretera en qüestió és molt important i transitada, i que només queda per construir un pont, que és l'única forma de passar el Besòs amb garanties i sense dependre de les avingudes del riu¹². En resposta a aquestes peticions, l'enginyer de l'Estat Juan M. Sans va redactar i enviar una proposta l'11 de novembre de 1916 als seus superiors, fent unes interessants reflexions: "Vista las instancias de los ayuntamientos de Mollet, Martorellas, Tiana, San Fausto de Campcentellas y Badalona, de la Sociedad de Atracción de Forasteros y del Real Automóvil Club de Cataluña para que se termine la carretera de Badalona a Mollet incompleta en la actualidad por carecer de obra apropiada para el paso sobre el río Besós... se aconseja la construcción del puente por ser útil y conveniente para no interceptar el tránsito algunas veces al año por carecer de obra adecuada para cruzar el río (...) Si la Diputación ha construido un puente de hormigón armado en la carretera de Santa Coloma a Agramunt, en una carretera con menor tráfico y si la Diputación en carretera de tan mezquina importancia ha creído necesario la ejecución del puente resultaría depresivo para el Estado que éste se limitara a construir un baden y más si se tiene en cuenta el estado de opinión que procuran forjar algunos en la comarca de recelo contra cuanto proviene de la Administración Central. Conviene por tanto suprimir todo pretexto que pudieran utilizar los interesados en apoyo de sus interesadas propagandas. El ingeniero Juan Sans, Barcelona, 11 de noviembre de 1916¹³".

¹² AMSF. Caixa de correspondència de 1916.

¹³ ANC. Fons 691, sig. 473, lligall 7, carp. 4/5. Doc. de 11-XI-1916.

La resposta dels responsables del Ministeri de Foment va ser ràpida i immediata, i va atendre els suggeriments de l'enginyer i va aprovar, per tant, la construcció del pont. I fou el mateix enginyer de la delegació provincial d'Obres Públiques qui va redactar un projecte de pont de formigó sobre el riu Besòs, datat el 12 de desembre de 1916, que fou modificat en alguns punts l'any següent. Aquest projecte i el seu pressupost foren aprovats, i ràpidament es posaren a treballar en la seva construcció, que s'inicià el 6 de setembre de 1917. El pressupost de contracta del pont fou de 142.675,23 pessetes i anà a càrrec de l'empresa constructora Fomento de Obras y Contratas, amb seu a Barcelona, el director gerent de la qual era Antoni Piera Jané. Els encarregats de dirigir les obres foren l'esmentat enginyer Sans, Manuel Sánchez Forte, ajudant de l'enginyer, i Luis Hernández Hernández, sobrestant. Antoni Piera i la seva família estiuejaven a Can Girona de Martorelles i la seva empresa explotava una pedrera situada ben a prop¹⁴.

Alguns historiadors locals atribuïren la iniciativa de la construcció del pont del Besòs al mateix Sr. Piera, "que es va posar en contacte amb el diputat Sr. Torras, de Granollers, per intentar que es construís un pont i així facilitar el transport de pedra que es feia contínuament de Martorelles a Barcelona. A mitjan 1918 ja estava construït¹⁵". Però això no consta en cap document de l'expedient de projecte, licitació i construcció. Ignorem en quin fet es basà l'autor o autors

d'aquesta teoria, perquè, com hem dit, la Direcció General de Carreteres va actuar principalment a causa de la reivindicació dels ajuntaments i d'algunes institucions de la comarca, i almenys per escrit no consta cap gestió del Sr. Piera i en canvi sí que hi és la dels consistoris.

Segons una informació apareguda el 8 d'abril de 1917 al periòdic de Granollers *El Vallès Nou*, el diputat per Granollers al Congrés, Bonaventura Plaja, de la Lliga Regionalista, va fer gestions per aconseguir la construcció del pont: "Gràcies a les gestions realitzades pel nostre amic el diputat a Corts per Granollers, senyor Plaja, el ministre de Foment ha inclòs en el pla d'obres públiques a subhastar el projecte del pont sobre el Besòs en la carretera de Badalona a Mollet. Es tracta d'una obra importantíssima que venien reclamant feia molts anys els pobles de Sant Fost, Martorelles i Mollet i les societats d'automobilistes". No sabem fins a quin punt l'actuació d'aquest polític fou tan decisiva com explica aquest diari. Com ja hem dit abans, a la documentació consultada l'única gestió que consta fou la dels alcaldes dels pobles esmentats, tot i que això no contradiu que el diputats Plaja o Torras participessin també en les gestions per a l'impuls de la tramitació final.

Al cap de menys d'un any de començar les obres el pont estava acabat, ja que un document ens diu que el 24 d'agost de 1918 va finalitzar-ne la construcció i calgué esperar noranta dies per fer les proves de resistència. Aquestes es portaren

¹⁴ Enric Gomà. "El señor Tonet de Sants" al blog: lameva.barcelona.cat/bcnmetropolis/es/calaixera/

¹⁵ M. Àngels Suárez, "Aiguats..." *Notes*, 31, 2016, p. 150, la qual cita Joan Solé Tura (1981), p. 124.

Figura 9. El pont del Besòs. Postal del fotògraf granollerí Joan Bosch, dècada de 1920. Font: X. Pérez

70

a terme el 10 de desembre de 1918, dia en què es van personar a l'obra els enginyers de la Delegació Provincial del Ministeri, senyors Blas Sorribas i Juan M. Sans, el primer com a enginyer en cap i el segon com a enginyer encarregat de les obres. També assistiren l'ajudant i el sobrestant abans esmentats, i en nom de Fomento de Obras y Contratas, el Sr. Antoni Piera, com a director gerent de l'empresa, i el Sr. Gregori Sans, com a enginyer responsable. Per tal de comprovar la resistència i solidesa del pont es feren diverses proves amb quatre carretes tirades per bous, cadascuna carregada amb 6.000 quilos de pes. Després es van carregar les voreres i diversos trams del pont amb sacs de sorra fins a obtenir una sobrecàrrega de 400 quilos per metre quadrat. Després de fer-se aquestes comprovacions sense cap incidència, es va donar per aprovat el pont.

Tot i que el pont fou finalitzat i

lliurat provisionalment el desembre de 1918, s'hagueren de fer durant els dos anys següents altres treballs complementaris com foren les anomenades "defenses del riu Besòs", que finalitzaren el 22 de juliol de 1920. Aquestes defenses consistien en construccions com ara murs i altres obres per tal de protegir el pont i les ribes confrontants de les futures crescudes del riu en temps d'inundacions i fortes pluges.

Aquest pont de ciment es va utilitzar fins al 15 d'octubre de 1965, quan una fortíssima riuada del Besòs s'endugué diverses columnes i el pont es trencà. La premsa se'n féu ressò i la notícia va sortir a diversos diaris com ara *La Vanguardia* del diumenge 17 d'octubre en una crònica signada per Joan Aliguer i amb fotos de Joan Coma: "Mollet: el puente sobre el río Besós, hundido. Cerca de la medianoche del pasado viernes, el puente sobre el río Besós situado en la carretera de Sabadell a Badalo-

na cedió por la fuerza de las aguas que a ritmo creciente aumentaban su caudal desde veinticuatro horas antes, hundiéndose su parte central, en su séptima pilastra, de las quince que tiene en total. Aunque no llegó a ser arrastrado por las aguas, quedó peligrosamente inclinado hasta resultar intransitable, tanto para vehículos como para peatones.

Las primeras en sufrir las consecuencias del hundimiento fueron las mujeres que terminaban su turno en las fábricas téxtiles de la localidad, y que se vieron imposibilitadas de llegar a sus domicilios situados en la barriada de Can Calet en los términos municipales de Martorelles y San Fausto. Hubo necesidad de montar un servicio de urgencia con autocares dando la vuelta por Granollers, en un desplazamiento de 25 kilómetros de recorrido, que han debido repetir los trabajadores que a primera hora de la mañana se dirigían a sus fábricas en Mollet, y al mediodía para regresar a sus hogares. Por la noche inspeccionaron el lugar del suceso las primeras autoridades locales, así como diversas personalidades de Obras Públicas y jefe provincial de Tráfico. ALIGUER”.

El setmanari *Vallés* de Granollers també en parlà a la seva edició del 20 d'octubre d'aquest esfondrament. A l'edició del 3 de novembre de 1965 també informava que la Prefectura d'Obres Públiques havia col·locat una passera sobre el riu per on passaven vianants, bicicletes i motos, i a la del 24 de novembre, que els alcaldes de Mollet, Sant Fost, Martorelles i Santa Maria de Martorelles havien anat a la seu de la Prefectura Provincial d'Obres Públiques a Barcelona a demanar un prompte reinici de les obres de reparació del pont trencat, que semblava

que aaven molt lentes. Després de sis mesos de treballs, el 12 d'abril de 1966 es finalitzaren les obres de reparació i es tornà a obrir al trànsit el vell pont sobre el Besòs. La reparació va consistir en suprimir dues pilastres antigues i substituir-les per set jàsseres de 28,5 metres. Aquestes, a la seva vegada, van ser reforçades en els seus fonaments amb vuit pilots de formigó armat de 50 cm de secció per 6 m de profunditat.

El 1967 es va començar a construir l'autopista de Barcelona a França, que passa pel terme de Mollet, i es van iniciar també les obres per aixecar l'actual pont sobre el riu. El dia 1 de setembre de 1969 quedà enllestit i obert al trànsit d'automòbils el nou pont sobre el Besòs pel qual transcorre encara la carretera B-500, o sigui la carretera de Badalona a Mollet, que uneix la capital del Baix Vallès amb els pobles de Sant Fost i Martorelles. Aquell mateix dia a la tarda va ser volat parcialment un tros del pont antic per tal de facilitar el pas de l'autopista. El tros que encara va quedar dempeus fou usat fins al 1971 per vianants i bicicletes, que després passaven per sota de l'autopista vorejant el torrent Caganell.

Una altra forta riuada a finals de setembre dit any 1971 es va tornar a emportar diverses pilastres del vell pont, que va quedar tocat de mort. El cronista molletà a la revista *Vallés* deia el 2 d'octubre de 1971: “Mollet. Réquiem por el viejo puente sobre el Besós. A consecuencia de la fuerte crecida de las aguas del río Besós, el viejo puente, que un día se partió y luego fue mutilado para dar paso a la autopista, ha vuelto a partirse de nuevo por haber cedido dos pilastras. En la actualidad sólo servía para dar paso a peatones y bicicletas, que luego pasa-

ban por debajo de la autopista bordeando el torrente Caganell (...) Hoy el puente ha quedado inservible y sólo se piensa en la necesidad de su demolición. La vida de este puente, gloria y orgullo del Sr. Piera, ha tenido la vida de una persona: no ha llegado a centenaria. Agradecemos los servicios prestados como se estila hacer con los funcionarios fieles. Y tengámosle en buen recuerdo.¹⁶”

Fons documentals

Arxiu Nacional de Catalunya (ANC), fons 691 Prefectura Provincial d'Obres Públiques, lligalls 472 i 473. Conté quinze carpetes amb:

- Projecte de pont de ferro sobre el riu Besòs (1838-1840).
- Projecte i construcció de la carretera de Badalona a Mollet, primer tram (1903-1914).
- Projecte i construcció de la carretera de Badalona a Mollet, segon tram (1906-1915).
- Projecte i construcció de pont de ciment armat sobre el Besòs (1916-1920).

Arxiu Històric de la Diputació de Barcelona (AHDB): sèrie Obres Públiques, sig. OPP-

El juliol de 1972 van començar les prospeccions per construir la passera de vianants que seguia el mateix trajecte que el pont inaugurat el 1918 i aquell mateix any van iniciar-se les obres. L'agost de 1973 es va obrir al trànsit aquesta passera per a vianants, que fa uns pocs anys va haver de ser aixecada de nou per donar pas a la via del tren d'alta velocitat, l'AVE.

3343, documentació del camí veïnal de Badalona a Mollet (1862-1867).

Arxiu Municipal de Sant Fost de Campsentelles (AMSFC):

-Nota dels que han treballat a la carretera, gener de 1864.

-Projecte de modificació i millora del camí de Sant Fost a Mollet, 1893.

-Instància de diversos ajuntaments al ministre de Foment, maig de 1916.

Arxiu Comarcal del Vallès Oriental:

Fons hemeroteca municipal i comarcal.

Hemeroteca digital de *La Vanguardia*.

¹⁶ Vallés, 2 d'octubre de 1971, p. 22.

Les Germanes de Sant Josep de Cluny. La primera escola religiosa de Mollet

Francesca Orga i Coll*
Joan Ventura i Maynou**

Resum

Les Germanes de Sant Josep de Cluny van ser la primera congregació religiosa que es va instal·lar a Mollet i, d'acord amb els objectius de l'Orde, es va dedicar a l'ensenyança femenina. Arriben, procedents de Granollers, a petició del consistori molletà. S'instal·len, de manera provisional, en un edifici de la Carretera (avui l'avinguda de Jaume I) i inicien l'activitat docent el 17 de març de 1904. Les necessitats d'escolarització del moment i la bona entesa amb el consistori molletà propicien la construcció d'una nova escola-convent, que s'inaugura el 15 d'agost de 1908. Malgrat la bona feina feta, les tensions polítiques del consistori molletà acabaran per afectar la congregació. L'any 1915 deixen de rebre subvencions municipals i davant d'una situació insostenible, el juny de 1916 marxen de Mollet. El 12 d'abril de 1917 una nova congregació religiosa, la Companyia de Maria-Lestonnac, ocuparà l'escola-convent i reprendrà l'activitat educativa.

Més enllà dels aspectes concrets relacionats amb Mollet, repassarem els orígens francesos de la congregació de les Germanes de Sant Josep de Cluny i

la situació social i política que va acabar, l'any 1901, amb l'expulsió de tots els ordes religiosos de territori francès.

Acabarem amb una visió dels altres ordes religiosos amb projecció docent a Catalunya.

Paraules clau: Germanes de Sant Josep de Cluny, Mollet del Vallès, congregació religiosa, orde religiós, educació femenina.

73

1. L'escenari educatiu a Mollet abans de l'arribada de les Germanes de Sant Josep de Cluny

La primera referència coneguda sobre educació a Mollet és de l'any 1845, en relació a unes partides presupostàries destinades a ensenyament.

Segons els censos municipals, el 1857 hi havia 1.378 habitants. El 1904, l'any que arriben les Germanes de Sant Josep de Cluny, Mollet té 2.239 habitants. Durant tot aquest període, Mollet serà una petita població agrícola, malgrat la presència, des de mitjans s. XIX, d'algunes petites fàbriques tèxtils. Al tombar de segle, s'instal·laran a Mollet algunes fàbriques importants però l'auge industrial no arribarà fins a la dècada de 1910, moment en que

* Historiadora de l'Art, francescaorga.fc@gmail.com

** Arquitecte Tècnic

Mollet superarà, per primera vegada, els 3.000 habitants.

L'any 1893, els mestres molletans Vicenç Plantada i Josep Payà publiquen la *Geografia local de Mollet del Vallès: ab notícia geogràfica-escolar dels pobles dels encontorns y son mapa topogràfic*, una de les obres de referència per conèixer el Mollet de la segona meitat del segle XIX. Gràcies a aquests autors sabem que l'escola més antiga de la població era l'Escola pública de nois, situada a la Carretera, on es matriculaven entre setanta i noranta alumnes. L'any 1858, entra en funcionament l'Escola pública de noies, també situada a la Carretera, on es matriculaven unes trenta-cinc alumnes. També parlen de l'existència de diferents escoles privades:

- L'Estudi Vell, fundat l'1 de gener de 1865 pel mateix Vicenç Plantada. Com les anteriors escoles, estava situada a la Carretera, concretament al núm. 30. L'escola disposava de pati d'esbarjo, amb hort i jardí. Hi assistien uns cinquanta nois. En el mateix edifici hi havia l'Escola preparatòria Mixta, a càrrec de la germana d'en Vicenç Plantada.
- El Col·legi de la Puríssima Concepció, dirigit per una mestra filla de la població. Hi assistien entre seixanta i setanta noies.
- L'Escola Laica de nois, instal·lada en l'edifici del Casino del Centre Republicà. Hi assistien uns quaranta nois, en gran part dels pobles veïns.
- L'Escola particular d'un mestre que abans fou de la pública. Hi assistien uns vint nois.

Finalment, a Gallecs les classes les impartia el regent de l'església sufra-gània.

La documentació existent a l'Arxiu Històric Municipal de Mollet del Vallès ens permet traçar alguns aspectes

més de com era el panorama educatiu abans de l'arribada a Mollet de les Germanes de Sant Josep de Cluny:

- 1891. Conveni entre l'Ajuntament i els mestres per augment del sou i per un ensenyament gratuït. Els alumnes pagaven 2,25 ptes. al mes.
- Consta en funcionament el col·legi privat de Pilar Coll Llach, que també assumia nenes, com a parvulari municipal.
- A Gallecs, trobem en funcionament el col·legi públic de Can Veira, portat pel mestre Josep Andreu per a nens, i un altre per a nenes, portat per una mestra.
- 1901. El 21 d'abril el mestre Josep Andreu presenta un informe segons el qual falten aules per als nous alumnes. L'Ajuntament ho estudia i aprova tres mesures: estudiar la possibilitat d'un emprèstit; buscar un terreny apte per edificar una escola i encarregar a un arquitecte un avantprojecte.
- 1901. El 27 d'octubre l'Ajuntament cedeix el casal consistorial vell, a la plaça del Mercadal, ja que s'havia traslladat a la plaça, ara Prat de la Riba, per adaptar una escola de nens i una altra de nenes.

Durant l'estada a Mollet de les Germanes de Sant Josep de Cluny (1904-1916), les mateixes fonts documentals municipals ens aporten informació dels aspectes següents:

- 1908. S'augmenta el sou als mestres en 500 ptes. anuals per acceptar trenta alumnes per classe i un plus d'augment de 50 ptes. per cada cinc nens de més per aula.
- 1913. El 20 de novembre, el mestre Llorenç Marrugat, amb l'ajuda de la seva filla Teresa, funda el Col·legi Ibèric Molletà del Sagrat Cor, situat a la Carretera, a tocar del Cafè del Coro.

- També hi trobem un col·legi privat, que el portaven Andreu Vegué i Joan Santamaria, com a mestres, situat a la Carretera, davant de Cal Menna.
- Com a col·legi privat només per a pàrvuls, hi hagué l'anomenat de Cal Regino i Ca la Rosenda Forrellac. Els alumnes pagaven 2,20 ptes. al mes.
- 1916. L'Ajuntament aprova l'augment de 500 ptes. l'any a la mestra Pilar Coll Llach per la col·laboració en el parvulari municipal.

2. El naixement d'un nou orde religiós: la congregació de les Germanes de Sant Josep de Cluny

La congregació de les Germanes de Sant Josep de Cluny va ser fundada per la religiosa francesa Anna Maria Javouhey (Jallanges, Borgonya 1779 – París 1851). Des de ben jove va sentir la vocació religiosa i missionera. L'11 de novembre de 1798, en presència d'un sacerdot de la seva família i d'amigues, es consagra a Déu per sempre. Uns anys més tard pot parlar amb el papa Pius VII, a Chalon-sur-Saône, després d'haver coronat emperador a Napoleó Bonaparte el 1804. El Papa les animà a ella i a les seves amigues a prosseguir fins arribar als vots perpetus. A partir d'aquest moment, animada també pel bisbe d'Autun, escriu les regles del que esdevindrà una nova congregació religiosa. El 12 de maig de 1807, a l'església de Chalon-sur-Saône, el Bisbe d'Autun rep els vots d'ella, tres germanes seves i cinc companyes. És el naixement d'un nou orde religiós sota el patrocini de Sant Josep, que tindrà com a principal objectiu l'educació femenina. El 1809, l'Orde es trasllada al seminari major d'Autun i, el 1812, a l'antic convent dels Récollets de Cluny, que comprà

Figura 1. Aspecte, a principis del s. XX, de l'interior de la capella del convent dels Récollets de Cluny (Borgonya, França)

el seu pare –Baltasar Javouhey– per a les seves filles. La congregació pren ara el nom de Sant Josep de Cluny. A partir de 1817 comencen les missions, primer per les antigues colònies i els territoris d'ultramar francesos (Reunió, Senegal, Martinica, Guinea, Guadalupe, etc.), i més tard per tots els continents.

L'any 1901, per motius polítics que s'expliquen més endavant, França expulsa del seu territori totes les congregacions religioses que es dediquen a l'ensenyança, de manera que hauran de marxar a altres països.

L'any 1903, arriben a Espanya les Germanes de Sant Josep de Cluny. A Catalunya troben aixopluc, entre d'altres, a Barcelona, Sabadell, Terrassa i Granollers. Aquí continuaran dedicades a l'ensenyança de noies. Aquests col·legis feien, a més a més, una feina de justícia social, perquè els estats prioritzaven més els centres dedicats als nois, ja que s'integraven en una societat preparada per a l'economia en general, el treball, l'exèrcit i la política; les noies quedaven relegades a les feines de la llar, i poca cosa més.

3. Arribada i estada a Mollet de les Germanes de Sant Josep de Cluny

Mentre es trobaven a Granollers, van rebre una invitació del consistori molletà per poder-s'hi establir, donat que no hi havia cap institució religiosa dedicada a l'ensenyança a la vila. Les Germanes van sol·licitar el seu trasllat al cardenal bisbe de la Diòcesi de Barcelona, Mons. Salvador Casañas i Pagès, el 9 de gener de 1904, i en reben l'autorització el 26 de gener del mateix any.

El 17 de març de 1904, quatre germanes de la congregació inicien les classes de pàrvuls i primària a l'edifici de la Carretera, núm. 44. Les classes s'impartiran d'acord amb el que s'havia acordat amb l'Ajuntament. També ensenyaran francès com a idioma estranger, tenint en compte que totes eren nadiues, i música possiblement (solfeig i harmòni). Un dels alumnes assistents va ser l'Ernest Berenguer i Pou (1897-1992), notable músic, director d'orquestra i també de corals, amb projecció professional a Mollet, Parets i Sant Fost, durant quasi tota la seva vida.

En aquest emplaçament, hi van restar fins al 15 d'agost de 1908, quan es van traslladar a una nova escola, de construcció notable, situada al carrer de Balmes núm. 19 (ara rambla de Balmes), per iniciativa privada, que més endavant comentarem. Hi ha una nota en el Llibre d'Actes de l'Ajuntament del 27 de desembre de 1908 en què es reflecteix com es polititzà, com era freqüent, el tema de l'ensenyança religiosa; els quatre regidors conservadors fan costat a les monges de Cluny, enfront dels tres regidors d'esquerra, contraris en la majoria de votacions.

Continua la dinàmica escolar amb normalitat, interrompuda d'una forma dramàtica de l'11 de juliol al

2 d'agost de 1909, en la denominada Setmana Tràgica, causada per la revolució popular que protesta per una lleva de 40.000 soldats, una bona part dels quals catalans, a embarcar al port de Barcelona l'11 de juliol per participar en la guerra del Marroc. Els aldarulls van portar a cremar esglésies i convents, a assassinar molts religiosos i al posterior enfrontament amb armes contra els Guàrdies d'Assalt.

Durant les dues setmanes que van durar els disturbis, les religioses van restar acollides en cases particulars de Mollet fins al final d'aquests. Els efectes polítics de la Setmana Tràgica es varen veure en tots els àmbits de la societat molletana. A l'Ajuntament, els regidors conservadors la citaven com a la Setmana "Tràgica", mentre que els regidors d'esquerra l'anomenaven la Setmana "Gloriosa"; és a dir, els criteris continuaven estan dividits.

A partir del 1908 l'Ajuntament porta a terme la planificació escolar en el municipi i proposa un conveni amb algunes escoles:

- Pàrvuls de 0 a 7 anys, a càrrec bàsicament de les Germanes de Sant Josep de Cluny, a part de les quotes del alumnes, una subvenció de 300 ptes. a l'any per a tot el col·legi.
- Primària de 7 a 9 anys, a càrrec de l'escola de Vicenç Plantada, i una subvenció de 250 ptes. a l'any per a tot el col·legi.
- Per als més grans de 9 a 15 anys, a l'escola municipal, una de nois, per al mestre Josep Andreu, i la de les noies, per a una mestra, amb subvenció de 800 ptes. a l'any.

En les actes subscrietes en el Llibre oficial, trobem les següent notes relacionades amb les Germanes de Sant Josep de Cluny:

- 22 d'agost de 1909. L'Ajuntament acorda donar premis als pàrvuls de

Figura 2. Rebut i estoig de l'alumna interna Enriqueta Coll Grifol. El rebut corresponent a la mensualitat de juliol de 1913. Font: arxiu particular de la família Orga i Coll

- les Germanes de Sant Josep de Cluny.
- 29 d'agost de 1909. Comunicat de la Superiora convidant l'Ajuntament a assistir als exàmens dels alumnes (inici de curs?).
- 26 de juny de 1910. Invitació de les Germanes de Sant Josep de Cluny a l'Ajuntament a assistir als exàmens de finals de curs.
- 16 de juliol de 1910. Acord per entregar a les religioses 60 ptes. per adquisició de premis als pàrvuls del Col·legi.
- 30 de juliol de 1910. Comunicació a les religioses que l'Ajuntament enviarà una comissió per al repartiment de premis.
- 15 de juny de 1912. Les religioses conviden l'Ajuntament als exàmens de fi de curs i demanen una subvenció per donar premis de 75 ptes.
- 2 de juliol de 1912. Per tal de sanejar el torrent Caganell, s'aprova construir una claveguera en el car-

- rer de Balmes, des del col·legi de Sant Josep de Cluny fins a l'escorxador municipal, al final del carrer.
- 13 de setembre de 1912. L'Ajuntament comunica al col·legi de Cluny que té un nombre excessiu de pàrvuls, perquè passen de vuitanta, i que no en poden admetre més, a menys que es construeixi una aula al costat. El col·legi respon que ho farien a compte de la Congregació, si l'Ajuntament augmentés la retribució de 600 ptes. a l'any a 1.000 ptes. a l'any. L'Ajuntament ho aprova.
- Any 1915¹. Comencen les dificultats d'entesa entre el col·legi i l'Ajuntament, pel tema del pàrvuls més petits, ja que el col·legi prefereix que siguin més grans que de 0 a 3 anys. L'Ajuntament no hi està d'acord i vol que se'n facin càrrec.
- 23 desembre de 1915. L'Ajuntament aprova, en la reunió consistorial, que deixarà de pagar la sub-

¹ No es poden seguir les actes municipals des de l'agost de 1914 al juny de 1915 perquè aquest volum no es troba en l'Arxiu.

venció anual al col·legi de Cluny, a partir del gener de 1916.

- 16 de gener de 1916. L'Ajuntament està dividit pel tema del col·legi de Cluny. La majoria a favor de l'anul·lació de la subvenció, i l'oposició, junt amb el rector de la Parròquia, Mn. Jaume Fabregat i Ramón, a favor de Cluny.
- 30 de gener de 1916. Continua la divisió entre els regidors de l'Ajuntament. S'acorda que en la propera reunió es votarà si continuen o no les monges de Cluny en el nou col·legi.
- 1 d'agost de 1916. El Govern Civil aprova l'acord de l'Ajuntament de suprimir la subvenció al col·legi de les Germanes de Sant Josep de Cluny.
- Juny de 1916. Marxen de Mollet i es desplacen a Madrid (Pozuelo de Alarcón) i possiblement també per algun altre centre de Catalunya.

78

4. La construcció del col·legi-convent de Mollet

Les necessitats d'escolarització del moment i la bona entesa inicial amb el consistori molletà propicien la construcció d'una nova escola-convent, que s'inaugura el 15 d'agost de 1908.

Les possibilitats de l'Ajuntament per fer-ho eren petites i la iniciativa va recaure en Frederic Ros i Sallent, llavors cap de la majoria de l'Ajuntament, que va fer donació d'un terreny d'uns 2.300 m², situat al carrer de Balmes núm. 19, en escriptura pública, el 19 de març del 1907. No es va voler perdre temps i el 12 de maig del mateix any es posa la primera pedra en un acte solemne.

La construcció va ser molt ràpida, ja que el dia 15 d'agost de 1908, dia de l'Assumpció, s'inaugura l'edifici en un acte emotiu dintre de la cape-

lla del col·legi, amb la presència de representants municipals, Frederic Ros i les famílies molletanes que van ajudar a la seva construcció. El mateix any reben la visita del cardenal bisbe de Barcelona, Mons. Salvador Casañas i Pagès, que té paraules d'agraïment a les germanes i d'encoratjament als fidels assistents.

Després de la inauguració, es va prosseguir amb les obres de condicionament de la finca, ja que el terreny s'havia d'alinear amb el tres carrers que l'envolten: el carrer de Balmes (avui rambla de Balmes), el carrer del Dos de Maig (avui carrer de les Monges) i el carrer de Pere Falguera (avui carrer de la Pau). Es va construir un tancament de paret de pedra que, en part, encara existeix. També calia preparar l'interior del recinte per a un pati d'esbarjo i arranjar un hort per a la comunitat religiosa.

El 1918, ja després del canvi de congregació, es va comprar una casa del costat, d'estil modernista, a Sebastià Mayol. A la dècada de 1950, es comprà una casa lateral a Feliu Cuní i Coll. La compra d'aquestes dues darreres cases la va fer ja la congregació religiosa de la Companyia de Maria – Lestonnac.

5. El canvi de congregació religiosa

L'Ajuntament de Mollet, com quasi tots els consistoris de l'època, estava políticament dividit, per un costat els conservadors o de dretes, la Lliga, monàrquics, incipients catalanistes; i per l'altre costat, els d'esquerra, republicans i socialistes; sempre en una proporció molt igualada.

Les relacions entre l'equip de govern de l'Ajuntament, governat durant els anys 1900 a 1920 pels conservadors, i les religioses de Cluny varen ser bones. Les convidaren a

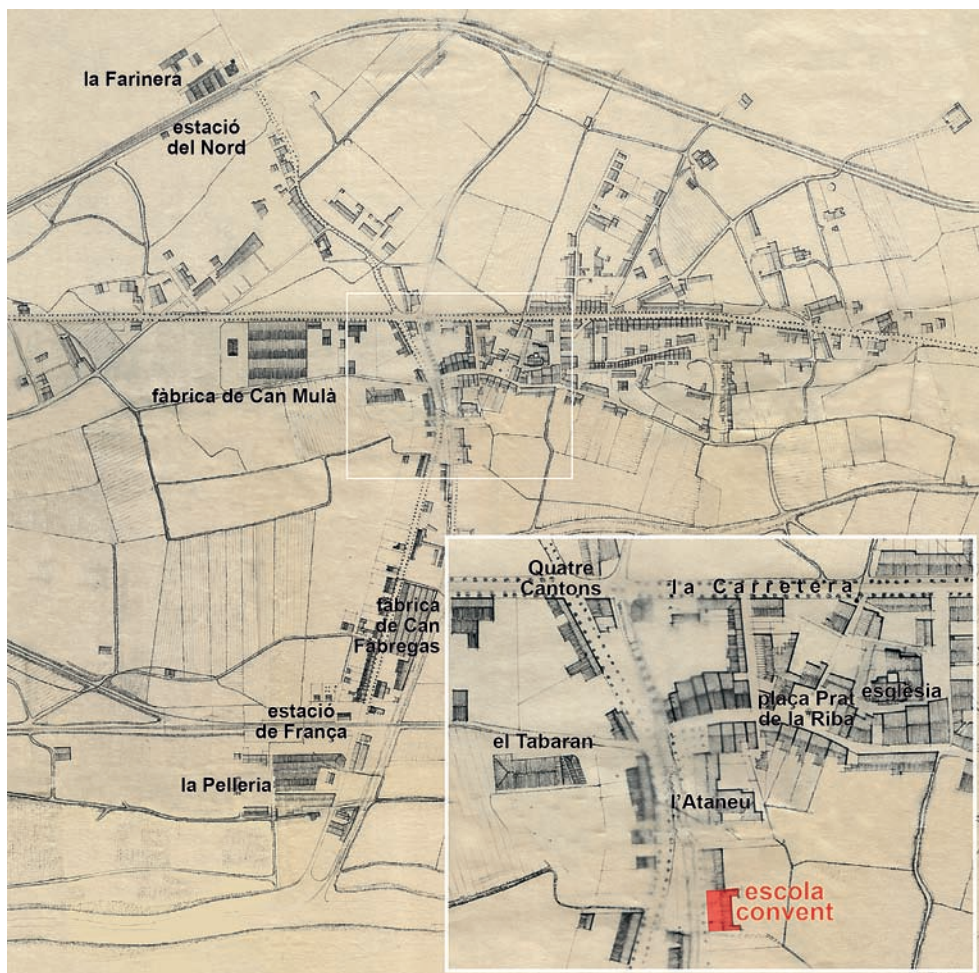

Figura 3. Situació del col·legi-convent en el plànol de Domènec Sugrañes, de l'any 1914. Font: Jordi Bertran, a partir de la base cartogràfica de Domènec Sugrañes

venir a Mollet i al cap de pocs anys se'ls va edificar una escola d'una certa vàlua arquitectònica, sota la promoció i l'encoratjament de Frederic Ros.

Tot i això, hi va haver un punt d'inflexió en què ambdues parts no van trobar una solució. Les Germanes de Sant Josep de Cluny no volien o no podien incloure en el col·legi els pàrvuls de 0 a 3 anys, els quals anaven a càrrec de l'Ajuntament en les altres escoles.

Això va aportar un contrast de criteris, com es percep en els resum de les sessions setmanals del Consistori; van anar creixent les diferències fins que l'Ajuntament de Mollet va buscar la solució: cercar una altra congregació religiosa que pogués superar aquests obstacles.

Fent costat a les Germanes de Cluny hi estava l'oposició, i també el rector de la Parròquia de Sant Vicenç de Mollet, Mn. Jaume Fabregat i Ramón, pre-

Figura 4. Col·locació de la primera pedra del col·legi-convent, el 12 de maig de 1907. Signatura de l'acta per part del donant del terreny, Frederic Ros i Sallent. Font: arxiu particular de la família Ventura-Orga

80

Figura 5. Col·locació de la primera pedra del col·legi-convent, el 12 de maig de 1907. Signatura de l'acta per part del regidor de l'Ajuntament, Francesc Coll i Saladrigas. Font: arxiu particular de la família Ventura-Orga

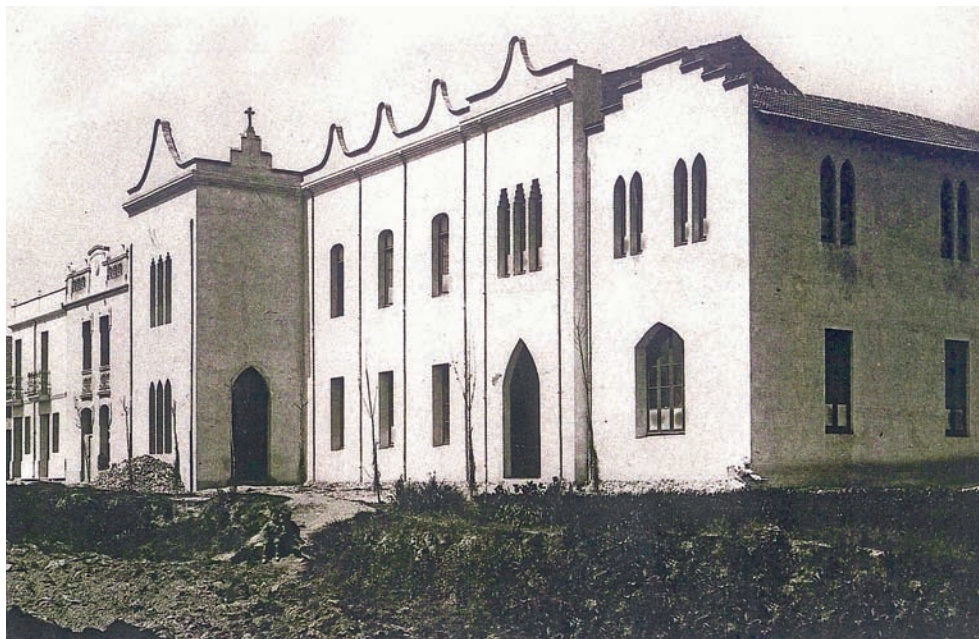

Figura 6. Aspecte del col·legi-convent, tot just acabat de construir, l'agost de 1908. Font: Arxiu Històric Municipal de Mollet del Vallès

vere. Però la decisió va ser presa per votació municipal. Així doncs, s'aprovà el canvi i es posaren en contacte amb les religioses de la Companyia de Maria-Lestonnac, dedicades a l'ensenyament i que es trobaven a la població de Calella (Maresme).

L'Ajuntament, per majoria d'un regidor, ja havia pres abans aquesta decisió i, en conseqüència, el 23 de desembre de 1915 aprovà no pagar la subvenció al col·legi a partir del gener del 1916. També aprovà llogar un local al Sr. Menna Alemany, situat a la Carretera, per tres anys, per dedicar-lo a escola per si no trobessin una substitució adequada per la continuïtat del col·legi.

Sembla que les Germanes de Cluny van deixar el col·legi el juny de l'any 1916, amb dos-cents alumnes (vint-i-cinc internes, cent vint-i-cinc externes i seixanta nens). La comunitat religiosa constava de dotze membres.

Les religioses de Lestonnac van ar-

ribar a Mollet el 12 d'abril de 1917, però no s'ha pogut esbrinar com es va resoldre el tema de l'alumnat durant aquests mesos de decalatge.

6. França, de l'hegemonia al món a l'expulsió dels ordes religiosos a principis del segle XX

L'hegemonia de França en el món (l'Europa occidental, el Mediterrani, les colònies a l'Àfrica, Amèrica...), com a referència cultural i militar, va tenir lloc aproximadament entre els segles XVII i XIX.

La pèrdua de la influència i el poder en el món civilitzat sempre comporta ruptures entre la societat. França també ho va viure així i va experimentar uns canvis, a voltes traumàtics. Tot seguit, parlarem d'aquests canvis analitzant breument els tres camps bàsics en què es recolza la societat i que són necessaris per a un creixement equilibrat en el sentit humanístic.

6.1. La religió

La població religiosa d'Europa va sofrir el trencament de l'Església Catòlica a causa de la Reforma Protestant el 1530. Fou necessària la Contrareforma (Concili de Trento), el 1560, per poder establir una renovació del tot necessària.

L'Església va haver de fer un esforç per reactivar un camí una mica oblidat: la gent necessitada o marginada, renunciar al poder temporal (Estats Vaticans), pobresa d'esperit, unes formes litúrgiques més properes al poble i, sobretot, desenvolupar la seva participació com a subsidiària, quan l'Estat i les administracions no ho abordaven. I en aquest últim punt s'ha demostrat d'una forma definitiva aquell compromís evangèlic de totes les institucions eclesials, en hospitals, orfenats, sanatoris (especialitzats en infecciosos, malalts mentals...), i en missions, fora d'Europa, en què el més important de llur actuació era procurar pel benestar material de la població. Sense oblidar-nos de l'ensenyament, que ha estat una columna de la seva vocació pastoral.

En tots aquests segles, l'Església ha donat les directrius a la feligresia, bàsicament a través de les encíclics escrites pels papes, per tal d'ajudar al seu desenvolupament espiritual. Voldríem ressaltar el papa Lleó XIII (1878-1903). Durant els vint-i-cinc anys de papat va adreçar als fidels cinquanta-sis escrits, entre exhortacions i encíclics en relació amb els bisbes, sectes, política, educació cristiana, llibertat humana, responsabilitat dels catòlics, relacions dels estats amb l'Església, i altres de caràcter pastoral i espiritual.

En sobresurten les següents: *Quod Apostolici muneris* (1878), sobre el socialisme, el comunisme i el nihilisme.

Au milieu des sollicitudes (1892), sobre la relació de l'Església i l'Estat a França. *Graves de comuni* (1901), on crida a l'ordre als polítics conservadors, envers la millora de l'acció social. I per sobre de totes, *Rerum Novarum* (1891), sobre les condicions dels obrers en el treball i on es rebutja tant el liberalisme com el socialisme i ha servit de base per l'acció social i per les relacions laborals en les següents encíclics papals.

6.2. Les arts

També ha influït l'evolució de les arts i dels pensaments filosòfics i literaris, ja que, com deia Dostoievski, "l'home pot prescindir de molts béns, però no pot viure sense l'art".

En filosofia, en investigació social, hi trobem: François Voltaire (1694-1778), filòsof, autor teatral, crític amb l'Església. Friedrich Hegel (1770-1831), filòsof, professor, té obres sobre el realisme i l'idealisme. Karl Marx (1818-1883), filòsof, polític, autor d'*El Capital*, crític amb l'Església com a opi del poble, la seva obra va ser molt influent en la Revolució Russa del 1917, com més tard, amb la *Teologia de l'alliberament*, a Iberoamèrica. Friedrich Nietzsche (1814-1900), filòsof, idealitzaria el "superhome", per sobre del bé i del mal. Són obres seves: *Així va parlar Zaratrusta* i *L'Anticrist*. Part d'aquest pensament se'l va fer seu el nazisme.

En pintura, l'Impressionisme, desenvolupat a França el darrer quart del segle XIX, és pintura *in situ*, en què es dóna prioritat a la llum i els colors per així representar més bé la "realitat". Els capdavanters foren Edouard Manet (1832-1883), Pierre-Auguste Renoir (1841-1919) i molts altres, que donaren una altra visió a la pintura.

En escultura, François-Auguste

Rodin, amb les obres de “El pensador”, “El bes”, o “El fill pròdig”, ens ve a dir que és la natura l'únic model, però que sense el caràcter, l'expressió i el sentiment de l'autor no és vàlid.

En literatura, França té uns bons referents, amb escriptors com Stendhal (1783-1842), autor de *El roig i el negre*, la seva obra principal, i *La Cartoixa de Parma*. Visità Barcelona el 1841 i constitueix un dels grans analistes de la novel·la moderna. Emile Zola (1840-1902), exponent del naturalisme, de la realitat, de la literatura detallada; les seves principals novel·les són *L'assomoir* (1877), *Germinal* (1885), *Thérèse Raquin* (1867) i *Maequart* (1893). Estéphane Mallarmé (1842-1892), poeta capdavanter del simbolisme, la seva obra més completa fou *Igitur ou la folie d'Eldehnon*. Foren alumnes seus André Guide, Paul Valery i Paul Claudel.

6.3. La política

La situació política de França, com quasi tots els estats europeus en aquest segle, va ser extremadament convulsa.

És a la França del segle XVIII on es van produir els fets que van canviar el panorama polític i social i el de tot Europa, amb l'esclat de la Revolució Francesa, el 14 de juliol de 1789, i la Presa de la Bastilla (presó de l'Estat). Aquesta data fou declarada festa nacional francesa fins a l'actualitat.

Les seves conseqüències van ser un panorama més social, més just, es van treure privilegis a la noblesa, es va produir una creació espontània de la burgesia, més democràcia i també es va restar poder a l'Església, d'una manera desproporcionada i amb molts morts.

Aquests paràmetres es van mantenir més o menys en diversos sistemes polítics durant tot el segle XIX i començaments del XX. Per aquest motiu en les dècades del 1890-

1910, en la societat francesa coexistien republicans, socialistes, maçons, anticlericals, radicals, conservadors, catòlics i monàrquics.

El 1901 el Partit Radical Republicà i el Radical Socialista s'agrupen formant l'Aliança Republicana Democràtica i guanyen les eleccions. Es nomena president Emili Combes (1835-1921). Aquesta formació política té un caràcter marcadament anticlerical, i restitueix una llei anterior, coneguda ara com la llei Combes, en què es prohibeixen les congregacions religioses, l'exercici de l'ensenyament, l'abrogació del Concordat del 1861, amb la corresponent separació de l'Església i l'Estat.

7. Altres congregacions religioses amb projecció docent a Catalunya

Aquests són els ordes religiosos amb projecció docent a Catalunya:

83

7.1. Clergues Regulars –Teatines

Orde religiós masculí fundat a Roma, el 1524, per Sant Gaietà de Thiene (Vicenza, 1480 – Nàpols, 1547).

Primer es van expandir per Itàlia, Espanya, Alemanya... i més tard per Mèxic, Brasil, Puerto Rico..., on tenen escoles, hospitals i residències.

A Catalunya, arriben a Barcelona el 1632 però desapareixen.

Des de 1950, en trobem una comunitat a Barcelona (residència universitària), i una altra a Parets del Vallès, el Col·legi Nostra Senyora de Montserrat, amb vuit-centes alumnes.

7.2. Companyia de Jesús – Jesuïtes

Orde religiós masculí fundat a París però oficialitzat a Roma, el 1534, per Sant Ignasi de Loiola (Loiola, 1491 – Roma, 1556).

En el marc de la Contrareforma dels segles XVI i XVII, la companyia

de Jesús s'estengué per tot el món. A Catalunya arribaren el mateix segle XVI, crearen escoles i algunes es transformaren en centres de formació profundament espiritual i professional. Actualment existeixen trenta-quatre centres, amb col·legis, centres professionals, universitats, ESADE, etc.

7.3. Escoles Pies – Escolapis

Orde religiós masculí fundat a Roma, el 1597, per Sant Josep de Calasanç (Peralta de la Sal, 1557 – Roma, 1648).

La primera escola, al barri del Trastevere de Roma, es dedicà a l'ensenyament gratuït de nois pobres. L'orde es difongué per Itàlia, Bohèmia... fins arribar a tota Europa.

A Catalunya fundaren centres a les poblacions de Guissona (1638), Moià (1683), Balaguer (1699)... i des d'allí s'expandiren a Cuba, Panamà, Mèxic, i també al Senegal i Califòrnia.

L'any 1829 es creà un col·legi per a noies a Figueres, i d'aquí a Cuba, Argentina, Brasil, Japó i Senegal. Aquestes fundacions per a noies les va portar a terme Santa Paula Montal (Arenys de Mar, 1799 – Olesa de Montserrat, 1889).

Actualment l'ensenyament és unificat per a nois i noies en trenta-sis centres escolars.

7.4. Companyia de Maria – Lestonnac

Orde religiós femení fundat a Bordeus, el 1606, per Santa Joana de Lestonnac (Bordeus, 1556 – 1640).

Fou el primer orde dedicat a l'ensenyament de noies. S'estengué per tot França, i l'any 1645 el Consell de Cent, coneixedor de la seva tasca educativa, volgué que vinguessin a Barcelona i n'aprovà la implantació a l'actual carrer de l'Ensenyança (cantonada amb el carrer de Ferran), el 1650.

Ben aviat l'Orde s'expandí per tot Catalunya, la resta d'Espanya, Amèrica, Àfrica, Orient Mitjà, Filipines, Japó...

Els seus ensenyaments consistien en classes de ciències, lletres, música, labors, pintura... Una formació integral per a la dona.

7.5. Germans de les Escoles Cristianes – La Salle

Orde religiós masculí fundat a Reims, el 1682, per Sant Joan Baptista de La Salle (Reims, 1651 – Rouen, 1719).

La Revolució Francesa va fer que moltes escoles tanquessin, amb terribles conseqüències. Sota el mandat de Napoleó I van tornar a renéixer. A partir de 1878 s'estengueren per Catalunya i van arribar a comptar amb catorze centres. És considerada la primera institució laïcal del Principat. El segon sotrac fort va ser la llei Combes el 1903, citada anteriorment. Superades les dificultats, l'any 2005 la institució comptava amb 5.598 germans en 870 cases.

7.6. Germans Maristes de les Escoles – Maristes

Orde religiós masculí fundat a La Valla-en-Gier (prop de Lió, França), el 1817, per Sant Marcel·lí Champagnat (Marlhes, 1789 – Saint-Chamond, 1840).

És una institució laïcal que s'expandirà per Europa, Àfrica, Mèxic, Xina i Austràlia.

A Catalunya, el 1886, creen el primer centre a Girona, amb quatre germans. En acabar el segle XIX ja tenien catorze escoles en funcionament a Vic, Torelló, Mataró, Rubí..., que s'incrementaran encara més després de l'expulsió de l'ordre a França, a causa de la llei Combes. L'any 1910 van adquirir el monestir de Santa Maria de Bellpuig de les Avellanès (Noguera), que s'ha convertit en la casa pairal dels maristes a Catalunya.

7.7. Religioses de Jesús-Maria

Orde religiós femení fundat a Lió, el 1818, per Santa Claudina Théveret (Lió, 1774 – 1837).

Des de França s'expandeixen per Europa, Amèrica, Àfrica i Àsia. S'establien a Catalunya l'any 1850 i tenen col·legis a Barcelona i Badalona i una casa d'espiritualitat al Brull.

7.8. Germanes Carmelites de la Caritat – Vedrunes

Orde religiós femení fundat a Vic, el 1826, per Santa Joaquina de Vedruna (Barcelona, 1783 – 1854).

Treballen en el camp de l'ensenyament, la salut i la marginació. La fundadora arribà a posar en marxa vint-i-sis establiments a Catalunya, entre escoles hospitals i cases de caritat. El 1861 obtingué l'aprovació civil de la reina Isabel II i l'aprovació pontifícia definitiva del papa Lleó XIII.

Entre els anys 1901 i 1923, s'iniciaren les primeres fundacions d'Amèrica (Paraguai, Argentina, Xile) i entre el 1945 i 1963 continua l'expansió per Itàlia, Anglaterra, Amèrica, Àfrica, Índia i Japó. Té la casa general a Roma.

7.9. Societat Salesiana – Salesians

Orde religiós masculí fundat a Torí, el 1859, per Sant Joan Bosco (Castelnuovo Don Bosco, 1815 – Torí, 1888).

A més a més de la Societat Salesiana, Sant Joan Bosco també fundà, el 1872, la congregació femenina de les Filles de Maria Auxiliadora. Aviat, ambdues s'expandiren per Europa i Amèrica Llatina. Actualment treballen a 128 països, incloent col·legis, centres juvenils, parròquies, centres d'atenció als nens del carrer, centres missioners... A Barcelona el 1884 crearen les escoles professionals de Sarrià subvencionades, a part d'altres congregacions religioses, per la benefac-

tora de l'obra de Dom Bosco, Dorotea de Chopitea, tant a Catalunya com a Amèrica del Sud. Alhora promogué la construcció del Temple Expiatori del Sagrat Cor del Tibidabo.

7.10. Companyia de Santa Teresa de Jesús – Teresianes

Orde religiós femení fundat a Tarragona, el 1876, per Sant Enric d'Ossó (Vinebre, 1840 – Gilet, 1896).

Des de Catalunya s'expandeixen per Europa, Algèria i Mèxic. El 1910 foren expulsades de Portugal, i el 1915, de Mèxic. Llavors es traslladen als Estats Units d'Amèrica, Brasil, Cuba, Argentina, Paraguai i Xile. La Companyia té unes dues-centes religioses en vint països.

8. El futur del ordres religiosos

El futur dels ordres religiosos, dedicats a temes socials (escoles, universitats, hospitals, dispensaris, residències de diversa índole), anirà minvant bàsicament a causa de la manca de vocacions i pel fet d'haver de conviure amb una societat materialista, agnòstica i consumista. A tot això, s'hi suma el fet que les possibilitats econòmiques dels estats i les administracions públiques són suficients per no tenir necessitat, com dèiem al començament, de la subsidiarietat de les institucions religioses.

El papa Francesc, fa pocs mesos, es va manifestar personalment sobre el tema i va recomanar a les institucions religioses que s'agrupessin i que passessin part dels edificis o instal·lacions a altres serveis socials. Va remarcar, de passada, que suplir els buits amb vocacions religioses provinents del tercer món no feia més que empobrir humanament la societat d'aquells països.

Aquesta dinàmica ja l'han assumit quasi la majoria de les institucions que esmentem en el capítol anterior.

or. Així, les Germanes de Sant Josep de Cluny que vingueren a Espanya el 1903 deixen les escoles de Barcelona el 1931 i s'agrupen a Madrid (Pozuelo de Alarcón), Galícia i València, on desenvolupen la seva activitat amb normalitat i un futur esperançador, amb cinc centres oberts.

A la mort de la fundadora, Anna Maria Javouhey el 1851, la Congregació s'havia expandit ja pels cinc continents, i la seva tasca continua. El 15 d'octubre del 1950, el Papa Pius XII, va proclamar beata a la seva fundadora.

Bibliografia

- BOTER DE PALAU, R. (2002). L'Abans Mollet del Vallès. Recull gràfic 1870-1965. Efadós. 666 p. El Papiol.
- CORBALÁN, J. (1990). Una aproximació a l'escola pública primària de Mollet del Vallès en el s. XIX, segons la documentació oficial. Notes, 4: 97-105. Mollet del Vallès.
- DROZ, J. (1983) De la França dels notables als Republicans. Universitat de París. Salvat. Barcelona.
- GORDI, J. i VILAGINÉS, J. (Coord.) (1993). Mollado - Mollet (1993-1993). Ajuntament de Mollet del Vallès. 204p. Mollet del Vallès.
- GOUJARD, P. (1982). Un segle de pensament francès. Universitat de Rouen. Salvat. Barcelona.
- MAZAUURIC, C. (1983). La Revolució francesa i l'imperi napoleònic. Universitat de L'Alta Normandia. Salvat. Barcelona.
- PÉREZ, F. (1997). Obres completes de Vicenç Plantada 1. Cròniques i articles en La Renaixença. Centre d'Estudis Molletans, col·lecció Vicenç Plantada, 1. 263 p. Mollet del Vallès.
- PÉREZ, F. (1997). Obres completes de Vicenç Plantada 2. Monografies i altres escrits. Centre d'Estudis Molletans, col·lecció Vicenç Plantada, 2. 238 p. Mollet del Vallès.

Com hem vist, les Germanes de Sant Josep de Cluny van ser la primera congregació religiosa que es va establir a Mollet, en una època que la dona quedava relegada a una posició secundària. Per tant, podem preguntar-nos: si les germanes de Cluny no haguessin vingut, hauria estat un altre orde qui ocupés el seu lloc, ja d'entrada? No ho sabem. Però sí que sabem que les Germanes de Cluny ho varen fer amb caritat cristiana, amb professionalitat docent i sobretot amb bona voluntat.

- PLANTADA, V. i PAYÀ, J. (1893). Geografia local de Mollet del Vallès: ab noticia geográfich-escolar dels pobles dels encontorns y son mapa topográfich. Tipolitografia de Lluís Tasso. 16 p. Barcelona.

Hemeroteca

- El bon molletà (1911). Núm. 1
- El Pueblo (1911) núm. 1 i (1912) núm. 28, 30 i 31.
- El Vit de Bou (1916) núm. 1 i 2
- La Defensa (1918) núm. 3

Fonts documentals primàries

- Anales Históricos de la Congregación de San José de Cluny
- Archivo Municipal de Pozuelo de Alarcón
- Arxiu Diocesà de Barcelona. Visites Pastorals de 1880 a 1920.
- Arxiu Històric Municipal de Mollet del Vallès. Actes municipals de 1900 a 1920.
- Arxiu particular de la família Orga-Coll
- Arxiu particular de la família Ventura-Orga

Fonts orals

- Assumpció Royo Torrebaddella

Cent anys de Col·legi Lestonnac a Mollet

Maria Josep Dach Pujol*

Ester Safont i Artal**

Resum

El dia 12 d'abril de 1917 arribaven, des de Calella, les fundadores d'una nova comunitat de la Companyia de Maria a Mollet. Venien cridades per algunes famílies i persones significatives del poble amb la missió d'atendre i educar les joves d'aquesta població, en un moment històric de desenvolupament social important.

Ben aviat, les monges van esdevenir a Mollet un referent en la tasca pedagògica, a partir del qual es van anar formant diferents generacions de nenes molletanes, fins els anys setanta, en què, definitivament, s'opta per la coeducació, i es converteix en una escola mixta. Així mateix, a partir d'aquest moment, es definirà també com a escola catalana.

Tot i que l'escola pren un protagonisme inqüestionable en la tasca encomanada a la comunitat de Mollet, cal dir que, al llarg de tots aquests anys, ha col·laborat també, àmpliament, en activitats de caire social. Cal destacar la seva presència al barri de Plana Lledó, de l'any 1977 fins al

2003, tot intentant respondre a les necessitats del moment.

Paraules clau: Col·legi Lestonnac, Mollet del Vallès, centenari, Santa Joana de Lestonnac, Companyia de Maria, educació, projecte educatiu.

Contextualització

El Mollet de principis del XX comptava amb poc més de 2.000 habitants, però era una vila viva i dinàmica que, en poc temps, i segons explica en una carta el mossèn Jaume Fabregat, rector de la Parròquia, se situa en 4.000. A la carta que abans esmentàvem, el rector apunta la conveniència d'augmentar la presència educativa al poble, en especial pel que fa a les nenes. Obeint a aquesta necessitat i per tal de pal·liar aquest dèficit, Frederic Ros i Sallent ofereix un edifici¹ situat al carrer de Balmes, 19 (avui rambla de Balmes, 15-21), a la Companyia de Maria, un orde fundat per Santa Joana de Lestonnac l'any 1607 a Bordeus amb la clara intenció de proporcionar una educació integral a les nenes.

* Historiadora, jdachpujol@gmail.com

** Mestra i filòloga, ester.safont@gmail.com

¹ Es tracta de l'escola-convent, inaugurada el 15 d'agost de 1908, per allotjar les Germanes de Sant Josep de Cluny, la primera congregació religiosa que es va establir a Mollet. Van iniciar l'activitat docent femenina el 17 de març de 1904 i van residir a Mollet fins el juny de 1916, quan es veuen obligades a marxar, a causa de les discrepàncies polítiques del consistori molletà. Vegeu l'article de Francesca Orga i Joan Ventura "Les Germanes de Sant Josep de Cluny. La primera escola religiosa de Mollet" en aquest mateix volum de Notes.

Santa Joana de Lestonnac i la Fundació de la Companyia de Maria

Convé apuntar algunes dades sobre el context de fundació d'aquest orde i la figura de Joana de Lestonnac per poder entendre el projecte educatiu que s'instal·là a Mollet a partir de l'abril de 1917 i la seva pròpia idiosincràsia.

És sabut que a principis del XVII es donava per suposat que l'educació intel·lectual estava reservada als nois, aquells que en el futur farien de la vida pública el seu àmbit d'acció. No succeïa el mateix amb les noies, circumscrites a l'àmbit familiar, adoctrinades per a les responsabilitats domèstiques, la cura del marit i dels fills. A diferència dels nens, que a partir dels set anys anaven a l'escola per rebre ensenyaments reglats, les nenes es quedaven a casa i rebien l'educació que els podien impartir les dones de la seva família. Premisses com les de Molière, "no és convenient, per molts motius, que la dona estudiï i sàpiga massa coses", imperaven en una societat estructurada i estable que no feia més que reproduir els esquemes de sempre.

Fins i tot, des de la perspectiva humanista, que reconeix la igualtat home/dona, es limita l'educació de la dona a les coses pròpies de la llar. Pa-

raules com les de Lluís Vives, reconeguda figura del món de l'humanisme i l'educació, ho reafirmen en considerar que la nena s'ha de preparar per les feines que haurà de fer de gran. Se la iniciarà en les lletres, els treballs manuals, la cuina, la costura...

No obstant, i si bé és cert que aquest escenari era propi de la societat del moment, Joana de Lestonnac, que prové de classe alta i d'una família que vivia en un ambient humanista, sí que rep una educació equiparable a la dels nois. A més, es beneficia de la influència del seu oncle, Michel de Montaigne, autor dels *Assaigs*.

Així, en una aposta decidida per l'educació de les noies, l'any 1606 presenta a la jerarquia de l'Església, perquè l'aprovi, un orde religiós nou,

88

Figura 1. Santa Joana de Lestonnac

Figura 2. Michele de Montaigne, autor dels *Assaigs*

amb una doble vessant inexistent fins al moment: dedicar-se a l'ensenyament fent-ho compatible amb la vida contemplativa tradicional. Santa Joana té molt clara la necessitat que les noies puguin valer-se per si mateixes, fet que implica que han de saber llegir, escriure, comptar, rebre una formació moral i ètica... És més, està convençuda d'un principi que al segle XVIII defensarà la Il·lustració, "que l'educació de la dona és un bé positiu del qual se'n beneficiarà la societat en general".

I pel que fa al seu projecte pedagògic, cal dir que integra totes les novetats del moment: els mètodes visuals de les escoles calvinistes del seu temps i la ràtio studiorum dels jesuïtes. També té en compte les observacions pedagògiques de Montaigne, el seu oncle, principalment aquelles que parlen d'aconseguir "caps ben fets més que ben plens", i que l'educació s'ha de basar en la persuasió més que no pas en els càstigs. Comparteix, així

mateix, la visió optimista de la persona humana, integra la natura i dóna valor a la conversa i el diàleg, a l'honoradesa i a la recerca de la veritat.

Un cop el papa Pau V aprovà aquest nou institut, comença una ràpida expansió de la Companyia de Maria arreu del territori. A Barcelona hi arriba ben aviat, a l'octubre de 1650, i d'aquí es va estenent cap a Espanya i Amèrica.

En aquest procés d'expansió pren rellevància per a Mollet la Companyia de Maria de Calella, que s'hi havia establert a principis de l'any 1862, i que és la que rep la proposta d'obrir una escola a Mollet.

La Comunitat de la Companyia de Maria de Calella accepta la Fundació

El maig de 1916, al convent de Calella, se signa una escriptura privada entre Frederic Ros i la Priora de la Comunitat.

En ella hi consta que Frederic Ros s'obliga davant notari a cedir a les re-

Figura 3. Vista de la façana del Convent de la Companyia de Maria que dóna a la rambla Balmes, a la dècada de 1930. Font: Arxiu Històric Municipal de Mollet del Vallès

ligioses l'edifici del carrer de Balmes, núm. 19 perquè s'hi habilités per a l'ensenyament de les nenes de Mollet amb classes per a alumnes externes, classes nocturnes per a obreres i escola dominical.

A començaments de juny, la *madre* Mercè Cortada escriu una carta al Bisbe de Girona demanant permís per aturar-se a Barcelona abans d'anar a Mollet i poder visitar l'escola Montessori, promoguda per la Mancomunitat de Catalunya un any abans i que va significar l'arribada a Catalunya del mètode pedagògic creat per la doctora Maria Montessori a Itàlia als primers anys del segle XX. Demanà també per visitar l'escola de l'Ave Maria, amb la pedagogia que va implantar Antoni Gaudí a l'escola construïda per als fills dels treballadors del Temple de la Sagrada Família. Finalment, van anar a visitar les anomenades *Écoles Ménagères*, on s'ensenyava a cuinar, cosir, planxar, etc.

El 25 d'octubre es demana al bisbe de Barcelona, Enric Reig i Casanova, el permís per fer pública l'escriptura esmentada, i el 26 de desembre les monges de Calella sol·liciten l'autorització per a la Fundació.

Les monges estaven al cas de les innovacions pedagògiques del moment i aprofitaven qualsevol ocasió per entrar-hi en contacte. Una de les característiques pròpies que Joana de Lestonnac havia imprès a la seva obra ja des del principi era l'adaptació a la diversitat de temps i llocs. I això és el que van fer les fundadores de la Companyia de Maria de Mollet. El viatge que es preveia que farien quan haguessin d'anar a Mollet era una oportunitat que no podien pas deixar passar.

Algunes de les monges que després fundarien l'escola van fer una visita a Mollet per fer-se càrrec de la situació, veure l'edifici que els donava Frederic Ros i les obres que s'hi haurien de fer per habilitar-lo, tant per la part que es faria servir per al col·legi com per a la destinada a la Comunitat. Cal recordar que en aquell moment la Companyia de Maria encara estava obligada a guardar la clausura. Per això, van unir al local que els cedia Ros la casa del costat que era propietat d'Antònia Fuentes, mare de la religiosa Mercè Cortada Fuentes, que en va fer donació.

El gener del 1917, el Secretari de Càmera del Bisbat de Barcelona demana un informe sobre la conveniència de la fundació d'un col·legi per a les nenes al rector de Mollet, Jaume Fàbregas. La seva resposta és positiva per dos motius: la població de Mollet creix per l'empenta de la indústria, i, a més, les nenes, en el camp de l'educació, no estan en les mateixes condicions que els nens.

El dia 1 de febrer, la Priora de la Comunitat de Calella demana al llavors nunci de la Santa Seu a Espanya, el cardenal Francesco Ragonesi, l'autorització per a la Fundació. La resposta positiva la rep el mes següent.

90

Figura 4. *Écoles Ménagères*

Arribada a Mollet

Un cop van tenir tots els permisos que calia i es van acabar les obres de l'edifici, les quatre religioses, Mercè Cortada, Dolors Ribas, Pilar Olivé i Roser Espel, arribaven a Mollet el matí del dia 12 d'abril del 1917. Van anar a l'estació a rebre-les la família Ros i altres autoritats. Una tartana, vehicle propi del moment, les va portar fins al carrer de Balmes. Se'ls van ajuntar dues religioses més: Ramona Surroca i Ignàsia Sala, per tal d'ajudar-les en els primers moments.

El mes següent ja van començar les classes amb vint alumnes gratuïtes i quinze de pagament. Més que d'un començament oficial, es tractava d'un període d'adaptació per tal que a l'octubre tant les nenes com les religioses estiguessin ambientades.

Any rere any les alumnes anaven

augmentant en nombre. No mancaven dificultats, tampoc entusiasme, coratge i constància.

Les monges es van veure afectades per les circumstàncies històriques d'uns anys força convulsos. Quan arriben a Mollet, Europa encara viu immersa en la Primera Guerra Mundial. Espanya no hi va participar i la seva neutralitat va comportar grans beneficis econòmics. Es van crear empreses noves, va créixer la contractació de treballadors. Els empresaris tenien accés lliure als mercats europeus per a l'exportació dels seus productes tèxtils, entre altres. L'any 1917 es va arribar a exportar fins el 70% de la producció. Van pujar els sous dels treballadors però encara més els preus dels productes bàsics amb la conseqüència de l'empitjorament del seu nivell de vida mentre que els empresaris por-

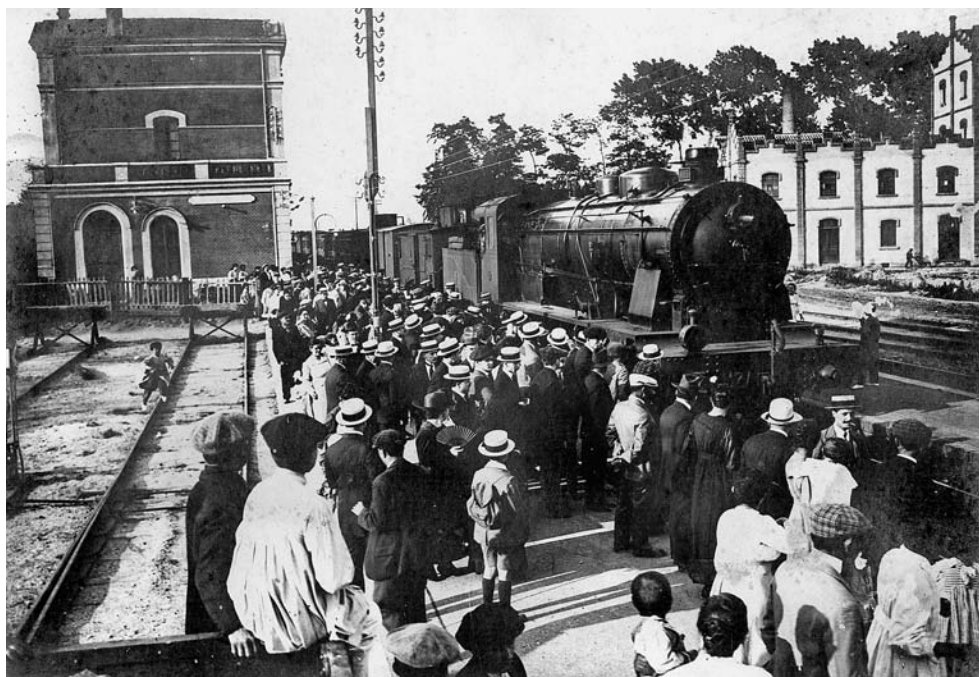

Figura 5. A la dècada de 1910, Mollet experimenta un fort creixement a causa de l'empenta industrial. Gentada a l'Estació de França amb motiu de l'arribada d'Octave Lecante, fundador de la Pelleria, al qual se li feia un homenatge, el 1918. Font: Arxiu Històric Municipal de Mollet del Vallès

taven una vida de luxe i confort. Ben aviat es va comprovar que aquesta prosperitat era efímera i conjuntural.

Un cop acabada la guerra, aquells sectors industrials que havien exportat a cor què vols van veure com es reduïen dràsticament les comandes. Hi ha dades que indiquen que a Mollet, concretament la Tèneria Moderna Franco Española, coneguda popularment com la Pelleria, va reduir la producció a quatre dies de feina. La conseqüència per als treballadors va ser la reducció dels seus ingressos perquè només cobraven els dies que treballaven. En conseqüència, van créixer els conflictes laborals, les tensions socials i la polarització política.

A la comunitat de la Companyia tot això li va suposar passar moltes estretors econòmiques. Els començaments, per tant, no van ser gens fàcils perquè havien de fer moltes més despeses de les previstes per tenir a punt tot el que calia per desenvolupar la tasca educativa que les havia dut a Mollet en un moment en què tot es va encarrir molt.

Temps difícils per a tothom

També van incidir en la seva vida les circumstàncies polítiques. L'any 1931, quan es proclama la Segona República, ben aviat han de fer front a lleis adverses per a les escoles religioses, però continuen treballant en l'educació fins que arriba la guerra del 1936, i el 20 de juliol es veuen obligades a deixar el convent, que passa a ser la seu dels Comitès Revolucionaris, presó, magatzems i, al final de la Guerra, asil de refugiats. També s'hi van instal·lar soldats "nacionals".

Algunes de les monges van a casa seva, altres van ser acollides per famílies de Mollet, un altre grup se'n va a Orvieto (Úmbria, Itàlia) i altres van

anar a altres comunitats de la Companyia de Maria: Orduña (País Basc) i Haro (La Rioja).

Quan la Guerra està a punt d'acabar-se i davant la possibilitat real que l'edifici fos confiscat pel govern de Franco, la Sra. Puigercós cridà a Josepa Truyols, que era amb la seva família a Martorelles, i l'avisà que tot el que era al convent era a mans de qualsevol. Ella cridà a una de les monges que s'havia refugiat a Girona, Assumpció Saló, que tornà a Mollet i comprova el grau de destrossa i brutícia en què es troba el col·legi: portes que no tanquen, llums que no s'encenen, mobiliari desaparegut. Amb l'ajuda d'una antiga alumna comencen a netejar.

Ben aviat, algunes famílies que han vist moviment a l'antic col·legi demanen que atenguin les noies ni que sigui unes hores al dia. A la part de l'escola menys deteriorada i amb només uns quants bancs de l'antiga capella que no van ser cremats i que van poder recuperar, varen començar a fer una mica de repàs ajudades d'algunes exalumnes.

Un nou començament

Dues monges, la M. Mercè Cànoves i la M. Consuelo Prat, s'havien refugiat a França. Així que van saber que la Guerra Civil s'havia acabat, van agafar un dels pocs trens que circulaven per arribar a Barcelona i després a Mollet, de tal manera que el dia 6 d'abril del 1939 hi havia ja una petita comunitat.

Van emprendre la reconstrucció de l'edifici i varen intentar recuperar part del mobiliari de l'escola que havien perdut. Mentre duraven les obres, elles vivien en un raconet, que anava canviant de lloc segons avançava la feina dels paletes.

La superiora de la comunitat era la M. Mercè Cànoves, que havia subs-

Figura 6. Alumnes del Col·legi Lestonnac en una sessió de gimnàstica, l'any 1934. Font: Arxiu Històric Municipal de Mollet del Vallès

Figura 7. L'aula de pàrvuls del Col·legi Lestonnac, l'any 1956. Font: Arxiu Històric Municipal de Mollet del Vallès

Figura 8. El pati (esquerra) i l'hortet (dreta) del Col·legi Lestonnac, a la dècada de 1960. Font: Arxiu Històric Municipal de Mollet del Vallès

94

tituït la M. Mercè Cortada a la seva mort, l'any 1930.

El mes de setembre, un cop arribades les altres monges que havien anat a Orduña, Haro i Orvieto, es va poder començar el curs amb normalitat, amb quasi quatre-centes alumnes, començament que significava la consolidació del servei educatiu que la Companyia de Maria ha ofert a Mollet, servei sempre obert i adaptant-se als canvis de la història.

El Concili Vaticà II canvia moltes coses

Però el fet que més ha influït darrerament en la vida de l'Església en el passat recent és el Concili Vaticà II. L'Església obre finestres perquè entri aire fresc, es fa molt popular la paraula *aggiornamento*. El papa Joan XXIII fa seves les inquietuds i els desitjos de canvi que s'han manifestat en tots els àmbits, tant polítics com socials i culturals. Són moltes les veus dintre i fora de l'Església que cada vegada amb més insistència posen de manifest la necessitat que

s'empregui la tasca de renovació. Per això el Papa convoca el Concili.

La vida religiosa se la pren seriosament, aquesta renovació. Ja hem vist com a les monges se'ls imposava la clausura perquè quan Joana de Lestonnac fundà la Companyia de Maria no es concebia que les monges es poguessin dedicar a tasques que es consideraven exclusives per als religiosos.

Van aparèixer noves presències de vida religiosa tant en els barris com en les ciutats o en el món rural, formes de vida comunitària més intel·ligibles per a la mentalitat de la societat que també havia experimentat canvis forts. Aquí, a Mollet, en tenim una bona mostra.

Entre els anys cinquanta i seixanta, l'increment de la indústria que es dona en determinats indrets de Catalunya també ho fa a Mollet. La creació de polígons industrials (Can Prat, Can Magre, Can Magarola...) atrau població d'altres llocs d'Espanya, principalment d'Andalusia i Extremadura. Apa-

Figura 9. El pis de Plana Lledó on van viure les monges durant 30 anys, des de 1977.

Figura 10. Logotip de l'Associació de Veïns de la Plana Lledó

reixen barris d'alta densitat de població, un dels quals és la Plana Lledó, on ja hi havia un nucli de famílies autòctones, que ben aviat es va ampliar amb la construcció d'habitatges en els quals s'hi instal·laren les famílies novingudes, moltes d'elles formades per matrimonis joves amb fills.

Veient les necessitats del barri, el Bisbat de Barcelona, recolzant la iniciativa del Rector de la Parròquia de Sant Vicenç, va construir uns locals parroquials on s'hi oferia catequesi familiar, hi tenia les seves activitats l'Esplai Lledó, i va ser també la seu de l'Associació de Veïns de la Plana Lledó fins que pogueren tenir espai propi.

Al carrer de l'Ejército Español, actualment rambla Nova, hi vivia una comunitat de la Companyia de Maria que anava a la Plana Lledó per col·laborar ens els serveis que se li demanaven.

Va arribar un moment que els veïns varen demanar a les monges que anessin a viure a la Plana Lledó. Poc els va costat decidir-se a anar-hi perquè la relació era bona i la gent els va facilitar molt les coses, ajudant-les a buscar pis, a arreglar-lo, portar-hi els mobles, etc. El Dijous Sant de l'any 1977 se n'hi anaren.

Era una resposta concreta a les intuïcions que sentia la Companyia de Maria, posant en pràctica el que demanava el Concili i al mateix essent fidels a una constant expressada ja des del principi per Joana de Lestonnac: "ens cal servir d'una manera nova, i saber adaptar-se a temps i llocs".

Es van lliurar al barri en activitats de tota mena, des de la catequesi a l'esplai, amb adolescents i joves, integrant-los en els moviments de la Joventut Obrera Catòlica (JOC) o del Moviment Infantil i Juvenil d'Acció Catòlica (MIJAC), reunions de pares, excursions amb les famílies, grups de Revisió de Vida per a matrimonis, joves, alfabetització i formació de dones, organització de xerrades sobre educació dels fills, dietètica, alimentació adequada dels infants, sortides culturals, participació a l'Associació de Veïns, en el treball social, en l'àmbit de la cultura, en la Secretaria de la Junta, fent camí amb els veïns per millorar les condicions materials del barri, complementant la tasca educativa, en una paraula, obrint possibilitats per a tothom qui ho desitgés.

Totes aquestes activitats van significar una gran coneixença amb la gent del barri, una bona relació i un afecte mutu que ha perdurat en el temps.

Un dinamisme que no s'atura

Pel que fa a l'escola i la seva activitat educativa, els canvis socials, culturals i de tota mena l'afecten, com és natural.

Molts recordarem que, de sempre, nens i nenes tenien escoles diferenciades. Els nens anaven a la nostra escola quan eren pàrvuls, després havien de passar a escoles de nois fins que va arribar un moment en què es va veure que era millor la coeducació, que al Col·legi Lestonnac de Mollet va començar el curs 1977-78.

També tenim ben present quan l'escolarització havia de ser en castellà. Però així que va ser possible, el curs 1977-78 es va introduir la llengua catalana fins a arribar a la situació actual en què el català és la llengua vehicular.

La Companyia de Maria té molt clar que les seves escoles han d'estar obertes a tothom. Per això no va dubtar en acceptar el Concert Educatiu amb l'Estat. Una escola elitista trairia una de les seves característiques més genuïnes.

Venim d'un passat, l'acabem de veure, vivim el present que passa per les nostres mans. Ara tenim nous desafiaments que ens encaren cap al futur, que ens fan estar en continua recerca per trobar noves respostes a noves situacions.

En el projecte educatiu de la Companyia de Maria és fonamental l'acompanyament personal, l'acció tutorial, el fet d'educar els alumnes per tal ajudar-los a desenvolupar-se des del que cadascú és i assolir el seu propi creixement. En un moment de canvi com l'actual, seguim impulsant la innovació a les nostres escoles, potenciant que l'alumne sigui el protagonista de la seva pròpia formació.

La Companyia ha procurat sempre la renovació pedagògica, la creació de comunitats educatives on tothom s'hi

senti implicat. Així que ha estat possible, s'ha donat pas a la coeducació, s'ha catalanitzat l'escola, s'han disposat eines i estratègies pels alumnes amb dificultats d'aprenentatge... En un món avesat al conflicte, es vol educar en la solidaritat, en la competència d'identitat cosmopolita global, amb la construcció de relacions humanes i ètiques tant en l'àmbit local com en el global.

Per acabar, farem esment d'un text escrit a Barcelona l'any 1644 per un sacerdot i que crec que no ha passat de moda: "La natura produeix per ella mateixa algunes obres, però en dona moltes més si és ajudada per l'art: el jaspi, el diamant i altres pedres precioses li deuen a la natura ser pedres, ser precioses ho deuen a l'art del tallista". Aquesta és la tasca de les institucions educatives. La paraula *educar* vol dir, precisament, treure de dins cap a fora, *e-ducere*, és a dir, ajudar la persona a treure el millor d'ella mateixa i posar-ho al servei dels altres. Els educadors, pares, mestres i professors fan una tasca molt similar a la dels joiers, tot un art, que les pedres precioses llueixin en tot el seu esplendor.

La celebració d'aquests cent anys a Mollet ens recorda que formem part d'una família que, com acabem de veure, està arrelada a la història, i és nombrosa en el present. Compartim un do, el d'ésser educadors amb un mateix projecte. L'educació, la nostra tasca, la nostra passió, sempre serà imprescindible perquè toca de ple la persona.

Actes de celebració del centenari

Els actes de celebració del centenari del centre s'iniciaven precisament el 12 d'abril de 2016, la mateixa data, 12 d'abril, de l'arribada de les fundadores de la Companyia de Maria el 1917 a Mollet. La Sala Fiveller albergava la inauguració oficial, un esde-

veniment introduït i amenitzat per l'Orquestra de Cambra de l'Escola de Música de Mollet, amb una conferència a càrrec de M. Josep Dach, Orde de Nostra Senyora (ODN), religiosa responsable de l'Arxiu Històric de la Companyia de Maria, coautora d'aquest mateix article.

Començà a aparèixer ja, des d'aquell mateix moment, la imatge amb què s'ha associat aquesta efemèride. El logotip del centenari prengué forma a partir d'un llapis, símbol de l'acció educativa duta a terme durant tot aquest segle, que comença amb una gran definició i nitidesa, però que va degradant-se en pixelat, evocant la integració del centre a l'entorn i als nous temps, amb vocació sempre moderna, oberta i innovadora.

Des d'aleshores, qualsevol excusa fou bona per fer present la commemoració en totes aquelles dates significatives per a l'escola: la festivitat de la

seva patrona, la Festa de la Solidaritat, el Nadal, la cloenda de curs escolar... Són infinits els detalls de petits gestos que rememoraren aquesta causa.

No obstant això, algunes fites prengueren més rellevància i per la seva magnitud es mereixen un comentari a part.

El 20 de maig de 2016 se celebrava a la Parròquia de Sant Vicenç de Mollet una Eucaristia amb motiu de la festivitat de la patrona de l'escola, Santa Joana de Lestonnac. La missa es cloïa de forma significativa amb l'entronització de la imatge de la Santa a la capella de la Mare de Déu dels Àngels. Aquest fet s'entenia com una comunió definitiva del camí recorregut de la mà entre l'escola i el municipi. L'escultura que llueix a l'església des d'aquell dia mostra alguns trets bàsics que és important destacar. Es tracta d'una imatge que és una rèplica de la que Figura al temple de la Sagrada Família de Barcelona. Es dona la circumstància que Gaudí va voler que al temple hi fossin presents aquells sants fundadors que haguessin tingut una incidència específica a la ciutat de Barcelona. Com ja s'ha dit, el projecte de Joana de Lestonnac va arribar a Barcelona el 1650, i fou el primer projecte educatiu adreçat a noies, fet que el converteix en singular per a la Ciutat Comtal. L'escultor és en Francesc Carulla i Serra. L'escultura mostra la mà de la Santa, que reposa suaument sobre l'espatlla de la nena que l'acompanya, amb els dits que s'entrellacen en l'espai que, hàbilment, s'ha disposat perquè la mà infantil s'hi confiï. El sentiment que traspua és de serenor. Les dues figures són un sol tot, la de Joana és sinònim de recolzament, en un segon pla, com succeeix amb la Figura de l'educador, que hi és per ajudar a créixer en llibertat. L'actitud

Figura 11. Logotip del centenari del Col·legi Lestonnac. Font: Col·legi Lestonnac

de la nena no és hieràtica, sinó que fa un pas endavant, amb avidesa, vers al món que se li descobreix davant. Finalment, el darrer símbol que ens destapa la imatge rau en la flama encesa que la nena sosté, una flama que crida a descobrir i incentivar altres flames que no són altra cosa que els somnis personals i col·lectius.

Així mateix, el divendres 3 de juny de 2016, a la ja tradicional Festa de la Solidaritat, amb entranyables actuacions dels alumnes, rifes, subhastes, tómbola, venda d'articles de manualitats elaborats per l'alumnat, tallers de maquillatge i perruqueria i altres activitats lúdiques... el centenari lluïa de nou amb força, i amb 5.530 euros recaptats l'essència altruïsta de la institució tornava a situar-se al capdamunt.

Un altre acte molt esperat per la

comunitat educativa vinculada al Col·legi Lestonnac fou la trobada d'exalumnes, que se celebrà el 30 de setembre de 2016. Durant molt de temps, una comissió integrada per antigues alumnes de l'escola, van realitzar una tasca excepcional per aconseguir reunir generacions i generacions de persones que havien passat pel centre i que havien estat artífexs i testimonis en primera persona de la seva pròpia història. El pati del col·legi acollí aquell vespre més de cinc-centes persones de totes les edats, famílies amb tres generacions representades al centre, altres de pas més recent, tots ells però amb el denominador comú de la il·lusió del retrobament. Aquell dia, entre petons i abraçades, el "cole" brillava més que mai, i aquells espais, testimonis de tantes anècdotes perso-

98

Figura 12. Escultures de sants fundadors dels ordes religiosos a la façana del Naixement de la Sagrada Família. Santa Joana de Lestonnac i Sant Felip Neri, de Francesc Carulla i Joan Seguranyes respectivament. Font: Wikimedia Commons

Figura 13. El 100 del flashmob, a la plaça de Prat de la Riba. Font: Col·legi Lestonnac

99

Figura 14. Esclat de festa al final de la gravació del flashmob. Font: Col·legi Lestonnac

nals, eren resseguits amb l'emoció intensa del qui els redescobreix de nou, destapant-los d'aquell racó empolsegat de la memòria.

No cal dir que el certamen artístic i literari de Sant Jordi del 2016, sota el lema "Fem cent anys!", va desvetllar la faceta més creativa de l'alumnat actual tot proporcionant un recull d'excel·lents composicions escrites i magnífiques fotografies, algunes de les quals, aquelles que reberen premi, foren exposades a la recepció de l'escola durant l'any de celebració.

El Centenari es guanyà també una lletra de cançó pròpia i una coreografia que aprengueren tots els alumnes i professors del centre i que es va poder exhibir en un *flashmob* gravat a la plaça de Prat de la Riba. El rovell de l'ou de la nostra ciutat, amanit amb setcentes ànimes del Col·legi Lestonnac cantant i ballant a l'uníson, tenyint de color i somriures l'espai, per acabar representant un 100 immens, imprès amb els cossos dels alumnes de la Secundària sobre el paviment d'un poble que sempre els ha estès la mà. Una imatge esculpida de ben segur a la memòria tant dels qui en foren participants com dels qui ho observaren des de la distància.

El final, però, havia d'arribar, i tot plegat es tancava el 12 de maig de 2017 en un acte de cloenda que no podia celebrar-se enlloc més que al pati de l'escola. El punt i final es posava amb una festa familiar amb el pallasso i animador Pep Callau. Aquest dia fou l'idoni per visionar el *flashmob* gravat unes setmanes abans, però també per exposar el *Llibre del Centenari*, elaborat amb la participació de tota la comunitat educativa, i per omplir "l'arbre dels desitjos" d'un munt d'etiquetes carregades de dolços propòsits i amables paraules. Aquell mateix dia, al matí, tots els alumnes del centre havien deixat la seva empremta pintant les parets de l'escola, o bé al pati, amb la imatge del "cent" enmig de personatges de contes populars, o bé amb un grandios grafit que presideix des de llavors la pista esportiva.

Cent anys, doncs, des d'aquell 12 d'abril de 1917, del dia en què arribaven a Mollet les monges de la Companyia de Maria que fundaren el Col·legi Lestonnac, l'escola coneguda popularment com la de "les monges", ubicada a la rambla de Balmes, per la qual han passat més de deu mil nens i nenes de la ciutat i poblacions de l'entorn. Seguim!

Figura 15. Mural del Centenari, al primer pis del Col·legi Lestonnac. Font: Col·legi Lestonnac

Els proveïments alimentaris a les localitats de Lliçà de Vall i Mollet del Vallès entre el 1936 i el 1950

Aina Muñoz Fernández*

Resum

Qui controla els aliments controla la població. Amb aquesta màxima s'ha volgut fer un article on es presenta una explicació de la realitat dels proveïments alimentaris durant els períodes bèl·lics i convulsos de la Guerra Civil i la postguerra a dues localitats del Baix Vallès: Lliçà de Vall i Mollet del Vallès.

S'ha fet una aproximació documental a les institucions organitzadores del moviment dels aliments; una detecció de quins productes estaven condicionats a racionament; i, per últim, l'anàlisi de la problemàtica del sistema gestor d'aquesta realitat alimentària.

El resultat és una presentació esclaridora del mecanisme de racionament que es va aplicar durant aquests dos períodes al territori del Baix Vallès, en què es palesa que aquella idea d'una vida precària que hi ha en l'imaginari del poble sobre aquells temps és demostrable documentalment.

Paraules clau: proveïments, aliments, Guerra Civil, postguerra, Mollet del Vallès, Lliçà de Vall.

1. Introducció

Mai s'ha iniciat un estudi concret sobre els proveïments a la zona del Baix Vallès, on s'integren les localitats de Mollet del Vallès i Lliçà de Vall. En canvi, sí que s'han fet investigacions sobre aspectes concrets que entrarien dins de la temàtica de proveïments, com els articles a Notes "La Central Lletera de Mollet" (VIADER, 2006) i "El Mollet de la Guerra Civil: de la industrialització a la fam de la postguerra" (PÉREZ, 2000). Tot i això, no s'ha fet un estudi més general, amb la finalitat d'aportar una visió amplia de la qüestió.

El factor "proveïments" ha estat, és i serà una gran preocupació per les institucions gestores del territori (governos, serveis provincials, ajuntaments). El subministrament dels aliments és la base de la bona salut de la gent d'una localitat, i és per aquesta raó que una organització eficient pot garantir el creixement i el desenvolupament d'un municipi, però una mala gestió pot portar a la desgràcia de la població.

Per estructurar bé els productes alimentaris, i partint de la informació consultada, es pot observar com hi havia present un sistema molt ben organitzat i, a primera vista, tancat

i perfectament sota control. Una de les grans preocupacions d'aquest mecanisme de proveïments, en aquest context cronològic tan convuls, és l'escassetat dels productes. Això estava produït a causa de la Guerra Civil espanyola i la posterior postguerra. Per això era necessari establir un mètode de subministrament per a la població perquè visqués de forma acceptable, tot i les precarietats de la guerra.

S'ha de destacar que l'alimentació de la població pot arribar a ser utilitzada com una clau de control social. Des de l'ús del *panem et circenses* de l'Imperi Romà, on la repartició de pa durant els jocs de gladiadors podia augmentar la fidelitat del poble cap a l'emperador; fins als talls de subministraments alimentaris que feien

els atacants d'un setge per portar la població tancada a una ciutat a la rendició. És per aquesta raó que quan analitzem realitats dels mecanismes de producció i distribució d'aliments podem trobar una forta presència d'òrgans de diferents ideologies polítiques que volien fer-se càrrec d'aquesta eina.

2. Institucions encarregades dels proveïments

Per començar a descriure el sistema de gestió de proveïments, s'ha d'iniciar el relat pels subjectes superiors d'un suposat organigrama: les institucions governamentals encarregades. Trobem un conjunt d'estructures governamentals que s'encarreguen dels proveïments en tres línies: estatals, provincials i locals.

102

Figura 1. Mercat setmanal de Mollet del Vallès, dècada de 1950. Font: Arxiu Històric de Mollet del Vallès

2.1. Institucions republicanes

Pel que fa a les institucions d'època republicana dedicades als proveïments entre les dates del 1936 i 1939, i que afectarien directament el context geogràfic que s'ha estudiat, podem dir que hem de partir de la Generalitat com a òrgan màxim governamental i que a mesura que avançava l'exèrcit franquista, durant la Guerra Civil, el Govern català va intentar aconseguir el control de les subsistències (SUÁREZ, 2000). La Generalitat va crear un Comitè de Proveïments, segons apareix en algunes fonts, des del qual demanava a les organitzacions locals estadístiques de productes alimentaris per organitzar el racionament¹.

És cert que des de l'Estat republicà hi arribaran ordres, però la gestió de subministraments durant la Guerra Civil tendeix a tenir més importància "micro" geogràfica que "macro" geogràfica. Igualment, s'ha de detallar que tot i la investigació amb les fonts dels arxius, és complicat crear una idea esquematitzada del sistema de gestió de proveïments durant la República. Tot el contrari que passa amb el sistema franquista, almenys documentalment.

Seguidament s'ha de mencionar la Conselleria de Proveïments. Aquesta institució apareix amb diferents noms i és complicat col·locar-la en una línia jeràrquica de gestió. S'ha considerat que no pot sobrepassar d'un nivell comarcal, però en alguns documents també es refereixen com a "Conselleria de Proveïments"² aquella institució que seria més apropiadament d'anomenar "Regidoria de Proveïments", perquè és a escala local, lligada als ajuntaments.

Aquesta Conselleria de Proveïments serà la institució que presenta més importància i activitat a les fonts. És l'encarregada de regular els sacrificis d'animals als escorxadors, de demanar als pagesos entregues de productes, així com de fer les compres necessàries per al poble, allà on es pogués, per tenir-lo ben proveït³.

Per la part d'institucions republicanes encarregades d'aquest aspecte, cal destacar un intent de sindicat que sorgeix a partir de la reunió de Delegats de Proveïments dels Ajuntaments del Vallès Oriental a Granollers el 1936. En aquest Ple Comarcal de Proveïments⁴ s'havia establert com a objectiu determinar si s'acceptava o no les exigències de la Generalitat, o si la gestió dels subministraments es feia comarcalment. A part, també volien solucionar problemes que havien aparegut, com quan subministradors intermediaris d'aliments havien pujat els preus d'alguns productes, o per la qüestió crítica de precarietat alimentària que sofria Barcelona i la intenció dels pobles del Vallès d'aportar provisions a la capital.

Com que el control de subministraments era de gran interès, hi va haver partits polítics com la CNT i l'ERC (SUÁREZ, 2000) que de seguida van guanyar presència als càrrecs de les delegacions de proveïments. El control d'aquesta gestió alimentària era tan important que es va produir un acte de sabotatge sobre la continuïtat de les reunions dels Delegats de Proveïments del Vallès Oriental amb la intenció d'evitar que els representants dels ajuntaments s'agrupessin i gestioessin fàcilment el sistema.

¹ Arxiu Històric de Lliçà de Vall cod. 11.1.1.4.

² Arxiu Municipal de Mollet del Vallès. Acta del Ple Municipal de 29-06-1938 de Mollet del Vallès.

³ AMMV. Acta del Ple Municipal del 22-12-1936 de Mollet del Vallès.

⁴ AHLLV cod. 11.1.4.1.

Figura 2. Segells del Sindicat de Rabassaires de Catalunya (esquerra) i de la secció local de Lliçà de Vall (dreta). Font: Arxiu Històric de Lliçà de Vall

Figura 3. Verema a Can Tabaquet, Lliçà de Vall. Font: Arxiu Històric de Lliçà de Vall

Els sindicats tindran papers importants en qüestions de subministrament, sobretot per part d'aquells encarats a la defensa dels interessos dels agricultors i ramaders. Tindrien més importància aquells sindicats de caràcter local, com el Sindicat de Rabassaires de Lliçà de Vall⁵.

Una última institució a destacar és la Junta Local d'Informacions Agrícoles⁶. Relacionat amb aquest òrgan, podem extreure informacions sobre

estadístiques de collites per observar la quantia d'aquestes i els diferents productes cultivats.

2.2. Institucions franquistes

L'esquema del sistema a l'època franquista es veu molt més nítid a les fonts, en comparació amb el sistema republicà de gestió de proveïments. Aquest fet es deu, en part, perquè molts documents d'entre el 1936 i el 1939 no apareixen als fons dels arxius

⁵ AHLIV cod. 11.1.3.

⁶ AHLIV cod. 11.1.2.3.

històrics de Mollet del Vallès i de Lliçà de Vall. Possiblement, aquesta documentació del Govern republicà va ser destruïda i sols n'ha sobreviscut una petita part.

Aquest engranatge d'institucions franquistes es pot presentar amb una arquitectura de tres nivells molt marcats:

Estatal:

Ministeri d'Indústria i Comerç

Governació Civil: Cap dels Serveis d'Abastament i Transport

Provincial:

Serveis Provincials (inspectors)

Comissaria General d'Abastament i Transport

Municipal:

Delegació d'Abastaments

Pel que fa a l'àmbit estatal, s'ha de mencionar el màxim òrgan gestor dels proveïments a Espanya: el Ministeri d'Indústria i Comerç. Seguidament hi apareixia la Comissaria General d'Abastament i Transport. Aquestes institucions estatals podien exercir diferents tasques. Ordenaven als ajuntaments informes de pautes de sacrificis de bestiar, mapes municipals de proveïments, declaracions de collites per fer estadístiques, i també establien les quantitats de racionament dels productes que escassejaven. Tot això, d'una escala d'ordres d'àmbit estatal a un local.

Provincialment, trobem els Serveis Provincials de Barcelona –perquè les dues localitats que s'han investigat es troben dins d'aquesta província-, des d'on s'enviarien els inspectors de Serveis Provincials, que serien els encarregats, en cas de denúncia per una alteració del sistema, variació en preus o pes dels productes, vendes il·legals,

etc., d'assistir a inspeccionar-la i marcar la multa o el càstig corresponent a l'alteració. Aquests inspectors serien la veu de les institucions de proveïments estatals a les províncies.

Per últim, a l'àmbit municipal, tenim les Delegacions d'Abastaments. En trobem una a cada ajuntament, i en alguns casos trobem que aquesta delegació la porta a terme el mateix alcalde. Aquesta última, substituiria l'anterior Conselleria/Regidoria republicana de Proveïments de cada Ajuntament. La seva principal funció era ser els ulls de les màximes institucions i fer complir les ordres que els màxims òrgans envien cap a les localitats.

Altres institucions importants, integrades dins d'aquest sistema d'engranatges serien:

- El Servei Nacional del Blat, que s'encarregaria de tot allò que tingués a veure amb la producció i el processament del blat.

Aquesta institució seria l'encarregada dels diferents magatzems que es trobaven a les comarques. A la zona del Baix Vallès n'hi havia un de principal a Granollers, un de secundari a Mollet del Vallès i un de terciari a Caldes de Montbui⁷. El control d'aquests magatzems seria molt important perquè d'ells en sortiria el producte per excel·lència del proveïment: el pa. És per aquesta raó que la primera tasca que fan les institucions franquistes un cop entren a Mollet del Vallès és demanar un informe de les entrades i sortides de producte, d'entre el 1938 i 1939.

- La Fiscalia Provincial de Taxes va ser la institució que, conjuntament amb la Comissaria General d'Abastaments i Transports, marcaria els preus dels productes, tant dels que entraven

⁷ AHLLV cod. 11.1.1.4.

Figura 4. Segell del Servicio Nacional del Trigo. Font: Arxiu Històric de Lliçà de Vall.

Figura 5. Mapa d'ubicació dels magatzems del Servei Nacional del Blat al Baix Vallès. Editat eliminant l'AP7. Font: Aina Muñoz a partir de la base cartogràfica de Google Maps.

als diferents magatzems i escorxadors com per a la venda al públic. També tenia veu en els problemes amb el mercat clandestí, perquè aquest alterava els preus dels productes⁸.

• L'Auxilio Social era una organització benèfica humanitària creada durant la Guerra Civil i que es va mantenir fins als primers anys del franquisme, paral·lelament al racionament. Aquest Auxilio Social era dirigit per la Falange Española Tradicionalista (FET) i les Juntas de Ofensiva Nacional Sindicalista (JONS), concretament per la part femenina del partit. A primera instància, va rebre el nom d'Auxilio de Invierno – seguint les pautes d'organitzacions nazis com el *Winterhilfswerk* i finalment ja seria integrat dins de la Secció Femenina de la Falange.

Disposaven de menjadors socials per a famílies en estat de pobresa, a les quals controlaven amb cartilles

de racionament pròpies de l'Auxilio Social. El subministrament d'aquests menjadors es feia per diverses vies:

Confiscacions de productes il·legals trobats al mercat negre i com a causa de l'estraperlo.

Donacions, per part de les institucions públiques, de partides de proveïments per a aquesta funció benèfica.

Productes sobrants dels establiments hostalers a causa de pràctiques com el “Día del Plato Único”⁹ i “Los lunes sin postre”. Aquestes pràctiques eren imposicions per llei mitjançant les quals els establiments dedicats a l'hostaleria oferien entre els dies 1 i 15 de cada mes un sol plat als comensals però els cobraven tot el menú. Amb aquesta obligació, l'Auxili Social podia obtenir la resta del menjar corresponent als menús demanats, perquè ja estaven pagats.

Per una altra banda, també en

⁸ AHLV cod. 11.1.4.2.

⁹ Arxiu Històric de Mollet del Vallès cod. 101010.1.173.

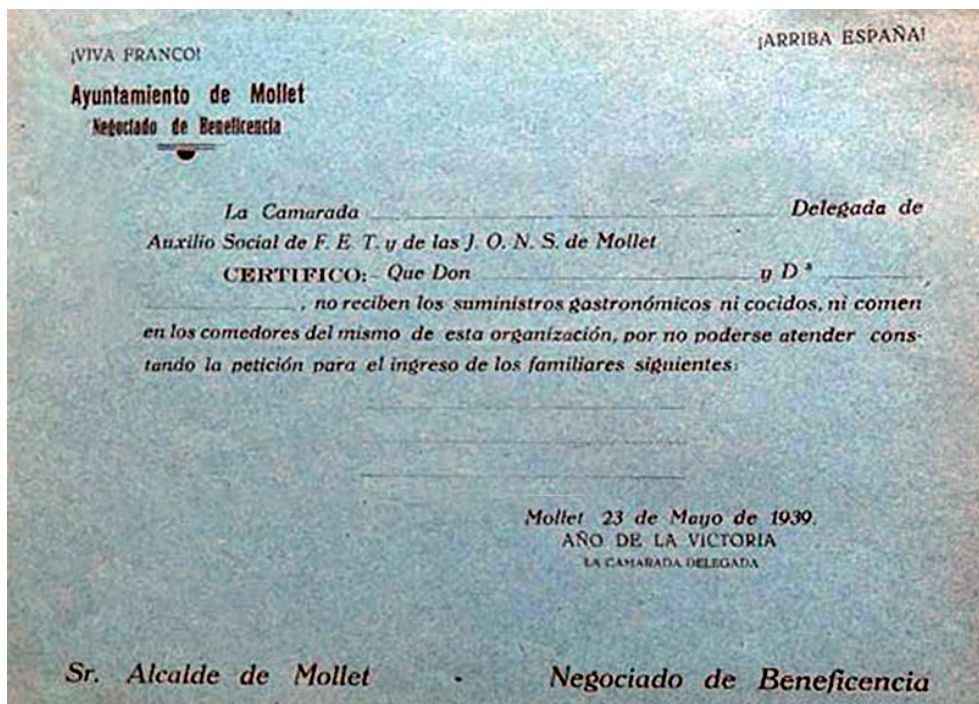

Figura 6. Certificat de la Falange de Mollet del Vallès per l’Auxilio Social, any 1939. Font: Arxiu Històric de Mollet del Vallès

Figura 7. Cartell de patrocini de la pràctica del “Plato único”. Font: Arxiu Històric de Mollet del Vallès

època franquista, trobem que els sindicats tenen molta importància. Dos sindicats que apareixen amb freqüència a les fonts són el Sindicato de Ganado Cerda y Tocinería i el Sindicato Nacional de la Piel. Això segurament es deu al fet que molts dels documents consultats amb la cerca de “proveïments” feien referència a carns i a la gestió dels escorxadors. Com les pautes de sacrifici de bestiar estaven regulades per la Comissaria General d'Abastaments, la producció de pell estava condicionada a aquesta pauta.

Una via per investigar aquest tema de la pell, en concret a Mollet del Vallès, es podria fer mitjançant les informacions disponibles sobre la Tenería Moderna Franco Española, que era la indústria de pell més important de la vila.

Per contra, s'ha documentat que a Lliçà de Vall no hi va haver una indústria de tractament de les pells. Això es descobreix a la documentació, a causa d'una reclamació¹⁰ per part del Sindicato Nacional de la Piel, que demanava la declaració de producció al poble de Lliçà de Vall, però finalment es comprova que aquesta activitat no existeix a la localitat.

3. Productes proveïts i racionament

3.1. Productors

Els productes, abans d'entrar al sistema de proveïments, han de ser produïts. Quan parlem de subministraments alimentaris, hem de parlar d'agricultors i ramaders. Mollet del Vallès i Lliçà de Vall es troben en una zona on l'agricultura i la ramaderia hi és molt present. És cert que Mollet, en temps de la II República, ja està força industrialitzat, però no deixa de tenir un sector agrícola-ramader potent. En canvi, Lliçà de Vall no

està industrialitzat i el seu caràcter és el d'una vila més rural.

Pagesos i agricultors, tant en temps republicans com en cronologies franquistes, reben molta pressió per part de les institucions, amb l'objectiu de complir amb el proveïment, tot i que aquesta conducta portarà més problemes que solucions. Hi ha una forta regulació per controlar les activitats pageses: fulls de declaracions de collites, cartilles de ramaders, obligacions d'entrega de quotes forçoses de collites, etc., que porten a fer que el sector agrícola-ramader sigui un dels més controlats i que s'arribi en alguns moments a asfixiar-los en l'àmbit productiu.

Un exemple clar d'aquesta realitat són les declaracions d'agricultors de patates de Lliçà de Vall sobre l'estat crític de les seves collites. Les pressions per part de les institucions, pel que fa a les quotes d'entrega forçoses de collita per al proveïment nacional mostra problemes de falta de llavors per a la sembra. Aquest fet és molt important, i molt preocupant, perquè ens mostra fins a quin punt arriba l'opressió als agricultors, els quals no podien ni guardar una part de la collita per a la sembra de la temporada següent i l'havien de comprar, fet que comportava un encariment necessari del producte. Fins i tot els comerciants de venda de llavors es quedaven sense existències¹¹.

Un altre aspecte problemàtic és la producció de llet. Aquesta era escassa, perquè s'havia de subministrar a molta gent, i els productors no podien assumir les quantitats i el racionament d'aquest producte. En el cas de Mollet del Vallès trobem una indústria important en l'àmbit provincial: la

¹⁰ AHLLV cod. 11.1.3.

¹¹ AHLLV cod. 11.1.4.2.

109

Figura 8. Conreu de patates a Lliçà de Vall, dècada de 1940. Font: Arxiu Històric de Lliçà de Vall

Figura 9. Can Jornet de Gallecs entre el 1936 i el 1939. Font: Arxiu Històric de Mollet del Vallès

Central Lletera de Mollet. Aquesta ja està en funcionament a la II República i és producte d'una socialització – fet comú a les empreses alimentàries durant la República; després, moltes serien “desagrupades” per les Comisiones Desagrupadoras franquistes. Aquesta central lletera era l'encarregada de subministrar part de la llet a Barcelona, que provenia de productors de la zona, entre ells, de Mollet del Vallès i Lliçà de Vall (VIADER, 2006).

Pel que fa a la producció de carn, aquesta va ser fortament regulada, primer per la Conselleria de Proveïments¹² durant la República i després per la Comissaria General d'Abastaments i Transports¹³. Establien pautes de sacrifici d'animals, tipus d'animals per sacrificar, preu de venda de les peces i la quantitat per racionar. Les restriccions de produccions de carn podien arribar a limitar el sacrifici de bestiar fins al 50% mensualment, fet que agreujava encara més la falta de carn al mercat.

110

3.2. El racionament d'aliments

El racionament havia de ser una repartició dels recursos de primera necessitat limitats a una població necessitada d'aquests. El sistema estava pensat per proveir i assegurar que les famílies espanyoles estiguessin subministrades de menjar, però la realitat és diferent.

Va haver-hi molts problemes amb l'accés als aliments, durant la República i per descomptat en època franquista. Aquesta tasca es va iniciar el 1936 i no es va deixar de banda fins al 1952. Aquests anys són recordats per les persones que ho van viure com temps de fam aguda.

Com que el racionament formava

Figura 10. Visita del cònsol de Mèxic a la Central Lletera de Mollet, el 13 d'agost de 1937. Font: Arxiu Fotogràfic de la Ciutat de Barcelona

part del sistema de proveïments de l'Estat, aquesta acció havia d'estar regularitzada i controlada. És per aquesta raó que a part de les institucions gestores de proveïments, també hi havia, a escala d'individu, una regularització: les cartilles de racionament. Cada cartilla pertanyia a una família. La sol·licitud¹⁴ d'aquesta l'havia de fer el cap de família, i en el cas que no hi hagués cap de família (marit, pare o germà gran) l'havia d'anar a sol·licitar

¹² AHLLV cod. 11.1.2.3.

¹³ AHLLV cod. 11.1.2.3.

¹⁴ AHMV cod. 101010.1.173.

la vídua del cap de família. A la sol·licitud apareixia el nom del sol·licitant, les dades personals i les persones que tenia a càrrec. També s'havien de detallar conceptes com l'edat. Aquest últim detall es deu al fet que la quantitat de racions estava condicionada a factors com el sexe i l'edat, de manera que els homes adults rebien més ració i els nens i la gent gran en rebien menys, mentre que les dones adultes en rebien menys que un home adult.

Cal dir que la informació que s'ha pogut extreure sobre les cartilles de racionament, basant-se en la documentació trobada als arxius, no és completa. La majoria dels documents trobats resulten ser demandes de les institucions estatals, que no estan acompanyades per les respostes dels òrgans locals. En altres paraules i posant un exemple, als arxius es poden trobar demandes d'estadístiques del nombre de cartilles per a una població, però no hi consta la resposta de l'ajuntament amb la quantitat de cartilles¹⁵. És per aquesta raó que no s'ha pogut acabar de definir el funcionament exacte d'aquesta eina del racionament¹⁶.

Una de les dades que sí que s'ha pogut extreure clarament és l'existència de categories de cartilles de racionament. Hi havia tres categories, establertes en funció de la capacitat econòmica de les famílies. Les de primera categoria corresponien a les famílies amb més facilitats econòmiques, i les de tercera categoria, l'altre límit, correspondrien a les famílies més humils.

A part, es mostra a la documentació que qualsevol de les categories de les cartilles podia accedir a tots els productes que es trobaven racionats, però la diferència s'observa en les quantitats de producte que cada categoria podia aconseguir. En el cas del pa, producte principal alimentari i del racionament, es mostra, tant als cartells que havien de col·locar les botigues amb els preus com a la correspondència de les institucions estatals on indiquen les tarifes de venda, que no hi havia diferència de preus, sinó que cada categoria podia accedir a una ració diferent¹⁷, almenys fins al 1946. Consultant un cartell de tarifes del 1943 es pot comprovar aquesta

111

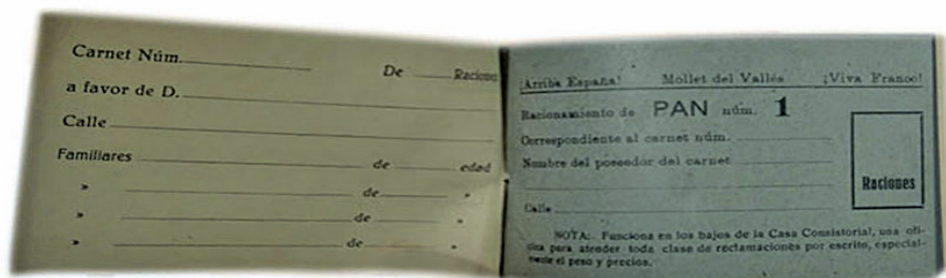

Figura 11. Cartilla de racionament del pa, any 1939. Font: Arxiu Històric de Mollet del Vallès

¹⁵ Possiblement aquestes informacions que manquen les podríem trobar als arxius on es va guardar la documentació de les institucions estatals, com la Comissaria General d'Abastaments i Transports. Com que no es tenen les respostes a aquestes exigències informatives de les institucions organitzadores, apareixen dubtes quan s'aprofundeix en el tema, concretament amb la qüestió de les cartilles de racionament.

¹⁶ AHMV cod. 101010.1.173.

¹⁷ AHLLV cod. 11.1.4.3.

realitat: s'indica que el pa es venia a 0,30 pts./ració, i que els de primera categoria podrien obtenir una ració de 100 g.; els de segona 150 g.; i els de tercera 200 g.¹⁸.

Les cartilles de racionament eren impreses a cada localitat, però hi havia una edició estàndard on havia d'aparèixer: nom i número de carnet del cap de família, detalls personals identificatius com el carrer on vivia la família, les persones a càrrec amb l'edat descrita, el tipus de producte de racionament (pa, oli, cigrons, etc.) i el número de tiquet.

La gent havia d'anar a comprar els productes a un establiment de la mateixa localitat on vivien. Sols podien anar a una altra localitat si l'establiment que tenien assignat es quedava sense recursos.

Molta gent, en veure que amb els recursos racionats no podien mantenir a la seva família, intentaven comprar al mercat negre, però la solució no va ser factible per a totes les butxaques. Aquest recurs era bo si tenies diners suficients per pagar uns preus desorbitats. Els preus dels productes, en comparació als preus oficials, podien augmentar entre tres i sis vegades. Com a afegit, aquests productes venuts il·legalment eren sensibles de ser requisats pels inspectors de proveïments, i les penes per l'obtenció o comercialització de productes al mercat negre eren abundants. Molts productes que es podien trobar en aquests mercats il·legals provenien de l'estraperlo, i per tant el subministrament d'aquests era irregular.

3.2.1. Preus i quantitats

A la documentació consultada, és més fàcil trobar les quantitats que es racionaven dels diferents produc-

tes que el preu al qual els venien. A diferència de la bona documentació que hi havia per totes les regulacions de control de productors i per les estructures institucionals, sorprenentment no es troba tanta informació pel tema de preus, en especial durant l'època republicana. En canvi, per a l'època franquista sí que hi ha més dades. Per aquesta raó, a les taules comparatives següents, per la part de l'època republicana sols hi apareixen les quantitats.

Pel que fa al racionament d'aliment a la República, s'ha trobat una taula on s'estipula el tipus de producte racionat i la quantitat per persona i setmana (SUÁREZ, 2000):

Època republicana	
Mongetes	210 g/persona
Cigrons	245 g/persona
Oli	¼ l/persona
Ous	4 u/persona
Patates	2,1 kg/persona
Sucre	104 g/persona
Cafè	105 g/persona

Figura 12. Taula amb les quantitats assignades per persona durant el racionament del Govern republicà. Font: M.Àngels Suárez

A la realitat del racionament franquista, observem com els productes per racionar són els mateixos, tot i que hi ha documentació amb racionament d'altres productes com la xocolata, el tabac, la pasta per a sopa, entre altres. Per a aquests productes sí que es troba força documentació detallada sobre els preus de venda dels productes. Es mostren a continuació uns exemples:

¹⁸ AHLLV cod. 11.1.4.3. (document d'abril de 1943).

Època franquista	
Arròs	200 g/persona
Cigrons	100 g/persona
Oli	¼ l/persona
Patates	1 kg/persona
Sucre	100 g/persona
Sucre	104 g/persona
Cafè	105 g/persona
Pa	100 g/persona/dia

Figura 13. Taula amb les quantitats i preus assignats per persona durant el racionament franquista. Font: Aina Muñoz

Les dades referides a algunes racions presentades en aquest treball són mitjanes entre les diferents quantitats que apareixien a la documentació¹⁹, igual que els preus orientatius que es descriuen. Tot i que són mitjanes es pot observar que l'escassetat dels productes reduïa les quantitats de racionament. No serà fins a finals dels anys quaranta que les racions augmentarien, conjuntament amb els preus, i portaria que el 1952, quan finalitzi el racionament, els preus siguin molt alts i que la carestia continuï.

Figura 14. Bosses de racionament de Mollet del Vallès. Font: Arxiu Històric de Mollet del Vallès

¹⁹ Durant els diferents anys que perviu el racionament, les quantitats dels diferents productes varien, tant per categories com per oferta general. Possiblement, la variable condicional es trobaria en la manca o l'abundància d'oferta de determinats productes a causa d'una producció limitada o quantiosa.

4. Problemàtica detectada al sistema de proveïments

Durant tot el treball s'ha estat expressant una idea del sistema de proveïments com un engranatge molt regulat i ben controlat. Tot i que és cert que es va produir i aplicar molta legislació i que hi havia moltes institucions gestores, també trobem anomalies al sistema. Aquestes anomalies o alteracions del sistema de proveïments van des de problemes com el mercat negre o l'estraperlo, passant per variacions de preus i quantitats dels productes de venda, fins a la variació dels dies de venda d'alguns productes i de les reparticions.

Primerament voldria mencionar el mercat negre i tot aquell subministrament de productes considerats il·legals. Aquest fet passava a causa del racionament reduït de recursos alimentaris. Les famílies no podien mantenir-se sols amb els aliments que podien comprar amb les cartilles de racionament, per això algunes optaven per aquest mercat sense limitacions. També s'afegien a aquest "comerç" alguns productors que, a causa dels preus tan baixos dels productes de primera necessitat que venien a l'Estat, no podien assolir uns ingressos acceptables en relació al que produïen. És per això que aprofiten la demanda dels mercats negres per fer negoci o, simplement, vendre productes a particulars. Informacions sobre aquestes vendes de productors a particulars les trobem esmentades a la documentació que fa referència a multes i denúncies per càrrecs contra el sistema de proveïments.

A Mollet del Vallès, en concret, l'estraperlo es feia, i n'hi ha constàn-

cia, a causa de la seva bona comunicació amb França: via ferroviària o via terrestre per la carretera de Barcelona-Girona. Un fet que confirma la bona comunicació amb el país veí és que, a l'arribada de les tropes feixistes a Mollet del Vallès, es van trobar que hi havia un tren abandonat a l'Estació de França carregat d'aliments per als republicans que fugien cap al nord (CORBALÁN ET AL., 1993).

Uns altres problemes eren els preus de venda i el pes dels productes. No sols hi ha denúncies a establiments per variar aquests preus i quantitats, sinó que també arribaven denúncies a alcaldes de diferents localitats. En concret se n'ha trobat una feta a l'alcalde de Lliçà de Vall, a qui s'acusa d'augmentar els preus dels productes com el sucre, el sabó i la xocolata un 10%, i de l'oli, un 5%²⁰.

Pel que fa als dies de venda, trobem sol·licituds de comerciants que demanen poder vendre productes més dies dels estipulats oficialment. Com en el cas del peixater Juan Torres Batlle, de Mollet del Vallès, que demana poder vendre peix cada dia de la setmana i no sols el dia de mercat setmanal —el dimarts—, justificant la petició per la raó que els ingressos de la peixateria són els ingressos familiars²¹ i que necessitava augmentar-los per poder alimentar la seva família.

La repartició del racionament s'hauria d'entendre com una tasca molt regularitzada i equitativament repartida segons les necessitats familiars i la capacitat econòmica de les persones, però també hi trobem excepcions a la regla en aquesta màxima. Hi ha una petició d'un farmacèutic de Mollet del Vallès que demana augmentar la ració

²⁰ AHLLV cod. 11.1.4.2.

²¹ AHMV cod. 101010.1.173.

de sucre, que se'l reparteix amb la seva farmàcia, perquè en necessita més per elaborar els medicaments.

Un altre cas que ens podem trobar a la documentació són les reparticions extraordinàries, o diferenciades de les reglamentàries, per beneficència (Auxili Social) i per als malalts. Un document de l'Arxiu Municipal de Mollet del Vallès ens il·lustra una demanda que es fa a un propietari d'una vaqueria en què l'obliguen a retirar tres quartes parts de la seva producció d'un dia per donar-la als nens i els malalts del poble²². Seguint aquest ordre de menys incomoditat social a més, per últim, trobem una informació a l'Arxiu de Lliçà de Vall que fa referència a la repartició de llards de cansalada per a les famílies pobres del poble. A la llista hi apareixen els noms de les famílies necessitades: vídues, àvies i nens petits, però també hi trobem el "Sr. Cura"²³.

És per casos com els anteriorment esmentats, els quals són sols una petita part d'un conjunt d'informacions força ampli sobre anomalies del sistema de proveïments, que podríem tenir una percepció diferent d'aquest, sobretot durant la postguerra.

5. Conclusió i reflexió de la cerca

Després d'haver investigat les diferents documentacions que es troben a les corresponents localitats de Lliçà de Vall i Mollet del Vallès, s'ha pogut arribar a la conclusió que la imatge sobre la realitat de la gestió alimentaria durant la Guerra Civil i la postguerra que hi ha a l'imaginari popular –fam i pressió institucional– és certa.

El sistema de racionament, que en un principi es creia blindat i molt

pràctic, no mostra aquesta realitat. L'equilibri entre la producció i la distribució presenta complicacions i alteracions. Les institucions, que tenien el màxim interès per gestionar aquests recursos, no acaben de lligar tot el sistema, però hi tenen preocupació perquè pot ser un mecanisme de control social important. Les institucions encarregades dels territoris, tant el Govern republicà com la posterior dictadura franquista, volien encapçalar aquest sistema i actuar com el Gran Germà descrit per George Orwell. Es tractava no solament d'observar i controlar la població, sinó de condicionar-la.

Aquesta realitat de control per part de les institucions es repeteix durant tota la història, s'incrementa especialment en moments d'estat de guerra i hi juga un paper vital aquell qui domina els recursos alimentaris. Un dels esdeveniments que va decantar la balança a favor de la victòria romana a la Segona Guerra Púnica (218-201 a.n.e.) va ser la tàctica de tallar la línia de proveïments que necessitava Anníbal Barca i el seu exèrcit, un cop van arribar a la península itàlica. D'haver mantingut aquest cordó umbilical de subministraments, qui sap si avui ens arribarien les cròniques d'aquesta guerra narrades pels cartaginesos.

Aquest control el manifesten els governs amb exigències d'informacions d'existències de productes –estadístiques de collites i bestiar-, reclamades des d'un àmbit local, i no pas nacional, perquè s'entén que volien tenir constància, a petita escala, dels recursos a gestionar. No sols volen un coneixement de la realitat sinó que creen tota una sèrie

²² AHMV Caixa 4550. Expedient 1272. Rètols, impresos i documents. Abastecimientos y transportes.

²³ AHLLV cod. 11.1.4.5.3.

de regulacions cap a la producció d'aquests productes alimentaris, com es mostren amb les ordres de sacrificis de bestiar i les entregues forçoses de collites. A més, van existir penalitzacions amb càstigs per si aquestes regulacions i demandes d'informacions no es complien, amb una gestió on impera la pressió i, fins i tot, l'amenaça, amb la finalitat de fer complir la voluntat del govern.

Durant i després d'un conflicte bèl·lic, hi ha la necessitat de crear un conjunt de facilitats per nodrir a

la població, amb la finalitat d'evitar morts i malalties, tant per part de militar com de civils. Aquesta és la teoria i la finalitat d'un sistema de racionament de productes alimentaris. El problema és que alguns governs no compleixen amb aquest propòsit o, si el porten a terme, estan condicionats per opinions polítiques més que per raons humanitàries.

Per desgràcia aquesta realitat va ocórrer i va comportar una vida precària i plena de problemes per a aquestes poblacions del Baix Vallès.

Bibliografia

- GORDI, J. i VILAGINÉS, J. (Coord.) (1993). Molledo - Mollet (993-1993). Ajuntament de Mollet del Vallès. 204 p. Mollet del Vallès.
- PÉREZ, C. (2000). El Mollet de la Guerra Civil: de la industrialització a la fam de la postguerra. Notes, 15: 111-120. Mollet del Vallès.
- 116 SUÁREZ, M.A. (2000). La Segona República i la Guerra Civil a Mollet del Vallès. Centre d'Estudis Molletans, Col·lecció Vicenç Plantada, 4. 369 p. Mollet del Vallès.
- VIADER, J. (2006). La Central Lletera de Mollet. Notes, 21: 89-105. Mollet del Vallès.

Fonts primàries

- Arxiu Històric Municipal de Mollet del Vallès
Arxiu Històric de Lliçà de Vall

La repressió franquista a Mollet del Vallès: els procediments judicials militars (1939-1945)

M. Àngels Suárez González*

1. Resum

En aquest article analitzem els sumariíssims o procediments judicials militars que van afectar la població de Mollet del Vallès. Ens ocupem del període de la postguerra immediata de 1939 a 1945. Es va sotmetre 154 persones a aquest tipus de procediment: totes elles estaven relacionades amb Mollet, perquè n'eren nascudes, hi vivien, hi treballaven o perquè es van veure implicades en fets que van succeir a la nostra població. Tractem d'explicar el perquè d'aquesta repressió, com es va dur a terme, quines eren les característiques dels encausats i a quines penes se'ls va sotmetre. Finalment incorporem una taula amb totes les dades dels processats que consten als expedients.

Paraules clau: causa, camp de concentració, consell de guerra, denúncia, depuració, diligències prèvies, empresonament, franquisme, informe, inhabilitació, Mollet del Vallès, procediment, repressió, sumariíssim.

2. Introducció

La repressió que segueix a la fi de la Guerra Civil no es pot entendre sense explicar que no hi va haver

mai un tractat de pau i que mai no es va buscar una reconciliació entre els dos bàndols que es van enfrontar a la Guerra: els vençuts van continuar sent considerats com a enemics. El nou règim va planificar la repressió per tal d'aconseguir l'eliminació dels republicans. Es va voler castigar tots els qui s'havien oposat a la insurrecció militar.

Per tal d'exercir aquesta repressió, la Dictadura va elaborar lleis que justificaven la persecució contra els republicans. Aquesta legislació va permetre castigar els republicans per fets que, quan es van cometre, eren legals: se'ls va condemnar pel fet de pertànyer a un partit o una organització sindical d'esquerres, pel fet d'haver anat de voluntari a l'exèrcit republicà o bé per haver-hi obtingut graduació, per haver participat en els Fets d'Octubre del 1934, per formar part dels comitès de fàbrica, per haver exercit un càrrec públic d'un partit o una organització contraris al Règim... és a dir, que la llei es va aplicar amb caràcter retroactiu. El més greu és que es va incriminar els republicans pel delicte de rebel·lió militar quan ells van ser els únics fidels al govern legítim de la República.

* Historiadora, msuarez@xtec.cat

El nou règim va anar promulgant un entrellat de lleis perquè no s'escapés ningú de la repressió. Les més significatives van ser: el Código de justicia militar de 1890, que va restar vigent fins a la llei de 17 de juliol de 1945, i el Bando de guerra, de 28 juliol de 1936, pel qual es feia extensiva la declaració de l'estat de guerra a tot el territori nacional, i que establia que tots els delictes contra l'ordre públic quedaven sotmesos a consell de guerra: això implicava que els civils també serien processats pels tribunals militars. Cap al final de la Guerra, altres lleis s'hi sumarien per tal de legitimar la repressió: la Ley de responsabilidades políticas, del 9 de febrer de 1939, aplicable amb efectes retroactius des de 1934, que continuava amb la publicació de la Ley de depuración de funcionarios públicos, un dia més tard; la Ley de represión de la masonería y el comunismo, de l'1 de març de 1940, i la Ley de seguridad del Estado, del 29 de març del 1941. I per últim s'afegiria la Ley de represión del bandidaje y terrorismo, del 18 d'abril de 1947.

Aquesta legislació suposava una militarització de la justícia, que va consistir en aplicar la justícia militar sobre la població civil.

Podem afirmar que la justícia franquista va ser un instrument polític per tal de prendre represàlies contra l'oponent ideològic. Els sumaríssims o procediments judicials militars van servir per depurar totes les persones sospitoses de ser desafectes al Règim —de pensament o de fet— que s'exposaven a ser jutjades per un tribunal militar en consell de guerra.

Arran de tot això es va crear un clima de terror amb tot un seguit

d'actuacions repressores com persecucions, denúncies, sumaríssims, penes de mort, informes, camps de concentració, empresonaments, inhabilitacions, depuracions, espoliacions... La Dictadura va aconseguir que els republicans, "los rojos", fossin tractats com a delinqüents i que famílies senceres fossin assenyalades com a culpables dels mals de la Guerra Civil. Els mateixos vençuts van entendre que era millor intentar amagar el seu passat polític per fugir de la repressió i de la marginació social.

3. Els judicis de la repressió, els sumaríssims

A Catalunya, per tal de castigar els vençuts que havien defensat la República o que es consideraven desafectes al Règim, es van constituir els tribunals de l'Auditoria de Guerra del Ejército de Ocupación, anomenada posteriorment Auditoria de la IV Región Militar, i es van dur a terme els processos aplicats pel procediment dels consells de guerra com a mitjà de repressió política.

La documentació dels procediments judicials militars que van tenir lloc a Catalunya durant la postguerra es troba a l'arxiu del Tribunal Militar Territorial Tercer de Barcelona.

Els procediments de Mollet en general depenien del Jutjat Militar de Granollers i els judicis es van celebrar de manera habitual a l'edifici del Govern Militar de Barcelona.

A Catalunya es van obrir 81.966 procediments judicials militars contra 78.331 persones que van ser represaliades pel franquisme entre 1937 i 1980. D'aquest volum de procediments n'hi ha almenys 157 que corresponen a 155 persones que estan relacionades amb Mollet. Aquest nom-

¹ La consulta d'aquest expedients es pot fer a través del correu archivotribunalmilitarbcn@oc.mde.es

bre de processats suposa que el 2,5% de la població de Mollet, que al 1939 era de 6.066 persones, va ser objecte directe de la repressió franquista.

3.1. Les tipologies dels procediments judicials

Entre els procediments judicials hi ha diferents tipologies. Així, hem trobat sumaríssims (91), expedients de depuració de funcionaris (12), diligències prèvies (8) i d'altres procediments que simplement trobem anomenats com a causa. D'aquests en tenim 31 i també n'hi ha 14 que només disposen d'un simple número d'identificació.

Classificació dels procediments:

a) Els sumaríssims. A Mollet se'n van obrir 91.

Sumaríssims d'urgència, dels quals n'hem trobat 52. Són procediments en què se suposa que es tracta de casos més greus a causa de la importància de la persona acusada o dels fets que se li imputen i hom té pressa en dictar i executar una sentència. En general els processos analitzats en aquest treball tenen una durada mitjana de 4

o 5 mesos (les condemnes a mort es van resoldre entre 1 i 4 mesos).

Sumaríssims ordinaris, dels quals n'hem trobat 39. En aquest tipus de procediment es donava més temps entre la instrucció de l'expedient i la celebració del consell de guerra: la major part tenen una durada mitjana de 22 mesos (les condemnes a mort, entre 9 i 28 mesos).

Pel que fa a la resta del procediment, tots dos sumaríssims funcionen igual. Consten de dues parts: una, la fase sumària o d'instrucció, en què s'inicia l'expedient per part d'un jutge instructor que rebia la denúncia i les actuacions dutes a terme per la Guàrdia Civil i reunia la informació per tal de verificar si procedia portar la causa a judici; i una altra, la fase plenària, en què es nomenava el tribunal militar, tenia lloc la celebració del consell de guerra i es dictava sentència.

b) Les diligències prèvies. Hem comptabilitzat 8 diligències, que corresponen a procediments en què s'havien dut a terme les actuacions per tal d'esbrinar l'existència d'algun delicte. Si no es trobava objecte de delictes

Tipus de procediments judicials militars

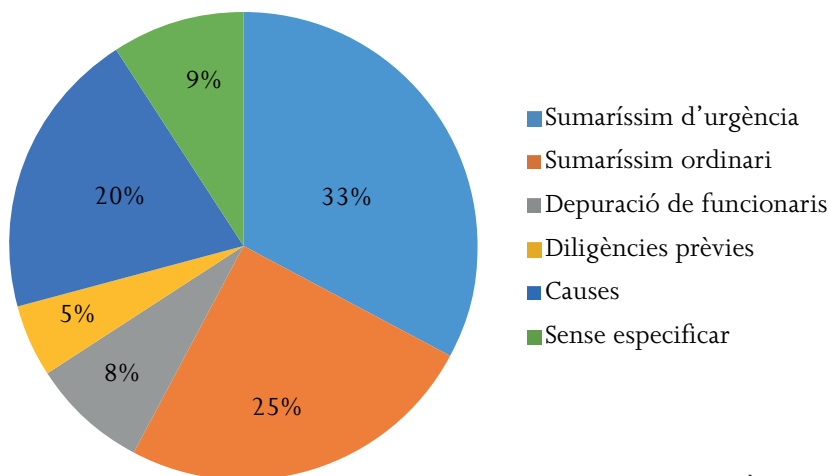

Figura 1

ACTA DE CELEBRACION DEL CONSEJO DE GUERRA

En la Plaza de Barcelona a treinta y uno de Marzo de mil novecientos treinta y nueve. - "Tercer Año Triunfal". -

Reunido el Consejo de Guerra Permanente número dos de esta Plaza, del que es Presidente el Comandante de Seguridad y Asalto Don Adolfo Fernández Navas, Vocales los Capitanes de Infantería Don Nicanor Fernández Rodríguez y Don Mariano Arguelles Alvarez de la Campa y el Alférez del mismo Arma Don José Pérez Bustamante; actuando como Vocal Ponente el Oficial Primero del Cuerpo Jurídico Militar Don Saturnino Gutiérrez de Juana; como Fiscal el Oficial Primero del mismo Cuerpo Don José María Quintero del Río y como Defensores los Oficiales Terceros del Cuerpo antedicho Don José Llamas, Don Pedro Viñas, Don Andrés Sierra y Don Gabriel Juliá, para ver y fallar las causas acumuladas designadas con el número ciento treinta de esta Auditoría, seguidas contra los procesados LINO ARAMBERRI ASUA, PEDRO GONZALEZ ESTEBANEZ, CATALINA MARTINEZ QUINTA, OSCAR JOVER DOMENECH, JUAN SILVESTRE GALLEN, JOSE CORET RIFE y PEDRO CARNET ARTEU, en el Palacio de Justicia de esta Plaza, hallándose presentes los procesados en el acto de la Vista. -

Dada cuenta y hecho resumen de las actuaciones por mí, Secretario, se procede a interrogar al procesado LINO ARAMBERRI ASUA, a preguntas del Señor Vocal Ponente, manifestando que el Vapor "MAGALLANES" era Correo y que no recordaba el día en que éste salió de La Coruña, debiendo ser sobre el 21 o 25, saliendo con autorización del Gobierno Nacional y que desembarcó en Cartagena, yendo inmediatamente a buscar a su mujer que estaba en Barcelona. - Interroga asimismo al procesado OSCAR JOVER DOMENECH, el cual manifiesta que no recuerda cuando ingresó de locutor en la Radio, pero que estuvo tres meses prestando este servicio y que ganaba poco y que al llamar su quinta ingresó en el servicio de Cartografía. -

Seguidamente es concedida la palabra por el Señor Presidente al Ministerio Fiscal, el cual solicita la pena de MUERTE para JOSE CORET RIFE Y PEDRO CARNET ARTEU, como autores responsables de un delito de adhesión a la rebelión con agravantes; y la pena de TREINTA AÑOS DE RECLUSION PERPETUA por el mismo delito que los anteriores sin modificativas para PEDRO GONZALEZ ESTEBANEZ Y JUAN SILVESTRE GALLEN y la de DOCE AÑOS Y UN DIA y por un delito de auxilio a la rebelión para OSCAR JOVER DOMENECH, retirando la acusación por no estimar hechos delictivos en ella a LINO ARAMBERRI ASUA Y CATALINA MARTINEZ QUINTA. -

Seguidamente se concede la palabra a la Defensa la cual interesa la absolución de LINO ARAMBERRI ASUA, CATALINA MARTINEZ QUINTA, OSCAR JOVER DOMENECH Y JUAN SILVESTRE GALLEN, por no estimar cargos en su contra; la pena de DOCE AÑOS Y UN DIA como únicamente responsable de un delito de auxilio a la rebelión para PEDRO GONZALEZ ESTEBANEZ y pena menos irreparable que la interesada por el Ministerio Fiscal para el resto de sus patrocinados. -

PREGUNTADOS por el Señor Presidente los procesados si tienen algo que alegar en su descargo, éstos contestan separadamente manifestando que es únicamente cierto lo que afirmaren en sus respectivas declaraciones indagatorias. -

Con lo que se dió por terminado el acto, quedando reunido el Consejo en sesión secreta para deliberar y pronunciar sentencia, de lo que yo, Secretario, certifico. -

Vº Bº:
 EL COMANDANTE-PRESIDENTE,

EL SECRETARIO,

Figura 2. Al consell de guerra del 31 de març de 1939 es van jutjar 7 persones, entre elles Juan Silvestre, que seria condemnat a 15 anys de reclusió temporal, pena que no arribaria a complir pel fet que moriria de miocarditis a la presó de València el 6 de gener de 1941.

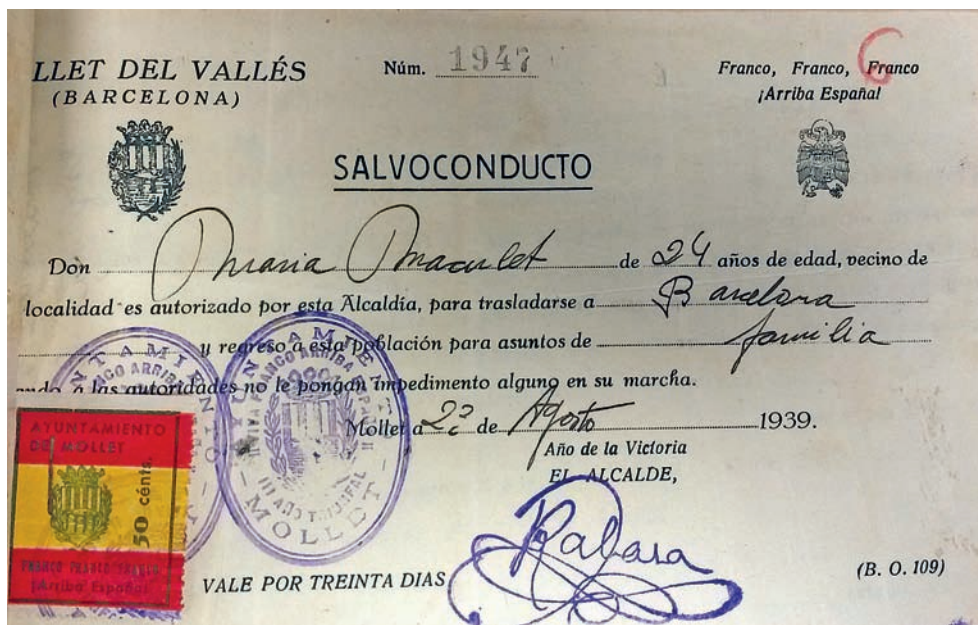

Figura 3. Salvoconduit que duia la veïna de Mollet Maria Maculet en ser detinguda. El document està signat per l'alcalde Rabasa i servia per als trasllats a Barcelona durant 30 dies, any 1939.

es donava per acabat el procediment sense declaració de responsabilitats i s'arxivava. A tall d'exemple tenim el cas de la Maria Maculet, que va ser detinguda en un control de carreteres a Montcada i van trobar que viatjava amb la cèdula personal d'una altra persona. Quan la van voler fer baixar del cotxe s'hi va negar tot parlant en català al guàrdia civil, al·legant que era catalana i que, per tant, parlava en la seva llengua. Serà empresonada, però quatre anys més tard s'anul·len les actuacions i és declarada en llibertat.

c) Expedients de depuració de funcionaris.² Tots els funcionaris civils estaven obligats a presentar davant del Juzgado Especial de Depuración de Funcionarios Civiles, depenent de l'Auditoria de la IV Regió Militar, una declaració jurada sobre les seves acti-

vitats abans i després del 18 de juliol de 1936. A aquests funcionaris se'ls obria un expedient personal que, sempre i quan es resolués positivament, els permetia reintegrar-se als seus respectius llocs de treball. Dels 13 expedients, 11 eren de mestres: Arturo Barres Pascual, Rosa Boadella Clota, Jaume Coll Aregall, Margarita Delclós Ferrer, Trinidad Falguera Ferrer, Perpetua Jiménez Millán, Matilde Marcos Matía, Asunción Rin Saraseca, Amalia Rodríguez Maimón, Aurora Santamaría Zamora i Andrés Sisó Gimeno. A més hi ha altres dos funcionaris expedientats: el secretari municipal de l'Ajuntament Nicolàs Godina Torà, i el funcionari d'Hisenda Jaime Fransi Gassó.

De tots aquests tipus de procediments en aquest article deixarem

² El 10 de febrer de 1939 entra en vigor la Ley de Depuración de Funcionarios Públicos, promulgada per garantir la fidelitat i la submissió dels treballadors de l'Administració pública.

a part la depuració de funcionaris i ens centrarem en les persones processades, que van ser 142, encara que el nombre de procediments s'eleva a 144 pel fet que hi ha dues persones acusades de més d'un delictes. En aquests casos, s'imposava a la persona processada una pena per cadascun dels delictes que presumptament havia comès: són el cas de l'Antonia Casarramona a la qual se li va obrir una causa i un sumaríssim ordinari i de l'Antoni Pérez que va passar per un sumaríssim d'urgència i un sumaríssim ordinari.

3.2. Motius de l'obertura d'un procediment judicial

L'obertura d'un procediment podia començar per diferents motius.

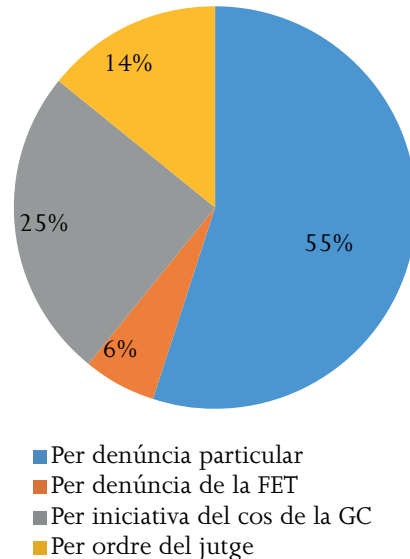
1. Per una denúncia davant de la Guàrdia Civil, la policia, la Brigada Político-social o la Brigada de Investigación Criminal. D'aquestes n'hem trobat 57. La denúncia la podia efectuar qualsevol persona. De fet, 51 dels procediments corresponen a denúncies de particulars, fet que s'explica perquè la recuperació de propietats gairebé sempre anava acompanyada d'una denúncia. "En el nou Règim no calia que ningú es prengués la justícia per la seva mà perquè la legalitat ja possibilitava la venjança"³. Les autoritats franquistes van buscar la col·laboració en la repressió a través de la delació. Les denúncies en general són d'una gran simplicitat. En la majoria dels casos qui acusa no aporta proves concloents. L'excepció és el cas d'en Jaume Ciurans, en què el denunciante porta l'acta de confiscació de les seves terres per part de la Col·lectiva de Camperols de Mollet, on figura el nom de l'acusat.

Sis de les denúncies correspo-

nen al cap de la FET y de las JONS de Mollet, que complia amb la seva missió de depurar tots els no addictes al "glorioso movimiento nacional". A tall d'exemple tenim el cas d'Olegario Rosell, que serà denunciat davant de la Guàrdia Civil de Granollers pel Delegat Local d'Informació de la FET de Mollet, que acusa Rosell de "derrotista y contrario al glorioso movimiento nacional", ja que li ha sentit dir, a l'hora del descans a la fàbrica on treballen tots dos, la Tenería: "Con la victoria de Inglaterra sobre los alemanes volverá la República a España y con ella Negrín, el hombre que hacía ir bien a España. Cuando vuelva Negrín podré gastar algún dinero que guardo de la República porque estos son los que serán positivos". La causa va acabar bé per a Rosell, que va aconseguir que tots els informes que es van presentar l'avalessin com una persona de dretes i addicta al "glorioso movimiento nacional", inclòs l'informe de

122

Motius de la detenció

³ Solé i Sabaté, J.M. (1985)

cuenta y
nueve

Los abajo firmantes, vecinos todos de Mollet del Vallès, juramos que, por conocimiento propio y como vecinos de Vicente Arnau Catala, nos consta que es de buena conducta; que antes del glorioso Movimiento Nacional no pertenecia a ningun partido Político; que no se significo nunca como izquierdista; y que no se sabe, ni se rumorea que el Vicente Arnau haya denunciado a persona alguna y menos a ningun Religioso.

Y para que conste firmamos el presente en Mollet del Vallès a cinco de Noviembre de mil novecientos cuarenta y uno

Alfonso Torres	Barilio Escay
Joaquín Pérez	Ramón Orán
Antonio Martínez	Esteban Vitor del ó
José Chols	Juan Mogas
Aristasio Ligués	Jarome Sabri
Juan Humbert	José Ventura
Antonio Mansueto	Domínguez Pichó
	José Pastor

Figura 5. Escrit que envien 15 veïns de Mollet com a garantia d'aval a favor de Vicente Arnau, any 1941.

la FET de Mollet. Altres denúncies van tenir conseqüències molt greus, com la que es va efectuar sobre Francisco Gonzalvo, que es trobava al camp de concentració de Reus i va ser condemnat a 30 anys de presó. A l'Enric Orra, el cap de la FET de Mollet el denuncia tot al·legant que, malgrat els delictes que havia comès, estava al carrer en llibertat, i va ser condemnat a reclusió perpètua.

2. Per ordre del Jutge Militar de Granollers, que ordenarà arrestar 14 dels encausats. 12 dels arrestos són deguts a la Ley de Responsabilidades Políticas, que es publica el 9 de febrer del 39. El Jutge Instructor Militar de Granollers dóna l'ordre a la Guàrdia Civil de Mollet de detenir a "todos los sujetos que durante la dominación roja desempeñaron cargos en el Ayuntamiento"⁴.

Seran detingudes 12 persones, que

Detenció i inici del procés

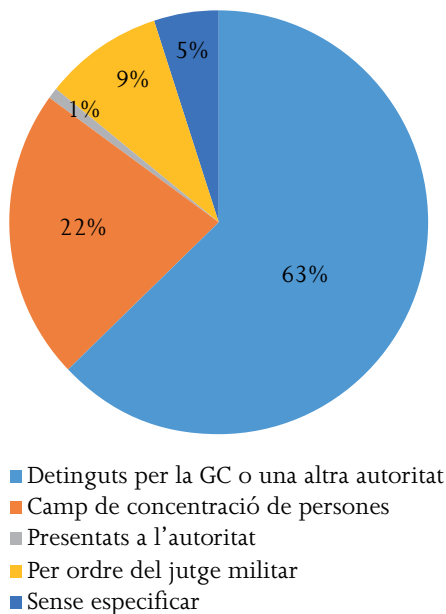

Figura 6

Font: M. Àngels Suárez

havien estat regidors durant la Guerra i seran processades, en una mateixa causa, en sumaríssims d'urgència. Es tracta dels regidors d'ERC Teodor Anglada, Joan Camps, Francesc Duñó i Joaquim Prades; els regidors del PSUC Miquel Calzada, Jaume Clapés, Vicenç Falguera i Josep Gordi; els regidors de la CNT Miguel Barcala, Francesc Escalada i Josep Sans, i el regidor del POUM Ametller Brugada. Representen el 8,5% del total dels detinguts.

La sentència es dictarà deu mesos més tard, el 9 de desembre de 1939, i tots els acusats seran condemnats a 8 anys d'inhabilitació absoluta per a exercir càrrecs públics excepte dos d'ells, Josep Sans, que és absolt, i Josep Gordi, que és condemnat a 12 anys i 1 dia de reclusió temporal. Aquests no van ser els únics processats per exercir càrrecs públics: un 20,5% del total del processats van patir aquesta acusació.

3. Per iniciativa del cos de la Guàrdia Civil seran arrestats 26 del total dels processats. En aquests casos és la mateixa Guàrdia Civil la que es fa responsable de la identificació i la detenció de l'acusat. És el cas de moltes de les primeres detencions, un cop acabada la Guerra, en què es busca tots els que s'hi havien significat. Un cas diferent és el de Felipe Amorós i José Carrasco, que van ser detinguts l'any 41 com a sospitosos de ser els autors d'una pintada a llapis que va aparèixer a la paret dels lavabos de l'adoberia Hija de D. Csonka, on treballaven, que deia "Encargados, la justicia se aproxima". Es va obrir una investigació per a la qual es va contractar el servei d'un perit cal·lígraf que va sotmetre a la prova 44 treballadors. Finalment es va decretar el sobreseïment de tots dos casos.

⁴ Carpeta: Citacions, any 1939. AHMMV.

N.º 122

COLUMNA DE ORDEN Y POLICIA
DE OCUPACION DE BARCELONA

Sector N.º 6.º

641

Orden de ingreso en la cárcel de

Detenido:

Apellidos Silvestre Gallen

Nombre Juan Apodo

Edad 53 Estado casado Profesión Tipógrafo

Natural de Mollet de Vallet Provincia de Barcelona

Hijo de Juan y de Maria

Domicilio Calle San Joaquin nº 17 3.º 2.ª

Detenido en 11 de Febrero de 1939

Por los Agentes De esta Comisaria

Motivo de la detención Denuncia de D.º Dolores Riso

Antecedentes Individuo de pésimos antecedentes, afiliado durante la dominación marxista al grupo anarquista "Los de Agua y los de Hoy. Denunció a las Patrullas del Fronte". Al camisa vieja Ramon Soler Riso siendo detenido por dichas Patrullas y llevado a la cárcel donde

Barcelona,
11 de Febrero de 1939
III Año Triunfal

estuvo por espacio de 14 meses de donde fue sacado para llevarlo al frente

[Firma]

SR. JUEZ MILITAR.

125

Figura 7. Ordre d'ingrés a presó decretada pel jutge militar contra Juan Silvestre, detingut per la Columna de Orden y Policía de Ocupación de Barcelona, any 1939.

Estado a Franco Arriba España

Garantía personal *48*
para prisioneros y presentados

FALANGE ESPAÑOLA
TRADICIONALISTA y de las J. O. N. -S.
MOLLET

DECLARACION JURADA

Que SOLEMNEMENTE prestan los GARANTIZANTES, que luego se describen, Referentes al GARANTIDO D. *Vicente Corrents Falguera* de *29* años, nacionalidad *Española* natural de *Mollet* provincia de *Barcelona* hijo de *Jaiuse Corrents Baró* y de *Julita Falguera Alemany* estado *soltero* profesión *agricultor* domiciliado en *Mollet* calle *Enrique Grabado* n.º *21* piso *1*, y que se encuentra actualmente en *Mollet*

ANTECEDENTES DEL GARANTIDO ANTERIOR AL MOVIMIENTO NACIONAL

Empresas en que prestó sus servicios: *Trabajaba por su cuenta*

Nombres y direcciones

Filiación Política *Derechas* Cargos que ocupó _____
 Filiación Sindical *ninguna* Cargos que ocupó _____
 Ideas Religiosas *Católica* Conducta *Buena*
 Antecedentes Familiares *Buenos*
 Antecedentes Comerciales *Buenos* Posición Económica *de Obrero*
 Actuación Político-Social *Derechas*

En 18 de Julio de 1936, ¿tenía antecedentes penales? *no* En 18 de Julio de 1936, ¿existía en algún Juzgado o Tribunal, algún proceso o Causa Criminal, en la que fuere acusado? *no*

DURANTE EL MOVIMIENTO NACIONAL

Empresas en que ha prestado sus servicios: *Trabajaba por su cuenta*

Nombres y direcciones

Filiación Política *Derechas* Cargos que ocupó _____
 Filiación Sindical *ninguna* Cargos que ocupó _____
 Ideas Religiosas *Católica* Conducta *Buena*
 Antecedentes Familiares *Buenos*
 Antecedentes Comerciales *Buenos* Posición Económica *de obrero*
 Actuación Político-Social _____

¿Realizó algún acto en contra del Movimiento Nacional? *ninguno*
 ¿Formó parte de las Milicias Rojas? *no* ¿Abandonó su domicilio o residencia a la llegada de Nuestro Glorioso Ejército? _____

Fecha que fué Movilizado. *13* de *Octubre* de *1937* Voluntario o forzoso *forzoso*
 Graduación en el Ejército rojo *ninguno*

Actuación durante el Movimiento Nacional y Observaciones: *Fue constante sabotador contra del Gobierno Rojo. Siendo gran animador entre la juventud en favor del Glorioso Movimiento Nacional. Siendo sus familiares i el mismo perseguidos por los elementos Rojos.*

AUDITORIA DE GUERRA
DE LA
4.ª REGION MILITAR

Comisión Clasificadora de Prisioneros y Presentados

En la Plaza de Gerinda el día 28, Febrero, 1939
comparece presente Juan Cardelús Prat el cual manifiesta:

1.º— Que al iniciarse el Movimiento Nacional se encontraba en Barcelona

2.º— Que hasta su incorporación en el Ejército enemigo se dedicó a (a) su profesión de médico

3.º— Que durante este tiempo intervino en (b) actividades con elementos Tradicionalistas (reuniones en su domicilio con el farmacéutico R. ~~...~~ y otros elementos) y ejercido los cargos de ...

4.º— Que antes del movimiento pertenecía a (c) la C. N. E. habiendo ocupado en la organización política o sindical el cargo de ...

5.º— Que se incorporó al Ejército enemigo en 9, Enero, 1939 como (e) farmacéutico siendo destinado a Unidad de la 27 Div^{ta} y estuvo en los frentes de Cataluña

habiendo alcanzado el empleo de Elemento Médico Provisional

6.º— Que fue capturado en ... y con fecha de ...

7.º— Que se presentó en Sta. Maria de Lorcó a la 84 Div^{ta} División con fecha de 6, Febrero, 1939 y con las siguientes armas ...

8.º— Que intervino en la comisión de delitos comunes, tales como ...

9.º— Que al iniciarse el Movimiento Nacional pertenecía en el Ejército a ... y tenía el empleo de ... siendo su actuación como militar ...

10.º— Debido a las actividades arriba mencionadas, protegió y acogió en su domicilio a diversos elementos de derechas y religiosos, perseguidos por los rojcos. En la madrugada del 2 de Febrero y hallándose en las proximidades de Sta. Maria de Lorcó se separó de su Div^{ta} en un momento de ir a casa de unos familiares de Lugoidea, perdido por el monte durante dos días se ocultó en una casa de Lugo. t. t. al ser liberado el pueblo primeramente citado fue a por

127

Figura 8 (página anterior). Declaració jurada que envia la delegació de la Falange de Mollet com a Garantía personal para prisioneros y presentados de Vicente Torrents, any 1939.

Figura 9. Els presoners militars eren sotmesos a la Comisión Clasificadora de Prisioneros y Presentados. Fitxa informativa de Jaume Cardelús, any 1939.

4. Com a conseqüència dels informes que es demanen des d'un camp de presoners s'obriren 32 procediments. Des del camp de concentració es procedia a investigar l'actitud política del detingut. Es feia una exposició pública de la relació dels detinguts als camps a totes les caixes de reclutes de l'Espanya franquista per identificar-los, tant per trobar possibles avals com per trobar possibles deladors. Al mateix temps s'enviava als ajuntaments un comunicat demanant informació sobre el presoner. Per la seva part, els internats també es mobilitzaven per cercar l'ajut dels familiars, amics i coneguts per tal d'obtenir un aval que el permetés de sortir en llibertat. Entre el mes d'abril del 1939 i el mes de gener de 1940 sortiren de l'Ajuntament 118 informes destinats a 42 companyies classificadores de presoners o camps de concentració diferents. D'aquests informes, només un 19% són avals demanant la llibertat del presoner. Els camps des d'on es van demanar més informes de gent de Mollet van ser el de Santoña, amb un 17% del total; Santander, amb un 10%, i Deusto, amb un 8%. Hem localitzat 118 presoners de guerra de Mollet que estaven distribuïts a 44 camps de concentració al llarg de tota la geografia espanyola. Les províncies que comptaven amb un major nombre de presoners molletans van ser Santander, amb 32 presoners, dels quals de 20 s'especifica que són al camp de Santoña; Burgos amb 12, dels qual de 7 s'especifica que són a Aranda de Duero, i Bilbao amb 12, dels quals 11 són a Deusto. D'aquests presoners, 32 serien processats i sentenciats a diferents penes, entre d'altres la de mort (3 d'ells) i la de 12 anys de reclusió temporal (12). D'altres 7

van acabar en sobreseïment o van ser declarats sense responsabilitat.

Podem comprovar el gran pes que va tenir la denúncia en les detencions i el processament dels encausats: el 43% del detinguts ho són com a conseqüència d'una delació. Un cop feta la denúncia es procedia immediatament a la detenció de l'inculpat.

3.3. Les detencions dels processats

Al mes de febrer de 1939 es duen a terme les primeres detencions —es tracta de purgar tota oposició de fet o de pensament— i s'improvisen presons com el campanar de l'església, on els detinguts esperaran a ser condemnats en judici sumaríssim.

Com hem vist, les detencions podien ser dutes a terme per la Guàrdia Civil, la policia, la Brigada Político-social, la Brigada de Investigación Criminal i l'autoritat militar. El 65% dels encausats (93 detencions) seran detinguts per la Guàrdia Civil o una altra autoritat (només hi ha 4 persones que corresponen a una altra autoritat). Normalment és la Guàrdia Civil la que deté l'acusat a casa seva, al carrer o al lloc de treball. Poques vegades es deu a un control de carreteres i mai al fet de trobar l'acusat *in fraganti*.

De vegades els acusats no podien ser detinguts perquè es trobaven il·localitzables. Per aquest motiu van ser declarats en rebel·lia Alejandro Coll, Francesc Ollé i Alberto Planas.

El nombre més gran de detencions va tenir lloc tot just en acabar la Guerra, sobretot els sis primers mesos, del febrer a l'agost, en què es deté el 67% del total (95 persones): és l'etapa més repressiva. Durant tot l'any 1939 tenen lloc el 79,5% de les detencions (113 persones).

Segons avancem en el temps, el nombre de detencions va disminuint.

Al 1940 li correspon el 9,9%; al 1941 es deté el 9,9%; al 1942, el 3,5% i al 1943 tenen lloc les darreres detencions, amb un 1,4% del total.

De vegades les detencions afectaven més d'un membre de la mateixa família, com van ser els casos de la família de José Estany (detinguts, arran d'una denúncia, ell, la seva dona i la seva filla), la família Foz Casarramona, els germans Gonzalvo, els germans Gordi, els germans Tura...

Destaquem el cas dels germans Tura Ros. A tots dos se'ls acusa de ser fills de l'alcalde republicà, en Feliu Tura. En Josep Tura va anar al front de guerra, va ser fet presoner, va ser processat i condemnat a 6 anys de presó, igual que la seva companya, l'Anita Sabater.

L'Esteve Tura va anar al front de guerra i va passar a França durant la retirada, com el seu germà Joan. També el pare, en Feliu Tura, es va exiliar. En Joan caurà en mans de la Gestapo, que el va dur a Mauthausen, i morirà al camp de Gusen al 1941.

L'Esteve va tornar a Mollet al setembre de 1943, serà acusat igual que el Josep d'auxili a la rebel·lió, però ja eren altres temps, era l'abril de 1944, els declarants en la causa

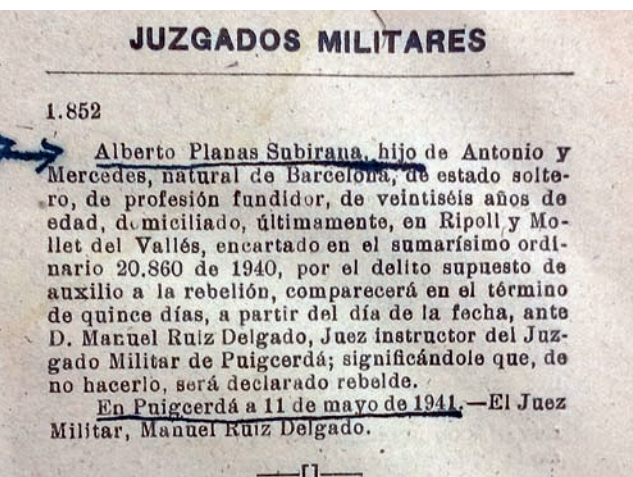

Figura 10. Requisitoria del Juzgado militar de Puigcerdà publicada al Boletín Oficial de la Provincia de Barcelona instant Alberto Planas a presentarse davant del jutge instructor que li ha obert un sumaríssim, tot acusant-lo d'auxili a la rebel·lió. En Planes, finalment, va ser declarat en rebel·lia en no presentar-se, any 1941.

129

Dates de l'inici del procés. Nombre de detencions per data

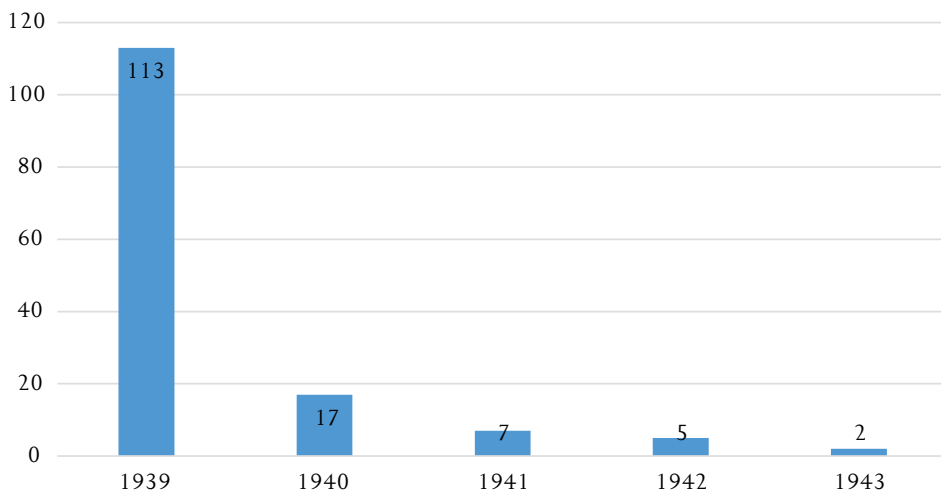

Figura 11

Font: M. Àngels Suárez

coincideixen en què “el muchacho era muy joven y se vió obligado a ir al frente por las exigèncias de que su padre era alcalde” i es va sentenciar el sobreseïment. L’Esteve va ser l’últim detingut d’aquests sumaríssims.

En Feliu Tura va tornar poc després i ningú li va demanar comptes.

3.4. Les declaracions i els informes

Un cop l’acusat era detingut, s’instruïa el procediment amb les declaracions del denunciant, dels testimonis, del mateix acusat i amb els informes de l’alcaldia, la FET local i la Guàrdia Civil de Mollet. Era el jutge instructor el que demanava els informes a l’Alcaldia, la FET local i la Guàrdia Civil. També sol·licitava el nom de persones que poguessin declarar sobre l’encarcat o bé, si ja coneixia el nom d’aquestes, demanava a l’Ajuntament que les cités per anar a declarar a Granollers. La citació comportava l’obligació de declarar amb l’advertència que “en caso de incomparecencia incurrirá en responsabilidad criminal”⁵.

L’informe de l’Alcaldia recollia el nom del presoner, l’edat, la professió, la conducta i la filiació política durant la Guerra. Entre l’informe de la FET y de las JONS i el de l’Alcaldia hi havia poques diferències: semblaven una còpia l’un de l’altre.

Aquests informes i les declaracions dels testimonis són d’una importància crucial, perquè seran la base sobre la qual es dictarà la sentència.

3.5. Característiques dels detinguts

3.5.1 Sexe dels processats

La major part dels detinguts, el 95,7%, eren homes. Només hi ha 6 dones i d’aquestes la meitat van ser declarades sense responsabilitats.

Entre les condemnades hi ha l’Antonia Casarramona, a la qual se li obriran dues causes. De la primera en surt sense declaració de responsabilitats, mentre que al sumaríssim és condemnada a 8 anys de presó, malgrat que va aconseguir l’aval d’una trentena de veïns de Mollet, que van afirmar que a l’acusada i a la seva família “no se les puede atribuir actos delictivos y creemos que los odios y antipatías juegan demasiado en molestar a esta familia, atropellándola sin causa y por personas que fueron favorecidas por ellos”. Una altra dona condemnada va ser l’Anita Sabater, una noia de 21 anys, companya d’en Josep Tura, a la qual els seus denunciants descriuen com una dona que “estaba de ayudante de cocina en el centro de l’ Esquerra, era de las JJLL, llevaba pistola, montaba a caballo, participó en requisas(...)” i poc més. Va ser condemnada a 6 anys de presó.

3.5.2 L’edat

L’edat dels processats és la que tenien l’any 1939. El 64% eren joves d’edats compreses entre els 20 i els 39 anys (només hem trobat un noi que tenia menys de 20 anys). Li segueix en importància el grup dels que tenien entre 40 i 55 anys, representen el 31% del total. Només hi ha un 3,5% amb més de 55 anys.

El Carles Gimenez és el més jove dels processats. Va ser fet presoner al front de l’Ebre, a Villalba, el 21 d’agost de 1938, amb només 18 anys. La sentència va ser de sobreseïment provisional, però hauria de passar un any a un batalló de treballadors. De més de 60 anys només hem trobat tres persones. La més

⁵ Carpetà: Citacions, any 1939. AHMMV.

14

nco, Franco, Franco ¡Arriba España!

Comisión de Informes Núm.

Informe Politico-Social de Juan Soriano Gomez, 50 años,
comercio, natural de Casas Ibañez (Albacete) y
vecino de Mollet.
solicitado según oficio del Juzgado Militar de Granollers.

Partido politico-social a que perteneció antes de iniciarse el Glorioso
Movimiento Nacional Simpatizante Izquierda

Partido Político o social a que perteneció después de iniciado el
Movimiento C.N.T.

Cargos desempeñados durante el dominio rojo Segundo Jefe de
bastos de Tarragona

¿Ingresó voluntario o forzoso en el Ejército y porque motivo No

Si intervino voluntariamente en saqueos, robos, requisas, incendios
y asesinatos Se ignora.

Se le puede considerar adicto al G. M. N.? No.

DICTAMEN DE LA COMISION: Hizo guardias y ser-
vicios propios de las patrullas de control en la ciu-
dad de Tarragona. Se deduce que en el cargo que de-
sempeñaba obtenía grandes beneficios porque durante
el período rojo-separatista hacia gastos muy supe-
riores a su posición social.

Mollet, 25 de Sepbre. de 1939 Año de la Victoria
La Comisión,

Figura 12. Informe político-social elaborat per la comissió d'informes que lliura l'Ajuntament de Mollet al jutge militar instructor del sumari contra Juan Soriano, any 1939.

SALUDO A FRANCO ¡ARRIBA ESPAÑA!

15

*Falange Española Tradicionalista
y de las J. O. N. S.*

JEFATURA LOCAL DE MOLLET DELEGACION DE INFORMACION

Núm. 25

Tengo el honor de comunicar a V. en contestación a su oficio nº 407, de fecha 9 de Enero de 1941, sobres JUAN LLAUDO BRUGADA, vecino de esta, domiciliado en la calle de Berenguer nº 88. Casado, de 36 años de edad natural de Mollet del Valles, hijo de Juan y de Carmen, curtidor.

Segun datos obtenidos en el archivo de este Departamento resulta.

Que antes y durante el Movimiento perteneció a la C.N.T. habiendo desempeñado en los meses de Abril y Mayo de 1 año 1938, el cargo de Juez Popular, ingresó voluntario al ejercito rojo. Fué enlace de la C.N.T. F.A.I. con el Comité de Izquierda de Cataluña en dicho comité gozaba de mucha influencia, por ser uno de los cabecillas. No constando datos de si tomó parte en, robos, saqueos o asesinatos.

Su conducta moral obrervada en esta población es buena. Como deponentes:

Juan Isen Plans Berenguer 58 Perruquero
Jaime Tusquellas Berenguer 111 Maestro que por coacción fué escribiente del comité rojo.

Por ios, por España y su Revolución Nacional Sindicalista.

Mollat, 13 Febrero de 1941

Sr. Juez Militar del Juzgado nº de GRANOLLERS

JEFATURA LOCAL Vº Bº

ESPAÑOLA Mollet del Valles Delegación Local Inf. Int.

Figura 13. Informe político-social que lliura la delegació de la Falange de Mollet al jutge militar de Granollers sobre Juan Llaudó, any 1941.

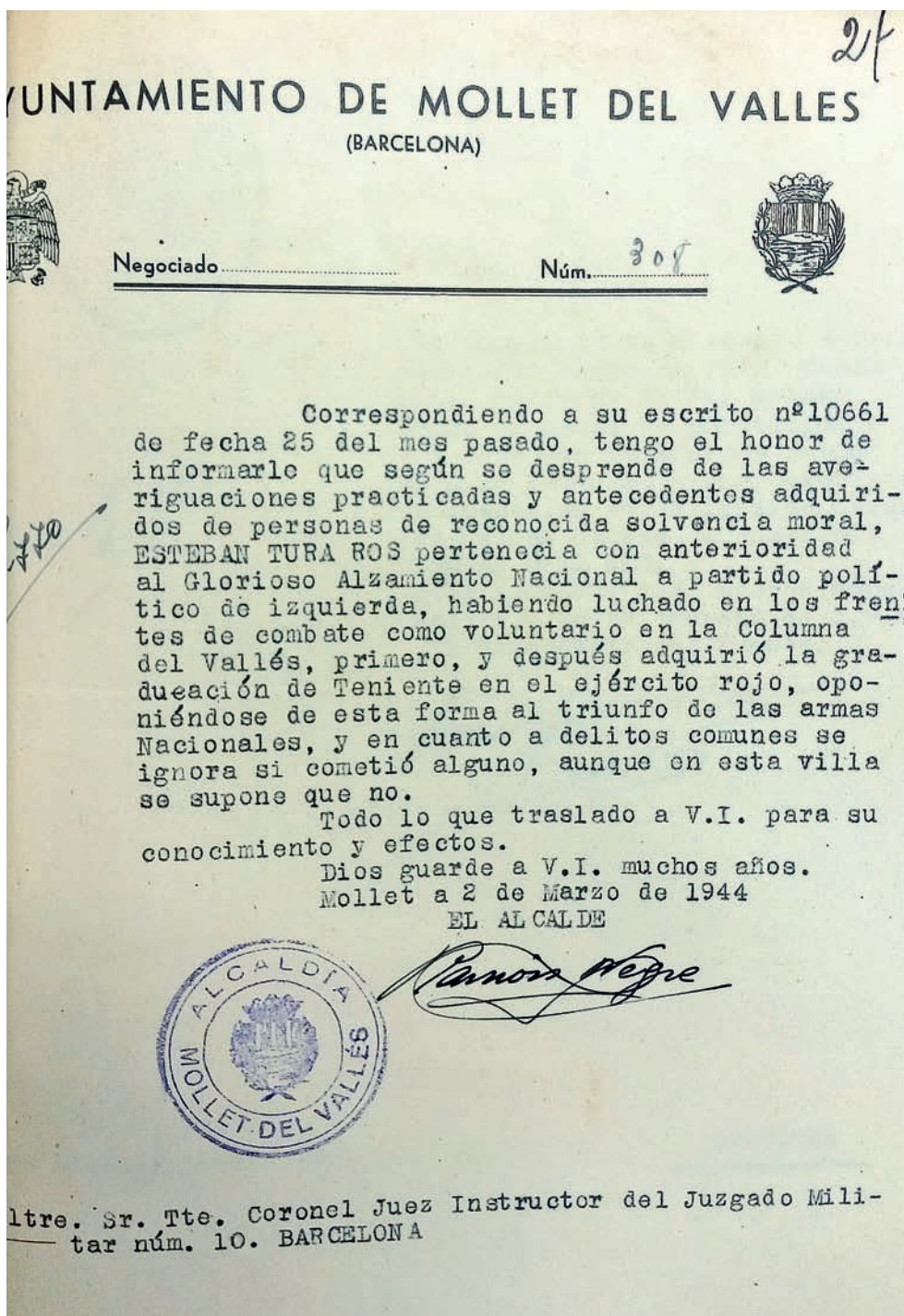

Figura 14. Informació que envia l'alcalde de Mollet al jutge militar que instrueix el sumaríssim contra Esteve Tura, any 1944.

gran és Francisco Santamaria, de 75 anys, acusat de formar part del comitè de fàbrica de la Farinera Serra, el qual, després d'un any, va quedar en llibertat perquè no es van trobar indicis de responsabilitat.

3.5.3 L'estat civil

La major part dels detinguts eren casats, el 64% del total, mentre que els solters constituïen el 31,6%, i un 3,5% eren vidus. De les dones hi ha 3 casades, 2 solteres i 1 vídua.

Totes aquestes xifres ens parlen de persones joves i de mitjana edat, amb família i laboralment actives. Amb aquestes dades ens adonem de com tot un seguit de famílies es van haver d'espavilar per menjar en tenir el pare o el marit a la presó, amb la marginació social i laboral que això comportava.

3.5.4 L'origen dels processats

Respecte a l'origen dels acusats, la major part, un 68%, eren catalans i d'aquests, un 41% eren fills de Mollet. Respecte als nascuts fora de Catalunya, representen el 32% del total. D'aquests, podem destacar la importància dels vinguts de Múrcia, que representaven un 9,2% del total, seguits dels d'aragonesos, els valencians i els castellanomanxecs. Crida l'atenció la poca presència d'andalusos en aquests llistats.

3.5.5 La professió o ofici dels processats

Per sectors econòmics, constatem el pes dels treballadors de la indústria, que representaven el 47% dels encausats. Hem de pensar que, en aquella època, Mollet comptava amb un nombre important d'obriers industrials, que treballaven en fàbriques com la Tenería Moderna Franco Española (coneguda com

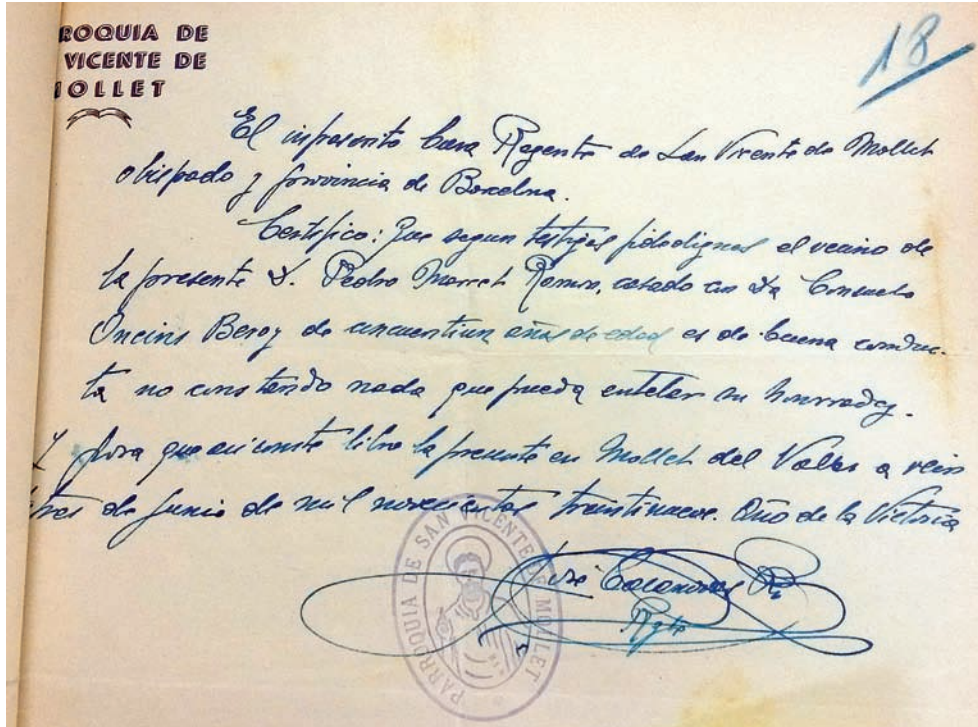

Figura 15. Aval del Cura Regente de Mollet, José Casanovas, a favor de Pedro Marcet, any 1939.

Edat dels processats

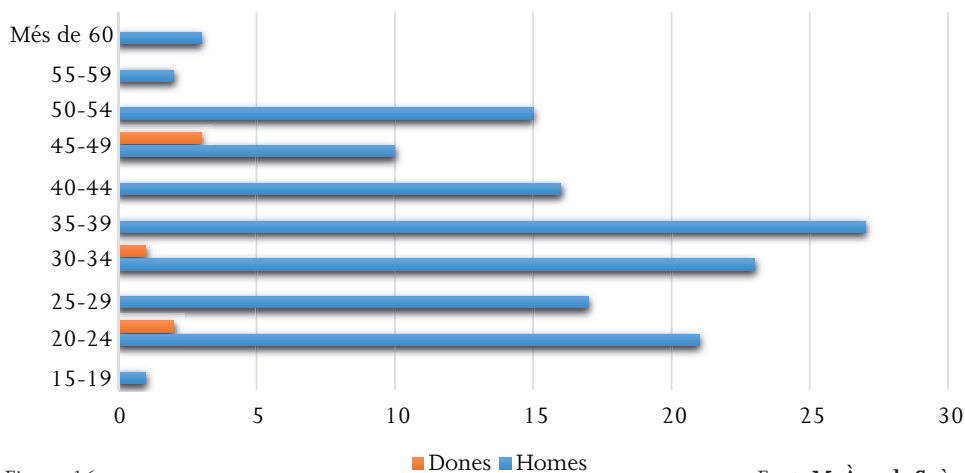

Figura 16

Font: M. Àngels Suárez

la Pelleria), les tèxtils de Can Fàbregas, Can Mulà, el Cotó, i, a més, la Farinera Moretó. Durant la Guerra aquestes fàbriques van ser col·lectivitzades i es van formar comitès de fàbrica que després es mirarien de purgar. D'entre les professions majoritàries, cal destacar la de blanquer. De la majoria d'aquests, s'especifica que treballen a la Teneria i, a més, hi ha altres tres treballadors que tenen feina en aquesta empresa. La Teneria va ser l'empresa amb més treballadors empresonats, un 24,6% del total del encausats.

En importància segueix el sector terciari, amb el 33% dels detinguts. Als anys 30, Mollet comptava amb 176 comerços. En darrer lloc podem parlar del sector primari, amb només un 9% de pagesos, i d'aquests encara n'hi ha un que declara que treballa de blanquer.

Hi ha 12 homes que fan de jornal·lers, però com que 5 d'ells especifiquen que treballen a la indústria, els hem comptat al sector secundari. Que fan de xofer tenim 8 persones, d'ells només n'hi ha 3 que ho declaren com a única professió, la resta ho combi-

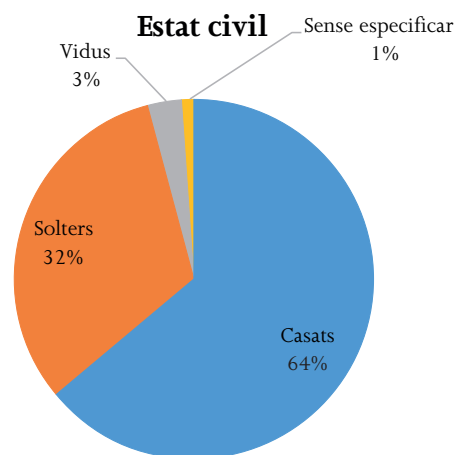

Figura 17

Font: M. Àngels Suárez

nen amb altres oficis. Els tintorers són també 8 persones; els mecànics, 7, i els ferroviaris, 5.

Constatem el pes dels treballadors de la indústria entre els encausats i la poca importància dels agricultors, malgrat que a Mollet durant la Guerra van estar actius i van protagonitzar ocupació i confiscació de terres i masies tant el Sindicat de la Unió de Rabassaires com la Col·lectiva de Camperols de la CNT.

Origen dels processats

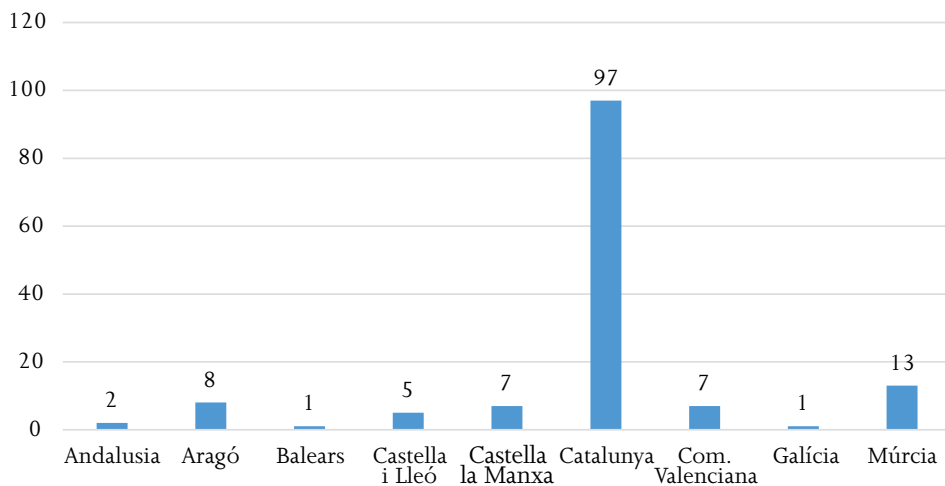

Figura 18

Font: M. Àngels Suárez

3.5.6 La ideologia política o filiació política i sindical

La filiació política inclou tant les persones que van declarar que pertanyien a una o diverses organitzacions polítiques com les que no van declarar cap filiació però van ser acusades de formar part d'alguna d'aquelles. Recordem que durant la Guerra era obligatòria l'afiliació sindical dels treballadors, per tant a la força els detinguts n'havien de declarar alguna. Malgrat això, tots els informes dels procediments recollien la ideologia de l'acusat com una acusació.

Quant a la ideologia política, el 92% seran acusats de ser d'ideologia d'esquerres.

El partit polític amb més processats serà ERC, amb un 20,4%, que es correspon amb el partit més votat a Mollet durant el temps de la República. El següent els anarquistes de la FAI-JJLL, amb un 17% dels encausats. Del PSUC n'hi ha un 4,2%, i de partits com el POUM o Estat Català només hi ha una persona de cadascun d'ells.

Hem de tenir en compte que al presoner se li atribuïa més d'una mi-

litància, tant de dos partits polítics alhora com d'un partit i d'un sindicat (combinacions com per exemple la FAI i ERC).

En relació a la filiació sindical, el 52,4% eren de la CNT, sindicat majoritari a Mollet i a tot Catalunya. La següent força sindical, ja de lluny, és la UGT, amb un 5,6%, i per últim la Unió de Rabassaires amb el 2,8% dels acusats.

D'una altra banda, tenim un 2,1% dels processats que es definia de dretes o catòlic.

3.5.7 Les acusacions de delictes contra el règim

Als tres delictes tipificats pel Codi de Justícia Militar els corresponien les següents penes: el de rebel·lió o adhesió a la rebel·lió militar es castigava des de la pena de mort als 20 anys i 1 dia de reclusió major; el d'auxili per cometre la rebel·lió militar es castigava amb la reclusió menor, de 20 anys a 12 anys i 1 dia; i el d'excitació o incitació a la rebel·lió militar es castigava amb penes de presó major, de 12 anys a 6 anys i 1 dia.

Sectors de treball dels processats

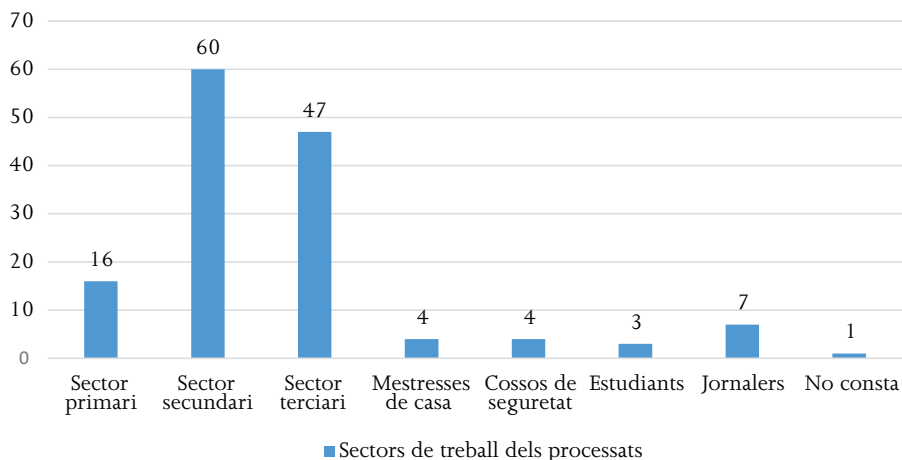

Figura 19

Font: M. Àngels Suàrez

Acusacions de delictes contra el Règim

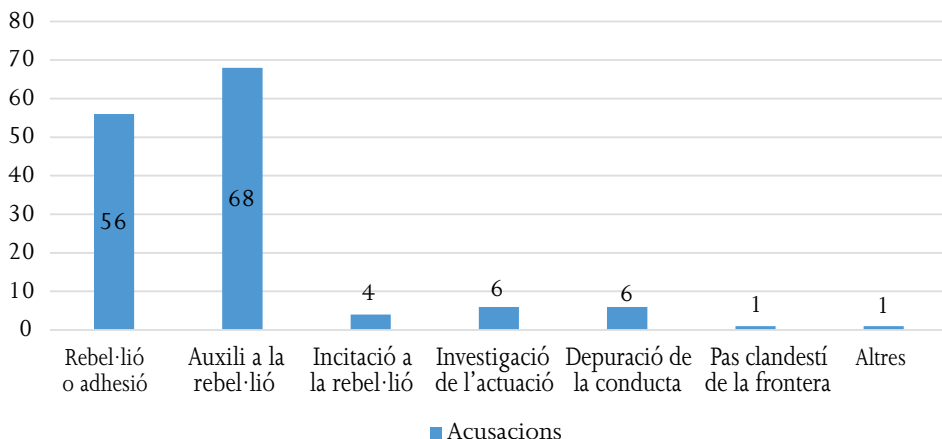

Figura 20

Font: M. Àngels Suàrez

Les acusacions per les quals es processa la major part dels inculpatos són les més greus: rebel·lió militar, adhesió i auxili a la rebel·lió militar. Representen el 90% de les acusacions, a les quals corresponien càstigs molt durs.

La imputació majoritària va ser la d'auxili a la rebel·lió, amb el 48% del total de processats. El seguia, amb el 39% del total, la de rebel·lió militar i adhesió, acusació molt més

greu. Amb molta diferència seguia la investigació de la seva actuació i la depuració de la conducta, amb el 4% cadascuna d'elles. La incitació va representar el 3% del total.

3.5.8 Dates dels consells de guerra i sentències

El major nombre de sentències té lloc tot just acabada la Guerra, l'any 1939, amb el 41% del total.

El primer any de la Dictadura va

Any de l'inici del procediment i any de la sentència

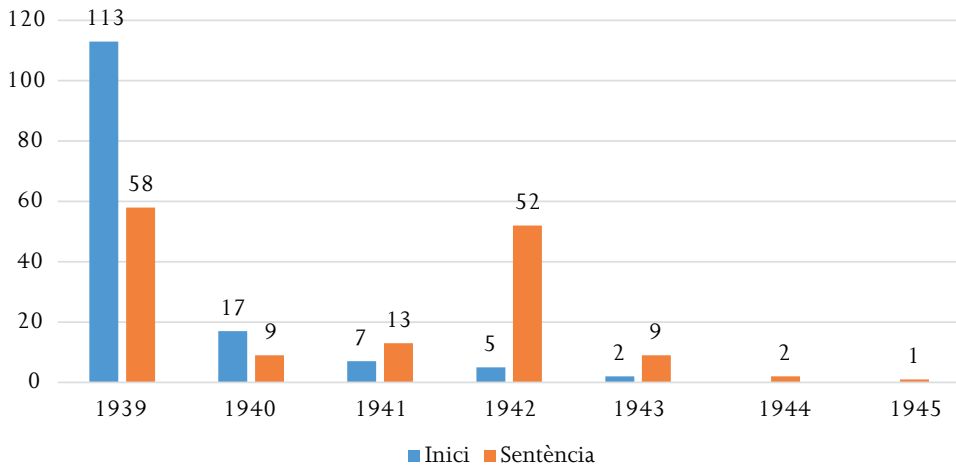

Figura 21

Font: M. Àngels Suárez

138

ser el pitjor: la depuració de funcionaris i la investigació contra els membres de l'exèrcit o dels cossos de seguretat contribuirà a augmentar el nombre de processaments. El Règim va actuar ràpidament contra tota oposició: volien treure de la circulació qualsevol persona sospitosa de no ser simpatitzant amb el "glorioso movimiento nacional". Al mateix temps, va aconseguir crear un clima de por que s'arrossegaria fins més enllà de la mort del dictador.

L'any 1942 es dicta el 37% de les condemnes: se celebra el judici de persones que majoritàriament havien estat detingudes l'any 1939. Aquesta reactivació de les sentències es pot explicar per la reforma de 19 de febrer de la Ley de Responsabilidades Políticas, que va reactivar les causes judicials.

La resta d'anys el nombre de sentències és molt menor. L'any 1940 van ser condemnats el 6% del total; al 1941, el 8%; al 1943, el 6%; al 1944, el 2%, i al darrer any, el 1945, el 0,7%. De fet, si ens fixem en la data de l'inici del procés, veiem que la major part dels consells de guerra que

se celebren corresponen a gent que va ser detinguda al 1939.

Quant a la durada del procés, ens hem trobat amb grans diferències: hi ha expedients que es resolen en un mes i d'altres que s'allarguen fins a prop de quatre anys.

3.5.9 Les sentències imposades

Si fem una lectura de les primeres sentències sense comptar les commutacions podem concloure que es van imposar penes molt dures: es van dictar 10 sentències de mort (de les quals se'n van complir 6); 9 penes de reclusió perpètua o 30 anys de reclusió major; 4 penes de 20 anys de presó, i 7 penes de 15 anys de reclusió, entre d'altres. La sentència més repetida va ser la de 12 anys i 1 dia de presó temporal, amb el 33,3% dels processats, mentre que a la pena de 12 anys de presó major van ser condemnats el 2,7% del total.

Principals penes imposades i percentatge de condemnats:

- El 13,88% va ser condemnat a penes compreses entre la pena de mort i els 20 anys i 1 dia de reclusió major.

PRESIDENTE:
Comte D. José Ruiz Cortes

VOCAL:
Cap. D. Mariano Arguëlles
Cap. D. Alfredo Méndez
Cap. D. Marcoa Filgueras

VOCAL PODENTE:
Cap. D. José Beguiristain

S E N T E N C I A . - En la Plaza de Barcelona a 11 de octubre de 1939. Año de la Victoria. - Reunido el Consejo de Guerra Permanente de Cataluña, para ver y fallar la causa seguida por el procedimiento sumarísimo de urgencia contra los procesados JUAN BAS BOSCH, por el supuesto delito de rebelión militar.

=====
fodos ellos mayores de edad penal y cuyas demás circunstancias constan en el presente sumario.

Dada cuenta de los autos por el Sr. Secretario, oídos los informes del Ministerio Fiscal, los de la Defensa y las manifestaciones de los procesados, presentes en el acto de la vista, y

R E S U L T A D O : Que el procesado JUAN BAS BOSCH, de antecedentes separatistas, tomó parte en el incendio y saqueo de la iglesia parroquial de Mollet de Vallés, hizo guardias en los controles, amenazó a las personas de derecha; ocupó el cargo de secretario del sindicato de rabassaires. - -

HECHOS PROBADOS

CONSIDERANDO: Que los hechos que se dejan relatados anteriormente y que el Consejo declara probados son constitutivos de un delito de auxilio a la rebelión, previsto y penado en el párrafo primero del artículo 240 del Código de Justicia Militar y de cuyo delito es responsable criminalmente en concepto de autor el procesado referido en el resultado de Hechos Probados.

CONSIDERANDO: Que el Consejo haciendo uso de la facultad que le confieren los artículos 172 y 173 del Código de Justicia Militar, estima justo imponer al procesado la pena en el límite que en la parte dispositiva se señala:

CONSIDERANDO: Que toda persona responsable criminalmente de un delito lo es también civilmente y que cuando la naturaleza de la pena impuesta le permita es de abono la totalidad de la prisión preventiva sufrida.

VISTOS: Los artículos citados y demás disposiciones de general aplicación.

F A L L A M O S : Que debemos condenar y condenamos al procesado JUAN BAS BOSCH, a la pena de DOCE AÑOS Y UN DIA DE RECLUSIÓN TEMPORAL, con las accesorias correspondientes y abono de la totalidad de la prisión preventiva sufrida. En cuanto a responsabilidades civiles estése a lo dispuesto en la Ley de Responsabilidades Políticas de nueve de febrero último.

Figura 22. Sentència a 12 anys i 1 dia de reclusió temporal dictada contra Juan Bas, any 1939.

- El 40,27% va ser condemnat a penes compreses entre els 20 anys i els 12 anys i 1 dia de reclusió menor.
- El 4,16% va ser condemnat a penes compreses entre els 12 anys i els 6 anys i 1 dia de presó major.
- El 2% va ser condemnat a penes compreses entre els 6 anys i els 6 mesos i 1 dia de presó menor.
- El 9% van ser considerats sense declaració de responsabilitats. Si l'inspector de la causa no trobava motiu de delictes enviava l'informe a l'auditor, que dictaminava l'acabament del procés sense responsabilitats.
- El 12% acaba en sobreseïment. Un cop intruït l'expedient, si l'auditor considerava que no hi havia elements suficients per celebrar el consell de guerra decretava el sobreseïment, que podia ser provisional. Això volia dir que, en cas que es trobessin proves suficients, es tornaria a obrir el procés. En el nostre cas hi ha 9 casos que acaben d'aquesta manera. Hi ha casos tan variats com el de Manuel Llompart, pel qual es dicta sobreseïment un cop que ja havia mort a la presó de Poble Nou. Tenim també el cas de Francisco Foz, que serà detingut per la Guàrdia Civil al març de 1942 com a sospitós de pas clandestí de frontera i espionatge. La detenció es deu a la denúncia d'un confident. El capità de la Guàrdia Civil d'Olot redacta al seu informe: "(...) en Francia funcionaba una organización clandestina dedicada a la protección en metálico de elementos rojos o familiares de estos residentes en España, así como a facilitar el paso de indeseables desde Francia a España, a quienes se les provee de salvoconductos y otros documentos falsos, dedicándose a la vez al espionaje,

dio las órdenes oportunas a fin de conseguir el descubrimiento y detención de los sujetos que pudieran estar implicados en dicha organización, dando por resultado lo siguiente: el día diez de marzo fue detenido por la guardia civil Francisco Foz, cuyo paso clandestino era conocido, por lo que se había montado un servicio de vigilancia (...)" . En aquesta operació van ser detingudes una dotzena de persones. En Francisco Foz va sortir ben parat, el seu cas va quedar en sobreseïment.

- El 3,4% són absolts, un cop celebrat el consell de guerra es considera que l'inculpat és innocent i queda en llibertat. Un exemple és el de Pedro Cano, que és detingut a partir de la denúncia d'un industrial que l'acusa "de haber prestado Servicio voluntario al ejercito enemigo, cuando su quinta ya había marchado". Cano serà absolt: el consell de guerra va dictaminar que "no se ha probado hecho delictivo"

D'altres penes que es van imposar són 7 anys de presó menor, 9 anys de presó major, 14 anys de reclusió tem-

Figura 23. Document d'identificació que duia en Francesc Foz quan va ser detingut passant la frontera de manera clandestina per entrar a Espanya, any 1942.

poral, 10 anys de presó menor destinat a batalló de treballadors, absolt i destinat a batalló de treballadors, etc.

El nombre de detencions i acusacions que es van dur a terme va ser excessiu: es va sotmetre a depuració massa gent. La prova la tenim en el fet que si sumem els processos que acaben en sobreseïment, els que finalitzen sense declaració de responsabilitats o bé amb l'absolució de l'acusat, la xifra arriba al 24,3% dels detinguts. D'aquests no es va poder provar la culpabilitat dels delictes de què se'ls acusava però van haver de patir tot el procés de la detenció, la presó i la incertesa de la sentència. El Règim es va voler assegurar que no quedava ningú fora de control.

Una anàlisi detallada, tot estudiant la incidència que van tenir les commutacions, ens canvia la gravetat de les condemnes.

3.5.10 Les commutacions

La primera norma decretada sobre commutació de condemnes és l'Ordre de 25 de gener de 1940, coneguda com a Orden de Examen de Penas, que permetrà reduccions substancials de la condemna original.

Les commutacions es podien fer el mateix dia de la sentència del consell de guerra o bé les penes podien commutar-se amb el temps: van trigar en ser commutades des d'un mes a quasi set anys. Així, veiem els casos de l'Alemanya,

Penes imposades a les persones represaliades	1a sentència	Commutacions	Final pena
Absolt	5	0	5
Declarat en rebel·lia o desaparegut	3	0	3
10 anys de presó major	0	0	3
12 anys de presó major	4	3	10
12 anys i 1 dia de reclusió temporal/ menor	48	41	9
Mort	10	4	6
15 anys de reclusió temporal	7	4	6
Reclusió perpètua	5	1	5
Sense declaració de responsabilitats	13	0	13
6 anys de presó menor	1	0	14
6 anys i 1 dia de presó major	2	0	15
6 mesos i 1 dia de presó menor	1	0	5
Sobreseïment	17	0	17
Sobreseïment i 1 any a un batalló de treballadors	2	0	2
30 anys de reclusió major	4	2	5
3 anys de presó menor	1	0	3
1 any de presó menor	0	0	2
20 anys de reclusió menor	3	2	1
20 anys de reclusió major	1	1	0
8 anys de inhabilitació càrrecs públics	10	0	10
8 anys de presó major	0	0	3
Altres	7	1	7

el Gordi i el Martínez, als quals se'ls va commutar la pena quatre anys més tard de la sentència. El Falomir i el Moly, tots dos condemnats a mort, van haver d'esperar cinc i set anys respectivament.

Hi ha 59 persones (el 40,97% del total) a les quals se'ls va commutar la primera sentència per una altra pena. A 42 d'elles (el 29,16%) el mateix dia, i a les altres 17 (l'11,8%) passat un temps.

Les commutacions van servir per suavitzar les penes: de les 10 condemnes a mort imposades se'n van commutar 4, d'aquestes 1 va ser per reclusió perpètua i les altres 3 per 30 anys de presó.

La sentència més commutada va ser la de 12 anys de reclusió menor, en la qual els condemnats van passar d'un 33% al 6%. Una gran part d'aquestes penes van quedar transformades en 6 anys de presó.

Les principals sentències definitives després de les commutacions van ser les següents:

L'11% dels acusats va ser condemnat a penes compreses entre la pena de mort i els 20 anys i 1 dia de reclusió major.

L'11% va ser condemnat a penes compreses entre els 20 anys i els 12 anys i 1 dia de reclusió menor.

El 21% va ser condemnat a penes compreses entre els 12 anys i els 6 anys i 1 dia de presó major.

El 15% va ser condemnat a penes compreses entre els 6 anys i els 6 mesos i 1 dia de presó menor.

Amb les commutacions hi va haver un canvi significatiu de les penes: el nombre de sentències més greus, les de pena capital i de reclusions, disminueix del 54,16% dels processats al 22,22%, i, com a conseqüència, el nombre de sentències de presó, pena menys greu, augmenta del 6,25% al

36,8%. Un volum molt significatiu de condemnats es va beneficiar de les commutacions, tot passant a complir penes per sota dels 12 anys de presó.

3.5.11 Els condemnats a mort

Sis persones van ser executades: Joaquin Aguirre Marata, Josep Fortuny Torrents, Josep Maynou Camps i Miguel Ventura Coll al 1939; Francisco Pallarés Espinosa al 1940 i Guillermo Salabert Ventura al 1942.

D'ells, 3 eren naturals de Mollet, on residien: Fortuny, Ventura i Maynou, persones molt conegudes al poble. A dos d'ells se'ls jutja per fets comesos fora de Mollet: Guillermo Salabert i Francisco Pallarés. Cal remarcar que se'ls processa molt de pressa (a tots menys als 2 de fora): entre els mesos de maig i juny de 1939. Aquestes són de les primeres condemnes en dictar-se.

Destaquem el cas d'en Josep Fortuny, que va ser alcalde durant la Guerra, de gener 1937 al juny de 1938. Amb l'arribada de les tropes nacionals va marxar a l'exili, però va tornar de seguida. El 9 de febrer passà la frontera per Hendaia i entrà a Espanya, on serà detingut i dut al camp de concentració de Santa Ana (Lleó). Més tard va ser traslladat a la presó Model de Barcelona, on fou sotmès a judici sumaríssim i condemnat a mort. El seu expedient es resol en un mes: el seu pes polític jugarà en contra seu. Com a alcalde li volien fer pagar els delictes que s'havien comès a Mollet durant la Guerra. "La comisión lo considera como uno de los mayores responsables de lo ocurrido en Mollet y su comarca. Propagandista anticatólico e intervino en los sucesos del 6 de octubre del 34."⁶

⁶ Segons consta en un document elaborat per la Comissió d'informes de l'alcaldia. AHMMV.

Documento núm. 1.731

MINISTERIO DEL EJERCITO
COMISION CENTRAL DE EXAMEN DE PENAS

PROPUESTA DE CONMUTACION

JUAN SILVESTRE GALIEN, natural de Mollet del Valles
de 50 años de edad, de estado casado y de profesión tipógrafo
nado por sentencia de Consejo de Guerra celebrado en la Plaza de Barcelona fué conde-
de marzo de 1939, a la pena de quince años reclusion temp. el 31
con las accesorias de correspondientes
como autor de un delito de auxilio rebelión
definido en el artículo 240 del Código de Justicia Militar.
Empezó a cumplir la pena el 11 de febrero de 1939 y actualmente se encuentra
en no consta

La Comisión Provincial de Barcelona admitiendo los hechos probados propone que
sea mantenida la pena que el rematado viene extinguiendo y que la definitiva, hecha
aplicación de las normas contenidas en la O. C. de 25 de Enero de 1940 (D. O. núm. 21), sea la de quince años
reclusion temp. (nº 10 G.IV) con las accesorias de

La Autoridad Judicial informa

Esta Comisión Central acepta como hechos probados los de entró a ocupar el puesto que
en la tipografía de D. Juan Sancho venia ocupando Ramón Soler, el que fué
detenido a consecuencia de una denuncia que se le echaca a este encartado,
el que se constituyó en dueño de aquel establecimiento, desempeñando el car-
go de delegado del comité de control de aquel establecimiento e impidiendo
que al referido Soler se suministrara auxilio económico.
que debe admitir forzosamente; en su virtud y teniendo en cuenta que del rematado constan los anteceden-
tes relativos a

lo considera comprendido en el caso 10
del grupo IV. de la anterior citada disposición y en su virtud propone que la pena
primtiva le sea mantenida debiendo quedar como definitiva la de quince años
de reclusion menor y accesorias de la pena primitiva.

Y tomado este acuerdo por unanimidad de los Vocales votantes, elevan esta pro-
puesta al Ilmo. Señor Asesor del Ministerio del Ejército para su vista y curso a la Superioridad.
Madrid, 20 de junio de 1940

El Auditor Presidente,
[Firma]

El Vocal Militar,
[Firma]

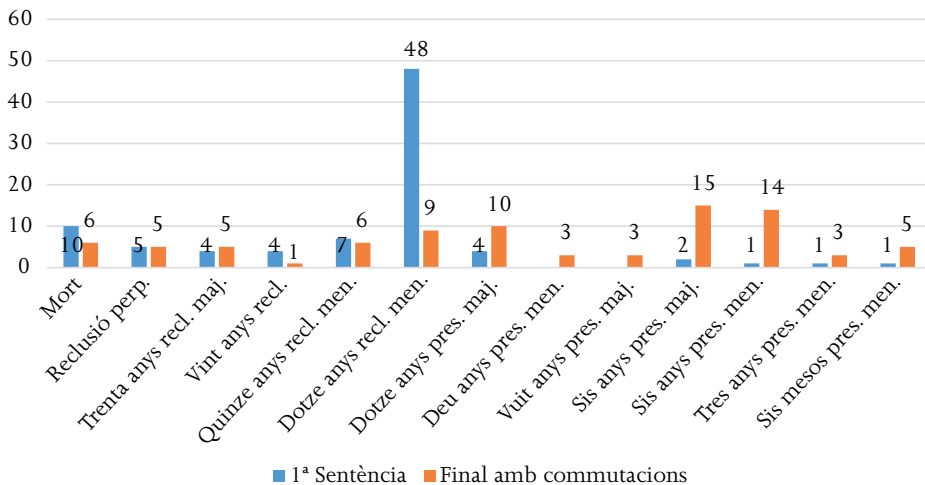
El Vocal Judicial,
[Firma]

AUDITORIA DE GUERRA
de la 4.ª Región Militar
ENTRADA
Nº de Orden 65774
Fecha 20 JUN 1940

AUDITORIA DE GUERRA
de la 4.ª Región Militar
SALIDA
Nº de Orden 65774
Fecha 20 JUN 1940

Figura 24. Proposta elevada a la Comisión Central de Examen de Penas de commutació de la pena de 15 anys de reclusió temporal per a l'encartat Juan Silvestre. La Comisión no accepta la commutació i el presoner continuarà amb la pena de 15 anys de reclusió, any 1940.

Nombre de primeres sentències i commutacions

Font: M. Àngels Suárez

Figura 25. En aquests quadre només hem recollit les sentències quan havia 3 o més condemnats

3.5.12 Els condemnats a reclusió perpètua o a 30 anys de reclusió

144

Tres persones més van ser condemnades a mort i se'ls commutarà la pena per 30 anys de reclusió.

Vicente Falomir va ser jutjat molt de pressa, al juliol de 1939, i condemnat a pena de mort, commutada per 30 anys de presó.

José López, detingut al 1941 acusat d'adhesió a la rebel·lió, va ser jutjat l'any 1942. En acabar la Guerra va passar a França per Puigcerdà, el 10 de febrer de 1939, i va ser internat als camps de concentració de Vernet i Safont, dels quals sortiria en llibertat per anar a treballar. Torna a Espanya per Portbou el 25 de febrer de l'any 1941, és internat al Depósito de Recepción de Figueres i entra a la presó Model a l'abril. Acusat d'adhesió a la rebel·lió, se li dicta sentència dinou mesos més tard, el novembre de 1942, i la pena li és commutada el mateix dia.

El seu cas, com era habitual va sortir a la premsa: "Consejos de guerra contra tres patrulleros. Ayer se vieron las causas del Consejo de Guerra, contra Manuel Almenara Esta, Jacinto Barriet Argemí y José López Tarragona... El último es de Mollet, antiguo afiliado la C.N.T. y como «patrullero» incendió iglesias, robó y además detuvo a varios miembros del Ayuntamiento de su pueblo, refugiados en Barcelona, los cuales fueron asesinados más tarde. Para los tres procesados el fiscal pidió, ayer, pena de muerte".

Joan Moly, que serà el darrer condemnat de tots els processats de Mollet, el dia 11 juny de 1945. Ho va ser a mort i no li van commutar la pena (per 30 anys de reclusió) fins al 24 de març de 1952.

Cinc persones seran condemnades, en primera sentència, a reclusió perpètua: Enric Orra, Antonio Pérez i Pelegrí Pi l'any 1939; Juan Belis al 1941; Francisco Gonzalvo al 1942.

⁷ La Vanguardia, 1 de desembre de 1942

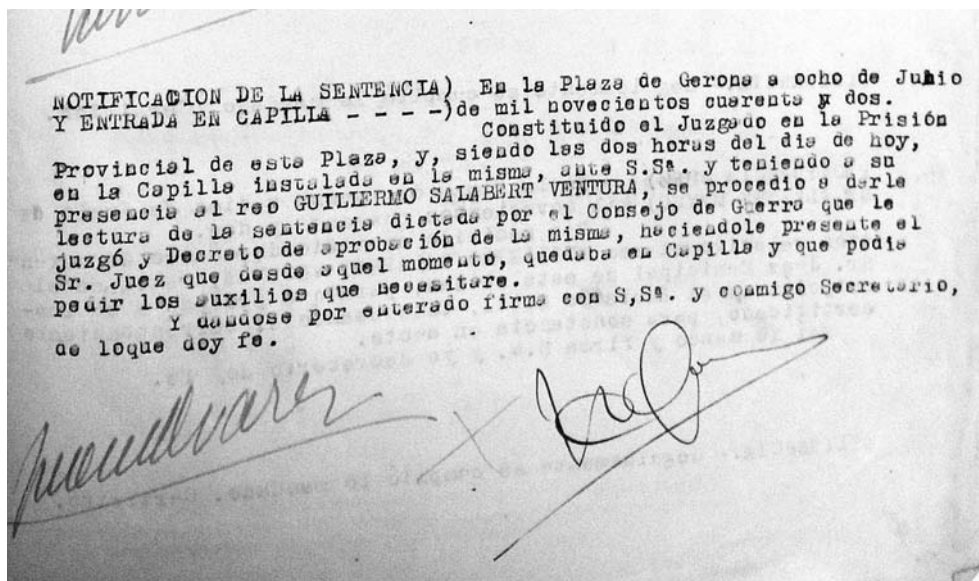

Figura 26. Notificació de la sentència i entrada en capella de Guillermo Salabert per complir la sentència de mort, any 1942.

José Ripoll va ser condemnat a 30 anys de reclusió l'any 1943.

Amb la sentència de Joan Moly s'acabava la primera onada repressiva a Mollet, en la qual els rebels contra la República van condemnar pel delictes de rebel·lió militar aquells que s'havien mantingut fidels a les lleis i als principis constitucionals republicans.

3.5.13 La concessió de llibertat

La concessió de llibertat no respon a una voluntat de suavitzar la repressió sinó a la necessitat de disminuir la gran quantitat de població reclusa que saturava les presons.

A partir de 1940 la publicació d'una nova normativa farà possible que es concedeixi la llibertat condicional segons les penes imposades. L'Ordre de 25 de gener de 1940 per la qual es constituïen les Comissions para el examen de penas serà la base per a la revisió i commutació de penes: es concedia la llibertat condicional als condemnats a penes molt

curtes. Per la llei de 4 de juny de 1940 es concedia la llibertat condicional als condemnats a penes inferiors a 6 anys o de 6 a 12 anys si ja s'havia complert la meitat de la condemna. Per la llei del 16 d'octubre de 1942 es concedia la llibertat condicional a tots els penats per delictes de rebel·lió militar amb condemna de 12 anys i 1 dia fins a 14 anys i 8 mesos; per la llei del 13 de maig de 1943, als de penes de 14 anys, 8 mesos i 1 dia fins a 20 anys. El mateix any 1943, per decret del 12 de desembre, es concedeix la llibertat condicional als penats de 20 anys i 1 dia a 30 anys sempre que hagessin complert 5 anys de condemna.

La publicació d'aquesta normativa va fer que centenars de presos demanessin als auditors la revisió de les seves causes per tal de beneficiar-se de la llibertat condicional.

La llibertat podia ser provisional, que es concedia mentre s'esperava la sentència; condicional, que era un cop s'havia dictat la sentència, i defi-

nitiva, quan es decretava la no culpabilitat de l'acusat, s'havia complert la pena o el processat era indultat.

Quant a la llibertat condicional, se'n van beneficiar 46 persones. Tenim constància que l'any 1941 n'hi ha 5; el 1942 (l'any amb més concessions de llibertat), 21; el 1943 (el segon any amb més concessions), 11; el 1944, només 1; el 1945, 4, i el 1946, 1. D'alguns casos consta expressament la negativa per part de l'Ajuntament a concedir aquesta llibertat condicional: són els casos de José López i Juan Moly. A d'altres se'ls concedeix la llibertat, però amb la condició que vagin a viure fora de Mollet. Tenim l'exemple de José Gordi, que va ser desterrat a València⁸.

Pel que fa a la llibertat provisional, el major nombre va ser concedit entre el 1940 i el 1942, amb una mitjana de 9 presoners per any, mentre esperaven la sentència. Se'n van beneficiar 30 persones.

Per la quantitat, destaquem les sortides en llibertat definitiva del

primer any, 1939 i les sortides en llibertat condicional dels anys 42 i 43. L'any 1939 va ser l'any en què va tenir lloc la major part de l'activitat depurativa i, per tant, és el que hi ha més concessions de llibertat. Si sumem el nombre de persones per a les quals es decreta llibertat (16) —aquí estan inclosos els detinguts per ocupar càrrecs públics, que seran sentenciats al desembre de l'any 39—, els sobreseïments (3), els declarats sense responsabilitats (4) i els absolts (4) ens trobem que les persones que obtenen la llibertat definitiva representen el 19% dels processats. A partir d'aquest any el nombre de concessions de llibertat definitiva baixa de manera considerable: el 1940 en són 5; el 1941, 2; el 1943, 4; el 1944, 1 i el 1946 també 1. La quantitat total és de 26 persones.

3.5.14 Els indults

Pel decret de 9 de octubre 1945 es concedia "el indulto total de la pena a los responsables de los delitos de

146

Nombre de processats que surten en llibertat entre 1939 i 1946

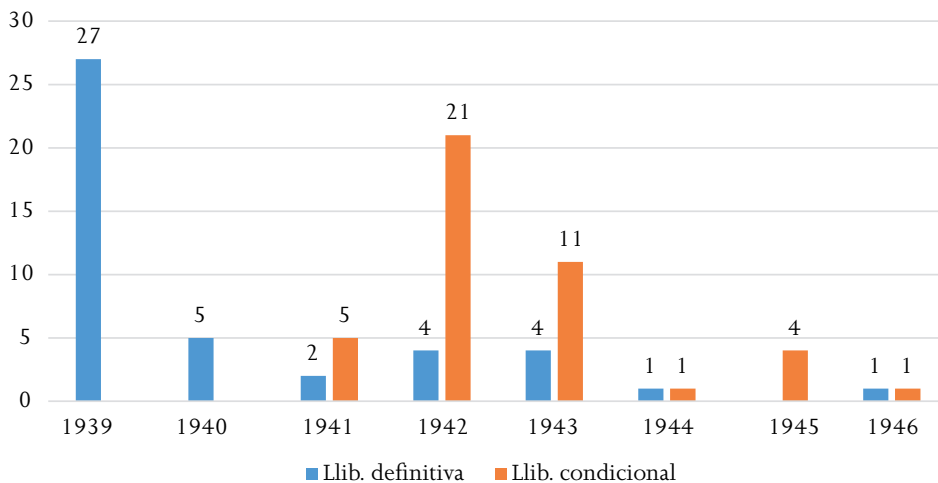

Figura 27

Font: M. Àngels Suárez

⁸ Ficha de identificación. Junta Local del servicio de Libertad Vigilada. AHMMV

rebelión militar, contra la seguridad interior del Estado o el Orden público, cometidos hasta el 1º de abril de 1939”. Posteriorment es publicarien els indults per als delictes més greus.

Hi ha 9 persones que es beneficiaran de l'indult, entre elles n'hi ha 4 (Francisco Gonzalvo, Enrique Orra, Antonio Pérez i José Ripoll) que estan condemnades a cadena perpètua i van ser indultades.

3. Epíleg

Han hagut de passar més de setanta anys des de la celebració d'aquells consells de guerra perquè el Parlament de Catalunya declari il·legals els tribunals de l'Auditoria de Guerra del Ejército de Ocupación, anomenada posteriorment Auditoria de la IV Regió Militar, que van actuar a Catalunya a partir d'abril de 1938 fins a desembre de 1978 “per ésser contraris a la llei i vulnerar les més elementals exigències del dret a un judici just. I, en conseqüència, es dedueix la nul·litat de ple dret, originària o sobrevinguda, de totes les sentències i resolucions de les causes instruïdes i dels consells de guerra dictades per causes polítiques a Catalunya pel règim franquista”. És la Llei 11/2017, del 4 de

juliol, de reparació jurídica de víctimes del franquisme, aprovada el 29 de juny pel Parlament de Catalunya. De la mà d'aquesta llei, l'Arxiu Nacional de Catalunya ha fet pública la relació de persones a les quals es va instruir un procediment judicial militar durant la Dictadura de Franco⁹.

Fins a l'arribada d'aquesta llei, els darrers passos importants que s'havien dut a terme eren la Llei de memorial democràtic de Catalunya, aprovada pel Parlament de Catalunya el 24 d'octubre de 2007, i la Ley de memoria histórica, aprovada pel Congrés dels Diputats el 31 d'octubre de 2007 amb la finalitat de reconèixer i ampliar els drets, així com establir mesures en favor dels qui van patir persecució o violència durant la Guerra Civil i la Dictadura.

Són lleis que arriben molt tard i que difícilment poden reparar el dany que es va causar als processats en judicis sumaríssims i a les seves famílies, però que són ben vingudes perquè són un avanç cap a la recuperació de la dignitat dels qui van ser injustament maltractats, un avanç en la recuperació de la memòria sense filtres i un avanç per a una veritable convivència democràtica.

⁹ Es pot consultar la Llei 11/2017, del 4 de juliol, de reparació jurídica de víctimes del franquisme, a l'adreça web que trobareu a la Bibliografia (pàg. 174).

Annex

Procediments consultats al Tribunal Militar Territorial Tercer de Barcelona de persones relacionades amb Mollet del Vallès													
PROCE- DIMENT	NOM	EDAT	EC	NATURAL	RISTI- DENCIA	OFICI	FILIACIÓ POLÍTICA O SINDICAL	DATA INICI PROCES	DETEN- CIO	ACUSACIÓ	DATA I SENTENCIA O PENYA IMPOSADA	PRESO/ DATA INGRESS	LLIBERTAT CONDICIONAL/ PROVISIONAL/ DEFINITIVA
SU 5930	AGUIRRE MARATA, JOAQUIN	29	C	Barcelona	Mollet	Carter/ Electricista	ERC	24-4-39	GC	Rebel·lió militar	15-6-39 Pena de mort 9-7-39 Executat al Camp de la Bora	Cel·lular Barcelona	
12704	ALCOLEA PERALTA, EUGENIO	43	C	Oscà	Mollet	Can- tiner (Estació Nord)	JJLL CNT	8-7-39	GC (Den.)	Iniciació a la rebel·lió militar	17-11-41 6 anys i 1 dia presó major	Cel·lular Barcelona	22-11-39 Llib. prov. 28-3-42 Llib. cond.
C. 467	ALEMANY CLOT, MARTIN	69	C	Barcelona	Mollet	Barber	ERC	26-6-40		Investiga- ció	15-1-42 Sense declaració de responsabi- litats		
SU 5930	ALEMANY ESTAPÉ, JOAN	35	S	Mollet	Mollet	Barber/ xofar	ERC CNT	8-5-39	CC (Den.)	Auxili a la rebel·lió militar	15-6-39 15 anys reclusió temporal 4-11-43 Commutada 6 anys i 1 dia presó menor	Cel·lular Barcelona	7-7-41 Llib. cond.
14384	ALFONSO SALINAS, EDUARD	44	C	Cartage- na (Múr- cia)	Mollet	Contra- mestre	CNT PSUC	29-5-39	GC (Den.)	Auxili a la rebel·lió militar	5-12-41 12 anys i 1 dia re- clusió temporal 13-1-42 Commutada 6 anys i 1 dia presó major	Cel·lular Barcelona	30-3-42 Llib. cond.

Procediments consultats al Tribunal Militar Territorial Tercer de Barcelona de persones relacionades amb Mollet del Vallès													
PROCEDIMENT	NOM	EDAT	EC	NATURAL	RESIDÈNCIA	OFICI	FILIACIÓ POLITICA O SINDICAL	DATA INICI PROCÉS	DEFENCIÓ	ACUSACIÓ	DATA I SENTÈNCIA O PENA IMPOSADA	PRESIÓ/ DATA INGRÉS	LLIBERTAT CONDICIONAL/ PROVISIONAL/ DEFINITIVA
SU 11988	ALTIMIRAS MAS, PEDRO	28	C	Barcelona	Botiga Mollet	Jornaler (DAMM)	CNT	24-7-39	CC (Den.)	Incitació a la rebel·lió militar	29-9-39 Sobresseïment prov.	CC Santofia	17-10-39 Llibertat
SU 5930	ALVAREZ ANORO, LUIS	41	C	Sarinyena (Osca)	Mollet	Viatjant	CNT	17-4-39	GC (Den.)	Auxili a la rebel·lió militar	15-6-39 12 anys i 1 dia reclusió temporal 17-10-40 comutada 6 anys i 1 dia presó major	14-4-39 Cel·lular Barcelona	
SU 7653	AMBRÓS LLOREDA, ANDRÉS	24	C	Mollet	Mollet	Mecànic (Rabasa)	ERC UGT	24-5-39	GC	Auxili a la rebel·lió militar	7-8-39 Absolt i destinat camp de treballadors o concentració	Model	
SU 9242	AMETLLER BRUGADA, BONA-VENTURA	39	C	Mollet	Mollet	Ferrer	Regidor POUM	3-06-39	GC (OJM)	Rebel·lió militar (Càrrecs públics)	9-12-39 8 anys d'inhabilitació absoluta	3-6-39 Granollers	16-12-39 Llibertat
SO 25546	AMORÓS GARCIA, FELIPE	31	C	Llorca (Múrcia)	Mollet	Blanquer	CNT	18-3-41	GC (Den.)	Auxili a la rebel·lió militar	23-1-42 Sobresseïment prov.	Missions (Barcelona)	5-2-42 Llib. cond.
SU 9242	ANGLADA VILA, TEODORO	55	C	Mollet	Mollet	Esquilador	Regidor ERC	3-06-39	GC (OJM)	Rebel·lió militar (Càrrecs públics)	9-12-39 8 anys d'inhabilitació absoluta	3-6-39 Granollers	16-12-39 Llibertat
C 26148	ARNAU CATALAN, VICENTE	36	S	Cortes d'Arenós (Castelló)	Mollet	Jornaler	CNT	22-11-39	GC (Den.)	Auxili a la rebel·lió militar	24-4-42 12 any i 1 dia reclusió temporal	30-9-41	23-1-43 Llib. cond.

Procediments consultats al Tribunal Militar Territorial Tercer de Barcelona de persones relacionades amb Mollet del Vallès													
PROCE- DIMENT	NOM	EDAT	EC	NATURAL	RESI- DÈNCIA	OFICI	FILIACIÓ POLÍTICA O SINDICAL	DATA INICI PROCÉS	DETEN- CIO	ACUSACIÓ	DATA I SENTÈNCIA O PENYA IMPOSADA	PRESO/ DATA INGRÈS	LLIBERTAT CONDICIONAL/ PROVISIONAL/ DEFINITIVA
SU 9242	BARCALA CARBONELL, MIQUEL	34	C	Mollet	Mollet	Blanquer (Teneria)	Regidor CNT	9-02-39	CC	Rebel·lió militar (càrrecs públics)	9-12-39 8 anys d'inhabilitació absoluta	Presó Lleó Barcelona	16-12-39 Llibertat
SU 3596	BAS BOSCH, JUAN	42	C	Mollet	Mollet	Pagès	UR	20-3-39	GC (Den. FET)	Rebel·lió militar	27-10-39 12 anys i 1 dia reclusió menor	Burguillos (Toledo) Barcelona	13-11-42 Llib. cond.
SU 16087	BASTIDA ARNAL, RAFAEL	35	C	La Pobla de Vallbona (València)	Mollet	Blanquer	CNT	20-9-39	GC (Den.)	Adhesió a la rebel·lió militar	21-10-42 30 anys reclusió major/ commutada a 15 anys reclusió temporal	6-9-39 Poble Nou	17-7-43 Llib. prov.
SO 17436	BAYO GENOVES, RAMON	24	S	Sagunt (València)	Mollet	Tintorer	CNT	26-10- 39	GC	Adhesió a la rebel·lió militar	16-6-42 12 anys i 1 dia reclusió temporal 29-07-42 Commutada 6 anys presó menor	Poblenou	11-8-42 Llib. cond.
1617 (JEDG)	BELLS MAESTRE, RAMON	23	S	Mollet	Mollet	Blanquer	CNT FAI	15-6-39	GC	Depuració	5-10-39 Condemnat a un batalló de treballadors		
SU 3568	BELLS QUINTANA, JUAN	48	C	Barcelona	Mollet	Tintorer Soldador	CNT	5-3-39	GC	Adhesió a la rebel·lió militar	30-7-41 Reclusió perpètua	Poblenou Destaca- ment Penal Bustarviejo (Madrid)	21-7-46 Llib. cond.

Procediments consultats al Tribunal Militar Territorial Tercer de Barcelona de persones relacionades amb Mollet del Vallès													
PROCEDIMENT	NOM	EDAT	IC	NATURAL	RESIDÈNCIA	OFICI	FILIACIÓ POLÍTICA O SINDICAL	DATA INICI PROCÉS	DEFENCIÓ	ACUSACIÓ	DATA I SENTÈNCIA O PENA IMPOSADA	PRESIÓ/ DATA INGRÉS	LLIBERTAT CONDICIONAL/ PROVISIONAL/ DEFINITIVA
SU 1230	BRUGUÉS MIR, JUAN	24	S	Mollet	Barcelona	Dibuixant	Dretes/ Religios	24-2-39	CC Barcelona	Rebel·lió militar	11-4-40 Sobresseïment prov. i destí batalló de treballadors	Model	
SU 7410	BUSQUETS CASANOVAS, RAMÓN	39	S	Mollet	Mollet	Químic Tintorer	CNT	24-5-39	CC		30-8-39 Sobresseïment prov.	CC Hermanos Doctrina Cristiana (Tarragona)	6-9-39 Llibertat
SU 4452	BUSQUETS GENIUS, FRANCISCO	25	S	Valls	Mollet	Teixidor	CNT	18-4-39	CC	Auxili a la rebel·lió militar	27-11-39 12 anys i 1 dia reclusió temporal	Pamplona Vedado de Zuera (Saragossa)	9-10-41 Llib. cond.
SU 9242	CALZADA BALANYA, MIQUEL	34	C	Mollet	Mollet	Blanquer (Tenencia)	Regidor PSUC	3-6-39	GC (OJM)	Rebel·lió militar (Càrrecs públics)	9-12-39 8 anys d'inhabilitació absoluta	3-6-39 Barcelona	15-12-39 Llibertat
SU 9242	CAMP MARTÍ, JOAN	34	C	Mollet	Mollet	Pagès	Regidor d'ERC UR	3-6-39	GC (OJM)	Rebel·lió militar (Càrrecs públics)	9-12-39 8 anys d'inhabilitació absoluta	3-6-39 Barcelona	16-12-39 Llibertat
SU 584	CANO HERNÁNDEZ, PEDRO	24	S	Águilas (Múrcia)	Mollet	Blanquer	JJLL	16-2-39	GC (Den.)	Auxili a la rebel·lió militar	16-6-39 Absolt	Cel·lular Barcelona	

Procediments consultats al Tribunal Militar Territorial Tercer de Barcelona de persones relacionades amb Mollet del Vallès													
PROCE- DIMENT	NOM	EDAT	EC	NATURAL	RESI- DÈNCIA	OFICI	FILIACIÓ POLÍTICA O SINDICAL	DATA INICI PROCES	DETEN- CIO	ACUSACIÓ	DATA I SENTÈNCIA O PENJA IMPOSADA	PRESO/ DATA INGRÉS	LLIBERTAT CONDICIONAL/ PROVISIONAL/ DEFINITIVA
C 642	CAPARRÓS PLAZA, JUAN	29	C	Mazarrón (Màrcia)	Mollet	Blanquer (Tenèria)	CNT	22-11- 39	GC (Den.)	Auxili a la rebel·lió militar	21-7-42 12 anys i 1 dia reclusió temporal/ comunatada 12 anys presó major	Poblenou	17-2-43 Llib. cond. (mort el 28- 02-43 Hospital Sant Pau)
SO 16504	CARDELÚS PRAT, JAIMÉ	37	C	Mollet	Barcelona	Merge	CNT	20-10- 39	CC Lleida	Rebel·lió militar	18-9-40 Sobresseïment prov.		20-10-39 Llib. prov.
SO 25546	CARRASCO TURÉGANO, JOSE	25	C	Mira (Conca)	Mollet	Blanquer	CNT	18-3-41	GC	Auxili a la rebel·lió militar	23-01-42 Sobresseïment	Missions (Barcelona)	5-2-42 Llib. cond.
SU 13176	CASALS GÓMEZ, JOAN	27	C	Mollet	Mollet	Tintorer	CNT-FAI	2-09-39	CC	Auxili a la rebel·lió militar	11-12-39 Sobresseïment prov.	Logroño	
SO 17436	CASANOVAS MAS, JOSÉ	23	S	Mollet	Mollet	Tintorer	CNT	26-10- 39	GC	Adhesió a la rebel·lió militar	16-6-42 12 anys i 1 dia reclusió temporal 29-7-42 comunatada 6 anys presó menor	Poblenou	7-2-43 Llib. cond.

Procediments consultats al Tribunal Militar Territorial Tercer de Barcelona de persones relacionades amb Mollet del Vallès													
PROCEDIMENT	NOM	EDAT	EC	NATURAL	RESIDÈNCIA	OFICI	FILIACIÓ POLITICA O SINDICAL	DATA INICI PROCÉS	DEFENCIÓ	ACUSACIÓ	DATA I SENTÈNCIA O PENA IMPOSADA	PRESIÓ/ DATA INGRÉS	LLIBERTAT CONDICIONAL/ PROVISIONAL/ DEFINITIVA
C 626 SO 28441	CASARRA-MONA SOLÀ, ANTONIA	49	C	Mollet	Mollet	Mestressa de casa	ERC	3-2-39 2-5-40	GC (Den.)	Auxili a la rebel·lió militar	13-5-39, C 626 Sense declaració de responsabilitats 29-8-42, SO 28441 12 anys i 1 dia reclusió temporal/ commutada 8 anys presó major	Provincial dones Barcelona	13-5-39 Llibertat 22-10-42 Lib. cond.
SU 7148	CASTELLS COLOM, JUAN	53	C	Mollet	Barcelona	Forjador	CNT FAI	15-5-39	GC (Den.)	Rebel·lió militar	4-7-39 20 anys reclusió temporal/ commutada 12 anys presó major	4-5-39	
C 15677	CELEMIN HERNANDEZ, ILDEFONSO	44	C	San Román de Hornija (Valladòlid)	Mollet	Blanquer	CNT	13-10-39	GC (Den. FET)	Auxili a la rebel·lió militar	17-10-39 12 anys i 1 dia reclusió menor	19-9-39 Poblenou	19-2-42 Lib. prov. 13-11-47 Indult (Decret 9-10-45)
SO 1310	CEPRIÀ VIDAL, JOAN BAUTISTA	41	C	Borriana (Castelló)	Mollet	Blanquer	CNT FAI	13-10-39	JSP Barcelona (Den.)	Rebel·lió militar	13-5-42 12 anys i 1 dia reclusió temporal/ commutada 12 anys presó major	24-9-39 Missions (Barcelona)	21-10-42 Lib. cond.

Procediments consultats al Tribunal Militar Territorial Tercer de Barcelona de persones relacionades amb Mollet del Vallès													
PROCE- DIMENT	NOM	EDAT	EC	NATURAL	RESI- DÈNCIA	OFICI	FIILIACIÓ POLÍTICA O SINDICAL	DATA INICI PROCÉS	DETEN- CIO	ACUSACIÓ	DATA I SENTÈNCIA O PENJA IMPOSADA	PRESO/ DATA INGRES	LIBERTAT CONDICIONAL/ PROVISIONAL/ DEFINITIVA
SO 3444	CERVERA PRAT, GENÍS	56	C	Barcelona	Mollet	Xofer	CNT	3-2-39	CC	Auxili a la rebel·lió militar	16-3-42 12 anys i 1 dia reclusió temporal/ communiada 6 anys presó menor	Cel·lular (Barcelona)	24-4-40 Llib. prov. 21-10-42 Llib. cond.
SO 12	CURANIS SERRA CARBASA, JAUME	38	C	Montornès	Mollet	Pegès	CNT	14-7-39	GC (Den.)	Auxili a la rebel·lió militar	3-1-42 12 anys i 1 dia reclusió temporal/ communiada 12 anys presó major	Cel·lular (Barcelona) Gardeny (Lleida) Granollers Burgos Chinchilla (Albacete)	Llib. cond. 16-9-45
SU 9242	CLAPÉS MASCLANS, JAUME	45	C	Caldes de Montbui	Mollet	Blanquer (Tenerta)	Regidor PSUC	3-6-39	GC (OJM)	Rebel·lió militar (Càrrecs públics)	9-12-39 8 anys d'inhabilitació absoluta	3-6-39 Barcelona	15-12-39 Llibertat
SO 12885	CLAUERO AGUIERRI, MANUEL	51	C	Iscairon (Saragossa)	Mollet	Jornaler	CNT	1-8-39	GC	Auxili a la rebel·lió militar	24-4-42 12 anys i 1 dia reclusió temporal / communiada 6 anys presó menor	2-2-39 Model Poblenou	15-10-43 Llib. cond.
SU 16089	CODINA COLL, JOSE	41	C	Mollet	Granollers	Teixidor	CNT	4-3-39	GC	Rebel·lió militar	3-4-40 30 anys reclusió/ communiada 15 anys reclusió temporal	1939 Barcelona	4-3-39 Llib. prov. 21-5-43 Llib. cond.

Procediments consultats al Tribunal Militar Territorial Tercer de Barcelona de persones relacionades amb Mollet del Vallès													
PROCE- DIMENT	NOM	EDAT	EC	NATURAL	RESI- DÈNCIA	OFICI	FILIACIÓ POLÍTICA O SINDICAL	DATA INICI PROCÉS	DEFEN- CIO	ACUSACIÓ	DATA I SENTÈNCIA O PENJA IMPOSADA	PRESO/ DATA INGRÉS	LLIBERTAT CONDICIONAL/ PROVISIONAL/ DEFINITIVA
C 26148	COLÁS ESCOVEDO, MIGUEL	38	C	Cirujeda (Terol)	Mollet	Jornaler	CNT	22-11- 39	GC (Den.)	Rebel·lió militar	24-4-42 12 anys i 1 dia reclusió temporal/ commutada 1 any presó menor	22-11-39 Poblenou	
25957	COLL CIURANS, JAUME	21	S	Mollet	Mollet	Fuster	JJLL	4-12-40	CC	Auxili a la rebel·lió militar	19-8-42 12 anys i 1 dia reclusió temporal 17-9-42 Commutada 6 anys presó menor	Missions (Barcelona)	24-11-43 Lib. cond.
DP 94	COLL RIERA, LEANDRO	-	C	Arenys de Mar	Mollet	Empleat	ERC	9-2-39	GC (Den.)	Rebel·lió militar	27-2-39 Declarat en rebel·lia		
C 8395	COLOMER FERRALLONGA, AMADEO	36	S	Barcelona	Mollet	Blanquer (feneria)	CNT	25-5-39	GC (Den.)	Auxili a la rebel·lió militar	5-8-42 12 anys i 1 dia reclusió temporal/ commutada 6 anys presó major	25-5-39 Poblenou	
C 18149	CORBELLA FERRANDO, RAMÓN	24	S	Barcelona	Mollet	Forner	JJLL CNT	4-11-39	GC (Den.)	Auxili a la rebel·lió militar	7-6-42 12 anys presó major/ commutada 10 anys presó major Indultat	4-11-39 Poblenou	1-12-42 Lib. cond.

Procediments consultats al Tribunal Militar Territorial Tercer de Barcelona de persones relacionades amb Mollet del Vallès													
PROCE- DIMENT	NOM	EDAT	BC	NATURAL	RESI- DÈNCIA	OFICI	FILIACIÓ POLÍTICA O SINDICAL	DATA INICI PROCÉS	DETEN- CIO	ACUSACIÓ	DATA I SENTÈNCIA O PENYA IMPOSADA	PRESO/ DATA INGRESS	LLIBERTAT CONDICIONAL/ PROVISIONAL/ DERIVATIVA
SO 24599	COTANDA NAVARRO, JOSE	27	S	Barcelona	Mollet	Guàrdia Civil	Apolític	2-1-41	CC Ceuta	Auxili a la rebel·lió militar	14-8-42 12 anys i 1 dia reclusió temporal/ comunitada 6 anys i 1 dia presó major	Cel·lular (Barcelona)	Amnistia 11-1-77
SU 7587	CUSCÓ NOGUERA, VICENTE	31	C	Mollet	Mollet	Músic	CNT Juge Popular	24-5-39	CC	Auxili a la rebel·lió militar	16-3-42 12 anys i 1 dia reclusió temporal/ comunitada 1 any presó menor	Campanscos (Pontvedra) Barcelona	12-9-41 Llib. prov.
C 12679	DANÉS CAMPRUBÍ, BENET	39	C	Barcelona	Mollet	Blanquer (Teneria)	CNT	31-7-39	GC (Den.)	Auxili a la rebel·lió militar	26-2-42 12 anys i 1 dia reclusió temporal/ comunitada 6 mesos i 1 dia presó menor	Poblenou	30-10-41 Llib. prov.
SU 9242	DUÑO VINALS, FRANCISCO	48	C	Mollet	Mollet	Blanquer (Teneria)	Regidor ERC	3-6-39	GC (OJM)	Rebel·lió militar (Càrrecs públics)	9-12-39 8 anys d'inhabilitació absoluta	3-6-39 Barcelona	16-12-39 Llibertat
SU 9242	ESCALADA DIAZ, FRANCISCO	42	C	Alcantud (Conca)	Mollet	Palera	Regidor CNT	3-6-39	GC (OJM)	Rebel·lió militar (Càrrecs públics)	9-12-39 8 anys d'inhabilitació absoluta	3-6-39 Barcelona	15-12-39 Llibertat

Procediments consultats al Tribunal Militar Territorial Tercer de Barcelona de persones relacionades amb Mollet del Vallès													
PROCEDIMENT	NOM	EDAT	EC	NATURAL	RESIDÈNCIA	OFICI	FIL·LIACIÓ POLITICA O SINDICAL	DATA INICI PROCÉS	DEFENCIÓ	ACUSACIÓ	DATA I SENTÈNCIA O PENA IMPOSADA	PRESIÓ/ DATA INGRÉS	LLIBERTAT CONDICIONAL/ PROVISIONAL/ DEFINITIVA
753	ESTANY CASTELVELL, JOSE	64	C	Gallecs	Palau-Solità (Barcelona)	Comerciant	Ideologia marxista	8-2-39	SIPMEN (Den.)	Rebel·lió militar	3-3-39 Reclusió perpètua 9-8-40 Demandada la commutació per 6 anys presó menor i denegada	3-2-39 Cel·lular (Barcelona)	28-7-52 Indult
SU 584	FALGUERA CASTELLS, ALFONSO	30	C	Mollet	Mollet	Químic tèxtil	CNT-FAI	16-2-39	GC (Den.)	Auxili a la rebel·lió militar	16-6-39 20 anys reclusió temporal 8-3-44 commutada 6 anys presó menor	Cel·lular Barcelona	
SU 9242	FALGUERA VENTURA, VICENTE	52	C	Mollet	Mollet	Paleta	Regidor PSUC	3-6-39	GC (OJM)	Rebel·lió militar (Càrrecs públics)	9-12-39 8 anys d'inhabilitació absoluta	3-6-39 Barcelona	15-12-39 Llibertat
SU 1098	FALOMIR LINARES, VICENTE	33	C	Borriol (Castelló)	Mollet	Blanquer (Teneria)	CNT-FAI	16-2-39	GC (Den.)	Rebel·lió militar	16-6-39 Pena de mort / Commutada 30 anys presó	Cel·lular (Barcelona) Penal Arroyo (Santander) Penal Chozas de la Sierra (Madrid)	2-3-49 Llib. cond.
472 DP	FARRÉ RUCOSA, Julia	48	V	Ciudad Real	Mollet			6-8-39	GC (Den.)	Investigació	11-10-41 Sense declaració de responsabilitats		

Procediments consultats al Tribunal Militar Territorial Tercer de Barcelona de persones relacionades amb Mollet del Vallès													
PROCE- DIMENT	NOM	EDAT	EC	NATURAL	RESI- DÈNCIA	OFICI	FILIACIÓ POLÍTICA O SINDICAL	DATA INICI PROCÉS	DETEN- CIÓ	ACUSACIÓ	DATA I SENTÈNCIA O PENYA IMPOSADA	PRESO/ DATA INGRÉS	LIBERTAT CONDICIONAL/ PROVISIONAL/ DEFINITIVA
C 10604	FERRNÁNDEZ MARDONÉS, ANTONIO	29	S	Cubo de Bureba (Burgos)	Mollet	Ferrovari	CNTFAI	10-7-39	CC (PAM Granadella (lleida)	Iniciació a la rebel·lió militar	4-5-42 12 anys presó major/ commutada 10 anys presó major Indultat	CCP de Santona 28-1-39 Poblenou	9-10-41 Lhb. prov. 4-7-42 Lhb. cond.
SU 13567	FORÉS CAMPS, JOSEP	30	S	Martorelles	Sant Fost (Barcelona)	Mecànic/ Xofer		9-9-39	GC (OJM)	Rebel·lió militar	16-1-40 Sobresseïment prov.		5-11-42 Llibertat
SU 6515	FORTUNY TORRENTS, JOSEP	36	C	Mollet	Mollet	Comerç	ERC Alcalde de Mollet	8-5-39	CC	Rebel·lió militar, auxili i iniciació	16-6-39 Pena de mort 16-7-39 Executat al Camp de la Bota	CC Santa Ana i de S. Marcos de León Model	
29480	FOZ CASARRAMONA, FRANCISCO	26	C	Mollet	Mollet	Estudiant	ERC	7-4-42	GC (Den.)	Pas clandestí de la frontera i espionatge	29-12-43 Sobresseïment	27-05-42 Cel·lular (Barcelona)	
2207	FOZ CASARRAMONA, JAUME	25	S	Mollet	Mollet	Estudiant	Esquerres	3-3-39	CC (PAM/CC Barbastro)	Depuració	1-9-39 Baixa escala de complement i passa a la situació militar que li correspon		

Procediments consultats al Tribunal Militar Territorial Tercer de Barcelona de persones relacionades amb Mollet del Vallès													
PROCEDIMENT	NOM	EDAT	EC	NATURAL	RESIDÈNCIA	OFICI	FILIACIÓ POLITICA O SINDICAL	DATA INICI PROCES	DETENCIÓ	ACUSACIÓ	DATA I SENTÈNCIA O PENA IMPOSADA	PRESÓ/ DATA INGRES	LLIBERTAT CONDICIONAL/ PROVISIONAL/ DEFINITIVA
SU 3592	GARCIA LAJARA, ANTONIO	33	C	Orce (Granada)	Mollet	Miner	CNT	20-3-39	GC	Auxili a la rebel·lió militar	15-6-39 12 anys i 1 dia reclusió temporal 13-09-41 commutada 6 anys presó menor	Cel·lular (Barcelona)	12-07-41 Lhb. cond.
DP	GASCÓN ESTEVE, JUAN (fill La Blasa)	30	S	Mollet	Mollet	Xofer	ERC CNT	8-7-39	GC (Den.)	Auxili a la rebel·lió militar	21-8-39 Sense declaració de responsabilitats i arxiu de les diligències		2-9-39 Llibertat
C 2514	GIMENEZ TRILLA, CARLOS ¹	19	S	Sabadell	Mollet	Aj. Xofer/ Jornaler	CNT JJLL	16-03-39	CC PAM Villalba (Taragona)	Auxili a la rebel·lió militar	25-01-41 Sobreseïment prov. i 1 any batalló de treball	CC Deusto	30-09-40 Lhb. prov.
SO 1276	GÓMEZ FONT, RAMÓN	24	S	Barcelona	Mollet	Oficinista/ mecanògraf	Apolític	13-6-40	CC d'Ocaña	Auxili a la rebel·lió militar	11-5-42 12 anys i 1 dia reclusió temporal/ commutada 6 anys i 1 dia presó major 11-8-42 Presó atenuada	13-5-39	22-11-40 Lhb. prov. 11-2-43 Lhb. cond.

¹ A l'arxiu consta com Jiménez

Procediments consultats al Tribunal Militar Territorial Tercer de Barcelona de persones relacionades amb Mollet del Vallès													
PROCEDIMENT	NOM	EDAT	EC	NATURAL	RESIDÈNCIA	OFICI	FILIACIÓ POLITICA O SINDICAL	DATA INICI PROCÉS	DETENCIÓ	ACUSACIÓ	DATA I SENTÈNCIA O PENA IMPROSDADA	PRESO/ DATA INGRÉS	LIBERTAT CONDICIONAL/ DEFINITIVA
SO 8686	GÓMEZ VILA, FIDEL	38	C	Olot	Mollet	Guàrdia civil		5-05-39	GC	Auxili a la rebel·lió militar	13-03-41 3 anys presó menor	Cel·lular Barcelona	27-11-42 Llibertat
SO 12887	GONZÁLEZ LOPEZ, ANTONIO	36	C	Mazarrón (Múrcia)	Mollet	Blanquer	CNT-FAI	21-7-39	GC (Den.)	Auxili a la rebel·lió militar	31-10-42 12 anys i 1 dia reclusió temporal	Cel·lular (Barcelona)	21-2-43 Llib. cond. 23-12-48 Llibertat
SU 1312	GONZALVO FALCÓN, ENRIC	32	C	Gelsa de Ebro (Saragossa)	Mollet	Mecànic	CNT	5-3-39	GC	Auxili a la rebel·lió militar	15-6-39 15 anys reclusió temporal 13-9-41 Commutada 7 anys presó menor	Cel·lular (Barcelona)	
SO 17436	GONZALVO FALCÓN, FRANCISCO	35	C	Gelsa de Ebro (Saragossa)	Mollet	Blanquer	CNT ERC	26-10-39	CC (Den. FET)	Adhesió i auxili a la rebel·lió militar	16-6-42 Reclusió perpètua Indult	CC de Reus Cel·lular (Barcelona) Colònia Penitenciària El Dueso (Canària)	19-12-45 Llib. cond. 23-8-69 Llibertat definitiva
SU 6724	GORDI VENTURA, JOAQUIN	51	C	Mollet	Mollet	Blanquer Pàges	ERC UGT PSUC	16-05-39	CC	Rebel·lió militar	23-3-40 Sobresseïment prov.	Lleó	18-2-40 Llibertat
SU 9242	GORDI VENTURA, JOSE	38	C	Mollet	Mollet	Blanquer (Tenera)	Regidor PSUC Juge Mm.	3-6-39	GC (OJM)	Auxili a la rebel·lió militar (Càrrecs públics)	9-12-39 12 anys i 1 dia reclusió temporal 5-2-44 Commutada 6 anys i 1 dia presó menor	Cel·lular (Barcelona)	6-3-42 Llib. cond.

Procediments consultats al Tribunal Militar Territorial Tercer de Barcelona de persones relacionades amb Mollet del Vallès													
PROCEDIMENT	NOM	EDAT	EC	NATURAL	RESIDENCIA	OFICI	FILIACIÓ POLITICA O SINDICAL	DATA INICI PROCÉS	DETENCIÓ	ACUSACIÓ	DATA I SENTÈNCIA O PENA IMPOSADA	PRESO/ DATA INGRÈS	LLIBERTAT CONDICIONAL/ PROVISIONAL/ DEFINITIVA
5459	GUTIÉRREZ AMBROS, FRANCISCA	30	C	Mollet	L'Hospitalet (Barcelona)		Apolítica	22-3-39	GC (Den.)	Rebel·lió militar	2-5-39 15 anys reclusió temporal Commutada 6 anys i 1 dia presó major	18-05-39 Barcelona	
3593	JULIAN ZAPATA, ANTONIO	24	S	Villahoz (Burgos)	Santa Perpètua de Mogoda	Artista	FAI CNT	20-03-39		Rebel·lió militar	26-6-39 12 anys i 1 dia reclusió temporal		
SO 465	LLAUDÓ BRUGADA, JUAN	34	C	Mollet	Mollet	Blanquer	CNT-FAI	29-1-41	BPS Barcelona (Den.)	Auxili a la rebel·lió militar	22-4-42 12 anys i 1 dia reclusió menor/ commutada 6 mesos i 1 dia presó menor	26-11-40	11-9-41 Llib. prov.
SO 12680	LLOMPART ANTOLI, MANUEL	43	S	Becit (Terol)	Mollet	Pagès	CNT	31-7-39	GC (Den.)	Auxili a la rebel·lió militar	27-10-41 Sobresment per defunció (18-1-41 mor a la presó Poblenou)	Poblenou	
C 12684	LÓPEZ PASCUAL, FRANCISCO	24	S	Alhama de Almeria (Almeria)	Mollet	Xofer/mecànic	Esquerres	30-7-39	GC (Den.)	Rebel·lió militar	20-4-43 12 anys i 1 dia reclusió temporal	30-7-39 Poblenou	3-10-41 Llib. prov. 27-5-43 Presó atenuada
SO 28189	LÓPEZ QUIROGA, BENJAMÍN	49	C	San Roman de Cervantes (Lugo)	Mollet	Ferroviani	CNT	21-10-40	GC (Den.)	Auxili a la rebel·lió militar	25-6-42 12 anys i 1 dia reclusió menor/ commutada 6 anys i dia presó major		14-4-42 Llib. prov. 20-7-42 Presó atenuada

Procediments consultats al Tribunal Militar Territorial Tercer de Barcelona de persones relacionades amb Mollet del Vallès													
PROCE- DIMENT	NOM	EDAT	EC	NATURAL	RESI- DÈNCIA	OFICI	FILIACIÓ POLÍTICA O SINDICAL	DATA INICI PROCÉS	DETEN- CIO	ACUSACIÓ	DATA I SENTÈNCIA O PENYA IMPOSADA	PRESO/ DATA INGRÉS	LIBERTAT CONDICIONAL/ PROVISIONAL/ DEFINITIVA
SO 26334	LÓPEZ TARRAGONA, JOSÉ	32	C	Lúcar (Almeria)	Mollet	Moliner	CNT	13-05-41	CC Figueres	Adhesió a la rebel·lió militar	30-11-42 Penya de mort/ comunada 30 anys reclusió major	Model Chinchilla (Albacete) Puerto Santa Maria (Cádiz) ²	23-12-48 Lhb. cond.
SO 29102	LORENTE PERELLÓ, JOSE	22	S	Torre Racheco (Murcia)	Mollet	Depenent	Esquerres	31-1-42	GC	Rebel·lió militar (Dipòsit il·lícit d'armes)	11-12-44 6 anys, 8 mesos i 1 dia presó major	26-5-40 Cel·lular (Barcelona) Provincial d'Ossa	3-7-40 Lhb. prov. 3-12-47 Lhb. cond.
DP	MACUJET RODRÍGUEZ, MARIA	24	S	València	Mollet	Perruquera/ telefonista	ERC UGT	23-8-39	GC en control carreters	Viajar amb salconduit fals	21-1-43 Sense declaració de responsabilitats	Cel·lular dones (Barcelona)	21-1-43 Llibertat
2433	MANAU BALAGUER, RAMON	25	S	Mollet	Barcelona	Estudiant	UGT	24-3-39	CC Barcelona	Depuració	19-12-39 Sense declaració de responsabilitats	30-1-39 Model	
SO 29120	MANZANARES GARCÍA, ANTONIO	45	C	Llorca (Murcia)	Mollet	Jornaler	CNT	2-2-42	GC	Auxili a la rebel·lió militar	11-11-42 12 anys i 1 dia reclusió menor/ comunada 12 anys presó major		Inclut 1948
SU 14841	MARCET RAMÓN, PEDRO	52	C	Esparraguera	Mollet	Canbrer	CNT	26-9-39	GC (Den.)	Rebel·lió militar	9-12-39 Sobresseïment i posada en llibertat	Cel·lular (Barcelona)	9-12-39 Llibertat

² Fixa d'identitat (AHMMV)

Procediments consultats al Tribunal Militar Territorial Tercer de Barcelona de persones relacionades amb Mollet del Vallès													
PROCE- DIMENT	NOM	EDAT	EC	NATURAL	RESI- DÈNCIA	OFICI	FILIACIÓ POLÍTICA O SINDICAL	DATA INICI PROCÉS	DETEN- CIÓ	ACUSACIÓ	DATA I SENTÈNCIA O PENJA IMPOSADA	PRESO/ DATA INGRÉS	LLIBERTAT CONDICIONAL/ PROVISIONAL/ DEFINITIVA
SO 27802	MARQUINA FERRER, JACINTO	38	C	Villar del Humo (Conca)	Mollet	Blanquer	Regidor ERC	17-8-41	GC (Den.)	Adhesió a la rebel·lió militar	2-3-43 20 anys i 1 dia reclusió major 2-4-43 Commutada 15 anys reclusió temporal	Cel·lular (Barcelona)	3-6-45 Llib. cond.
SU 1074	MARTINEZ GARCIA, SALVADOR (Pintor Pubill)	36	C	Puerto Lumbreras (Múrcia)	Mollet	Pintor	ERC	25-2-39	GC (Den.)	Incitació a la rebel·lió militar	15-11-39 9 anys presó major 8-10-43 Commutada 6 anys presó menor		
SU 1098	MAYNOU CAMPS, JOSÉ	42	C	Mollet	Mollet	Blanquer	CNT	16-2-39	GC (Den.)	Rebel·lió militar	16-6-39 Pena de mort 16-11-39 Executat al Camp de la Bota	Cel·lular Barcelona	
C 14384	MAYNOU CAMPS, VICENTE	37	C	Mollet	Mollet	Tintorer	CNT	29-5-39	GC	Auxili a la rebel·lió militar	5-12-41 12 anys i 1 dia reclusió temporal 13-1-42 Commutada 6 anys i 1 dia presó major	Cel·lular (Barcelona)	
380 DP	MENA RUBIO, JOSÉ	32	S	Llorca (Múrcia)	Mollet	Guàrdia civil		16-5-39		Depuració	29-9-39 Sense declaració de responsabilitats	Model	

Procediments consultats al Tribunal Militar Territorial Tercer de Barcelona de persones relacionades amb Mollet del Vallès													
PROCEDIMENT	NOM	EDAT	EC	NATURAL	RESIDÈNCIA	OFICI	AFILIACIÓ POLITICA O SINDICAL	DATA INICI PROCÉS	DETENCIÓ	ACUSACIÓ	DATA I SENTÈNCIA O PENA IMPOSADA	PRESO/ DATA INGRES	LIBERTAT CONDICIONAL/ PROVISIONAL/ DEFINITIVA
C 14163	MÉNDEZ IBÁÑEZ, JOAQUIN	30	C	Barcelona	Mollet	Blanquer (Tenera)	CNT JJLL	18-9-39	GC (Den.)	Auxili a la rebel·lió militar	4-5-42 12 anys i 1 dia reclusió temporal/ commutada 6 anys 1 dia presó major	Cel·lular (Barcelona)	4-8-42 Llib. cond.
SU 9949	MIR CALAFELL, VICENTE	36	V	Maó (Menorca)	Mollet	Obrer textil	ERC	5-6-39	GC (Den.)	Auxili a la rebel·lió militar	4-5-42 12 anys i 1 dia reclusió menor/ commutada 6 anys presó menor	5-6-39 Poblenou	22-12-41 Llib. prov. 17-2-43 Llib. cond.
SO 31271	MOLY RIQUEL, JUAN	22	S	Mollet	Mollet	Comptable	JJLL	9-2-43		Adhesió a la rebel·lió militar	11-6-45 Pena de mort 24-03-52 Commutada 30 anys presó	Naracameo (Madrid) S. Crisóbal (Pamplona) Cel·lular (Barcelona)	
173	MONTPART COSTA, FRANCISCO	51	C	Martorell	Mollet	Blanquer/ Jornaler	ERC UGT	22-8-40	GC (Den. FET)	Investigació	14-1-42 Sense declaració de responsabilitats (Havia mort 3-10-41)		26-11-40 Llib. prov.
C 10886	MORALES COIJCHÓN, MARCOS	39	C	Buberos (Sorria)	Mollet	Blanquer	CNT	26-6-39	GC	Auxili a la rebel·lió militar	4-5-42 12 anys i 1 dia reclusió temporal/ commutada 8 anys presó major	Poblenou	4-8-42 Llib. cond.

Procediments consultats al Tribunal Militar Territorial Tercer de Barcelona de persones relacionades amb Mollet del Vallès													
PROCE- DIMENT	NOM	EDAT	EC	NATURAL	RESI- DÈNCIA	OFICI	FILIACIÓ POLÍTICA O SINDICAL	DATA INICI PROCÉS	DETEN- CIÓ	ACUSACIÓ	DATA I SENTÈNCIA O PENJA IMPOSADA	PRESO/ DATA INGRÉS	LLIBERTAT CONDICIONAL/ PROVISIONAL/ DEFINITIVA
C 7407	MUMBRÚ GURGUI, JUAN	39	C	Mollet	Mollet	Moliner	Regidor CNT	15-05- 39	CC PAM Girona	Auxili a la rebel·lió militar	17-11-41 12 anys i 1 dia reclusió temporal/ commutada 6 anys i 1 dia presó major	Poblenou	2-03-42 Llib. cond.
SU 2781	MUMBRÚ GURGUI, TOMÁS	35	C	Mollet	Mollet	Paleta	CNT	25-3-39	CC PAM Balaguer	Rebel·lió militar	4-7-39 Sobreseïment prov.	CC Pamplona	
SO 7050	MUNTSANT PLANAS, SALVADOR	47	C	Vilanova del Vallès	Mollet	Blanquer	CNT FAI	15-5-39	GC (OJM)	Rebel·lió militar	11-12-39 6 anys i 1 dia reclusió temporal	6-5-39 Model	18-11-41 Llib. cond.
SU 1098	NAVARRO PEREZ, MANUEL	41	C	Mazarrón (Múrcia)	Mollet	Fogoner	CNT FAI	11-03- 39	GC (Den.)	Auxili a la rebel·lió militar	16-6-39 20 anys reclusió temporal	Cel·lular de Barcelona Provincial de Lleida. Central de Burgos	23-10-45 Llib. cond.
SO 28648	OLIVA GALFRÉ, PEDRO	34	C	Granollers	Mollet	Mecànic	CNT	17-07- 40	CC PAM Girona	Auxili a la rebel·lió militar	22-08-42 12 anys i 1 dia reclusió temporal/ commutada 10 anys presó major.		9-06-42 Llib. prov.
10990	OLIVELLA FERRER, RAMÓN	39	C	Castellet i Gornal	Mollet	Taberner	Esq.	27-6-39	GC (Den.)	Auxili a la rebel·lió militar	12-5-42 6 anys i 1 dia presó major	Granollers	20-10-42 Presó atenuada

Procediments consultats al Tribunal Militar Territorial Tercer de Barcelona de persones relacionades amb Mollet del Vallès													
PROCE- DIMENT	NOM	EDAT	EC	NATURAL	RESI- DÈNCIA	OFICI	FILIACIÓ POLÍTICA O SINDICAL	DATA INICI PROCES	DETEN- CIO	ACUSACIÓ	DATA I SENTÈNCIA O PENYA IMPOSADA	PRESO/ DATA INGRÉS	LLIBERTAT CONDICIONAL/ PROVISIONAL/ DEFINITIVA
SO 30298	OLLER RÍQUE, FRANCISCO	23	C	Mollet	Mollet	Lampista	JLL	28-7-42	(Den.)	Rebel·lió militar	30-1-43 Declarat en rebel·lia 3-6-43		
3595	ORRA BOSCH, ENRIQUE	48	C	Fornells de la Selva	Mollet	Ferrovian	Regidor ERC	20-3-39	GC (Den. HET)	Rebel·lió militar	15-6-39 Reclusió perpètua	Granollers	24-10-41 Llib. cond. Indultat
SO 28691	OSET AMATE, JOSE	20	S	Mollet	Mollet	Electricista	CNT	8-04-40	GC (Den.)	Auxili a la rebel·lió militar	23-01-43 12 anys i 1 dia reclusió temporal/ commutada 8 anys presó major		
12701	OVALLÉ FAVA, MANUEL	43	S	Carracedo del Monasterio (Lleó)	Mollet	Fuster	CNT	3-7-39	GC	Auxili a la rebel·lió militar	9-5-42 12 anys i 1 dia reclusió menor / commutada 6 anys i 1 dia presó menor	3-7-39	18-10-41 Llib. prov.
S 10369	PALAU BERNAT, MANUEL	33	S	Barcelona	Mollet	Blanquer/ barber	CNT	4-7-39	CC d'Estella	Auxili a la rebel·lió militar	16-3-42 12 anys i 1 dia reclusió temporal / commutada 12 anys presó major	Cel·lular (Barcelona)	1-12-42 Llib. cond.
S 4287	PALLARÉS ESPINOSA, FRANCISCO	53	V	Pinell de Brai	Mollet	Pagès	ERC Fiscal municipal	26-7-39	GC	Rebel·lió militar	18-4-40 Peua de mort 27-08-40 Executat Muntanya de l'Oliva (Tarragona)	Tarragona	

Procediments consultats al Tribunal Militar Territorial Tercer de Barcelona de persones relacionades amb Mollet del Vallès													
PROCEDIMENT	NOM	EDAT	EC	NATURAL	RESIDÈNCIA	OFICI	FILIACIÓ POLITICA O SINDICAL	DATA INICI PROCÉS	DEFENCIÓ	ACUSACIÓ	DATA I SENTÈNCIA O PENJA IMPOSADA	PRESO/ DATA INGRÉS	LLIBERTAT CONDICIONAL/ PROVISIONAL/ DEFINITIVA
S 4287	PALLARÉS ESPINOSA, LORENZO	54	S	Pinell de Brai	Mollet	Pagès		2-6-7-39	GC (Den.)	Rebel·lió militar	18-4-40 Absolt		
C 323	PÉREZ MORALES, FLORENTINO	51	C	Robledo de Mohernando (Guadalajara)	Mollet	Guàrdia civil	Dretes	3-2-39		Auxili a la rebel·lió militar	2-10-39 6 mesos i 1 dia presó menor		
SU 1946 SO 30461	PÉREZ QUIÑONERO, ANTONIO	41	C	Llorca (Murcia)	Mollet	Jomaler (Teneria)	CNT	11-3-39 3-2-39	GC	Rebel·lió militar	15-6-39 Reclusió perpètua 13-8-42 Sobresolament definitiu	Model Provincial (Madrid)	13-1-45 Llib. cond. 9-10-45 Indult
SU 1143	PI PLANELLAS, PELEGRIN	42	C	Mollet	Mollet	Empleat	Regidor ERC	2-5-2-39	GC	Adhesió a la rebel·lió militar	15-11-39 Reclusió perpètua	Cel·lular (Barcelona)	
SU 12322	PLANAS SUBIRANA, ALBERTO	26	S	Barcelona	Mollet/Ripoll	Fonedor	UGT	2-6-40		Adhesió a la rebel·lió militar	19-8-41 Declarat en rebel·lia		
SU 7719	PLANELLAS MARTÍ, JUAN	41	C	Mollet	Mollet	Comerciant (Teneria)	ERC	8-5-39	GC (Den.)	Rebel·lió militar	15-6-39 Absolt	Cel·lular (Barcelona)	
SO 739	PONS DURICH, JUAN	46	C	Barcelona	Mollet	Blanquer	CNT JILL	2-4-40	CC PAM Guadalajara	Auxili a la rebel·lió militar	25-1-43 14 anys reclusió temporal		28-11-42 Llib. prov.
SU 9242	PRADES PINAS, JOAQUIN	45	C	Mollet	Mollet	Comerciant	Regidor ERC	3-6-39	GC (OJM)	Rebel·lió militar (càrrecs públics)	9-12-39 8 anys d'inhabilitació absoluta	3-6-39 Barcelona	15-12-39 Llibertat

Procediments consultats al Tribunal Militar Territorial Tercer de Barcelona de persones relacionades amb Mollet del Vallès													
PROCE- DIMENT	NOM	EDAT	EC	NATURAL	RESI- DÈNCIA	OFICI	AFILIACIÓ POLÍTICA O SINDICAL	DATA INICI PROCÉS	DETEN- CIO	ACUSACIÓ	DATA I SENTÈNCIA O PENYA IMPOSADA	PRESO/ DATA INGRÈS	LLIBERTAT CONDICIONAL/ PROVISIONAL/ DEFINITIVA
SO 28158	PUGI GALVANY, ANDRÉS	30	C	Vilanova del Vallès	Mollet	Xofer	Esquerreres	10-1-40	GC (Den.)	Auxili a la rebel·lió militar	28-6-43 Sobresseïment prov.	Cel·lular (Barcelona)	28-3-42 Lhb. prov. 8-9-42 Lhb. cond.
C 10587	PUJOL CAMP, RAMON (Can Pep Pujol)	34	S	Mollet	Mollet	Pagès	UR	10-7-39	CC PAM Palma d'Ebre (Tarragona)	Auxili a la rebel·lió militar	13-3-42 12 anys presó major	Cel·lular (Barcelona)	25-1-40 Lhb. prov. 2-7-42 Lhb. cond.
SO 612	PUNSOIA VILASECA, JOAN	41	C	Santa Perpetua de Mogoda	Mollet	Depenent	ERC	9-4-40	CC Deusto	Auxili a la rebel·lió militar	2-10-42 12 anys i 1 dia reclusió temporal/ commutada 12 anys presó major	CC de Deusto (Bilbao)	
SO 29362	RAFOLS ALBERT, FERNANDO	29	C	Mollet	Mollet	Blanquer/ sabater	ERC	13-9-41	CC de Reus (Tarragona)	Rebel·lió militar	1-9-42 12 anys i 1 dia reclusió menor/ commutada 12 anys presó major	13-9-41 Cel·lular (Barcelona)	4-7-42 Lhb. prov. 2-6-2-48 Lhb. cond.
15	RALLA ESTEBAN, MANUEL	23	S	Saragossa	Mollet	Depenent comerc.	Sense ideologia	2-8-39	CC	Depuració	20-9-39 Sense declaració de responsabilitats		
SO 26076	RAMIRO FERRER, LEANDRO	52	C	Villar del Humo (Conca)	Mollet	Jornaler	CNT	32-10- 40	GC (OJ CCHN)	Auxili a la rebel·lió militar	25-9-42 12 anys i 1 dia reclusió menor/ commutada 3 anys presó menor		

Procediments consultats al Tribunal Militar Territorial Tercer de Barcelona de persones relacionades amb Mollet del Vallès													
PROCEDIMENT	NOM	EDAT	EC	NATURAL	RESIDÈNCIA	OFICI	FILIACIÓ POLITICA O SINDICAL	DATA INICI PROCÉS	DEFENCIÓ	ACUSACIÓ	DATA I SENTÈNCIA O PENA IMPOSADA	PRESÓ/ DATA INGRES	LLIBERTAT CONDICIONAL/ PROVISIONAL/ DEFINITIVA
405 DP	REYES GONZÁLEZ, PEDRO	50		La Unión (Múrcia)	Mollet	Blanquer (Teneria)	CNT	5-5-40		Auxili a la rebel·lió militar	27-5-42 Sense declaració de responsabilitats		
C 9956	RIERA PUJOL, JOSÉ	27	S	Mollet	Mollet ³	Tintorer	ERC	10-6-39	GC	Auxili a la rebel·lió militar	16-1-42 12 anys i 1 dia reclusió menor/ commutada 3 anys presó menor	8-6-39 Poblenou	28-10-41 Llib. prov. 24-6-42 Presó atenuada
SO 23915	RIPOLL BOIXEDA, JOSÉ "El Bronze"	32	C	Vic	Mollet	Mecànic	UGT ERC	5-11-40	GC	Adhesió a la rebel·lió militar	26-8-43 30 anys reclusió major	Missions (Barcelona)	31-1-46 Indultat 7-2-46 Llibertat
SU 3597	ROCA PARERA, JUAN (Can Magarola)	35	C	Mollet	Mollet	Vaquer	Regidor UR	20-3-39	GC (Den.)	Auxili a la rebel·lió militar	18-10-39 15 anys reclusió		
SU 388	ROMERO DESCO, VICENTE	22	S	Paterna (València)	Mollet	Pages	CNT	18-3-39	GC (Den.)	Auxili a la rebel·lió militar	22-12-41 15 anys reclusió temporal	23-5-39 Cel·lular (Barcelona) Bat. Treb. Tetuan	30-8-43 Llib. cond.
1376	ROS JORNET, JOSÉ	24	S	Gallecs	Mollet	Mecànic		27-6-39	GC (Den.)	Rebel·lió militar	7-8-39 Absolt		
173 DP	ROSELL OLIVERAS, OLEGARIO	38	C	Polinyà	Mollet	Blanquer/jornaler	CNT	22-8-40	GC (Den.)	Investigació	14-1-42 Sense declaració de responsabilitats	27-9-40 Cel·lular (Barcelona)	26-11-40 Llib. prov. 30-3-43 Llibertat

³ En alguns fulls diu que resideix a Santa Perpètua i d'altres a Mollet

Procediments consultats al Tribunal Militar Territorial Tercer de Barcelona de persones relacionades amb Mollet del Vallès													
PROCE- DIMENT	NOM	EDAT	EC	NATURAL	RASI- DÈNCIA	OFICI	FILIACIÓ POLÍTICA O SINDICAL	DATA INICI PROCES	DETEN- CIO	ACUSACIÓ	DATA I SENTÈNCIA O PENYA IMPOSADA	PRESO/ DATA INGRÉS	LLIBERTAT CONDICIONAL/ PROVISIONAL/ DEFINITIVA
SU 13557	ROVIRA FALGUERA, VICENTE	25	S	Mollet	Barcelona	Empleat de banca	Esquerra	13-9-39	GC (Den.)	Rebel·lió militar	2-12-39 Sobresseïment i llibertat		
10990	SABATER TOMÁS, ANITA	21	S	Mollet	Mollet		JLL	27-6-39	GC (Den.)	Auxili a la rebel·lió militar	12-05-42 12 anys i 1 dia reclusió temporal/ commutada 6 anys i 1 dia presó major	Provincial dones (Barcelona)	22-10-42 Llib. Cond.
SO 7206	SALABERT VENTURA, GUILLERMO	51	V	Castellar del Vallès	Mollet	Jornaler/ Obrer	CNT	1-5-39	GC	Adhesió a la rebel·lió militar	30-5-42 Pena de mort 8-6-42 Executat a la tàpia del cementiri de Girona	1-5-39 Cel·lular (Barcelona)	
C 3594	SALVAT VENDRELL, RAMON	50	C	Vilabella	Mollet	Constructor carratges	ERC Juge municipal	20-3-39	GC (Den. FET)	Auxili a la rebel·lió militar	2-5-11-42 12 anys presó major / commutada 6 anys i 1 dia presó major	Granollers Cel·lular (Barcelona) Sanatori de Ntra. Sra. de Montserrat de Sant Boi	27-02-42 Llib. prov. 23-12-42 Llib. cond.
S 13463	SANDOVAL ALFONSO, JOSE	45	C	Múrcia	Mollet	Escrivent (Tenencia)	CNT	2-9-39	GC (Den.)	Auxili a la rebel·lió militar	19-5-42 12 anys i 1 dia reclusió temporal 13-6-42 Commutada 10 anys presó menor	19-8-39 Cel·lular (Barcelona)	18-10-41 Llib. prov. 21-2-43 Llib. cond.

Procediments consultats al Tribunal Militar Territorial Tercer de Barcelona de persones relacionades amb Mollet del Vallès													
PROCEDIMENT	NOM	EDAT	EC	NATURAL	RESIDÈNCIA	OFICI	AFILIACIÓ POLITICA O SINDICAL	DATA INICI PROCÉS	DETENCIÓ	ACUSACIÓ	DATA I SENTÈNCIA O PENJA IMPOSADA	PRESENYA / DATA INGRES	LIBERTAT CONDICIONAL/ PROVISIONAL/ DEFINITIVA
SU 9242	SANS GRIMAU, JOSÉ	29	C	Mollet	Mollet	Tintorer	Regidor CNT	3-6-39	GC (OJM)	Rebel·lió militar (Càrrecs públics)	9-12-39 Absolt		15-12-39 Llibertat
SO 25419	SANTAMARIA RIBOT, NARCISO	36	S	Mollet	Mollet	Fuster	CNT	29-8-39	GC (Den.)	Auxili a la rebel·lió militar	30-4-42 12 anys i 1 dia reclusió temporal/ commutada 6 anys presó menor	Cel·lular (Barcelona)	5-1-40 Llib. prov.
631 IIACA	SANTAMARIA VIÑALS, FRANCISCO	75	C	Mollet	Mollet	Empleat	CNT	23-8-39	GC (Den.)	Auxili a la rebel·lió militar	5-7-40 Sense declaració de responsabilitats	Provincial (Barcelona)	5-7-40 Llibertat
SO 2963	SEGURA PORCELL, JOSÉ	24	S	Barcelona	Mollet	Industrial	ERC	18-3-39	CC Deusto	Auxili a la rebel·lió militar	14-08-42 12 anys i 1 dia reclusió temporal/ commutada 6 anys presó menor	Deusto (Biscaia)	2-10-40 Llib. prov.
SU 897	SILVESTRE GALLEN, JUAN	53	C	Mollet	Mollet	Tipògraf	UGT	23-2-39	COPOB (Den.)	Rebel·lió militar	31-3-39 15 anys reclusió temporal (mort en presó 16-1-41)	11-2-39 Cel·lular (Barcelona) S. Miguel de los Reyes (València)	

Procediments consultats al Tribunal Militar Territorial Tercer de Barcelona de persones relacionades amb Mollet del Vallès													
PROCEDIMENT	NOM	EDAT	EC	NATURAL	RESIDÈNCIA	OFICI	FILIACIÓ POLITICA O SINDICAL	DATA INICI PROCES	DETENCIÓ	ACUSACIÓ	DATA I SENTÈNCIA O PENNA IMPOSADA	PRESO/ DATA INGRÉS	LIBERTAT CONDICIONAL/ PROVISIONAL/ DEFINITIVA
SU 5473	SOLER TRESSERAS, RAMÓN	39	C	Massanes	Mollet	Ferrovitari	CNT	16-2-39	GC	Auxili a la rebel·lió militar	16-06-39 15 anys reclusió temporal 1-5-44 Commutada 12 anys i 1 dia reclusió menor	Cel·lular (Barcelona)	
SU 4393	SORIANO GÓMEZ, JUAN	50	C	Casas Ibáñez (Albacete)	Mollet	Viajant	CNT	16-1-40	GC	Auxili a la rebel·lió militar	20-6-40 Sobresseiment	Provincial (Barcelona) 13-5-40 Provincial (Tarragona)	
SO 29262	TORNIER CABETA, JOAQUÍN	31	S	Mollet	Mollet	Jornaler	CNT FAI	6-3-42	GC (Den. FET)	Auxili a la rebel·lió militar	21-12-42 12 anys i 1 dia reclusió menor/ comunitada 12 anys presó major		27-1-43 Presó atenuada
16	TORRENTS FALGUERA, VICENTE	29	S	Mollet	Mollet	Pagès	Dretes	21-9-39	PA de Mollet	Depuració	23-9-39 Sense declaració de responsabilitats		
SO 32555	TURABOS, ESTEBAN	21	S	Mollet	Mollet	Pagès/ Xofer	Esquerres	23-10-43	PA en passar la frontera	Auxili a la rebel·lió militar	25-4-44 Sobresseiment	Cel·lular (Barcelona)	29-4-44 Llibertat

Procediments consultats al Tribunal Militar Territorial Tercer de Barcelona de persones relacionades amb Mollet del Vallès													
PROCEDIMENT	NOM	EDAT	EC	NATURAL	RESIDÈNCIA	OFICI	FIL·LIACIÓ POLITICA O SINDICAL	DATA INICI PROCÉS	DETENCIÓ	ACUSACIÓ	DATA I SENTÈNCIA O PENYA IMPOSADA	PRESO/ DATA INGRES	LLIBERTAT CONDICIONAL/ PROVISIONAL/ DEFINITIVA
C 2453	TUR ROS, JOSÉ	23	S	Mollet	Mollet	Pagès	JLL	16-3-39	CC	Auxili a la rebel·lió militar	13-03-42 12 anys i 1 dia de reclusió temporal/ commutada 6 anys presó menor	Pamplona Cel·lular (Barcelona)	5-7-42 Llib. cond.
SU 1762	VENTURA COLL, MIGUEL	34	V	Mollet	Mollet	Pagès	CNT	15-3-39	GC	Rebel·lió militar	6-5-39 Penya de mort 2-8-39 Executat al Camp de la Bota	28-2-39 Cel·lular (Barcelona)	
472 DP	VINÇALS SURROCA, ANA	45	C	Santa Perpètua de Mogoda	Mollet			6-8-39	GC	Investigació	11-10-41 Sense declaració de responsabilitats		
7205	ZARAGOZA MATEU, BALDOMERO	30	C	El Catllar	Sant Fost	Blanquer	CNT	1-5-39	GC	Adhesió a la rebel·lió militar	5-6-41 30 anys de reclusió major	Poblenou Cel·lular (Barcelona)	3-4-44 Llib. cond.

La informació que conté el quadre ha estat extreta dels procediments judicials militars que es conserven a l'arxiu del Tribunal Militar Tercer de Barcelona i completada amb les fitxes d'identitat de les persones que es trobaven en llibertat a Mollet de la Junta Local de Libertat vigilada, documentació que es troba a l'AHMMV.

Els noms dels processats els hem deixat en castellà, tal com apareixen als expedients. L'edat que consta és la que el detingut tenia l'any 1939.

Abreviatures: BPS: Brigada Político-Social de Barcelona; CC: Camp de Concentració; CCHN: Compañia Caminos de Hierro del Norte; COPOB: Columna de Orden y Policía de Ocupación de Barcelona; Den.: Denúncia; DP: Diligències Prèvies; EC: Estat Civil; GC: Guàrdia Civil; IIACA: Informació Instruïda en Averiguación de Conducta y Antecedentes; Investigació: Investigació de la seva actuació abans i/o després de la guerra; JEDG: Juzgado Especial de Detenidos Gubernativos; JLL: Juventudes Libertarias; JSP: Jefatura Superior de Policía; OJM: Orden del Jefe Militar; PA: Presentat a l'Autoritat; PAM: Presentat a l'Autoritat Militar; SIPMEN: Servicio de Información y Policía Militar del Ejército del Norte; UR: Unió de Rabassaires.

4. Bibliografia

- CORBALÁN, J i GARCIA-MORENO, C. (2002) *Juan Ambrós i Lloreda. Per Catalunya i la Llibertat*. Col. Vicenç Plantada, 7. Centre d'Estudis Molletans, Ajuntament de Mollet del Vallès.
- CORBALÁN, J. (2004) *Els primers temps de la repressió franquista a Catalunya. "Sumaríssims d'urgència"*. Notes, 19. Centre d'Estudis Molletans, Ajuntament de Mollet del Vallès.
- CORBALÁN, J. i LARDÍN, A. (2000) *Josep Fortuny i Torrents. Una biografia política*. Col. Vicenç Plantada, 5. Centre d'Estudis Molletans, Ajuntament de Mollet del Vallès.
- MIR, C. i altres (2002) *Violència i repressió a Catalunya durant el franquisme: balanç històric i perspectives*. Universitat de Lleida.
- PAGÈS, P. (2004) *Franquisme i repressió. La repressió franquista als països catalans (1939-1975)*. Universitat de València.
- SOLÉ SABATÉ, J. M. (1985) *La repressió franquista a Catalunya (1938-1953)*. Barcelona, Edicions 62.
- 174 SUÁREZ GONZÁLEZ, M.A. (2000) *Els soldats molletans a la Guerra Civil*. Notes, 15. Centre d'Estudis Molletans, Ajuntament de Mollet del Vallès.
- SUÁREZ GONZÁLEZ, M.A. (2000) *La Segona República i la Guerra Civil a Mollet del Vallès*. Col. Vicenç Plantada, 4. Centre d'Estudis Molletans, Ajuntament de Mollet del Vallès.
- VILANOVA, F. (Coord.) (2015) *Sobre el franquisme i Catalunya*. Barcelona, Efadós.

5. Pàgines web

- ARXIU NACIONAL DE CATALUNYA. Procediments militars judicials (sumaríssims) 1930-1980 de l'Arxiu del Tribunal Militar

Tercer de Barcelona, Barcelona, Generalitat de Catalunya, 2015. Recuperat de http://anc.gencat.cat/web/.content/anc/documents/arxiu/GUIA_SUMARISSIMS.pdf Consultat el 10/11/2016

Associació per a la recuperació de la memòria històrica de Catalunya. Recuperat de <http://www.memoriacatalunya.org/>.

Consultat el 10/11/2016

GONZALEZ, E. (2003) *La justicia militar en el primer franquismo*. Recuperat de <https://dialnet.unirioja.es/descarga/articulo/2241005.pdf>.

Consultat el 4/11/2016

LLEI 11/2017, del 4 de juliol, de reparació jurídica de les víctimes del franquisme. Recuperat de

http://dogc.gencat.cat/ca/pdogc_canals_interns/pdogc_resultats_fitxa/?action=fitxa&documentId=791945.

Consultat el 12/7/17

Llista de reparació jurídica de víctimes del franquisme (1938-1978). Recuperat de http://anc.gencat.cat/web/.content/anc/noticies/Documents/20170707_PC_Llei_11_reparacio_juridica_victimes_franquisme.pdf.

Consultat el 12/7/17

Portal de Archivos Españoles PARES – Ministerio de Educación. Recuperat de

<http://pares.mcu.es/victimasGCFPortal/staticContent.form?viewName=presentacion>. Consultat el 4/11/2016

6. Arxius consultats

AHMMV. Arxiu Històric Municipal de Mollet del Vallès.

ATMTTB. Arxiu del Tribunal Militar Territorial Tercer de Barcelona

Pelegrí Pi Planellas i Jacint Marquina Ferrer.

Lideratge i solidaritat de dos molletans en temps difícils

Elisabet Prades Pi *
Josep Rodríguez Marquina**
Montserrat Tura Camafreita***

*Acabada la guerra, fou allò la postguerra.
S'apagaren els riures estellats en els llavis.
I sobre els ulls caigueren teranyines de dol.*

“Per exemple” *Llibre de meravelles* (fragment)
Vicent Andrés Estellés (1971)

Resum

Aquest breu treball intenta aportar el traç gruixut de l'actuació política de Pelegrí Pi Planellas i Jacint Marquina Ferrer com a representants municipals, de la repressió exercida pel franquisme local i general i, especialment, de la solidaritat excepcional en temps molt difícils, envers els regidors Pelegrí Pi Planellas i Jacint Marquina Ferrer, republicans que, tot i la seva diferent procedència, coincideixen en el govern municipal durant la Guerra Civil.

Ambdós protagonistes d'aquest treball eren persones amb gran inquietud intel·lectual, que feren de la seva acció comunitària una demostració d'humanitat i defensa del principi de justícia social.

Paraules clau: Mollet del Vallès, República, Guerra Civil, postguerra, Feliu Tura, Pelegrí Pi, Jacint Marquina, Centre Catalanista i Republicà, Ajuntament.

La política, en general i també la municipal era molt masculina durant els anys trenta. Només algunes dones com l'esposa de Feliu Tura Valdeorola, la Maria Ros Herrero, va tenir una important activitat i capacitat d'influència. Eren pagesos; treballadors industrials, especialment adobers, ja que la Tenería Moderna Franco-Española (1897-2007), coneguda popularment com la Pelleria, era l'empresa que més homes tenia a la seva plantilla; comerciants vinculats a la pagesia (basters, ferrers cistellers...). La capacitat d'influència i el pensament progressista

* Neta de Pelegrí Pi, betpradespi@gmail.com

** Net de Jacint Marquina

*** Metgessa, exalcaldessa i exconsellera, montserratura@gmail.com

abraçava alguns mestres, farmacèutics o metges. Tots ells trobaven acollida per als seus debats de caràcter social al Centre Catalanista i Republicà (CCR).

Pel que fa al lideratge d'esquerres, és evident que la feina feta al Sindicat Agrari per part dels homes de la Unió de Rabassaires va ser l'inici del pensament i l'organització que faria possible la victòria d'Esquerra Republicana de Catalunya (ERC) en el món rural, un partit constituït el dia de sant Josep (19 de març de 1931). Les eleccions van celebrar-se el 14 d'abril, és a dir, ERC no tenia ni un mes d'existència. Per a aquesta victòria van ser determinants els treballadors del camp, masovers i petits propietaris, els petits comerciants i artesans, i els treballadors industrials no anarquistes, que formaven el substrat social majoritari del Mollet del Vallès de la dècada dels trenta.

En les eleccions de 1931, els membres de la candidatura guanyadora van ser fonamentalment pagesos i treballadors de la Pelleria. Aquella candidatura estava encapçalada per Feliu Tura Valldeoriola, pagès rabassaire, i Josep

Fortuny, pastisser amb negoci propi, es presentava com a suplent. El CCR va comunicar que un dels seus reserves accediria a la credencial de regidor només quan la victòria fos segura.

Durant la primera legislatura, del 14 d'abril de 1931 al gener de 1934, els membres del CCR van consolidar el seu lideratge i tot i que la dreta va guanyar les segones eleccions municipals a Catalunya i al Vallès Oriental, Mollet del Vallès repetia candidat, repetia bona part del seu equip i repetia victòria amb un líder consolidat i estimat que havia estat exemple d'entrega i honestat en el seu primer mandat. Aquest cas és únic a Catalunya i, al líder que esdevindria mite, l'acompanyaven en aquella candidatura homes molt reconeguts que serien protagonistes de fets que no havien desitjat mai.

En la butlleta de les eleccions de 1934 podem veure-hi:

- Feliu Tura Valldeoriola
- Josep Fortuny Torrents
- Pelegrí Pi Planellas
- Teodor Anglada Vila
- Enric Orra Bosch
- Llorenç Pasqual Solanes
- Joan Ambrós Lloreda
- Francesc Duñó Vinyals
- Valentí Cantijoch Esteve
- Joan Punsola Vilaseca

I com a suplents:

- Rossend Ràfols Albert
- Miquel Barcala Carbonell
- Pere Reverter Palau
- Enric Messeguer Galià
- Joan Camp Martí¹

Però Mollet, tot i que va ser el municipi de Catalunya amb una gran estabilitat política en els governs mu-

176

Figura 1. Entre d'altres, Josep Fortuny, Pere Soldevila, Rosa Estapé, Marc Punsola, Pelegrí Pi i Joan Castells a la terrassa del Cafè del Coro, a la dècada de 1930. Font: Teresa Call

¹ D'aquesta candidatura, Feliu Tura va viure un llarg i penós exili i la repressió es va acarnissar en els seus fills; Josep Fortuny fou sotmès a un judici sumaríssim, condemnat a mort i executat; Pelegrí Pi i Enric Orra van patir un judici sumaríssim i van ser condemnats a reclusió perpètua; Joan Ambrós i Rossend Ràfols es van exiliar i el primer es va instal·lar a França per sempre; Teodor Anglada, Francesc Duñó i Miquel Barcala van ser jutjats per tribunals militars i condemnats a penes més lleus.

nicipals de la República, no va deslliurar-se dels moments convulsos que van sovintejar en aquell període. Malgrat això, va comptar amb homes que van exercir uns lideratges polítics reconeguts i escoltats per la majoria dels molletans i molletanes de l'època i als qui no s'ha dedicat prou atenció o reconeixement.

Parlar del govern municipal de la Segona República és parlar del pensament progressista i de la defensa dels treballadors, un canvi radical en el transcurs dels dies que fins aleshores (excepte un breu període del temps de la Mancomunitat) havien estat sempre dirigits pels terratinents i, més tard, pels propietaris industrials. Parlar del govern de la Segona República és parlar d'escola, d'alimentació, de prevenció de malalties, d'aigua potable, de culturització del jovent...

Els ciutadans amb mentalitat obrera, pensament progressista i defensors

Figura 2. Ramona Sentís, Mercè Monteys i Antònia Filbà, de camí a la presó Model per veure els seus marits, a finals de la dècada de 1930. Font: Elisabet Prades

de la justícia social es trobaven en el Centre Catalanista i Republicà, on participaven activament moltes de les esposes dels seus components, encara que no van arribar a presentar-se a les eleccions municipals com a candidates, ja que a Catalunya, només al municipi de Bellprat (Anoia) es presentà una candidata a alcaldessa, Natividad Yarza, i durant la Guerra (a proposta del POUM), a Girona, hi hagué una regidora (Antònia Adroher), totes dues mestres de professió.

Durant la campanya de l'Estatut de 1932, un dels actes de suport el protagonitzà l'escriptora Caterina Albert (Víctor Català), que va deixar escrit que una munió de dones, la majoria companyes dels regidors i de l'alcalde, demanaven signatures de suport, ja que en el referèndum no havien pogut votar.

El Paquito de la farmàcia (Francesc Foz), el mestre Artur Barres, el Dr. Enric Rosés, el Dr. Puigcercós i altres feien costat en aquest intent de reequilibrar el desequilibri atàvic i injust entre propietaris i treballadors, i l'intent quasi desesperat de donar esperances als desheretats.

Pelegrí Pi era adober a la Pelleria i amb altres membres de la família tenien una petita botiga de material elèctric de l'època: bombetes amb filament de wolframi, interruptors de pera o d'hèlix, cable folrat de roba cargolat en espiral i ploms que funcionaven com rudimentaris diferencials...

En la primera legislatura de les eleccions per sufragi masculí del 1931 al 1934, que va donar una majoria del 75 % a la candidatura del Centre Catalanista i Republicà, Pelegrí va consolidar-se com una de les veus més escoltades pel que fa als plantejaments de millora de les condicions de vida a la nostra població. Aleshores, les famí-

Figura 3. Pelegrí Pi en la seva etapa de regidor.
Font: Elisabet Prades

178

lies vivien “apilades” en estances que compartien persones i algun cap boví o porcí, les gallines o oques.

En la candidatura del Centre Catalanista i Republicà de les eleccions de gener de 1934 (les segones i darreres d'aquella etapa), Pelegrí Pi anava el tercer en l'ordre de la candidatura, darrere de Feliu Tura i Josep Fortuny, en reconeixement del treball i la bona sintonia amb la població d'aquest regidor. En els fets d'octubre de 1934, va ser detingut i empresonat, conjuntament amb Tura i Fortuny, i amb Enric Orra i Joan Ambrós els portaren, al castell de Montjuïc per haver-se adherit a la proclamació de l'Estat Català dins la República Federal Espanyola, en el marc de les mobilitzacions contra la regressió que representava el govern radical-cedista de Madrid. Amb la victòria del Front d'Esquerres del 16 de febrer de 1936, els regidors escollits en la candidatura de 1934 van retornar a les seves tasques de govern del municipi.

Els fets de 1934 tingueren a Mollet una singularitat que determinaria la confluència de Pelegrí Pi i Jacint Marquina, regidors sota les mateixes sigles a l'etapa de la Guerra. Jacint Marquina, nascut a Villar del Humo (Conca), treballava a la Pelleria des de 1923. És el que podríem dir un exemple d'integració en la societat molletana de l'època i en el procés d'articulació d'un catalanisme progressista, que fou motor de transformació durant els anys trenta. Home culte, gran lector, aficionat a transcriure i traduir textos literaris amb què obsequiava en qualsevol celebració, va esdevenir un gran defensor de la llengua i la cultura catalanes.

Durant els anys vint, però, havia militat a la conservadora Unió Patriòtica i en les eleccions municipals de 1934 s'havia presentat formant part de la minoria conservadora amb els homes de la llista número 2, proposada per la Delegació de la Lliga Catalana. A diferència dels seus companys conservadors, però, després del 6 d'octubre, es va negar a acceptar cap responsabilitat en el consistori municipal i va discutir als homes de la Lliga que ho van fer la seva legitimitat i l'esperit de revenja amb què van actuar com a alcaldes i regidors no guanyadors de les eleccions.

Després d'aquells fets que van fer que empresonessin al castell de Montjuïc l'alcalde Feliu Tura i els regidors Fortuny, Pi, Orra i Ambrós, Jacint Marquina s'aproxima al Centre Catalanista i Republicà i a la manera de pensar i actuar dels regidors represaliats.

La seva incorporació a Esquerra Republicana de Catalunya a finals de 1935 farà que, un cop iniciada la Guerra, a l'octubre de 1936, quan el consistori molletà hagi de remodelar la seva composició per donar entrada

Figura 4. Jacint Marquina en l'etapa de regidor.
Font: Josep Rodríguez

a altres forces antifeixistes per indicació i seguint els acords de la ciutat de Barcelona i del govern de la Generalitat, aquesta formació política comunicui en un escrit datat el dia 13 d'aquell mes que Josep Fortuny, Pelegrí Pi, Josep Manau, Joan Ambrós, Jacint Marquina i Rossend Ràfols en seran els seus representants. Feliu Tura Valldeoriola seguirà sent l'alcalde en representació de la Unió de Rabassaires, organització politicosindical agrària incorporada a tots els nivells de govern des d'aquell moment, però clarament infrarepresentada en la Catalunya rural. Malgrat això, ningú va discutir-ne el seu lideratge.

A partir del mes d'octubre de 1936 i fins l'entrada de les tropes franquistes, Pelegrí Pi i Jacint Marquina seran companys de militància

i de consistori, formaran part del govern més difícil que mai ha gestionat l'esquerra molletana. El nucli decisor d'aquelles hores greus serien: Feliu Tura, Josep Fortuny, Pelegrí Pi, Enric Orra, Jacint Marquina, Joan Ambrós i Rossend Ràfols. A ells els pertocarien les decisions difícils i sobre ells cauria la repressió amb la victòria franquista.

Entre les decisions difícils, a Mollet, com a molts altres indrets de Catalunya, apareixia el recurrent debat sobre la violència revolucionària, l'actuació de les patrulles de la CNT i del POUM, la defensa de la legitimitat democràtica dels governs municipals i la necessitat de concentrar els esforços per protegir i alimentar els habitants de Mollet i els refugiats que acollien i, alhora, enviar recursos als fronts de guerra, fonamentalment al front d'Aragó (juliol de 1936-març de 1938); al front de Lleida, Castelló i Tortosa (abril- juny de 1938), i al front de l'Ebre (juliol-desembre de 1938).

Durant aquests anys de govern municipal en temps de guerra es produiran diversos canvis en les responsabilitats dels regidors, però Pelegrí Pi serà el regidor d'Obres Públiques i Administració d'Aigües, i Jacint Marquina ho serà d'Ensenyament i Serveis Socials. En alguns períodes, el regidor Pi assumirà tasques de regidor d'Hisenda, i Marquina, de regidor de Cultura.

Els trobarem en tots els intents de portar electricitat a indrets de la Plana Lledó i al nucli de La Casilla, en les tasques de refer els danys dels bombardeigs, fent front a l'epidèmia tifoi-de de 1938, elaborant el pla de refugi-gis antiaeris, en l'atenció a les famílies refugiades, en els programes extraordinaris per mantenir l'escolaritat i per incrementar les classes per als adults, en la creació de l'escola Pi i Margall per als nens de famílies refugiades

en l'edifici que havia estat l'Acadèmia Viñas i que l'havia abandonat qui el regentava, en la construcció de la "casa dels mestres"², en la defensa del comerç local davant els intents col·lectivitzadors de la CNT³ i, sobretot, en el treball conjunt amb el Sindicat Agrícola de Mollet i la Unió de Rabassaires per alimentar la població i enviar menjar, fusta i altres materials als centres logístics que ho distribuïen als fronts de guerra per intentar ajudar els soldats republicans.

Costa imaginar-se com aquelles persones que havien pensat a construir escoles, pous d'aigua, ponts, clavegueram... es trobaren enmig d'un període bèl·lic i hagueren de buscar la millor ubicació per a les bateries antiaèries, planificar i construir refugis o enviar bona part dels seus recursos als fronts de guerra per intentar combatre el feixisme representat pels comandaments insurreccionats de l'exèrcit franquista i el suport de les aviacions alemanyes i italianes. Costa imaginar-s'ho, perquè el seu ideari era un ideari de justícia social i de pau. Molts d'ells eren pacifistes, tots antibèl·licistes.

Els homes del Centre Catalanista i Republicà durant els trenta-tres mesos de guerra van estar representats en el consistori com a regidors de la Unió de Rabassaires, d'ERC i del PSUC⁴. En les hores finals, abans de l'ocupació franquista, Feliu Tura, l'alcalde, va reunir els qui encara restaven a Mollet (alguns s'havien incorporat a l'exèrcit i altres havien marxat cap a França ja feia dies) i els va recomanar que s'amaguessin, tot advertint-los que el feixis-

me que niava en aquell exèrcit estava inspirat en el feixisme europeu que practicava l'exterminació dels dissidents. D'aquest nucli de regidors, Fortuny estava a l'aeròdrom de Sabadell i havia iniciat la seva retirada, Ambrós, Ràfols, Marquina i l'alcalde Tura intentarien travessar la frontera francesa, i Pi i Orra van decidir quedar-se a Mollet.

Era evident que els feixistes perseguirien especialment els qui representaven una determinada manera de concebre la prosperitat dels més desvalguts, els qui havien gosat enfrontar-se amb el poder establert, en què els poderosos (primer, grans propietaris agrícoles i després, propietaris industrials) volien decidir-ho tot. D'entre aquests representants polítics, els més perillosos eren els qui havien tingut una bona relació amb els seus conciutadans i havien esdevingut líders naturals de les petites comunitats locals.

Els camins de Pelegrí Pi i de Jacint Marquina seran diferents durant un temps. El primer decideix quedar-se a Mollet convençut, com d'altres, que en la seva actitud personal i en el desenvolupament del seu càrrec de regidor no ha tingut ni ha avalat cap acció violenta i no ha actuat mai per revenja de cap mena.

El segon, Jacint Marquina, després de parlar-ho amb la seva família, decideix agafar el camí de l'exili i travessa la frontera pel Pertús l'1 de febrer de 1939. Serà obligat a traslladar-se a la platja d'Argelers, on uns filats delimitaven la zona gèlida de la qual ja no en va poder sortir; un espai sense cap construcció on arrecerar-se a la gran platja.

² En un terreny que havien comprat als propietaris agrícoles de can Pujol.

³ En un dels manifestos més interessants que s'han escrit mai en defensa de la funció social del petit comerç que genera prosperitat en les famílies que el regenten i en la comunitat.

⁴ Ferran Ràfols vivia a Santa Perpètua de Mogoda i sovintejava el CCR. El PSUC no tenia cap militant a Mollet i el va proposar per cobrir la representació pactada amb les forces antifeixistes.

En aquell primer camp, coincidirà amb els germans Ràfols (Rossend, d'ERC, i Ferran, del PSUC) i amb Feliu Tura i el seu fill gran, Joan⁵. Tots junts seguiran la mateixa maleïda ruta dels camps: Argelers, Agde, Sant Cebrià del Rosselló.

Des de 1940, més de la meitat de França queda ocupada pels nazis alemanys i l'altra part, per un règim presidit pel general Petain, que col·labora amb els nazis. Els exiliats joves són enviats a camps de treball per aixecar defenses militars i els grans són maltractats i convidats a la "repatriació". Els germans Ràfols i Marquina, abans de tornar, ajudaran a escapar-se clandestinament del camp de Sant Cebrià l'alcalde Feliu Tura, perquè no el repatriïn, salvant-lo d'una mort segura. A l'altre costat dels filferros, en una clariana del bosc, l'espera el seu fill petit, l'Esteve Tura. L'any 1941 Jacint Marquina torna de l'exili, és detingut, empresonat i sotmès a un Consell de Guerra.

Pelegrí Pi, que havia optat per quedar-se, va ser detingut immediatament (el 28 de gener de 1939) i després de cinc dies tancat al mateix ajuntament en què havia estat representant escollit democràticament, serà traslladat al castell de Montjuïc i sotmès a un consell de guerra sumaríssim que va iniciar-se el dia 18 de febrer d'aquell any. Pelegrí Pi coincidirà amb els molletans Joaquim Aguirre i Josep Fortuny, tots dos d'ERC, que seran condemnats a mort i executats; i també amb Josep Maynou, Manuel Navarro, Alfonso Falguera, Miquel Ventura i Guillem Salabert, de la CNT, que seran igualment condemnats i executats. També coincidirà amb Enric

Figura 5. Jacint Marquina al camp d'Agde (Érau, França), on feia de mestre. Font: Josep Rodríguez

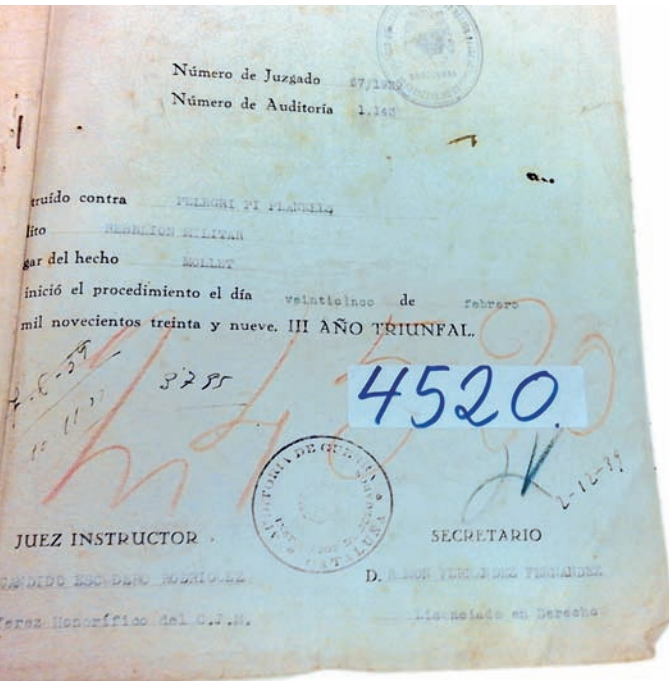
Orra, company de consistori i de militància a ERC, i amb Vicente Falomir de la CNT que, com ell mateix, seran condemnats a reclusió perpètua.

El fiscal militar acusa Pelegrí Pi dels delictes de rebel·lió militar, militància extremista i propagandista d'ERC, així com de la destrucció de l'església i de les accions violentes que els regidors del Centre Catalanista i Republicà havien intentat evitar, i demana la pena capital per al regidor molletà.

Jacint Marquina també serà sotmès a un consell de guerra després dels seus dos anys i mig de penós exili. El procediment comença el mes d'agost de 1941 i serà condemnat a vint anys de presó pels càrrecs de militància extremista a ERC, de "confiscació" de l'Acadèmia Viñas i de material escolar per haver fet servir l'edifici com a escola per als fills dels refugiats a Mollet durant la Guerra⁶.

⁵ Joan Tura Ros després de recórrer els camps de concentració del sud de França, va ser traslladat a la 117a companyia de treballadors al nord de França i finalment portat a un camp d'extermini nazi, on seria assassinat.

⁶ Escola que va portar el nom de Pi i Margall.

182

Figura 6. Expedient 4520 del Judici sumaríssim de Pelegrí Pi. Font: Arxiu del Tribunal Militar Territorial de Barcelona

En ambdós procediments crida l'atenció l'especial bel·ligerància amb què l'Ajuntament, presidit en el primer cas per Simeó Rabasa i en el segon per Agustí Torrents, exerceix l'acusació contra aquests regidors de l'etapa republicana, no només a l'hora de formular els càrrecs, sinó en tot el procediment de compliment de condemna i d'atorgament de llibertat condicional i, sobretot, en les accions encaminades a impedir el seu retorn a Mollet.

Especialment cruel és l'escrit de resposta de l'alcalde Rabasa a l'esposa de Pelegrí Pi, quan després d'haver-lo acusat d'actes violents que mai va cometre, quan l'esposa li demana

clemència respon que no és assumpte municipal (escrit del 8 de maig de 1939)⁷.

En tots els expedients de consells de guerra seguits contra els qui consideraven capdavanters ideològics "del dominio rojo", hi figuraven informes de la Junta Local de la Falange Española Tradicionalista i de la JONS, i de la comandància de la Guàrdia Civil. L'organisme vinculat a l'Ajuntament que feia les acusacions es deia "Comisión de Informes" i va tenir la veu més venjativa en la figura d'Arcadi Viñas. D'entre els testimonis presencials que assistien a la farsa que van representar el judici sumaríssims, destacava sempre "el mayordomo y aguazil" Andrés Casi. En el cas del procediment contra Jacint Marquina, regidor d'ensenyament de

l'etapa bèl·lica de la Segona República, Arcadi Viñas actua, a més a més, de denunciant per considerar un greu delicte que s'haguessin utilitzat les aules buides d'un edifici on ell havia impartit classes, però que havia abandonat, com a escola provisional, per decisió del govern municipal republicà.

Part de la repressió consistia a fer impossible la vida a les respectives famílies. La de Pelegrí Pi va sobreviure per l'ajuda de Valentí Cantijoch Esteve, pagès i company de candidatura, mentre que la dona de Jacint Marquina (Antònia Filbà) i les seves dues filles es van veure obligades a tornar a Villar del Humo per no morir de gana.

Però la circumstància singular que ens ha portat a recollir i agrupar l'explicació resumida d'uns quants anys

⁷ En el cas del líders estimats per la població, l'alcalde Rabasa s'acarnissa en la seva acció delatora i Arcadi Viñas ho fa des de la Comissió d'Informes, mentre demanen clemència per als qui creuen que se sotmetran al nou ordre feixista.

de vida d'aquests dos molletans és que, enmig d'aquell difícil temps de postguerra immediata, de misèria, por i persecució, crida positivament l'atenció que en els dos consells de guerra apareix explícita la solidaritat de dos col·lectius, sabent que expressant-la posaven en risc la seva vida, la seva família, el seu treball, els seus negocis i les seves possessions.

En el cas de Pelegrí Pi, un grup nombrós de comerciants signen i estampen el segell del seu establiment defensant que com a regidor va tenir en tot moment una "conducta ejemplar y honrada, habiendo mantenido con carácter afable, buenas relaciones con todo el vecindario" (4 d'octubre de 1940).

En el cas de Jacint Marquina seran els mestres, treballadors públics, funcionaris que podrien haver estat depurats i expulsats de la seva plaça, els qui signaran un escrit de suport, en què afirmen que "siempre se comportó correctamente con los maestros dejándonos en libertad para desarrollar nuestra labor, limitándose exclusivamente a proteger moral y materialmente la escuela y sus maestros para evitar el envenenamiento de los tiernos infantes confiados a su cuidado y procurándonos cuantos alimentos podía conseguir para ellos" (14 de juliol de 1942).

Relació de comerciants locals que donaren suport a Pelegrí Pi:

- Tomàs Paradell (fuster)
- Francesc Catafau (espardenyer)

- Antoni Manils (transportista)
- Vicenç Solà (mecànic de motos)
- Miquel Bachs (impressor)
- Francesc Pi (merceria)
- Josep Garreta (gestor)
- Dr. Puigercós (metge)
- Ricard Canal (farmàcia)
- Pere Costa (carnisser)
- Antoni Llorens, Joaquim Bartalot, Jaume Fabré (cansaladeries)
- Rafael Ros (fotògraf)
- Joan Mogas (serraller)
- Antoni Girabent (fuster)
- Joan Marfà (bar)
- Pere Pujades (pastisser)
- Salvador Llavina (fonda Marineta)
- Josep Olaria (teixits Francisqueta)
- J. Barcala (teixits i confecció)
- Josep Castells, Joan Muñoz (ferrers)

Figura 7. Signatures d'alguns dels comerciants que van donar suport a Pelegrí Pi. Font: Arxiu del Tribunal Militar Territorial de Barcelona

Figura 8. Signatures dels mestres que van donar suport a Jacint Marquina. Font: Arxiu del Tribunal Militar Territorial de Barcelona

184

Relació de mestres de l'escola pública que donaren suport a Jacint Marquina:

- Maria Aurora Santamaria Samorra
- Margarita Delclós
- Jaime Coll
- José Benavente
- Arturo Barres
- Trinidad Falguera
- Victoria Garcés

Pelegrí Pi va complir quatre anys de presó. A la meitat d'aquest període, i per necessitat d'espai, li van concedir la presó atenuada (el 18 de juliol de 1941), però el consistori franquista molletà va considerar que la seva presència a Mollet era un perill precisament per la solidaritat rebuda, i va aconseguir una ordre de reingrés dotze dies més tard de la seva posada en llibertat (el 30 de juliol de 1941).

L'any 1943, quan els tribunals militars van emetre un informe favorable a la llibertat condicional, el consistori molletà, amb l'alcalde Pere Careta al capdavant, insisteix en el fet que figuri explícitament la pena de desterrament, perquè no pugui tornar a la nostra població.

Es conserva bona part de la correspondència⁸ des de la presó Model, des de la presó de Lleida, des de la colònia penitenciària de Vilanova de la Barca (treballs forçats) i des d'Angelsola, on va passar una part de la condemna de desterrament, ja que es va determinar una distància mínima de cent quilòmetres. També es conserven algunes cartes que la seva filla Maria Pi li va escriure, així com diferents documents que la seva esposa Mercè Monteys va presentar a l'Ajuntament de Mollet per demanar una actitud més clement.

En el cas de Jacint Marquina, el consistori molletà franquista demana explícitament que es dicti "auto de peligrosidad" després de rebre l'escrit dels mestres, perquè no pugui tornar si se li atorga la llibertat condicional. Sortirà en llibertat condicional el dia 2 de juny de 1945. Pelegrí Pi ho havia fet el 2 d'octubre de 1943, però seguia desterrat.

No hi ha dubte que haver rebut mostres de solidaritat explícita va allargar la seva condemna i el relat d'aquests comportaments confirma que la "causa general" oberta contra els defensors de la República s'acarnissava contra els qui tenien predicament entre les persones del seu entorn perquè eren considerades transmissores de les idees perilloses de "llibertat, igualtat i fraternitat".

Ambdós, però, lluny de renunciar

⁸ Fons de la família Prades.

a la seva ideologia, la van conservar per sempre, com també va persistir l'amistat i la relació de suport mutu entre les dues famílies.

L'obsessió per aquells que els franquistes consideraven els ideòlegs republicans va ser severa i perseverant. Van fer saber a tots els comerços, tallers i empreses del municipi i dels voltants que no veurien amb bons ulls que donessin feina als qui amb els anys, molt masegats per les condicions de les presons i dels treballs forçats, anaven tornant al poble.

Pelegrí Pi va haver de buscar alguna activitat per alimentar una família que havia hagut d'espavilar-se sense ell durant molts anys i va trobar feina i refugi a la gestoria Martori, situada a la Via Laietana de Barcelona.

Jacint Marquina va aconseguir obrir un quiosc que va convertir en el seu refugi i en un intent de guanyar-se la vida i poder reagrupar la família. Envoltat de premsa del règim i dels llibres que havien passat la censura, va introduir a la lectura a molts nois i noies que van créixer al Mollet dels anys cinquanta. Seguia reproduint textos literaris en les seves preci-

Figura 9. Jacint Marquina, amb les seves filles, al quiosc de la Rambla. Font: Josep Rodríguez

185

oses postals elaborades en embolcalls que no llençava. Era habitual veure'ls junts els migdies de diumenge parlant prop de la premsa censurada. De tant en tant, s'afegien a la trobada Enric Orra i Rossend Ràfols.

Bibliografia

- MASSAGUER, M.A. (1987). La Segona República a Mollet. Notes, 1: 39-44. Mollet del Vallès.
- SUÀREZ, M.A. (2000). La Segona República i la Guerra Civil a Mollet del Vallès. Col·lecció Vicenç Plantada, 4. 369 p. Mollet del Vallès.
- TURA, M. (2017). República Pagesa. Vindicació del Catalanisme Rabassaire. Pòrtic. 200 p. Barcelona.

Altres fonts documentals

- Arxiu del Tribunal Militar Territorial de Barcelona. Expedients dels Judicis sumaríssims 4520 i 27802.
- Arxiu Històric Municipal de Mollet del Vallès. Actes dels plens municipals de l'Ajuntament de Mollet del Vallès.
- Arxiu Nacional de Catalunya. Guia de la sèrie documental *Procediments Judicials Militars (Sumaríssims)*.
- Arxius personals de les famílies Prades Pi i Rodríguez Marquina.

Monogràfic

*La indústria de la bici
i la moto a Mollet*

Presentació. La indústria de la bici i la moto a Mollet

1922, carrer de Berenguer III. Aquesta és la cronologia i l'escenari de la primera referència documental sobre el món de les dues rodes a Mollet. Poc abans, la població havia fet un pas ferm, decidit i irreversible cap a la industrialització. A mitjans de la dècada de 1910, per primera vegada, l'activitat industrial supera, com a primera font de recursos econòmics, l'agricultura. Només entre les tres empreses més grans –la Pelleria, Can Fàbregas i Can Mulà– hi treballaven més de 1.000 obrers, en un Mollet de 3.000 habitants. Això comporta la necessitat de mà d'obra de les poblacions veïnes i també el creixement demogràfic i urbanístic de Mollet, que veu com, per primera vegada, s'edifica més enllà del rovell de l'ou, és a dir, de la sagrera medieval i el seu entorn immediat. El carrer de Berenguer III serà un dels eixos principals de creixement. És el carrer que uneix el nucli històric amb l'estació de França, i al seu costat, no per casualitat, trobem les dues empreses més grans de la població: la Pelleria i Can Fàbregas. A més a més, es també el carrer de sortida cap al pont del Besòs (construït entre 1917-18) i d'allà a Martorelles, Sant Fost, Badalona... En l'escenari d'aquest nou Mollet, la població treballa a la fàbrica però manté, com a segona activitat, l'agricultura. Mollet esdevé un pol d'atracció de les poblacions veïnes, venen a treballar però també a comprar. Tot això suposa, per primera vegada, una necessitat generalitzada de mobilitat. Cal anar i venir a la fàbrica, als camps, a l'estació, a les poblacions veïnes... i la bicicleta esdevé un vehicle eficient i a l'abast de bona part de les butxaques de l'època.

Cicles Rabasa. Aquest és el negoci: de bicicletes, com el seu nom indica, i el cognom del seu propietari. Un negoci sorgit en el lloc i el moment adequats. Un lloc –el carrer de Berenguer III– de moda, amb vitalitat comercial i, el més important, un carrer de pas obligatori. En un moment que la bicicleta esdevé una necessitat creixent. Calen llocs per comprar-les, vendre-les, llogar-les, repara-les... i Simeó Rabasa Singla tindrà aquesta visió empresarial.

Rabasa és el pioner i també l'impulsor i promotor d'una llarga i extensa nissaga familiar relacionada amb el món de les dues rodes. L'any 1925, Rabasa i el seu cunyat –Vicenç Solà Pujol– s'associen per crear Cicles Rabasa i Solà, que ubicaran en els baixos de la casa dels Solà, a la plaça de l'Església.

Un any més tard, el 1926, Jaume Isern Plans obre, al mateix carrer de Berenguer III, el que serà el segon taller de bicicletes de Mollet: Cicles Isern, que tindrà continuïtat familiar amb Motos Isern, l'Escuderia Isern, el Moto Club Mollet i el Museu Isern de la Moto.

El 1929, Ramon Filbà Vidaló obre Cicles Filbà, a l'avinguda de Jaume I, l'altra gran eix viari i de serveis del Mollet de l'època. Un negoci familiar que a partir de 1947 es transformarà, de manera progressiva, en una armeria.

El negoci comú de Rabasa i Solà el mantindran fins l'any 1931, quan decideixen separar-se per provar sort per separat. Rabasa marxarà a Martorelles i crearà Bicicletes Rabasa, i Solà continuarà a Mollet, amb el nom d'Indústria Ciclista Vicenç Solà.

Aquest mateix any, el 1931, Antonio Basolí Valls, també cunyat de Rabasa, obrirà un negoci de bicicletes, al mateix carrer de Berenguer III. Un altre ne-

goci amb continuïtat familiar del qual sorgiran, entre d'altres, les botigues i la foneria Basolí.

Primer, Rabasa (1922), Solà (1925), Isern (1926), Filbà (1929) i Basolí (1931) i, més tard, Enrich (1941) i Escuin (1958) són noms de referència obligada en la història del pedal a Mollet. En els seus tallers es vendran, es llogaran, es compraran i es repararan bicicletes. El seu enginy i l'esperit de superació els portarà, en alguns casos, a muntar bicicletes amb marca pròpia i, en d'altres, a fabricar recanvis i components per a altres empreses de bicis i també de motos.

A partir de la dècada de 1950, els vehicles de dues rodes amb motor començaran a substituir les bicicletes. Rabasa, per un costat, i Solà, per l'altra, no deixaran perdre aquesta oportunitat. Uns anys abans, el 1944, Simeó Rabasa s'havia associat amb el seu germà Josep, Pepitu, i el 1949 treuen el primer velomotor. El 1950, l'empresa canvia de raó social i es converteix en Nacional Motor, SA, que fabricarà les motos Derbi. En el cas de Vicenç Solà, l'any 1954 apareixen els primers velomotors que llueixen la marca Ducson. A partir de 1957 l'empresa passarà a dir-se Indústria Ciclista Solà SA (ICSSA). Ambdues marques iniciaran una etapa d'esplendor que les portarà a èxits comercials i al més alt nivell en el món de la competició, en una època en què les curses no només aportaven prestigi sinó que també servien per provar els motors que després fabricarien en sèrie.

En l'àmbit baixvallesà, cal esmentar la iniciativa empresarial del perpetuenc Arcadi Dunjó Berta, al darrera del qual trobem les marques Dunjó (1951-1968), Dunjó-Castells (1957) i Dusco (1957). Dunjó, més enllà de produir alguns velomotors i escúters, va destacar en la fabricació de motors auxiliars i sobretot sidecars.

190

En el context dels anys cinquanta, gràcies a la progressiva reactivació de l'economia –després de la Guerra Civil i la postguerra– i de l'inici de la fabricació de motos per part de Rabasa i Solà, les empreses molletanes de components viuran una etapa d'esplendor, que es mantindrà fins a la dècada de 1970. Indústria Ciclista Vicenç Solà, Tallers Dentí, Indústries Jama (Jaurrieta i Manau), Indústries Jaurrieta, Indústries Mansar (Manils i Sarto), Tallers Serga, Tallers Rierge (Riera i Erra), Planxisteria Gómez, Mobal, Foneria dels Germans Vilà, Foneria d'Antonio Basolí... i així fins a una cinquantena de noms faran que Mollet esdevingui la capital de la indústria auxiliar de les dues rodes. A tocar, Martorelles també aglutinarà un bon nombre d'empreses, com és el cas de Fain-sa, Manau, Comercial Pous (Ideal)... Aquesta indústria auxiliar treballarà per a les marques principals del moment (Derbi, Sanglas, Montesa, Bultaco, Ossa...), també per a la indústria de l'automòbil (Seat), i entraran en el mercat europeu.

Aviat però la indústria de la moto començarà a tenir competidors importants. Primer, l'automòbil –sobretot el Seat 600, que durant la dècada de 1960 va ser un superèxit de vendes–, més tard, a partir de l'any 1970, la progressiva liberalització del mercat espanyol –fins a les hores del tot proteccionista– i, finalment, l'entrada, a partir de la dècada de 1980, de les marques de motos japoneses.

L'any 1970, Derbi separa la producció de bicicletes de la de motos. Bicicletes Rabasa tornarà a Mollet, al polígon industrial de Can Prat, al capdavant de la Margarida Rabasa –filla de Simeó Rabasa– i el seu marit Dante Adami. La producció de motos continuarà a Martorelles i, a partir de 1976, Andreu Rabasa substituirà al seu pare Simeó en la direcció de l'empresa.

Malgrat la competència ferotge de finals de la dècada de 1970, Mecatecno obrirà portes, primer a Martorelles (1978-1983) i després a Lliçà de Vall (1983-1998), amb una aposta innovadora i especialitzada centrada en el mercat infantil. L'impulsor d'aquesta iniciativa: Jordi Rabasa, fill de Josep Rabasa.

A la dècada de 1980 les marques catalanes viuran una crisi molt greu. Ducson fabricarà motos fins el 1988 i, després, es mantindrà com a indústria de components fins l'any 2000, quan l'empresa tancarà.

Derbi sobreviurà a la crisi dels vuitanta gràcies a l'especialització en la fabricació de ciclomotors i motocicletes de baixa cilindrada, amb un cost de producció molt més baixos. L'any 1987 arribarà a un acord d'importació i distribució amb Kawasaki i, més tard –el 2001–, serà absorbida per Piaggio, que tancarà portes el 2013. Bicicletes Rabasa havia tancat l'any 1996 per bé que, el 2011, Albert Adami reprendrà la producció, amb el nom de Rabasa Cycle, en un taller situat en el mateix carrer on feia vuitanta-nou anys que tot havia començat: el carrer de Berenguer III.

Arribats a les dècades de 1990-2000, malgrat la situació generalitzada de crisi, el Baix Vallès continuarà liderant la fabricació de motos. En aquest territori, a més a més de Derbi i Mecatecno, s'hi estableixen algunes marques importants com Yamaha (1985-2011) a Palau Solidà i Plegamans i Honda (2000-2010) a Santa Perpètua de Mogoda.

Malgrat que avui ja no es fabriquen motos a Mollet, la indústria auxiliar encara és present. Nadsa, creada l'any 1973, distribueix a tot el món –mitjançant la marca Shad– maletes, seients i altres components. En altres casos, s'ha produït una reconversió cap a altres sectors com és el cas de Rierge, fundada el 1954 i que, des de 1990, s'ha especialitzat en el disseny i la fabricació de centres de mecanització. Un altre cas que cal destacar és el de la martorellenca Fainsa, creada l'any 1935 per Aleix Singla Vila –oncle de Simeó Rabasa–, que ha esdevingut una de les empreses líders a nivell mundial en la fabricació de seients per a diferents mitjans de transport, sobretot trens i autobusos. També la martorellenca Comercial Pous (Ideal) continua el negoci ara a Granollers.

Aquest breu recorregut històric, de pràcticament un segle, posa de manifest la importància i la transcendència que va tenir i encara té el món de la bici i la moto a Mollet. Són moltes les persones que recorden i reviu amb passió aquells temps però els escrits sobre el tema –més enllà de les publicacions sobre Derbi i la figura de Simeó Rabasa– són pràcticament inexistents. Per aquest motiu l'Ajuntament de Mollet del Vallès, mitjançant el Centre d'Estudis Molletans (CEM), va considerar oportú i necessari estudiar, posar en valor i divulgar la estreta relació que ha tingut Mollet amb el món de la bici i la moto: des dels primers tallers de reparació de bicicletes, que van posar l'embrió de les mítiques marques Derbi i Ducson; a la importància de la indústria auxiliar, que en va convertir Mollet en el principal pol de producció; fins al món de la competició al més alt nivell. Per aquests motius hem unit esforços, amb el Museu Isern de la Moto, per recercar i divulgar el que va significar aquesta indústria per a ciutat, el Baix Vallès i el país en general. Els productes que han sorgit de la recerca són diversos i han tingut un abast temporal important. Cal destacar l'exposició *De la bici a la moto a Mollet. La indústria de les dues rodes* (setembre-octubre de 2017), fins ara la major mostra mai vista de models de Ducson; les

XX Jornades del CEM *El món de la moto a Mollet* (octubre de 2017); aquest monogràfic (gener de 2018); i el blog de la V edició del projecte intergeneracional *Els nostres mestres, la memòria de la nostra ciutat* (<https://elsnostresmestres.wordpress.com>), que es presentarà el juny de 2018.

El monogràfic que trobareu a continuació és una primera aproximació a un àmbit de recerca ampli i complex, que obre les portes a noves aportacions més específiques. De manera volguda, la recerca i el present monogràfic s'han centrat sobretot en els aspectes fins ara no publicats. Els tres primers articles són el resultat del treball d'un grup de joves historiadores, que ens apropen als orígens de la indústria de les dues rodes, al desconegut món de la mítica Ducson i a la capitalitat molletana de la indústria auxiliar de la moto. A continuació, tres visions periodístiques sobre la relació pilot i màquina en el món de la competició, els darrers anys de Derbi i les singularitats de Mecatecno. El punt i final és pel Museu Isern de la Moto, una institució privada que vetlla per donar a conèixer la relació històrica de Mollet amb la indústria de la motocicleta i amb l'esport del motociclisme.

Finalment, el més sincer agraïment a tots i totes els que han fet possible aquesta iniciativa. Als empresaris, treballadors, pilots, enginyers, mecànics, familiars, estudiosos i entusiastes del món de les dues rodes, que han aportat informació de primera mà, documentació, fotografies i les peces (bicis, motos, recanvis, catàlegs...) que van permetre bastir l'exposició: Montserrat Abril, Maria Rosa Andrés, Pere Auradell, Andreu Basolí, Antoni Basolí, Josep Bermúdez, Josep Maria Busquets (*Guendalino*), Joan Castellón, Salvador Cañellas, Tomàs Domingo, Basili Escuin, Ramon Farré, Jacint Filbà, Josep Flores (Club Ducson), Ramon Galí, César Gracia (*Cesarín*), Benjamí (*Min*) Grau, Josep Griñó, Joan Iglesias, Josep Iglesias, Glòria Isern, Josep Isern, Rosa Mauri, Miquel Montsant, Maria Mercè Ninou, Toni Palau, Pere Pi, Policia Municipal de Mollet del Vallès, Jordi Rabasa, Olga Rabasa, Josep Sandoval, Joaquim Santacreu, Freddy Sanjuan, Ramon Serra, Josep Solà, Cristina Soler, Estanis Soler, Imma Torrents, Martí Turégano, Mariano Villaescusa i Fernando Zambrano. Als col·laboradors del CEM que han fet possible la recerca, als ponents de les Jornades i als articulistes del monogràfic: Maria Rosa Boada, Jaume Boix, Alba Cano, Javier Diéguez, Manel Domènech, Francisco Javier Gil, Francisco Herreros, Glòria Isern, Maria Carme Macià, Iris Martos, Aina Muñoz, Joan Carles Orengo, Carlos Prieto, Mariona Rabasa i Joan Ventura. A l'equip de Cultura i de La Marineta, i de manera especial a l'Anna Comadran, pel bon gust en el disseny de l'exposició que hi vam poder veure. A l'Arxiu Històric Municipal, al Servei Local de Català i al Museu Abelló per la llarga i efectiva trajectòria de col·laboració amb el CEM.

I per acabar, com no podia ser d'altra manera, el reconeixement a la família Isern Abril que, des de fa anys, amb el Museu Isern de la Moto i altres iniciatives treballa per recuperar, preservar i divulgar la memòria de la ciutat en aquest camp; i, de manera molt especial, a la Glòria Isern per la contagiosa passió per les motos, per comissionar l'exposició i pel treball intens i incansable en tot el projecte.

Jordi Bertran i Duarte

Director del CEM i coordinador de les Jornades i el monogràfic

Mollet, de la bici a la moto

Iris Martos Sánchez*

“Cada hora té la seva inquietud. Però és evident també que l’avui procedeix de l’ahir i condiciona el demà, perquè la vida és una trajectòria. Ens convé, doncs, conèixer els punts determinats d’aquesta línia i és per això que la història és alliçonadora”.

Resum

Potser en molts casos valorem el present com el màxim representant del què hem aconseguit i és ben cert que estem gaudint d’una de les èpoques històriques amb major rendiment científic i tècnic. Però no podem oblidar els mèrits dels nostres avantpassats, que ens han proporcionat els nostres principis. És en aquest moment en què la rellevància del factor històric ens permet analitzar que el desenvolupament actual és resultat d’un llarg camí de recerca que es va començar en un passat.

Un dels grans invents de la humanitat va ser la roda, una peça clau en la història del moviment, des dels primers molins fins a esdevenir la peça principal en un mitjà de transport. Pel que fa a la roda, podríem destacar dos conceptes que la defineixen molt bé: rapidesa i precisió; paraules que representen molt bé la bicicleta com a mitjà de transport.

Amb tot, no ens aturarem a tractar els creadors del que nosaltres coneix-

xem com a bicicleta, ni com aquesta va ser modificada gradualment, però sí que ens ocuparem d’allò que va simbolitzar la bicicleta per a la població molletana.

Paraules clau: bicicleta, moto, Mollet del Vallès, indústria, tallers, ciclisme.

Figures 1. **Miquel Expósito i dos companys al carrer de Barcelona, a la dècada de 1930.** Font: Rosa Expósito i Pujol

*Historiadora, irismartossanchez@gmail.com

¹ Paraules d’Agustí Pi Sunyer per inaugurar el VI Congrés de Metges de Llengua Catalana. Recuperat de SOCIETAT CATALANA DE NEUROLOGIA. (2011). *Història de la neurologia catalana: Cent anys d’història*. Barcelona: CPM Asociados S.L

1. Mollet i la bicicleta

Per poder comprendre tot allò que la bicicleta va significar per a Mollet del Vallès cal remuntar-nos a la dècada de 1920, quan la població ja ha fet un pas ferm cap a la industrialització i concentra algunes de les indústries més representatives de la Catalunya del moment, com ara la Pelleria, Can Fàbregas, Can Mulà o la Farinera Moretó. La industrialització va anar de la mà de millores que van produir-se en el transport de persones i mercaderies, fet que va comportar la mobilització de la gent per anar a treballar. El Baix Vallès va passar a tenir millors connexions entre Barcelona i els pobles de la vora i va ser llavors quan la bicicleta va guanyar pes entre les famílies. Així, tant les dones com els homes de Mollet van creure en la necessitat d'emprar aquest mitjà de transport per traslladar-se fins a les fàbriques o bé per anar a treballar a d'altres poblacions properes. Aquest fenomen va propiciar que apareguessin a la població els primers tallers de venda i reparació de bicicletes: Cicles Rabasa, Isern,

Filbà o Basolí, entre d'altres. Que, alhora, van permetre crear una notable indústria ciclista i, posteriorment, la gran indústria de la moto que es va concentrar a Mollet.

La bicicleta no només va ser emprada com a eina de transport per anar a la feina, sinó que va començar a utilitzar-se també com a *hobby* per passejar els diumenges amb la família i els amics o, fins i tot, per participar en excursions o curses. En aquest sentit, després de la creació d'una penya ciclista local, a Mollet també tingueren lloc una sèrie de competicions.

2. El ciclisme a Mollet

Durant els anys trenta van aparèixer a Mollet diferents agrupacions esportives (atletisme, ciclisme, futbol, bàsquet, handbol o billar) (ARIMON, 2013). Tot i les grans dificultats econòmiques que patien moltes famílies, l'esforç i les ganes de practicar esport van donar peu a les primeres competicions, també en el cas del ciclisme.

El ciclisme va aparèixer a Mollet de la mà d'una població humil que va

Figura 2. Sortida d'una cursa ciclista, a la plaça de l'Església, a la dècada de 1920. Font: Rafael Gómez i Forrellat

lluitar per viure el seu esport a la seva ciutat. L'any 1927 va néixer la Penya Ciclista Mollet que, fins la seva desaparició amb la Guerra Civil espanyola, va facilitar l'aparició de diferents proves ciclistes. També cal remarcar la importància de molts ciclistes de la localitat que van ser rellevants a nivell català i nacional: Teodoro Monteny, Pelegrí Pi, Ramon Madaula, Jordi Gilabert, Melcior Mauri, Josep M. Caroz, Dámaso i Pedro Torres, Jaime Hernández, entre d'altres.

Algunes de les proves ciclistes on els veïns de Mollet participaven van ser la Cursa de la Festa Major (més coneguda com la "Carrera del Pavo"), la festa de Sant Josep o la festa de Sant

Eloi. Eren competicions locals de dificultat mitjana, en què es podien trobar corredors amateurs o fins i tot professionals, fetes tant en un circuit urbà com en un de campestre.

A banda de les competicions de caràcter local, el club molletà va col·laborar en altres curses de més rellevància, com la Festa del Pedal², celebrada cada any en un municipi diferent del territori català. Mollet, concretament, s'encarregà de gestionar aquesta cursa els anys 1925, 1945 i 1966. No podem oblidar-nos, però, de la XX Volta de Catalunya o la Volta a Espanya, en què Mollet va participar en l'avituallament organitzat per les veïnes del poble.

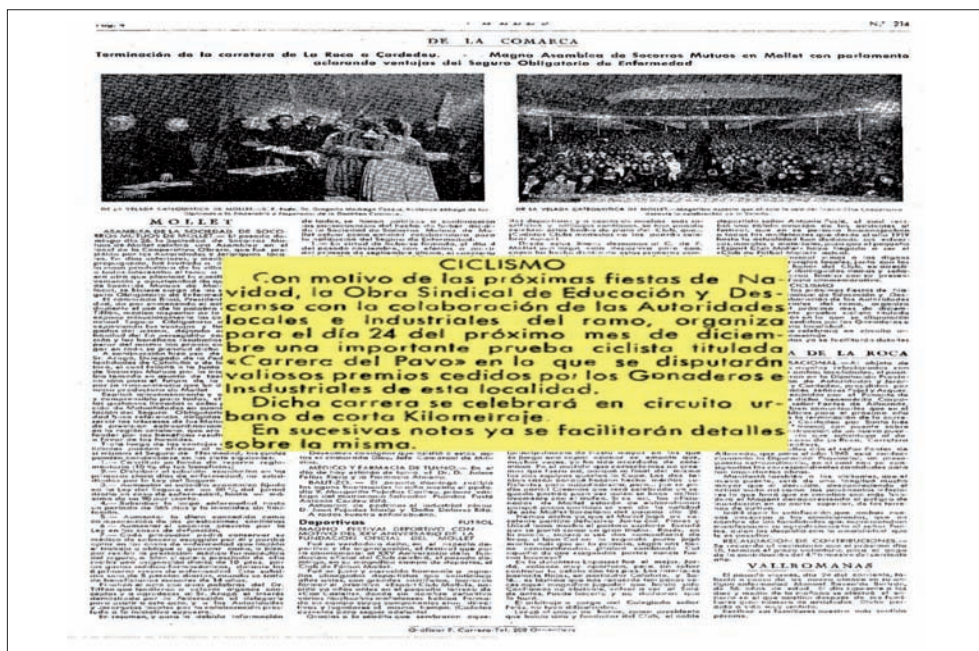

Figura 3. Secció esportiva sobre el Ciclisme "Carrera del pavo" a la revista Vallés, del 3 de desembre de 1944. Font: Arxiu Municipal de Granollers

² Informació sobre Mollet i la celebració de la Festa del Pedal a la revista Vallés, de l'1 de d'abril de 1945 (font: Arxiu Municipal de Granollers): "Después de las necesarias y previas gestiones se ha conseguido que la Fiesta del Pedal de 1945 se celebre en nuestra villa (...) La XIII Fiesta del Pedal, celebrada el 3 de mayo de 1925 halló marco adecuado en nuestra industriosa población. Hará, pues, 20 años de la anterior Fiesta del Pedal vivida en Mollet."

Figura 4. Sortida del control de Mollet de la XX Volta Ciclista a Catalunya de l'any 1940. Font: família Basolí i Ferret

196

Figura 5. L'avinguda Burgos plena de gom a gom amb motiu de la celebració de la XXIX Festa del Pedal, maig de 1945. Foto: L'Abans

3. Els tallers de reparació de bicicletes

La situació econòmica a l'Espanya de principis de segle XX va comportar que, a Mollet, l'any 1931, el mitjà de transport més utilitzat per a llargs trajectes fos el tren, i la bicicleta per a recorreguts de mitjana i curta distància. El nombre de vehicles a motor registrats era gairebé inexistent: 17 cotxes, 8 motocicletes i 186 bicicletes (SUÁREZ, 2000). Durant el període entre la Guerra Civil i la postguerra, la bicicleta va gaudir d'un pes molt important per a la societat fins a l'arribada de la indústria de la motocicleta, als anys cinquanta.

Aquesta gran afició dels molletans pel món de la bicicleta i la necessitat de desplaçament dels veïns van fer aparèixer els primers tallers de reparació, lloguer i venda de bicicletes. Diferents famílies de Mollet van apostar el seu esforç i els recursos que tenien per iniciar una nova indústria al poble: la bicicleta. Motivats per les

oportunitats que se'ls presentaven, diversos negocis com Cicles Rabasa i Solà, Isern, Filbà, Basolí, Enrich o Escuin, van decidir apostar pel mercat local. És per aquesta raó que, si se'm permet, m'agradaria recordar l'esforç d'aquests visionaris que, tot i no tenir tots els recursos del món, van utilitzar els seus coneixements i la seva passió, quelcom que ha permès fer Mollet partícip de la història de la bicicleta.

“El meu pare va començar a treballar de molt jovenet (aproximadament als 11-12 anys) com a aprenent a Itisa, la Indústria Tèxtil Iberica SA a Can Mulà [...]. Va ser contramestre de telers, tenia coneixements de mecànica, però en el sector del tèxtil. Com que tenia aquests coneixements bàsics de mecànica, podia adaptar-se i reparar diferents màquines [...]. [...] Sense deixar la feina a Itisa, va obrir el taller de reparació de bicicletes. Entre 1926 i 1927 va obrir la botiga. Ma mare controlava la botiga al matí, mentrestant ell treballava a la fàbrica al torn de matí, i a les tardes estava ell a la botiga³.”

Figura 6. Botiga de Basolí al carrer de Berenguer III. Font: família Basolí i Ferret

Ben cert és que alguns dels tallers prèviament esmentats han estat encara més coneguts mundialment per la seva aportació en la fabricació de motocicletes. Però, per entendre aquest pas de la bici a la moto, cal que parem especial atenció als orígens d'aquests tallers.

En aquest sentit, l'any 1922 podem localitzar, al carrer de Berenguer III, el primer taller de reparació de bicicletes de la ciutat: Cicles Rabasa. Simeó Rabasa i Singla, més conegut per ser el creador d'una de les majors empre-

Marca	Fundadors	Localització	Inici	Final
Rabasa	Simeó Rabasa Singla		1922	1925
Cicles Rabasa i Salà	Simeó Rabasa Singla i Vicenç Solà Pujol	C. Espanya, 17	1925	1931
Cicles Isern	Jaume Isern Plans i la seva esposa Maria Tartí Torras	C. Berenguer III, 83	1926	
Filbà	Ramon Filbà Vidaló	Av. Jaume I, 70	1929	
Basolí	Antoni Basolí Valls	C. Berenguer III, 60-62	1931	
Bicicletes Rabasa	Simeó Rabasa Singla	Ctra. Badalona, 9 (Martorelles)	1931	
Indústria Ciclista Solà	Vicenç Solà Pujol	C. Espanya, 17	1931	
Enrich	Joan Enrich Garcia	C. Gaietà Ventalló, 27	1941	
Escuin	Basili Escuin	Av. Jaume I, 1	1958	

Figura 7. Tallers de Bicicletes de Mollet per anys. Font: Arxiu Històric Municipal de Mollet del Vallès

³ Fragment de l'entrevista a Jacint Filbà i Segalès, realitzada l'any 2017.

ses del motociclisme català, la Derbi, va emprendre el seu primer negoci després de practicar la reparació de bicicletes anys abans a la cuina de casa seva. L'escassa competència del sector va fer que, conjuntament amb el seu cunyat, Vicenç Solà i Pujol, el 1925 inaugurés una nova botiga a la plaça del Mercadal (ara, plaça de l'Església): Cicles Rabasa i Solà. El taller va vendre i reparar bicicletes fins el 1931, quan els fundadors de la botiga decideixen de comú acord separar-se per crear dues marques molt competents. D'una banda, sorgí la Indústria Ciclista Solà, a Mollet i, de l'altra, Bicicletes Rabasa, a Martorelles, que, posteriorment, competirien en el món del motociclisme com a Ducson i Derbi. Però no només adquiriren importància aquestes botigues, ja que a mitjans de la dècada de 1920 van sorgir als carrers de Mollet altres espais de reparació de bicicletes. Per exemple, Cicles Isern que obre portes l'any 1926 i, Cicles Filbà, que ho fa l'any 1929.

També cal recordar d'altres tallers com Cicles Basolí, Enrich o Escuin. Tots ells representaven famílies molletanes que es van aplegar en un mateix gremi de botiguers i, en alguns casos, van donar-se suport. És per això que puc afirmar que tot quedava en família, no només perquè entre ells es coneixien, sinó perquè alguns eren família directa. Com és el cas de la família Rabasa, empa-

rentada amb els Solà i els Basolí, tots veïns de Mollet.

Podríem pensar en la gran competència que hi havia entre les diferents botigues, però no podem oblidar que aquests tallers proporcionaven feina als ciutadans de Mollet, garantint oportunitats laborals i d'aprenentatge d'un ofici. Un exemple n'és Basili Escuin que, anys abans d'obrir l'actual botiga de l'avinguda de Jaume I, va ser aprenent de Jaume Isern. Cada taller oferia serveis diferents, reparacions, venda de bicicletes, lloguer, venda d'accessoris, fabricació de components (portaequipatges, parafangs...) o, fins i tot, fabricació de bicicletes de marca pròpia, com Cicles Isern, Rabasa, Solà o Enrich.

Aleshores, segons les necessitats del moment, variaven els serveis que oferien els tallers. El factor econòmic va ser el desencadenant de cada etapa de les botigues. Durant molts anys, el principal negoci va ser el lloguer de bicicletes, ja que no totes les famílies podien permetre's la compra d'una bicicleta particular. Principalment, els lloguers eren per anar a la feina (1920 -1940), però amb el temps van convertir-se en un passatemp de les famílies per gaudir els caps de setmana. Com va fer Cicles Basolí, que "als anys quaranta van començar [...] a llogar patinets, bicicletes i tricicles amb demanda de diumenges i festius." (ALIGUER, 1992).

Figura 8. Propaganda Cicles Isern de l'any 1911. Font: Arxiu Històric Municipal de Mollet del Vallès

Marca	Reparació	Lloguer	Venda	Fabricació components	Fabricació bicicletes	Venda motos	Fabricació motos	Altres
Rabasa	X							
Cicles Rabasa i Solà	X		X					
Cicles Isern	X	X	X	X	X	X		
Filbà	X			X				X
Basolí	X	X	X			X		X
Bicicletes Rabasa				X	X		X	
Indústria Ciclista Solà				X	X		X	
Enrich	X	X	X		X			
Escuin	?		X					X

Figura 9. Funcions dels tallers de Mollet. Font: Arxiu Històric Municipal de Mollet del Vallès

“Hi havia clients de totes les edats, va haver-hi èpoques diferents. Als inicis sobretot es reparaven bicicletes per adults que anaven a treballar, com a transport s’havia de tenir a punt. La gent la reparava els dissabtes per portar-la a punt el dilluns a la feina. Després va venir una època en què va haver-hi força afició a la bicicleta de forma esportiva, llavors es van reparar i vendre, bicicletes de carreres i complements⁴.”

Figura 10. Jaume Isern al taller del carrer de Berenguer III, a la dècada de 1950. Font: família Isern i Abril

Podríem dir que la indústria de la bicicleta, doncs, va tenir un pes prou important a la ciutat de Mollet des dels anys vint i fins als cinquanta, com a mitjà de transport de molts treballadors per l’escassa competència del vehicle a motor. La bicicleta va ser un vehicle rentable fins a l’arribada de la motocicleta a mitjans dels cinquanta, fet que va propiciar la renovació de moltes de les botigues de bicicletes. Cal dir, però, que la bicicleta (tot i la competència de la moto i el cotxe) ha estat, i encara és, un vehicle ideal per passejar pels nostres paisatges del Vallès, com és Gallecs.

199

Figura 11. Taller de Ramon Filbà a l’avinguda de Jaume I, a la dècada de 1950. Font: Jacint Filbà i Segalès

⁴ Fragment de l’entrevista a Jacint Filbà i Segalès, realitzada l’any 2017.

4. De la indústria de la bicicleta a la motocicleta

Es curiós veure com a Barcelona l'any 1956 van matricular-se 46 cotxes, 16 camions i 354 motocicletes (SOLER, 2001), fet que convida a qüestionar-nos quins van ser els factors que van intervenir en el creixement de la indústria de la motocicleta.

Durant la postguerra van sorgir diferents necessitats. La lluita de la societat per tornar a la normalitat va fer que es valoressin tot tipus de mecanismes per reactivar els mercats. Aquest fet, juntament amb les millores econòmiques dels anys cinquanta, va afavorir l'aparició de noves indústries al país, com va ser el cas de la indústria de la motocicleta. La moto va presentar-se en societat com a transport bàsic que, tot i tenir un preu superior al de la bicicleta, donava l'oportunitat d'estalviar temps i oferia més comoditat al consumidor.

D'aquesta manera, la bicicleta es va trobar intimidada per un invent de força similitud, però amb motor. Per tant, la indústria de la bicicleta molletana va tenir clar que li costaria competir amb la motocicleta i per això els tallers de Mollet es van posar a treballar. Anys abans, ja s'havien aplicat els motors auxiliars per a bicicletes i alguns dels tallers van importar motos d'altres països, però no va ser suficient. Aquestes experiències prèvies amb motors van resultar efectives per obrir-se pas dins del sector del motor.

Va ser llavors quan els tallers de bicicleta que hi havia a la ciutat van haver de prendre decisions. No va ser d'un dia per l'altre, sinó que gradualment aquells tallers de reparació i venda van iniciar nous camins. Per tant, la bicicleta va continuar amb menys pes econòmic, més centrada en la practica d'esport que no pas com a

vehicle de transport. Molts tallers van esforçar-se per renovar-se i oferir al poble allò que necessitava. Cicles Rabasa, ja a finals dels anys quaranta, va transformar la fàbrica per oferir components de motocicletes, i adquirí així els suficients coneixements com per anys després crear la seva pròpia marca de ciclomotors. El 1950, Simeó Rabasa havia creat la companyia Nacional Motor, SA, després coneguda com a Derbi, i el seu cunyat, la Indústria Ciclista Solà SA, que més endavant fabricaria les motocicletes Ducson.

Figura 12. Fàbrica de motocicletes Derbi de Martorelles. Font: Arxiu Històric Municipal de Mollet del Vallès

En qualsevol cas, no van ser els únics en transformar el mercat de Mollet. Cicles Isern va centrar-se en vendre motos, crear algunes peces auxiliars per a les motos de Derbi i vendre tot tipus de complements. La família Filbà, l'any 1947, va centrar el negoci en la venda d'armes i objectes de caça, però sense abandonar del tot la venda i reparació de bicicletes. De fet, també van ser distribuïdors de la marca de motocicletes Ossa. Finalment, no podem oblidar-nos de les botigues Basolí i Escuin, que centren el comerç en el món de la puericultura i les joguines respectivament,

sense desatendre la venda de bicicletes. Totes elles són botigues que han lluitat per mantenir-se al llarg dels anys i és per això que encara poden dir que ofereixen als veïns de Mollet el mateix servei des de 1950.

5. Les dones i la bicicleta

No m'agradaria finalitzar l'escrit sense reconèixer els mèrits d'aquelles dones que van participar en el desenvolupament de la indústria de la bicicleta a Mollet. Dones que, tot i els costums d'aquells temps, van pujar a la bicicleta per anar a treballar, estudiar, o passejar pel poble. Els tallers també venien i reparaven bicicletes pensades especialment per a dones.

“Hi havia bicicletes de dones i d'homes, els quadres es preparaven de manera diferent perquè les dones no haguessin d'aixecar les cames amb la faldilla. Les dones pujaven en faldilla, no era gaire habitual veure una dona amb pantalons en aquell moment⁵”.

Però també veïnes de Mollet que van emprendre un negoci gràcies a la família, dones com Margarita Rabasa, Teresa Rabasa, Maria Martí, Josefa Segalés o Montserrat Abril. Totes elles van aprendre el negoci de la bicicleta per donar suport als marits, germans i fills per tirar endavant els tallers. Van aprendre a vendre, a reparar i, fins i tot, van col·laborar plenament en les competicions celebrades a Mollet.

A la casa dels Isern, va arribar-hi la jove Montserrat Abril, que va decidir portar endavant el negoci familiar amb el seu marit en Josep Isern i deixar de banda els seus coneixements com a mestra. Puc dir que ella va viure la bicicleta, però encara més la moto,

Figura 13. Margarida Rabasa al carrer de Berenguer III, a la dècada de 1920. Font: família Basolí i Ferret

i és que la seva plena dedicació dins d'aquest sector és mèrit d'un llibre. “Durant l'avituallament del Campionat d'Espanya de motocròs a Gallecs, vaig arribar a fer 700 entrepans calents⁶”.

Potser aquestes dones mai van arribar a pensar en la importància que van tenir dins la població o com van superar el rol que se'ls havia imposat, però en qualsevol cas, també van formar part i van ser protagonistes d'un capítol de la història local de Mollet del Vallès.

201

Figura 14. Montserrat Rodríguez, Rosa, Montserrat Mas i Teresa Escura, després de sortir de costura, l'any 1962. La moto és una Ducson Setter. Font: Montserrat Mas i Ollé

⁵ Fragment de l'entrevista a Jacint Filbà i Segalés, realitzada l'any 2017.

⁶ Fragment de l'entrevista a Montserrat Abril i Pasqual, realitzada l'any 2017.

Bibliografia

- ALIGUER, J. (1992). Mollet en deute. Impremta Francesc. 120 p. Mollet del Vallès.
- ARIMON, G. (2013). *Pinzellades d'un segle d'esports a Mollet*. Notes, 28: 251-266. Mollet del Vallès.
- BOTER DE PALAU, R. (2002). *L'Abans Mollet del Vallès. Recull gràfic 1870-1965*. Efadós. 666 p. El Papiol.
- BOTER DE PALAU, R. i PALACÍN, S. (2003). *Apunts per a la història de la indústria ciclista de Mollet. Una conversa amb Antonio Basolí i Rabasa*. Notes, 18: 113-127. Mollet del Vallès.
- COLELL, R. (Coord.) (1983). *Rabasa DERBI, 1992-1982*. Rabasa-Derbi, Editorial Juventud. 160 p. Barcelona.
- COLELL, R. (Coord.) (1987). *Simeó Rabasa i Singla. Fundador de les empreses Rabasa Derbi. 85 anys de la vida d'un home*. Rabasa-Derbi. 164 p. Martorelles.
- FILBÀ, J. (2000). *Punt de Mira*. Autoeditat. 121 p. Mollet del Vallès.
- GORDI, J. i VILAGINÉS, J. (Coord.) (1993). *Molledo - Mollet (993-1993)*. Ajuntament de Mollet del Vallès. 204p. Mollet del Vallès.
- HERREROS, F. i AZNAR, J.L. (1998). *Historia del motociclismo en España*. RACC & Hipòtesi. 320 p. Barcelona.
- PI, P. (2012). *No tinc 200 anys. Les vivències de Pere Pi*. Autoeditat. 267 p. Barcelona.
- RABASA, A. (2004). *DERBI: vuitanta anys d'història. De com un modest taller de bicicletes va poder arribar a*

ser campió del món de motociclisme. Notes, 19: 199-208. Mollet del Vallès.

- SOLÉ TURA, J. (1987). *Cent noves històries, cent vides més*. L'Aixernador, edicions argentonines. 220 p. Argentona.
- SOLER, C. (Coord.) (2011). *La moto catalana. 105-2010 Història d'una indústria capdavantera*. Guia de l'exposició del Museu de la Moto de Barcelona. Fundació Privada Museu de la Moto Mario Soler. 69 p. Basella.
- SUÁREZ, M.A. (2000). *La Segona República i la Guerra Civil a Mollet del Vallès*. Centre d'Estudis Molletans, Col·lecció Vicenç Plantada, 4. 369 p. Mollet del Vallès.

Hemeroteca

- Amistad* (1951-1958)
El Nostre ideal (1922-1936)
Estilo (1940-1942)
Excursionisme (1933-1936)
Sembra (1949-1957)
Vallés (1942-1977)

Fonts orals

- Abril Pasqual, Montserrat
 Basolí Ferret, Andreu
 Castellón Martínez, Joan
 Filbà Segalès, Jacint
 Isern Abril, Gloria
 Isern Martí, Josep

Ducson, una marca genuïnament molletana. Aproximació històrica a Indústria Ciclista Solà (1925-2000)

Alba Cano i Duque*
M. Carme Macià i Gràcia**

Resum

L'article és una primera aproximació al coneixement històric de la marca de velomotors i ciclomotors Ducson, fabricats entre 1954 i 1988 per Indústria Ciclista Solà (1925-2000). Una marca 100% molletana, de reconegut prestigi per la fiabilitat, ràpidesa i estètica dels models; i també pels bons resultats obtinguts en el món de la competició. Encara avui, les Ducson són considerades peces de culte pels estudiosos de la motocicleta clàssica.

Més enllà d'aquesta etapa, la Indústria Ciclista Solà té una llarga trajectòria, primer com a petit taller de compravenda, lloguer, reparació i muntatge de bicicletes i, més tard, en la fabricació de components per a la indústria de la motocicleta i l'automòbil. De fet serà en aquests darrers sectors on l'empresa tindrà una major estabilitat empresarial i econòmica, fins al punt d'arribar a liderar el mercat català i espanyol i exportar arreu d'Europa.

L'article acaba amb la transcripció resumida de dues entrevistes que han estat fonamentals per a l'elaboració de l'article, ja que les fonts documen-

tals sobre la marca i el fabricant són escasses. Aquestes persones han aportat dos punts de vista complementaris i de gran interès. D'una banda en Josep Solà, fill del fundador i darrer directiu de l'empresa, i, de l'altra, en Joan Castellón, treballador que va viure amb passió i dedicació l'etapa motociclista de l'empresa.

Paraules clau: Ducson, Indústria Ciclista Solà, ICSSA, Vicenç Solà, Mollet del Vallès, velomotor, ciclomotor, indústria, accessoris.

Context

Fins a la dècada de 1950, la bicicleta era el mitjà de transport més utilitzat pels desplaçaments quotidians de la majoria de la població, ja fos per arribar a la fabrica o al camp. A partir d'aquest moment, gràcies a la progressiva reactivació de l'economia després del sotrac de la Guerra Civil i els primers anys de la postguerra, els vehicles de dues rodes amb motor (velomotors, ciclomotors i motocicletes) començaran a substituir les bicicletes. Urgia la necessitat de trobar un mitjà de transport útil, segur

* Text de l'article i entrevista a Joan Castellón. Estudiant d'Història, haneulstinson@gmail.com

** Entrevista a Josep Solà. Historiadora, mcarmemacia@hotmail.com

i funcional i, sobretot, econòmic, que fes més fàcil el ja complicat dia a dia de la societat del moment. Amb aquest propòsit sorgeixen moltes petites marques, que suposaran un impuls tecnològic i econòmic de primera magnitud.

Aquest és també el cas d'Indústria Ciclista Solà. Una empresa que començarà com un petit taller de bicicletes i arribarà a ser tot un referent de la indústria de la motocicleta i el motociclisme.

Cicles Rabasa i Solà, un origen comú per a dues empreses familiars

L'any 1925, Vicenç Solà i Pujol i Simeó Rabasa i Singla¹, que són cunyats, decideixen obrir un nou taller de reparació de bicicletes, que ubicaran als baixos de can Solà, a la plaça del Mercadal núm. 9 (ara, plaça de l'Església), amb el nom de Cicles Rabasa i Solà. Allà ofereixen un servei integral de compravenda, lloguer, reparació i muntatge amb molt d'èxit a Mollet i pobles veïns.

A l'Arxiu Històric Municipal de Mollet del Vallès, la primera referència documental sobre aquest negoci

familiar és de l'any 1930, on figura com a venedor de bicicletes que paga una quota de 7 ptes. a l'Ajuntament.

L'any següent, amb la proclamació de la Segona República, la plaça del Mercadal passarà a dir-se de la República. Sabem que el negoci, a més a més dels serveis que oferia des del principi, també se centra en la fabricació i venda de components.

L'any 1931, els dos propietaris decideixen, de comú acord, separar-se. Simeó Rabasa marxa a Martorelles i crea la marca Bicicletes Rabasa, mentre que Vicenç Solà continua a Mollet, al taller de casa seva, amb el nom de Indústria Ciclista Vicenç Solà.

Cicles Rabasa i Solà és doncs l'embrió comú del que més endavant seran les marques Derbi i Ducson.

Indústria Ciclista Vicenç Solà, l'especialització en la fabricació de components

De manera progressiva, la Indústria Ciclista Vicenç Solà s'especialitzarà en la fabricació i venda de components. Aquest fet i les bones perspectives del negoci implicaran una constant necessitat d'adquisició de maquinària, que es pot seguir a partir de les declaracions industrials conservades a l'Arxiu Històric Municipal de Mollet del Vallès.

A partir de 1939, amb la fi de la Guerra Civil i l'inici del franquisme, la plaça de la República passa a dir-se d'Espanya, fet que suposarà un nou canvi en l'adreça de la seu social de l'empresa.

L'any 1941, Vicenç Solà adreça una carta a l'alcalde, on especifica la maquinària de què disposa l'empresa: "Hago constar que para el movimiento de la maquinaria de mi industria

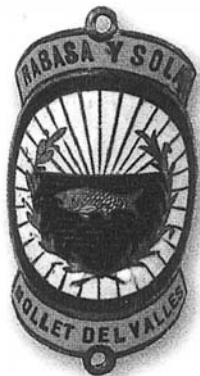

Figura 1. Escut de Cicles Rabasa i Solà, que es posava en el quadre de les bicicletes. Font: Arxiu Històric Municipal de Mollet del Vallès

¹ Simeó Rabasa i Singla, que més endavant crearà la Nacional Motor SA i la coneguda marca Derbi, ja tenia, des de 1922, un taller de reparació de bicicletes al carrer de Berenguer III, amb el nom de Cicles Rabasa.

dispongo de 1 motor de 5 HP, siendo el consumo de fluido consumido, de su promedio mensual de 810 KWlo.”

Cal apuntar que a la capçalera de la carta en qüestió també apareixen especificats alguns dels components que fabricaven: “Fabricante de los cala pies CAÑARDO DUCSON, guarda barros todos modelos, aros y pinzas pantalón portabombas, esmalte Niquelage, cuadros especiales para corredores”.

Figura 2. La paraula “Ducson” apareix molt abans que comencessin a fabricar motos, com es pot comprovar en la capçalera d’aquesta carta, de 23 de desembre de 1941, que Vicenç Solà adreça a l’alcalde de Mollet. Font: Arxiu Municipal de Mollet del Vallès

Per tant, com es pot veure, el nom Ducson ja apareix en aquesta època, tot i que encara no s’havia fabricat cap velomotor ni ciclomotor. Segons l’entrevista feta al fill de Vicenç Solà (que es pot veure al final de l’article), Ducson no correspon a cap acrònim. El nom no té cap significat i va ser inventat pel seu pare pel simple fet que semblava una paraula estrangera, en uns anys on tot el que venia de fora es valorava més.

A partir de les mateixes fonts documentals, sabem que des de 1942 el taller disposa d’un bufador per tal de facilitar la fabricació d’elements de xapa estampada, una de les feines on més va destacar l’empresa.

Més tard, el 1944, s’adquireixen més motors (2 d’1 CV i 1 de potència superior), així com maquinària nova.

L’any 1946, destaca la compra de nous motors més potents (3 de fins a 2 CV i 1 de més de 2 CV), a més de la instal·lació de maquinària nova.

L’any 1947, continua l’increment de maquinària: es passa de dos a quatre torns, s’incorpora una nova màquina de trepanar, quatre bombos polidors i una mola de rectificació, per tal de perfeccionar les peces mecanitzades.

205

	1944 juny	1945 novembre	1946 setembre	1947 agost	1948 agost
Torns (d’1 metre)	1	2	2	4	4
Premses	3	3	3	3	3
Cisalles	1	1	1	1	1
Fresadores	1	1	1	1	1
Llimadores	1	1	1	1	1
Màquines de perforar	1	1	2	3	3
Serra per a metalls	1	1	1	1	1
Soldadura autògena	1	1	1	1	1
Màquines de trepanar				1	1
Bombos polidors				4	4
Moles de rectificació				1	1

Figura 3. Evolució de la maquinària a partir de la informació que hi figura en els registres industrials de l’Ajuntament de Mollet del Vallès. Font: Arxiu Històric Municipal de Mollet del Vallès

A finals de la dècada de 1940, Indústria Ciclista Vicenç Solà s'havia consolidat com un dels principals fabricants de components per a bicicletes, velomotors, ciclomotors i motocicletes. Fabricaven caixes de pedaler, forquilles de suspensió, portaequipatges... però sobretot elements de xapa estampada (parafangs, quadres, dipòsits...). A partir de 1948 va ser l'empresa número ú de tot l'estat espanyol en fabricació de parafangs i durant molts anys fou també un dels productors de caixes de pedaler més importants d'Europa (BOTER DE PALAU i PALACÍN, 2003). Aquest fet va atorgar a la marca una experiència més que suficient per fer el pas cap a la fabricació de velomotors i motocicletes.

Arriben els velomotors i ciclomotors Ducson

La dècada de 1950 marcarà nous horitzons i reptes per a la Indústria Ciclista Vicenç Solà. El lideratge en el mercat de fabricació de components, l'experiència adquirida durant anys i l'esperit emprenedor facilitaran el pas cap a la producció dels primers velomotors i ciclomotors. Aquest fet suposarà també l'entrada de la marca en el món de la competició. Aquests reptes s'afegiran a la fabricació de components, ja que l'empresa continuarà liderant el sector i es convertirà en el principal proveïdor de marques de prestigi com Montesa, Bultaco, Ossa, Derbi... així com Seat, en el sector automobilístic.

L'any 1954, apareixen els primers velomotors que llueixen la marca Ducson. Malgrat les aparences no van ser fabricats per la marca molletana sinó per diferents tallers de venda de bicicletes, que compraven el conjunt del bastidor totalment acabat –amb la marca Ducson– i acoblaven un motor auxiliar, generalment un Mosquito

Garelli, de 49 cc, de fabricació italiana (HERREROS, 2008). En alguns casos també trobem bastidors Ducson amb motors auxiliars més potents, de la marca barcelonina Rex.

Figura 4. Velomotor amb bastidor Ducson i motor auxiliar Mosquito, al Centre Cultural La Marinet amb motiu de l'exposició *De la bici a la moto a Mollet. La indústria de les dues rodes*. Font: Olga Rabasa Yrla

L'any 1956, Indústria Ciclista Vicenç Solà presenta a la Fira de Mostres de Barcelona el primer velomotor

DUCSON 50 cc.

Ciclomotor con cambio a 2 velocidades

características principales

- BASTIDOR construido de acero estampado
- HORQUILLA telescópica Duxson de gran sensibilidad
- SILLIN basculante muy suave y cómodo
- DEPOSITO con caja de herramientas incorporado capacidad 7 litros
- FRENOS a tambor central de excelente frenada
- FARO a dos luces 15/15 w faro piloto de 3 w
- MOTOR 2 velocidades a dos tiempos
- PUESTA EN MARCHA a pedal con la máquina parada

Datos técnicos

- Cilindrada 50 cc.
- Consumo normal 1,6 litro/100 Km.
- Velocidad máxima 50 Km. hora
- Pendiente superable 20 %

Al dar a conocer este nuevo velomotor, contamos con la seguridad de sus buenos resultados, conseguida con una fabricación a base de materiales de primera calidad y con una rigurosa verificación de todas sus piezas, lo cual coloca nuestra marca "DUCSON" a la cabeza de los velomotores utilitarios.

Industria Ciclista V. SOLÀ - MOLLET (Barcelona)

Figura 5. Cartell de promoció de la Ducson amb motor Setter. Font: Arxiu Històric Municipal de Mollet del Vallès

fabricat a Mollet, amb dues versions de bastidor (femení i masculí) i un motor Setter, de 49 cc, fabricat a Elx, per la firma Miquel Santonja i Fills. Cal dir que Solà era un dels principals clients de Santonja a qui subministrava components pels velomotors que també fabricava la marca d'Elx.

L'any 1957, l'empresa canvia de raó social i passa a dir-se Indústria Ciclista Solà SA (ICSSA). Tot i això, encara apareix amb el nom anterior als registres de l'Ajuntament i no serà fins a l'any 1959 quan per primera vegada trobem la nova raó social.

Aquest mateix any, comencen a provar un motor de fabricació pròpia, inspirat en l'italià Itom, el millor del moment (HERREROS, 2008). La participació en nombroses curses permetrà la posada a punt d'aquest nou motor i suposarà també l'entrada de la marca en el món de la competició.

L'any 1958, presenten la Ducson Turisme, el primer ciclomotor fabricat completament a Mollet. El bastidor és pràcticament idèntic al model de 1956 però incorpora el nou motor de fabricació pròpia.

Aquell mateix any, al registre de l'Ajuntament, Indústria Ciclista Solà apareix, per primera vegada, com a "Fabricante de Velomotores y Bicycletas y accesorios para los mismos". Segons les mateixes fonts oficials hi treballaven vuitanta empleats, malgrat que algunes fonts orals asseguren que eren més d'un centenar.

L'any 1960, gràcies a l'experiència adquirida en el món de la competició, presenten la revolucionària Ducson Repris, que esdevindrà el model més emblemàtic de la marca. Incorpora un nou motor de 49 cc que arribava a una velocitat màxima real de 80 km/h, un autèntic prodigi tecnològic de l'època.

La Ducson Repris suposarà un impuls molt important per a l'empresa, i es donarà a conèixer arreu i farà incrementar les vendes. Segons un fulletó de publicitat de l'any 1961, Ducson disposava de distribuïdors no només a Catalunya sinó també a tot l'estat espanyol: Alacant, Badalona, Barcelona (2), Cadis, Castelló de la Plana, Ciutadella (Menorca), Còrdova, Elx, Girona, Granollers, La

Figura 6. Grup d'operaris de Ducson davant del taller de soldadura, l'any 1958. Font: Joan Mayolas i Folguera

Figura 7. Filera de motocicletes Ducson Repris, a la fàbrica de Mollet, l'any 1960. Font: Josep Solà i Rabasa

Corunya, Lleida (2), Madrid, Manresa, Mataró, Múrcia, Olot, Palma (Mallorca), Reus, Roquetes (Baix Ebre), Santander, Saragossa, Sevilla, Tàrraga, València, Vic, Vilafranca del Penedès i Vitòria.

L'any 1962, Vicenç Solà es jubila i el negoci passa a mans dels seus dos fills, Andreu i Josep Solà i Rabasa, que ja feia molts anys que s'havien incorporat al negoci familiar. L'Andreu, el germà gran, ho havia fet l'any 1943 i, en Josep, el petit, el 1952.

Aquell mateix any, remodelen la gamma de ciclomotors, per adaptar-se a les majors exigències del mercat, bo i aprofitant les elevades prestacions tecnològiques de la Ducson Repris. Presenten dos nous models: Ducson 49 i 49S (Sport). La primera amb un nou bastidor i el mateix motor de la Repris i, la segona, amb un nou motor potenciat de 4,5 CV que podia arribar als 90 km/h. Com a curiositat, aquell mateix any fabriquen un model de tricicle de càrrega de 150 kg, a partir de components de l'antiga Repris i un motor per a karts d'alt rendiment (HERREROS, 2008).

L'any 1964, el negoci anava bé i el petit talleret que en els seus inicis tenia tres treballadors va arribar als cent dotze empleats². A finals d'any, concretament el 3 de desembre, un incendi fortuït canviarà, de manera irreversible, el rumb de l'empresa. Les pèrdues van ser valorades en cinc milions de ptes. i, encara pitjor, es van perdre tots els motlles de fabricació de components, fet que va obligar a tancar l'empresa durant un any per reconstruir-los. Com a aspecte positiu, es va aprofitar l'aturada per modernitzar la maquinària i adequar els processos productius als nous temps. Després de la represa de l'activitat, dels cent dotze empleats només en continuaran cinquanta-sis.

208

Figura 8. Cartell de promoció de les Ducson Turisme i Repris. Font: Arxiu Històric Municipal de Mollet del Vallès

² Entrevista a Josep Solà i Rabasa, realitzada l'any 2017, que es pot veure al final de l'article.

Figura 9. Andreu Colomé amb una Ducson Repris, a la dècada de 1950. Font: família Colomé i Ricol

L'incendi posarà també fi a l'etapa de competició. En aquest sentit cal destacar el gran palmarès de Ducson (cent onze victòries³) en els anys que va competir, és a dir, entre 1957 i 1964. Les Ducson seran les grans triomfadores de totes les curses de petita cilindrada, no només a nivell català sinó també a les curses que es van córrer a Espanya, França, Regne Unit i Marroc. Entre els principals pilots de la marca hi destaquen Pere Auradell, Ricard Fargas, César Gràcia, Cesarín, i Ramon Torras. En aquella època, com no podia ser d'altra manera, la rivalitat entre Ducson i Derbi era gran però els de Mollet tenien un equip més competitiu i unes màquines més

Figura 10. El pilot de Ducson César Gràcia, Cesarín, al XVIII Premi Internacional Madrid, l'any 1962. Font: César Gràcia Samper

ràpides i estables que no pas els de Martorelles. Com a anècdota, el jove Ángel Nieto –la futura llegenda de Derbi– va arribar de Madrid a Barcelona en una Ducson Repris.

Declivi dels ciclomotors i continuïtat en la fabricació de components

A partir de la segona meitat de la dècada de 1960 i també al llarg de la dècada de 1970, Ducson presentarà una successió de nous models, sense grans novetats tecnològiques però sí estètiques: S8, S9, S10, S12, S15 i S16. També apareixen els models de muntanya S20, S21 i S30, pensats per a circular fora asfalt.

Figura 11. El pilot Pere Auradell –amb el número 16– al circuit Paul Ricard de França. Font: Pere Auradell i Gamell

Figura 12. Ducson S8, al Centre Cultural La Marineta amb motiu de l'exposició De la bici a la moto a Mollet. La indústria de les dues rodes. Font: Olga Rabasa Yrla

³ Revista Moto Clásica

Seran anys d'una lenta però constant davallada en la venda de ciclomotors. D'una banda, l'automòbil havia guanyat molta popularitat i, de l'altra, cada vegada hi havia més competència, sobretot a partir de l'entrada de les marques estrangeres.

El negoci principal de Ducson va re-dirigir-se de nou al primer mercat on havia triomfat i que, de fet, mai havien abandonat: la fabricació de components. Continuaran amb el proveïment a empreses de motos i automòbils però també diversificaran la producció per tal de fer front a la davallada de comandes. Fabricaran carcasses per

Figura 13. **Ducson S21, el segon model fora asfalt fabricat per la marca molletana, al Centre Cultural La Marineta amb motiu de l'exposició De la bici a la moto a Mollet. La indústria de les dues rodes.**
Font: **Olga Rabasa Yrla**

Figura 14. **La Ducson Automàtic es un dels dos darrers models que va presentar la marca molletana.**

a motocultors i, fins i tot, pantalles de televisió per a la marca Philips⁴

L'any 1981, en un darrer intent de revitalitzar el mercat, encara es van presentar dos nous models: la Ducson Automàtic, un ciclomotor pensat per conduir per la ciutat i, la Ducson XL50, dissenyada per circular fora asfalt. Ambdós models incorporaven un motor de 49 cc de la firma italiana Franco Morini. La competència del moment era tan gran que produir motors propis, després d'anys de manca d'innovació, ja no era rentable.

L'any 1988 es deixen de fabricar ciclomotors però continua la fabricació de components.

Finalment, l'any 2000, l'empresa tanca.

Bibliografia

- BOTER DE PALAU, R. (2002). Ciclos Rabasa i Solà, embrió de les fàbriques de motocicletes Ducson i Derbi In: *L'Abans Mollet del Vallès. Recull gràfic 1870-1965*. Efadós. 523-524. El Papiol.
- BOTER DE PALAU, R. i PALACÍN, S. (2003). *Apunts per a la història de la indústria ciclista de Mollet. Una conversa amb Antonio Basolí i Rabasa*. Notes, 18: 113-127. Mollet del Vallès.
- HERREROS, F. (2008). *Micromotores, ciclomotors y velomotores de la postguerra espanyola (1940/1965: 25 años de autarquía)*. *Monografías Moto Retro*, 10. 168 p. Barcelona.
- SOLÉ TURA, J. (1986). *Cent històries, cent vides*. L'Aixernador, edicions argentones. 227 p. Argentona.

SOLER, C. (Coord.) (2011). *La moto catalana 1905-2010. Història d'una indústria capdavantera*. Guia de l'exposició del Museu de la Moto de Barcelona. Fundació Privada Museu de la Moto Mario Soler. 69 p. Bassella.

Fonts orals

Camp Plans, Balbina
Castellón Martínez, Joan
Solà Rabasa, Josep
Ventura Maynou, Joan
Zerezo Saez, Isabel

Agraïments

Arxiu Històric Municipal de Mollet del Vallès
Centre d'Estudis Molletans

⁴ Entrevista a Josep Solà i Rabasa, realitzada l'any 2017, que es pot veure al final de l'article.

ANNEX 1. Entrevista a Josep Solà, darrer empresari d'Indústria Ciclista Solà

Ens hem desplaçat a la casa de Josep Solà i Rabasa, de 89 anys, fill de Vicenç Solà i Pujol, qui fou fundador de l'empresa Indústria Ciclista Solà. El motiu és conèixer de primera mà els inicis i la trajectòria d'aquesta important indústria.

La història d'Indústria Ciclista Solà és remunta al 1925, quan la germana de Simeó Rabasa i Singla, Teresa, es casa amb Vicenç Solà i Pujol. Els dos cunyats s'associen i enguagen el negoci als baixos de la casa d'en Vicenç, a Mollet, a la plaça Mercadal núm. 9. Als inicis, el negoci es dedicava a la compravenda i lloguer de bicicletes, així com a la fabricació i venda de components. El taller operava amb el nom de Cicles Rabasa i Solà.

En Vicenç, abans d'associar-se amb Rabasa, no tenia cap vinculació amb el món de les bicicletes i les mo-

tocicletes, ni tampoc la seva família. En Josep ens explica que els avis eren propietaris de la sala de ball El Cafè, en el mateix espai on van obrir el taller, propietat de diverses generacions de la família; i que els interessos del seu pare estaven més vinculats a la música que al ciclisme.

En Vicenç i el seu germà Josep eren músics de carrera amb estudis a l'Escola Municipal de Música de Barcelona. Vicenç havia format part de l'orquestra molletana Novelty, havia estat director de la coral El Clavell i feia classes de música. Entre els seus alumnes, hi tenia els mestres Antoni Suñé i Font i Ernest Berenguer i Pou, músics de Mollet.

El seu germà, Josep Solà i Pujol, va ser un reconegut pianista a tot l'estat. La seva vàlua va traspasar fronteres i, establert a l'Argentina, va fundar amb Gaparri Maffioli, violinista italià, un conservatori de música a Buenos

Figura 15. Orquestra Novelty, dècada de 1920. D'esquerra a dreta: Manuel Zerezo, Joan Arnau, Vicenç Solà (amb ulleres), Jesús Zerezo i Josep Ribas. Font: Josep Solà i Rabasa

Aires. Dissortadament, de tornada a Catalunya l'1 de febrer de 1917, el vaixell *Príncipe de Asturias* en què viatjava va xocar amb unes roques i s'enfonsà. El cos d'en Josep no es va trobar mai. Tenia només 27 anys.

El 1931 i de comú acord, Vicenç i Simeó se separen. Rabasa engega un nou taller de bicicletes en uns terrenys a Martorelles, origen de la que anys més tard seria la famosa indústria de motos Derbi, coneguda arreu del país i del món. Solà va romandre en el mateix lloc de la plaça del Mercadal, seguint el negoci de forma independent, amb la denominació d'Indústria Ciclista Vicenç Solà. Anys més tard, els seus dos fills, l'Andreu i en Josep es van incorporar al negoci familiar. L'Andreu, l'any 1943, i en Josep, el 1952. Més endavant l'any 1957, canviaria de raó social, i passa a anomenar-se Indústria Ciclista Solà SA, amb les sigles ICSSA.

Durant els anys quaranta, l'empresa va ampliar progressivament el mercat, fins al punt que, l'any 1948, subministraven parafangs d'acer inoxidable i alumini, no només per a Catalunya, sinó també a tot l'estat espanyol. També fabricaven altres elements per a motocicletes i ciclomotors, amb una qualitat que els va donar força prestigi en el món de la motocicleta. Solà puntualitza que el sistema de fabricar d'aleshores era molt diferent de l'actual. Llavors es podria dir que era gairebé artesanal i la seva producció, gràcies a la qualitat dels materials i la durabilitat, va ser molt apreciada. Tan important va ser la fabricació de parafangs que, fabricant-ne un cada 5 segons, proveïen marques de prestigi com Montesa, Bultaco, Ossa, Derbi... Aquestes marques, al seu torn, en exportar a tot el món, expandien la producció molletana arreu. Solà explica que,

des de l'any 1952 fins al tancament, es va treballar fabricant components per a indústries tan reconegudes com Seat, Philips i la seva filial Minivat.

El 1956 inicien la producció d'una motocicleta de petita cilindrada que seria coneguda i molt valorada a tot Espanya i Europa, la famosa Ducson Repris. En Josep Solà diu que moltes vegades els havien preguntat el perquè del nom Ducson i si tenia algun significat. Ens explica que aquells anys tot el que venia d'altres països era més valorat i que simplement va ser un nom inventat perquè semblés estranger, sense cap altra raó.

El model va anar modificant-se per millorar-ne les prestacions, sobretot canvis de motor, de xassís, de suspensió; amb la intenció de ser més competitius en el mercat i en les curses esportives en què va participar des del

212

Figura 16. Josep Solà (esquerra) i el seu germà gran, l'Andreu (dreta), amb el pilot de Ducson César Gracia, *Cesarín*, a Castelló de la Plana el 12 de març de 1961. Font: Josep Solà i Rabasa

1957 fins al 1964. En totes va quedar primera en les categories de 50 cc a 75 cc, a Catalunya i a la resta de l'estat espanyol. També a França, al Regne Unit i al Marroc.

Aquells anys en què en el mercat hi havia una demanda important de la marca Ducson, les vendes es feien a través de distribuïdors de tot l'estat, sense cap problema.

Solà explica com a anècdota que una característica tècnica del motor permetia a alguns tallers trucar-lo per aconseguir més potència, ja que els conductes anomenats "transfers" eren de major diàmetre que en altres motocicletes i s'aconseguia major velocitat. Aquest trucatge tenia un efecte superior en el motor de dos temps de la Ducson.

Després de la Guerra Civil, amb la reconstrucció de la nova església parroquial, la plaça del Mercadal va canviar d'aspecte i de nom i passarà a dir-se carrer de l'Església. El taller dels Solà, però, seguia en el mateix lloc de sempre. Durant els anys quaranta es va anant consolidant i en els cinquanta i seixanta ja havia obtingut un merescut prestigi. El 1962, Vicenç Solà i la seva esposa Teresa, decideixen jubilar-se i marxar a viure a la Garriga. El negoci anava bé i traspassen la gestió i la direcció, als seus dos fills. El petit talleret, que en els seus inicis tenia tres treballadors, va arribar a cent dotze el 1964.

El mateix any 1964 va ser un punt d'inflexió en la història d'ICSSA. El 3 de desembre, un incendi originat de forma fortuïta en el magatzem de la fàbrica, va ser un sotrac important. L'antiga sala de ball feia les funcions de magatzem i s'havien conservat elements de fusta com armaris, prestatgeries i sostre; i en un descuit, en proveir de benzina un fogó, es va ori-

ginar un paorós incendi. Les pèrdues van ser valorades en uns cinc milions de pessetes. Es van perdre tots els motlles de fabricació de components i això va obligar-los a tancar durant un any per reconstruir-los. Solà, però, puntualitza que, dins de la desgràcia, la situació es va aprofitar per modernitzar la maquinària i adequar els processos als nous temps.

Dels cent dotze treballadors, en un any en van quedar cinquanta-sis. Josep Solà atribueix el descens de personal al fet que aquells anys hi havia més possibilitats de trobar feines més ben remunerades i, sense acomiadar-los, els treballadors marxaven perquè no els augmentaven el sou. Val a dir que es conserven fitxes de més de set-centes persones que van estar vinculades en algun moment a l'empresa.

A partir dels anys setanta, es va viure una lenta davallada de la demanda de motocicletes. L'ampliació i millora de les comunicacions per carreteres i la socialització del cotxe utilitari entre les classes mitjanes van ser alguns dels motius perquè minvés la demanda i la venda de motos de petita cilindrada.

Solà explica, però, que l'any 1981 encara es van fabricar dos nous models de motos per tal de revitalitzar el mercat, la Ducson Automàtic, per a ciutat i, la XL50, per a fora d'asfalt. Aquests models van ser els darrers productes, i a partir de 1988 es deixen de fabricar ciclomotors per seguir fabricant components per a altres empreses, a través de comerciants, fins a l'any 2000, en què l'empresa va deixar de funcionar. Algunes maquinàries es va vendre i altra encara es conserva.

L'any 2013, el 25 d'octubre, va morir l'Andreu Solà i Rabasa, el germà gran d'en Josep. Els dos ger-

mans havien estat sempre molt units. Compartien sense problemes la direcció i la gestió de l'empresa però també el lloc de residència, ja que les respectives famílies vivien en habitatges contigus dalt del taller del carrer de Església.

Actualment, la nau de treball amb la maquinària i alguns components està tal com va quedar en aturar-se l'activitat, i és un motiu de nostàlgia per al seu antic propietari, que segueix vivint en l'habitatge situat al damunt de la nau industrial.

En Josep Solà deixa en mans dels seus nebots, els germans Andreu, Magda i Teresa Solà i Tey, la destinació final de la que fou una de les més prestigioses indústries catalanes de motocicletes de petita cilindrada.

ANNEX 2. Entrevista a Joan Castellón, treballador d'Indústria Ciclista Solà

214

L'11 de març de 2017 hem visitat en Joan Castellón i Martínez, de 88 anys, una de les persones que va fer possible la fabricació de les motocicletes Ducson. Ens disposem a fer-li una entrevista per tal de conèixer la seva visió com a treballador de la fàbrica, sobre la trajectòria de la marca al llarg dels anys, així com alguna de les moltes anècdotes que encara recorda.

Joan Castellón va començar a treballar a Ducson l'any 1953, després d'haver finalitzat el servei militar obligatori, la coneguda "mili". En Joan encara conserva a casa els documents del seu primer contracte amb Indústria Ciclista Solà. Va signar contracte per sis mesos i s'hi va estar vint-i-nou anys. Ens comenta que, en el moment que ell va començar, la fàbrica es dedicava a fer tota mena d'accessoris per muntar bicicletes, exceptuant la part de les rodes.

Al principi, en Joan feia quadres per a bicicletes, muntava les direccions

ons i les caixes del pedaler, feia soldadura, esmaltava, polia...

Després, a la dècada de 1950, van començar a fabricar les primeres motos. Segons en Joan, els amos de la fàbrica tenien una bona formació i visió empresarial, però la majoria dels treballadors van aprendre a força d'anar fent motos. Apunta que el nombre de treballadors va arribar a superar el centenar i que, en el torn on ell treballava, van arribar a fer entre vint-i-cinc i trenta-cinc motos a la setmana: unes cent vint unitats al mes.

Quan Ducson es va consolidar en el negoci de fabricació de motos, va abandonar la producció de bicis.

En Joan es va dedicar a la part de muntatge, ja que tènica pràctica i ex-

Figura 17. Joan Sabatés i Joan Castellón, treballant amb una S8. Font: Joan Castellón i Martínez

periència prèvia en aquest treball. L'any 1958 va arribar a ser encarregat de muntatge d'una secció de vuit treballadors.

Les motos, un cop produïdes, s'havien de provar per comprovar que, efectivament, estaven en bon estat per posar-les a la venda. En Joan, a banda de dedicar-se al muntatge, també feia de provador. El "circuit de proves" de Ducson arribava fins on avui és ca l'Isern (avinguda d'Antoni Gaudí), on es donava la volta pel bosc de Can Pantiquet i tornaven a la fàbrica. Per tal de provar els frens i l'embragatge es pujava i baixava per la pujada del Xampany Gomà (carrer de Castelao).

Respecte a la jornada laboral que es feia, ens explica que disposaven d'un horari fix en el qual treballaven com a mínim nou hores al dia, tot i que a vegades calia quedar-se una o dues hores més per acabar la feina. Els matins dels dissabtes es dedicaven a fer neteja i reparacions, ja que a la tarda els treballadors no havien d'anar a treballar. Referint-se a aquest fet, recorda que aquesta disposició d'horari s'anomenava "setmana anglesa" i que es feia a diverses empreses⁵.

Recorda que cobrava 125 ptes. a la

setmana i les hores extres es pagaven a 3,15 ptes.

Pel que fa a l'impacte que va suposar el tancament de Ducson, explica que la gent, la majoria de Mollet, a poc a poc es va anar col·locant, ja que era una època en la qual mai mancava el treball. Segons l'entrevistat, a Ducson "es treballava molt" i a més "hi havia molt bona gent".

Joan Castellón recorda força anècdotes relacionades amb el seu pas per la marca molletana. Un dia, van viatjar fins a Tarragona per disputar una cursa que, finalment, va guanyar Ducson. La nit anterior, els treballadors estaven muntant les motos, i va ser llavors que van perdre l'encenedor que utilitzaven per encendre el bufador que servia per dilatar els càrters per posar els coixinets amb una premsa. En aquell moment, en Joan i els seus companys van oblidar-se de l'incident, però després de la cursa, quan estaven desmuntant la motocicleta, es van trobar amb una sorpresa: l'encenedor es trobava dins del motor. El treballador de Ducson recordava que els seus companys no sabien si treure l'objecte o deixar-lo estar, ja que havien pogut guanyar aquella cursa amb l'encenedor a dins.

⁵ La "setmana anglesa" actual és la setmana laboral que disposa de dos dies de festa seguits. Tot i això, a principis del segle XX, el dia de descans no començava fins el dissabte a la tarda, com passava a Ducson. És per aquesta raó per la qual en Joan Castellón recorda la "setmana anglesa" com aquella que comença el dia de descans el dissabte a la tarda.

Mollet, capital de la indústria auxiliar de la moto

Aina Muñoz Fernández*

Resum

El període de la postguerra espanyola és recordat com uns moments precaris per a la població del país. L'economia havia sofert una gran davallada com a conseqüència de la cruenta Guerra Civil, que va portar a la pobresa molta gent. En moments de crisi, però, és quan també sorgeixen grans indústries.

Amb aquest article es vol donar llum sobre la petita indústria que hi havia a l'ombra de les grans empreses de la moto catalanes com Derbi, Bultaco, Montesa, Sanglas, etc., i recordar que, sense elles, potser no parlariem del triomf de la moto a Espanya durant les dècades de 1950 a 1970.

Mitjançant la documentació de l'Arxiu Històric Municipal de Mollet del Vallès i fonts orals de persones que van viure aquells moments, s'ha pogut iniciar una aproximació a l'estudi d'aquest potent motor econòmic de la població vallesana, que la va arribar a posicionar en l'àmbit nacional de la producció de ciclomotors i motocicletes.

Paraules clau: indústria auxiliar, motocicleta, accessoris, postguerra, Mollet del Vallès.

Introducció

Si un es mira el documental *Don't Panic*¹ sobre la població del planeta Terra, observarà que un dels temes que tracta és el del transport relacionat amb la capacitat econòmica de les persones. Hans Rosling, autor del documental, menciona que, a un extrem –el més pobre– hi ha el moment en què la gent es mou a peu i, a l'altre extrem, hi ha la gent que es pot moure amb avió. Les fases intermèdies, però, mostren una evolució curiosa i natural. En un inici, doncs, la gent es mou a peu perquè no es pot permetre cap tipus de transport que no siguin ells mateixos. Un cop poden reunir una mica de capital, ja el poden invertir en una bicicleta. Aquest primer mitjà de transport els permet arribar als llocs més ràpidament i, per tant, poden anar més lluny o fer més coses en un mateix dia. Aquesta facilitat de mobilització els porta a aconseguir més capital i la següent decisió és l'adquisició d'una moto.

Molts es preguntaran a què ve tota aquesta informació. Doncs bé, aquesta evolució també s'observa a Mollet del Vallès. Tenim una època en què la

217

*Arqueòloga i estudiant d'Història, Geografia i Art; aina.cat95@gmail.com

¹ "Don't panic. The truth about population" (2013) és un documental que tracta la superpoblació del planeta. Produït per Wingspan Productions i The Open University per a la BBC com a part de la sèrie "This world", presentada per l'estadista suec Hans Rosling (Gapminder Foundation).

218

Figura 1. Bicicleta de la dècada de 1950 i moto Sanglas de la mateixa època. Font: Arxiu Històric Municipal de Mollet del Vallès

gent es mou principalment a peu – aquells que no es poden permetre un transport animal que s’ha d’alimentar, a diferència de la bici–; seguidament, la gent es pot permetre una bicicleta –comprada o de lloguer– i això els permet anar més lluny a treballar o guanyar temps en el dia; el següent pas, ja s’ha esmentat: la moto.

I aquí és on parem aquesta evolució per explicar el tema d’aquest article: la indústria que fa possible aquestes motos, o millor dit, una part més oblidada però igual d’important: la indústria auxiliar de la moto.

Context històric

El període de la postguerra a Espanya va ser realment dur. El territori havia sofert una guerra civil de tres anys, que va portar el país a una pobresa enorme. És en etapes de crisi quan, de vegades, sorgeixen grans negocis per remuntar una economia ferida de mort. En aquesta part del món, un dels negocis que va protagonitzar aquesta acció va ser la indústria de la motocicleta. La gent necessitava augmentar els seus ingressos, juntament amb la recuperació econòmica. Estem parlant d’un temps on la demanda impera sobre l’oferta. És a dir, els empresaris s’embarcaven només en aquells negocis que veien clars i els explotaven. Com és el cas de la bicicleta i la moto.

Figura 2. Rebut corresponent a l’empresa Bicicletes i accessoris Ramon Filbà. Font: Arxiu Històric Municipal de Mollet del Vallès

El país no només volia aixecar-se econòmicament, sinó també estructuralment. Entre les dècades de 1960 i 1970, es dona el boom de la construcció i el fenomen de l’èxode rural cap a zones amb més indústria o sensi-

bles a tenir més producció fabril, la qual oferia llocs de treball més ben pagats que a l'horitzó rural. Això va suposar que hi hagués molta construcció i que es generessin molts llocs de treball. Les obres no sempre eren al costat de casa, i la gent demandava moure's de la forma més còmoda, més ràpida i més econòmica. Necessitaven un transport bo i barat. D'aquesta demanda sorgien models de ciclomotors aquí a Mollet, com la Ducson Repris o la Derbi Antorcha, que seria anomenada també com la Derbi "Paleta", ja que la majoria de compradors d'aquest model exercien aquesta ocupació.

Un fet curiós és que aquestes motos no sols suplirien la necessitat de transport, sinó que també alimentarien una activitat d'oci esportiva com són les gimcanes, les curses de velocitat o, posteriorment, la moto de muntanya. Un transport bo i barat i, a més, adaptat a l'oci.

Aleshores, a aquest negoci s'hi sumaren persones que acabarien creant grans empreses com Ossa, Bultaco, Montesa o, si posem la mirada únicament a Mollet, Derbi i Ducson, que van arribar a competir i serien llorejades en múltiples ocasions.

No només hi ha empreses grans, sinó que també existeix tota una xarxa de tallers auxiliars més petits. Ens hi referim com a "xarxa" perquè entre ells estaven connectats a diferents nivells. D'una banda, tots treballaven al mateix sector i col·laboraven en la indústria de la moto i, a més, entre ells, sovint eren proveïdors. De l'altra banda, sovint, l'origen d'aquests tallers es troba en treballadors de les indústries Derbi i Ducson i, fins i tot, en alguns casos, en familiars.

Les empreses grans tenien un estudi o taller on produïen els pro-

totips. Després, encarregaven a empreses externes el que no podien fer amb els seus propis mitjans, ja sigui perquè la pròpia infraestructura no era suficient, o bé perquè els sortia més a compte externalitzar una part de la producció. Un cop les grans empreses es van mecanitzar en major mesura, van començar a tenir possibilitat de fer més parts de la cadena de producció. És en aquest punt quan els productors auxiliars s'especialitzen encara més i obren el negoci a la fabricació de components també de fora de la indústria de la moto, com és el cas de l'empresa de Singla (Fainsa), a Martorelles, que acabarà fent seients tant per a motos com per a altres mitjans de transport de passatgers (autobusos, autocars, vaixells, trens...) i, fins i tot, per a sales de cinema.

Metodologia, peculiaritats de la cerca i agraïments

A l'hora de cercar informació documental sobre aquesta realitat ens trobem amb un trencaclosques metafòric desmuntat, al qual li manquen peces o parts d'aquestes. Mitjançant documentació requerida per l'Ajuntament de l'època, com són els permisos d'obertura de negoci, de trasllat de maquinària o canvis de noms de propietaris, s'ha pogut establir una llista on figuren noms d'empresaris, direccions i anys d'actuació (d'obertura, de trasllat o canvi de nom).

Tot i això, no sols hi ha documentació d'obertures, trasllats i canvis de nom, sinó que també hem obtingut dades significatives mitjançant les denúncies. Gràcies a aquesta informació i a les entrevistes fetes —que han permès contrastar, ampliar i, en certa mesura, humanitzar els relats—, sabem

que hi havia un inspector, segurament municipal, que anava amb una “vespino” pels tallers per revisar si hi havia maquinària nova instal·lada, o si s’estaven fent tasques que no s’havien declarat. Per exemple, el 1950, a en Josep Dentí Querol, se li va imposar una multa de 100 ptes. per no declarar el seu negoci. La seva al·legació va ser que, sent operari de Bicicletes Rabasa, havia obert un nou negoci per produir accessoris per a Rabasa —una pràctica molt comuna— però que no ho havia declarat perquè volia esperar a veure si prosperava. Juntament amb Dentí, el mateix any, també multen a Fructuoso Serra Busquets, a Josep Buch Matencio i als germans Basolí Rabasa quan obren el seu taller mecànic Germans Basolí, al carrer de la Diputació núm. 5. Com a anècdota, en el cas de l’obertura del taller de reparació de motocicletes² dels germans Basolí al carrer de Balmes núm. 27, podem saber que se’ls imposà una multa de 932,25 ptes., quan el trasllat sense multa els hauria costat ben bé la meitat de l’import.

Amb totes aquestes eines —fonts documentals i orals— s’ha pogut treure a la llum una part de la realitat d’aquesta indústria auxiliar de la moto que hi havia a Mollet entre el 1950 i finals dels setanta.

En aquest sentit, vull reconèixer i agrair la informació oral aportada per en Josep Isern, en Josep Solà i en Mariano Villaescusa i, també, a la Glòria Isern per facilitar-me els contactes. Finalment, també el meu reconeixement a la Dolores i l’Anna de l’Arxiu Històric Municipal de Mollet del Vallès.

Els tallers auxiliars

Els tallers auxiliars de Mollet van arribar a produir elements per a empreses tan reconegudes com Derbi, Montesa, Bultaco, Ducati, Ossa, Sanglas i Rieju. El 60% de la Montesa Impala va ser produïda a Mollet i el 90% d’un dels models de Sanglas, també. Hi havia una considerable quantitat de tallers dedicats a aquesta indústria auxiliar entre els anys cinquanta i setanta, al voltant d’una cinquantena de negocis. Possiblement entre un 5 i un 10% de la població de Mollet podria haver treballat en aquest sector, deixant de banda una petita part de persones de poblacions veïnes que haurien vingut a treballar-hi, donada la puixança laboral.

La gran majoria d’aquestes empreses eren tallers petits, de cinc o sis treballadors, però també n’hi havia algunes que arribarien a comptar amb més de cent treballadors, com és el cas de la Indústria Ciclista Solà³. Aquests treballadors no tenien formació d’enginyers, sinó que aprenien amb la màxima de “la pràctica fa al mestre”. Ingressaven en un taller a edat jove i començaven com a aprenents al costat d’un operari veterà. Amb l’observació i la pràctica, anaven agafant destresa fins a arribar a fer la feina d’operari. Tanmateix, també cal subratllar que en aquests tallers hi havia una forta característica emprenedora i inventiva. L’objectiu era solucionar problemes o adaptar a les necessitats del producte que volien els materials i accessoris de què disposaven.

Aquests tallers no estaven gaire mecanitzats i la majoria de tasques es feien de forma manual, quasi artesana.

² AHMV Capsa 3.996. 12/02/1955.

³ Des de l’any 1925, Indústria Ciclista Solà és la principal empresa dedicada a la fabricació de components de Mollet. Per a més informació vegeu l’article d’Alba Cano i M. Carme Macià “Ducson, una marca genuïnament molletana. Aproximació històrica a Indústria Ciclista Solà (1925-2000)” en aquest mateix volum de Notes.

Tot i això, es pot observar una evolució *in crescendo* pel que fa a l'ajuda mecànica a la producció. Cap a la dècada dels setanta, els empresaris van optar per afegir màquines que fessin tasques més ràpidament que la mà humana. A mesura que passava el temps i creixia la demanda i, a la vegada, baixaven els preus pel creixement de l'oferta, els empresaris havien de trobar noves formes d'abaratir costos de producció i és per aquesta raó que les indústries, com la de la família Solà, que oferia al mercat ciclomotors amb la marca Ducson, van mecanitzar els seus tallers per produir més en menys temps.

Respecte a la localització d'aquests centres productius dins del poble, aquesta també es troba lligada a la demanda. Cal subratllar que una de les arteries principals de Mollet era la carretera (ara, l'eix format per les avingudes de Burgos, Jaume I i Antoni Gaudí), que travessava de punta

Figura 3. Gregorio Cabezos, empleat de Ducson, treballant amb un xassís. Font: Gregorio Cabezos

a punta tota la població. A la dècada de 1950 no hi havia gaires tallers localitzats en aquesta carretera, però quan s'observa les obertures de la dècada de 1960, la majoria d'aquests decideixen ubicar-se al llarg d'aquesta arteria principal. És una tendència sorgida, segurament, de la visió de demanda que els empresaris creien tenir si es posicionaven justament per on passaven més vehicles.

221

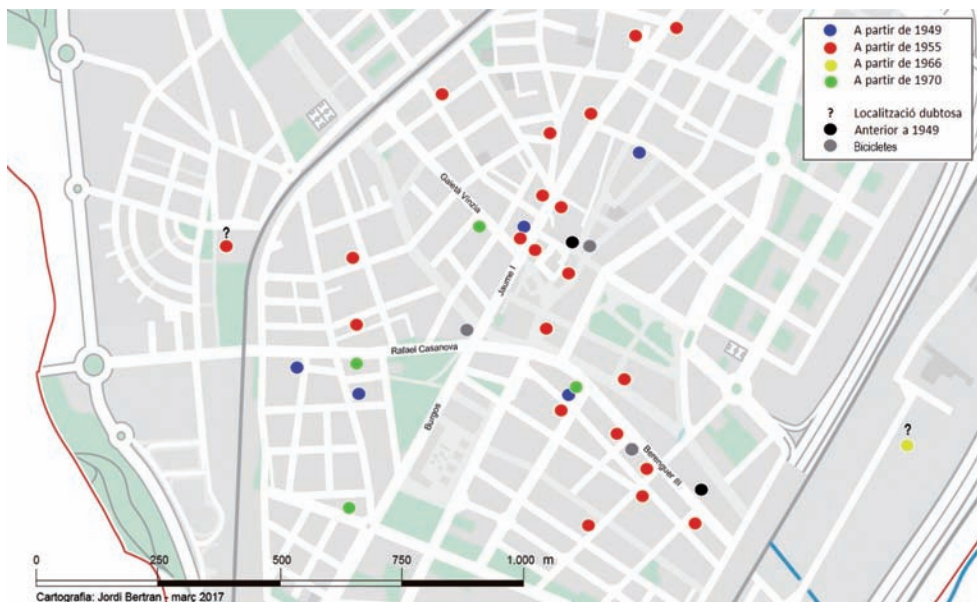

Figura 4. Mapa de distribució dels tallers confirmats respecte a la seva localització i la cronologia d'obertura present als expedients de l'Arxiu Històric Municipal de Mollet del Vallès. Font: Aina Muñoz, a partir d'una base cartogràfica de Jordi Bertran

En aquests tallers es feia des del modelatge de peces, passant per soldadura, mecànica i muntatge; especialment destacada era la feina de planxisteria, una activitat que va ser molt present a Mollet. Aquesta tasca és realment important perquè el treball de la planxa és prioritari per a la cadena de construcció d'una moto. Un exemple il·lustratiu seria el fet que abans no hi havia tubs d'escapament, sinó que s'havien de fer partint d'una planxa i, gràcies a la destresa de l'operari, donar-li la forma i el calibre adients per a la funció de tub d'escapament.

Gràcies a les entrevistes fetes, s'ha pogut saber una mica més de les històries personals de bona part dels noms dels empresaris i emprenedors que han aparegut citats durant la recerca documental. Seguidament descobrirem els noms dels principals protagonistes, per bé que cal advertir que la relació, probablement, no és exhaustiva, ja que, de ben segur, alguns noms han caigut en l'oblit.

222

Accessoris

Com hem comentat, una pràctica molt comuna era que una empresa gran com Derbi oferís a algun dels seus treballadors si volien fer peces a casa per a la seva producció. Un d'aquests casos és el dels socis Romualdo Miró Aumatell i Jaume Pedragosa Miró⁴, els quals, treballant per a Derbi, van muntar un taller on feien matrius, motllos i recanvis, primerament només per a motos i, més tard, també per a cotxes, sobretot per a marques alemanyes.

En Fermín Jaurrieta era banquer i va ser alcalde de Mollet de 1965 a 1978. Durant un temps va estar asso-

ciat amb en Manau (que també provenia de treballar a Derbi) sota el nom d'indústries Jama. Entre altres coses, van arribar a cromar peces, una pràctica poc documentada a Mollet. Seguidament, es va separar d'en Manau i va muntar Indústries Jaurrieta, on feien tubs d'escapament, portaequipatges, manetes i, sobretot, manillars. Per la seva banda, Manau s'establí a Martorelles, fent sobretot xassís i altres components.

En Josep Dentí Querol⁵, va situar la seva indústria al carrer del Sol, 12. A part de fer accessoris, també muntava motos per encàrrec i, fins i tot, va fer sidecars, igual que l'empresa de Santa Perpètua de Mogoda Manufactures Motorístiques Arcadi Dunjó (1951-1968).

Les Indústries Mansar, de Manils i Sarto, van produir peces per al model Impala, de Montesa. Van començar al carrer de Portugal i després es van traslladar al polígon industrial de Can Pantiquet. Són recordats per la producció de fundes metàl·liques pels fars de la moto. Fins i tot van arribar a intentar produir-los amb plàstic, però encara no es tenia un coneixement prou ampli sobre l'aplicació del plàstic i les fundes se'ls feien malbé amb la calor dels fars.

Un altre nom que val la pena mencionar en aquesta part de la indústria auxiliar és el de Ramon Serra, conegut al poble com *En Ramonet*. Ell va començar a produir peces per a la indústria de la moto a casa seva, a una cort on hi havia hagut vaques. Juntament amb el seu cunyat obriran Tallers Serga, al polígon industrial de Can Pantiquet. Treballaven sobretot fent tubs d'escapament i dipòsits per a les motos de competició de Bultaco.

⁴ AHMV Capsa 3994. 12/12/1951.

⁵ AHMV Capsa 3994. 21/06/1950.

Planxisteria

Com he destacat abans, una de les tasques més importants d'aquesta indústria era la planxisteria. A Mollet hi havia molts planxistes, i m'agradaria destacar alguns noms. L'Antonio Gómez⁶, original de Granollers, va ser un planxista recordat al poble perquè va treballar per a moltes marques de motos. Produïa parafangs, dipòsits, fars, xassís, etc. També va col·laborar quantiosament en la creació de la moto Capi, nomenada d'aquesta forma perquè va ser encarregada per un capità que residia a Barcelona.

Altres dos noms que s'han de mencionar són el de Raimundo Roca Pallarès⁷, de Tallers Roca, i l'Andreu Erra Fabregat⁸, de indústries Rierge. Ells van ser també importants planxistes de Mollet que van treballar per a diferents fabricants de motos.

Foneries

Les foneries d'alumini tenen un paper destacat en la fabricació de components per a motocicletes. Al començament les grans empreses com Derbi havien tingut la seva pròpia foneria, però fou una de les primeres tasques que es van externalitzar en créixer l'empresa.

Trobem algunes foneries a Mollet, entre les que cal destacar la Foneria d'Antonio Basolí, situada al final de la rambla de Balmes. També la foneria Mobal, que es trobava al barri de Santa Rosa i treballava molt per a Derbi i una foneria prop de l'estació de França, amb dos emplaçaments, un a la cruïlla del carrer d'Itàlia amb el carrer de Lluís Duran, i l'altre més per sota del carrer d'Itàlia, en una

nau força gran. Aquestes foneries estaven dirigides pels germans Vilà, i si un passeja per Mollet i va per aquests carrers, les pot trobar fàcilment gràcies a l'escut que conserven a la façana principal amb les inicials AVG emmarcades en uns engranatges.

Figura 5. Façana de la foneria dels germans Vilà al carrer d'Itàlia. Font: Aina Muñoz

Figura 6. Façana de la foneria dels germans Vilà, entre els carrers d'Itàlia i Lluís Duran. Font: Aina Muñoz

223

Altres consideracions i actors destacats

El coneixement i la innovació seran factors fonamentals per a l'èxit de la indústria auxiliar. Mollet es convertirà en escola i viver d'aprenents i per aquí passaran i es formaran grans tècnics i mecànics de renom internacional. En aquest sentit, és imprescindible citar a Jaume Pahissa, el primer

⁶ AHMV Capsa 3.996. 31/03/1955.

⁷ AHMV Capsa 3.996. 23/05/1959.

⁸ AHMV Capsa 3.996. 05/01/1956.

gran mecànic de Derbi i mestre de dos futurs desenvolupadors de motocicletes: Francesc Tombas, més conegut com Paco o Siscu Tombas, l'artífex de les mítiques "bales vermelles" de Derbi, i Pere Pi, el creador de les Cota i Cappra de Montesa.

Per últim, m'agradaria mencionar la tasca d'Isern⁹, sobretot pel que fa a la moto de muntanya, la gran marginada. En el pròleg del frenesí motorístic, la moto de muntanya simplement era una moto "normal", de carretera, que la feies anar per terrenys sense asfaltar. En aquells temps, l'interès per

les motos fora asfalt era tan baix que per trobar pneumàtics adients s'havien de demanar a l'estranger. Isern va ser, des de Mollet, un dels grans promotors de la moto de muntanya al nostre país. Com a Escuderia Isern va organitzar incomptables competicions de trial i motocròs. A tall d'exemple, a les dècades de 1970-80, el circuit de Gallecs va ser l'escenari de campionats d'Espanya de motocròs i de les 150 milles de tot terreny. La botiga Isern també va ser, en dues ocasions, el major venedor mundial de la marca Montesa.

224

Figura 7. Paco Tombas (a dalt a l'esquerra), Pere Pi (a baix a l'esquerra) i Jaume Pahissa (a la dreta).
Font: Wikimedia Commons

⁹ AHMV Capsa 4005. 02/04/1971.

L'epíleg

Arribats a aquest punt, caldria preguntar-se si tants tallers, d'un mateix sector, en una població tan petita, com el Mollet de l'època, no suposava una competència excessiva. La realitat, però, és que aquesta competència va suposar una millora continuada dels productes i "la marca Mollet" es va convertir en símbol de bona qualitat.

Ara bé, la història de la indústria auxiliar té un final sobtat. Durant el franquisme, les motos estrangeres no es comercialitzaven a Espanya, perquè hi havia una economia proteccionista que defensava l'empresa estatal per davant de tot. La limitació arribava al punt que, si un es comprava una moto estrangera, no la podia matricular ni circular per Espanya. L'any 1970, a partir de l'acord preferencial signat amb la Comunitat Econòmica Europea, el mercat intern espanyol s'integrarà en l'economia internacional i abandonarà, de manera progressiva, el proteccionisme tradicional. Aquesta esclatxa la van aprofitar les marques japoneses, que van pressionar per arribar a l'acord que els obria les portes, amb la condició d'associar-se a marques espanyoles. D'aquesta forma Yamaha es va unir amb Sanglas; Honda, amb Montesa; Suzuki, amb Puch; i Kawasaki, amb Derbi. L'acord també establí que la major part del procés productiu tindria lloc en territori espanyol, de manera que, de sobte, ens trobem amb motos fabricades aquí però amb motors japonesos.

Una situació que exemplifica aquest pacte industrial és la que em va explicar en Josep Isern. Un dels dos germans propietaris de Sanglas, Xavier Sanglas, va venir a Mollet per consultar a en Josep Isern qui podria fer les modificacions per adaptar el

Figura 8. Catàleg en japonès de la Kawasaki 90-TR. Font: Lamaneta

xassís de la moto Sanglas al motor de Yamaha. El xassís el podria adaptar el senyor Manau de Martorelles, i el manillar i les manetes les podria encarregar a les indústries Jaurrieta.

En poc temps la superioritat tecnològica japonesa enfonsarà les marques locals. A finals de la dècada de 1970, de la nit al dia, el sector es veu sotmès a una profunda crisi. Els canvis tecnològics faran que quedin estocs de motos i de recanvis que ningú voldrà perquè automàticament s'han convertit en obsolets i no hi haurà més alternativa que malvendre'ls. La situació és tan greu que, fins i tot Bultaco —una de les marques més potents del moment— no va poder pagar el retorn d'uns contenidors de motos que estava als Estats Units.

Conclusió i expectatives

La gran onada econòmica que va suposar la indústria de la moto entre els anys 1950 i 1970 va fer que molta gent s'hi sumés, ja que comportava bons beneficis econòmics. A Mollet, l'onada va passar, i amb molta força. El fet que emprenedors molletans com Simeó Rabasa i el seu cunyat, Vicenç Solà, hi apostessin fort, va fer que Mollet es convertís en un pol industrial molt important per a la indústria de la moto i, també, per a la indústria auxiliar d'aquesta.

El problema fou que els empresaris que van sumar-se a aquest tsunami no van veure que, en algun moment, l'onada trencaria contra la costa. S'ha de reconèixer que ara, gràcies als projectes i estudis de mercat i de produc-

te, la idea que tot perdura ja no forma part del caràcter empresarial.

Per acabar, m'agradaria valorar la utilitat d'aquesta investigació per obrir un camí. Òbviament no s'ha arribat al fons, als detalls, de la indústria auxiliar de la moto a Mollet, però és important pensar que s'ha il·luminat una part que potser hauria quedat oblidada pel pas del temps: tot aquell còmput de persones que, sense ser grans empresaris que podries trobar a la Wikipedia, també van ser peces importants per a la indústria de la moto.

Hem de recordar que mai serà poca cosa el fet de donar veu a aquells qui la història no recorda, però que sense ells no hi hauria grans episodis d'aquesta.

Bibliografia

- ARIMON, G. (2013). Pinzellades d'un segle d'esports a Mollet. *Notes*, 28: 251–266. Mollet del Vallès.
- HERREROS, F. (2008). Micromotores, ciclomotors y velomotores de la posguerra española (1940/1965: 25 años de autarquía). *Monografías Moto Retro*, 10. 168 p. Barcelona.
- PI, P. (2012). No tinc 200 anys. Les vivències de Pere Pi. Autoeditat. 267 p. Barcelona.
- SOLER, C. (Coord.) (2011). La moto catalana. 1905–2010 Història d'una indústria capdavantera. Guia de l'exposició del Museu de la Moto de Barcelona. Fundació Privada Museu de la Moto Mario Soler. 69 p. Bassella.

Fonts primàries

- Arxiu Històric de Mollet del Vallès
 Villascusa, Mariano
 Isern Martí, Josep
 Solà Rabasa, Josep

Fonts gràfiques

- Arxiu Històric Municipal de Mollet del Vallès
 Wikimedia Commons
 “Lamaneta” El portal de la moto antiga i clàssica. Disponible en: <http://lamaneta.com/web/>

Mollet al podi del motor: pilots i màquines

Manel Domènech i Mir*

Resum

Converses amb pilots de competició de motos del període del 1950 al 1980, per tal de poder conèixer tot un seguit d'emocions, sensacions i decisions en la seva arriscada activitat. Conèixer la relació que tenien amb els companys d'equip i els adversaris en les curses. La implicació del binomi home-màquina, cap a un objectiu: arribar el primer. La influència del públic, dels seguidors, la relació amb les marques de motos. La seva activitat i vinculació amb aquest món un cop finalitzada la seva etapa de pilots i com recorden des de la plenitud de la vida aquell vertigen de perill i d'èxits.

Paraules clau: motociclisme, pilot, Pere Pi, César Gracia, Cesarín, Salvador Cañellas, Freddy Sanjuan, Mollet del Vallès

Presentació

En aquest món de la moto del qual Mollet ha estat un escenari important i que ha tingut incidència en el seu desenvolupament social, esportiu i econòmic, aspectes que s'han estudiat en aquestes Jornades del CEM d'enguany, m'he interpellat sobre quins dels diversos aspectes m'oferia més preguntes com un simple espectador. I no m'ha costat gaire esbrinar-ho.

Ha estat un plaer poder satisfer la curiositat generada amb uns grans personatges d'aquest món i en l'escenari de la competició, en una època dura on l'enginy era la millor i sovint única tecnologia de què es disposava, on no hi havia circuits, les motos es provaven a la carretera o en descampats. On res era fàcil, però amb voluntat i esperit d'equip s'aconseguien extraordinaris resultats.

Com es dedueix del títol, la simbiosi entre pilot i màquina dins del món de la competició, en tot tipus de curses i de situacions viscudes en els inicis llunyans, i no tant pel temps transcorregut, si no més aviat per la velocitat dels canvis que s'han produït en el desenvolupament tecnològic fins a l'actualitat, permeten endinsar-nos i valorar amb justícia les dificultats, els sacrificis, la vocació d'alguns dels seus personatges rellevants. Tot seguit farem públiques les entrevistes realitzades amb motiu de les jornades, que ens permetran accedir al coneixement de circumstàncies, decisions, escenaris, comportaments, sensacions i experiències d'un considerable valor humà i alhora històric.

Vull agrair les seves respostes, que, curiosament, no solament reflecteixen una realitat subjectiva, com cercava, sinó que, a més a més, en el seu conjunt dibuixen amb fidelitat aquells

temps històrics de la competició, dels recursos sovint escassos i precaris i de la convivència de personalitats diverses en uns escenaris durs, sotmeses a la implacable llei de competir i on, sovint, la lluita pel triomf no era pas l'únic objectiu, com des de fora podríem pensar.

Els pilots recorden i reviuem el passat, les màquines surten dels museus conduïdes per les seves mans expertes, les mateixes que les duïen a la victòria i encara mantenen el prodigi de l'afició, de l'equilibri i de l'habilitat en demostracions fefaents d'un passat proper i allunyat del present que provoca admiració.

Entrevista a Pere Pi

Creu que amb la vocació de pilot de motos s'hi neix i de cop es desperta? O és fruit d'una casualitat?

Crec que és casualitat. Totes les persones servim per realitzar diversos esports i treballs i, si a més persistei-

xes i t'hi dediques plenament pots arribar allà on et proposes.

Recorda la que considera la primera gran lliçó i de qui la va rebre?

De lliçons no en vaig rebre gaires, però el Paco Tombas (Derbi) el considero el meu mestre, tan de l'enginy com de la mecànica. En Salvador Cervera (Montesa) em va ensenyar també la posada en producció del models, els materials i les toleràncies de les peces.

Sempre he estat molt atent a allò que em deïen i que em diuen, però a la vegada em reconec molt tossut i segur de mi mateix amb allò que jo creia. I... he seguit la meua línia.

Va començar tot en una gimcana?

La meua vida esportiva va començar quan demanava la primera feina a la Fonda Europa de Granollers i a la fàbrica Derbi de Martorelles. Em van acceptar a la Derbi i, en lloc de ser cuiner, vaig passar a ser motorista.

228

Figura 1. Taula rodona amb diferents pilots i moderada per Manel Domènech, en el marc de les XX Jornades del CEM *El món de la moto a Mollet*, el 21 d'octubre de 2017, al Mercat Vell. Font: Laia Bosch Valentí

Vaig entrar a Derbi als catorze anys, mai no havia pujat a una moto i en vaig aprendre dins la fàbrica. Després, sortia d'amagat i pujava la font dels Castanyers per la Conreria, fins que vaig participar en la primera gimcana a Granollers, quan tenia quinze anys, amb una Derbi 98 cc. Vaig fer segon, però no em van donar el trofeu perquè era massa jove.

Dues setmanes després participava en la gimcana d'Aiguafreda i vaig tornar a fer el segon lloc, i aquí sí que em van donar el trofeu, que encara guardo. Seguidament vaig guanyar cinquanta-dues gimcanes consecutives.

Com creu que va influir la seva trajectòria professional quan va entrar a treballar a Derbi?

Del tot. D'estar entre olles i fogons a estar entre rodes! Això va fer néixer la meva passió per les motos i va encaminar tota la meua vida a les motos.

De les tres modalitats en les quals ha estat l'únic campió estatal, motocròs, trial i velocitat, quines particularitats en destacaria de cadascuna i en quina va gaudir més?

Del trial vaig gaudir-ne més. Em va permetre viatjar a Califòrnia i fer curses amb pilots americans. Després, el 1968, vaig guanyar el primer Campionat d'Espanya, el Trial d'Espanya a Califòrnia i vaig aconseguir molts bons amics que encara conservo.

El motocròs era massa estressant, però el meu caràcter lluitador ho va superar i em va donar l'oportunitat de viatjar per tot Europa competint... i va ser el "meu esport", on vaig desenvolupar-me més i millor.

La velocitat se'm donava bé, va ser la primera especialitat motociclista que vaig practicar, era molt jove, als

divuit i dinou anys, i no ho recordo gaire. Vaig guanyar el campionat d'Espanya de 100 cc. i les 24 Hores de Montjuïc -categoria turismes- amb una Derbi 350 bicilíndrica, Seguidament, vaig passar a Montesa per especialitzar-me en el motocròs i vaig aconseguir guanyar sis títols de Campió d'Espanya, del 1961 al 1966. El campionat de trial va ser el 1968 i també vaig guanyar el Ral·li de la Vall d'Aran i d'altres competicions.

Figura 2. Pere Pi al Motocròs de Granollers l'any 1958, amb una Derbi 350 cc. Font: Pere Pi

Aquestes diferents modalitats de competició, com condicionen el seu pilotatge?

Sempre m'havien considerat poc agressiu. Era un pilot -amb perdó- intel·ligent. Molt fi competint, semblava que no corria i anava al davant. Estudiava molt bé els circuits i l'estratègia, de manera que en les sortides era el primer, o dels primers, i sabia com aprofitar bé les dificultats del terreny.

Què ens pot explicar de més re lleu en la seva llarga tasca a Montesa per més de vint-i-cinc anys?

Vaig portar sempre com a objectiu la millora del producte, de la moto, des que vaig entrar el febrer de 1960

com a pilot oficial de motocròs. La moto que m'havien preparat per competir tenia -a criteri meu- moltes millores per fer. Setmana a setmana, competició a competició, vàrem aconseguir que fos un màquina competitiva a nivell internacional. Vaig proposar-li al senyor Pere Permanyer, president de la companyia, produir-la en sèrie i vendre-la a Europa, tal com m'havien demanat.

Així va ser. Vàrem preparar una moto com la meua i vàrem passar a l'Oficina Tècnica els plànols per posar-la en producció. D'aquesta manera vaig quedar involucrat en tot els models de les motos de motocròs (125 i 250), així com en els models d'Enduro (75, 125 i 250 i 360), els models de trial i la famosa Cota 247 -que el 2018 farà 50 anys-, que també es va fabricar en sèrie i va ser la més venuda del món en aquell moment. De manera que de forma constant, mentre competíem tan els meus companys com jo, fèiem millores i les passàvem a producció.

La direcció de Montesa em va posar un departament d'Investigació i Desenvolupament (DI) que va arribar a ocupar quaranta-una persones. Quan em vaig retirar del trial l'any 1971, vaig continuar en el DI fins el 1981, passant tot tipus d'aventures tècniques i esportives i sense fer mai vacances.

Fins i tot vaig fer un mecanisme per baixar les motos de la cadena de muntatge en sèrie per tal d'estalviar que ho fessin els operaris a mà i una màquina per engegar per primera vegada les motos que sortien de cada cadena de muntatge, que va tenir molta importància i que van agrair molt els afinadors.

Per quins motius creu que la seva actuació internacional al llarg de

deu anys té, des de l'inici, una extraordinària acollida?

La meua actuació internacional no va ser la que jo haguera desitjat, ja que acabava la cursa i tornava a Montesa -viatjant fins i tot de nit- per incorporar-me a la meua feina d'innovació i millora, amatent a la meua absoluta responsabilitat. Mai vaig poder dedicar-me exclusivament a competir, altra cosa hagués estat. Posteriorment, també vaig saber que era diabètic, malaltia que reduïa la meua capacitat d'esforç, que principalment el motocròs exigeix, i que va incidir en el meu rendiment en les curses.

En quin país o països s'ha sentit més valorat i quins els circuits de més dificultat?

En motocròs, sens dubte, va ser a França. Hi van haver anys que competia més a França que a Espanya. Allí em feien contractes d'un any per l'altre. També a Bèlgica, Itàlia, Holanda, Txecoslovàquia, Alemanya, Anglaterra... Hi anàvem amb cotxe i remolc, quan encara no hi havia autopistes... i sense aire condicionat!

Una vida força estressant oi?

Molt, la meua vida sempre ha estat molt estressant.

És cert que quatre dies després del seu casament va guanyar una cursa internacional?

Sí! Vaig competir un diumenge 8 d'agost del 1965, a Bilbao. Amb la Maria Isern (que em va ajudar molt i en tot moment) ens vàrem casar el dimecres 11 d'agost i el diumenge següent, dia 15, vaig córrer A Laguepie (França) i vaig guanyar als millors pilots internacionals, entre ells el campió del món Torsten Hallman.

Un original viatge de nuvis?

I tant! El diumenge següent vaig competir a la Bretanya francesa i l'altre a Anglaterra. Era l'època del motocròs i era molt dur.

Per què ha estat un pilot polivalent?

Crec que per la meua obsessió i dedicació. En tot he estat igual. Quan em dedicava al desenvolupament de motos a Montesa volia que, a més de competitives, fossin bones i boniques. I així també amb la fàbrica de bicicletes Monty: havien de ser originals, úniques i promocionar-les arreu... fins que em vaig jubilar.

Tenia una estratègia prèvia a desenvolupar o sorgia en la mateixa cursa?

Mai no vaig tenir abans una estratègia, sempre sorgia en la competició, sobre la moto, és quan em venien les idees. Em passava també quan estava treballant. De cop veia com es podia fabricar millor una peça que millorés el producte i tingués un preu raonable.

Entre els pilots hi ha en general una certa complicitat o un antagonisme? Un esperit noble de competència?

En el trial i el motocròs hi havia 100 % de complicitat i amiat, excepte amb la marca de la competència: Bultaco. A aquesta, ni aigua. Amb els pilots estrangers, fora de competició ens portàvem molt bé i amistosament, però en competició cadascú anava per ell i, com és normal, ningú et cedia el lloc.

Una cursa és risc sempre. Com influeix en les decisions que cal prendre en dècimes de segon?

Sí, el motocròs tenia risc i havies de decidir-te en centèsimes de segon,

però el cervell ho fa sol, tant en la sortida, com en els salts, a l'hora dels avançaments... És semblant al que els passa als pilots de moto GP de velocitat o a la F1. Són instants i ni un mateix sap com ni perquè ho has fet tan bé. Crec que per la meua manera de competir vaig tenir menys risc.

Sovint el pilot esdevé mecànic o el mecànic, pilot. És important aquest binomi?

Sí, és important. El pilot ha de conèixer la mecànica, o és millor que la conegui, com en el meu cas. Però des que vaig entrar a Montesa tenia el meu mecànic i era molt complert, molt entregat a les meves necessitats. En vaig tenir dos: Joan Céspedes i Oton Tena.

Competir o treballar?

Sempre m'ha agradat molt més treballar -millorar les màquines- però a l'hora de competir estava concentrat i ho feia el millor que sabia.

Com a dissenyador i mecànic de motos i bicicletes, destaquis els èxits més importants aconseguits.

Han estat molts. Els més importants: el dipòsit d'una sola peça de la Montesa Cota 247 l'any 1968, els estreps plegables i el tub de respiració dels dipòsits de moto trial, motocròs, enduro... Van ser els més imitats per moltes marques.

Pel què fa a les bicicletes, el pneumàtic gran i amb mida única de 19" d'amplada 2.50 i el pinyó lliure al davant sobre de la biela... i fins a trenta-vuit innovacions més, que moltes han estat imitades.

La Monty, una altra "criatura" seva, com neix, com es desenvolupa, on arriba?

Mentre estava a Montesa, vaig fer una bicicleta per al meu fill Ot Pi i, en fer-la, vaig pensar que també podria assemblar-se a una moto de trial. Quan la va provar va ser tot un èxit i vaig convèncer al sr. Pere Permanyer per fabricar-la en sèrie. Vaig dissenyar motllos i peces i la vàrem posar en producció. En un any vàrem fabricar 6.200 unitats, de les qual 1.000 van anar al Japó.

Quan Montesa, el setembre de l'any 1983, va fer suspensió de pagaments -com Sanglas, Ossa, Bultaco, etc- vaig decidir muntar la meua pròpia fàbrica, la Monty, tot seguint la meua manera de treballar, de promocionar i d'afegir novetats. El 2005 em vaig jubilar com a president i les Monty de trial s'han venut a seixantacinc països.

232 Ara mateix, en la plenitud i des de la distància, enyora la competició?

No, només recordo que els anys de trial van ser uns anys molt macos i els del motocròs molt durs. També tot el que van ser innovacions ho recordo com uns anys sensacionals que m'omplen de joia. És per això que m'ha agradat més treballar que competir. Els que m'han conegut em consideren un lluitador nat.

Senyor Pi, no en tenim cap dubte. Moltes gràcies.

Entrevista a César Gracia, Cesarín

Quan i com va començar a ser un pilot de motos?

Va ser per tradició familiar. El meu pare ja era corredor de motos i va ser subcampionat d'Espanya el 1952 amb Montesa. Tenia un taller de motos, SO Montesa, on vaig començar a treballar.

Va influir la feina i l'afició del seu pare?

Absolutament.

En el món de la moto és força conegut com Cesarín. Per quin motiu?

Crec que per distingir-me del meu pare, que té el mateix nom.

Quan fa el debut com a pilot i en quina prova?

Vaig debutar a València, en el Trofeo Fallas de 1957, en la primera prova de velomotors de 50 cc puntable per al campionat d'Espanya, que es va celebrar amb un ciclomotor Ossa i aconseguint la primera posició.

Quins anys van ser els més importants en la seva carrera de pilot?

D'una manera especial, l'any 1959. Vaig participar en el Campionat d'Espanya de 125 cc Turisme de Sèrie, a títol privat. M'hi vaig desplaçar per carretera amb la meua moto, la Montesa Brio 91.

Era la categoria de més concurrència. Havia de fer front als equips "semi-oficials" i a pilots de la categoria de

Figura 3. César Gracia, Cesarín, pilot de Ducson, en una cursa a Tarragona l'any 1958. Font: Josep Solà i Rabasa

Jaime Bordoy, Mauricio Aslch, etc. Tot i això, vaig aconseguir el campionat.

En destacar amb les actuacions de les curses, a la meitat del campionat vaig ser convidat per Montesa a participar en les 24 Hores de Montjuïc amb un equip oficial, cosa que va representar un pas important en la meva carrera esportiva.

Algun esdeveniment o actuació especial?

Un cop acabat el Campionat, la Federació Espanyola em va designar, juntament amb Francisco González Sánchez, campions de 125 cc i de 500 cc respectivament, com a representants espanyols a dues de les proves que organitzava la Federació d'Uruguai per commemorar els 25 anys del seu ingrés a la FIM.

Per a la meva participació, don Leopoldo Milá, cap tècnic de Montesa, em dissenyà i realitzà -en un temps rècord- una moto de competició basada en models anteriors i amb novetats com la suspensió del darrere basculant. Va ser tot un èxit i em vaig classificar segon a Montevideo, darrera de González amb una Bultaco TS, vaig guanyar dues mànegues de Colonia de Sacramento i vaig ser vencedor absolut en 125 cc. Aquest va ser el primer any d'una llarga i magnífica relació amb Montesa. Vaig ser nominat per al "Mejor Deportista del Año", que per votació popular s'adjudicà a Bahamontes, que havia aconseguit el Tour de França.

En quines cilindrades va córrer més a gust?

En 50 cc per la delicada conducció mecànica que precisa i la traça dels revolts d'absoluta precisió, i en 250 cc, perquè la potència et permet corregir alguna imprecisió.

I en quin tipus de proves?

Velocitat en circuit.

La retirada d'Ossa de les competicions el 1958, com el va afectar?

La meva relació amb Ossa, marca amb qui vaig ser pilot oficial en la tercera cursa de la meua vida, va ser el 1957, any en què el Campionat no s'adjudicà per falta de proves. Això va provocar l'abandonament de la marca en les carreres de nivell nacional i la nostra relació s'acabà el 1958. Vaig continuar participant aquest any en la categoria de 125 cc i de ciclomotor: Motobic, Setter, etc. Un problema de salut va retardar la meua participació fins la tardor.

Què ens pot explicar del seu padrí, José Monfort?

Un gran senyor! A falta de tenir un fill es va implicar amb mi totalment per dirigir la meua carrera esportiva i, quan es va acabar, també el del meu futur.

Com li va anar l'etapa de corredor oficial de Montesa i Ducson?

Sempre magnífica i amb satisfaccions mútues. Del 1957 al 1964. Ducson va aconseguir cent onze victòries, de les quals trenat-dues eren meves. Guanyar en l'última prova del Campionat Europeu de 1961 i el segon temps en els entrenaments de la primera Mundial a Barcelona del 1962, davant del colossos nipons i la gran Derbi, i aconseguir la sisena posició va ser una gesta important.

Amb Montesa, destacaria la victòria a Màlaga en la carrera puntuable i davant l'equip de Bultaco oficial. També altres victòries i les magnífiques classificacions en les 24 Hores certifiquen sobradament la satisfacció.

I amb les Lube?

Molt gratificant perquè, a més de ser-ne pilot, m'enorgulleix la meua aportació en el desenvolupament de les motos fins a fer-les competitives. Vaig competir amb Ramon Torras i la seva Bultaco –indiscutibles, sempre vencedors. En el seu desgraciat accident mortal de Comarruga el 1965, ell era campió de d'Espanya i jo sub-campió.

Moltes victòries aconseguides i dues molt especials a Madrid, en el circuit del Retiro i el triomf del meu germà Manolo en el Carlos III de Barcelona. També, especialment, el creixement, desenvolupament i explosió al meu costat del gran pilot Santiago Herrero, ho fan inoblidable.

Quina va ser la moto preferida?

234 És una pregunta recurrent i sempre la contesto igual: tal com ens passa amb els fills, mai pots assenyalar-ne un de preferit. He pilotat oficialment: Montesa, Ducson, Lube, Setter, i Derbi a Imola...

No es va precipitar en la seva retirada?

La crisi en el negoci de les motos amb l'aparició dels automòbils utilitaris i la implantació d'escúters i ciclomotors van posar en dificultat el meu negoci de distribució. També les dues darreres temporades a la marca, ressentida per problemes econòmics que van provocar que es retardés la seva necessària evolució en temes com la refrigeració líquida, la vàlvula rotativa, etc.

Malgrat mantenir el meu contracte com a pilot i seguir participant en les 24 Hores amb Montesa i amb Busquets de copilot, se'm van refredar les ganes de competir i quan va sorgir l'oportunitat de pilotar el projecte

Ossa Monocasco Rotativa el vaig desestimar.

Els vaig proposar que busquessin pilots més joves com Nieto, Cañellas o Herrero –el meu predilecte per la seva experiència en el departament de curses i un bon mecànic. Així ho van fer i em van concedir la distribució regional d'Ossa. Però no va ser suficient per sortir de la situació, encara no havia començat el boom de les motos de camp.

També la mort de Ramon Torras i altres accidents ocorreguts em van fer prendre la decisió de la retirada. Ja tenia vint-i-sis anys i volia casar-me, cosa que per a mi no era compatible amb la condició de pilot.

Preparava alguna tàctica abans de les carreres o improvisava?

Les meves qualitats, més que en el pilotatge, estaven en els coneixements mecànics: posar a punt la moto i tenir-ne cura era més important que no pas estudiar els rivals i esperava la cursa per aplicar l'estratègia adequada.

Com recorda les relacions amb d'altres pilots?

Estupendes. Sempre i repetidament agraeixo a la moto l'haver-me proporcionat tants i tan bons amics, tant entre els pilots com entre altres professionals. Un exemple és Josep M. Busquets, màxims rivals Derbi-Ducson i companys d'equip a Montesa, vàrem tenir i hem mantingut sempre una grandíssima amistat. Igualment com amb Francisco González, Ramiro Blanco o el propi Ramon Torras.

I amb els seus companys d'equip?

Exactament igual, encara que és més difícil. Amb Santiago Herrero estàvem amb la meua esposa, l'endemà

del casament, a la sortida de les 24 Hores per animar-lo en la seva participació, junt amb Spaggiari, amb Ducati, Auradell, amb els germans Sirera, Manuel Esteban, etc.

Acabada la seva carrera esportiva continua la seva activitat vinculada al món del motor?

Liquidat el negoci de la motocicleta esportiva, vaig endinsar-me comercialment en el món de l'automòbil, que ja havia començat amb NSU fins que em vaig jubilar als 75 anys.

En fer-se gran el meu fill, amb molta afició i dedicació a la moto, convidat per clubs com el de Dènia, he tornat per a revivals de Clàssiques i ell ha anat produint rèpliques de les meves motos Montesa GP Uruguay, Lube RENN i Montesa 24 Hores, per participar-hi.

L'any passat va rebre un homenatge a València en el Retro Auto&Moto, què li va suposar?

Una satisfacció íntima al veure que després de més de cinquanta anys de deixar-ho, encara se'm recorda.

Enyora la competició ara, des de la distància?

Cada cosa té el seu temps. Jo, en el meu temps de pilot, vaig gaudir-ne molt. Ara em toca admirar l'actual.

Certament, afegir només "al Cèsar, allò que és del Cèsar" i donar-li les gràcies.

Entrevista a Salvador Cañellas

La seva polivalència en el pilotatge de motos, cotxes i camions i la participació en curses diverses: velocitat, resistència, ral·lis... com i per què es produeix?

Vaig començar a córrer en moto perquè als anys seixanta era el més assequible. Els canvis van ser per circumstàncies. De la moto al cotxe, hi vaig passar perquè no hi havia circuits adequats per les motos i molts accidents mortals. No sé si era aquell el moment oportú i va ser d'una manera sobtada. Als camions hi vaig passar per una oferta que vaig tenir de Pegaso per poder córrer en cursa després de l'experiència del París/Dakar.

No va ser una conseqüència de la seva personalitat o d'un esperit inquiet?

No, van ser les circumstàncies. Més per necessitat que per ganes.

Com comença la seva participació en el món de les curses?

El meu pare, als nou anys, em va comprar una Mobylette i anava amb ella al col·le, que estava als afores de Barcelona. Llavors no calia ni permís ni llicència i anava cada dia a la falda del Tibidabo.

Cada any anava a veure els Grans Premis a Montjuïc. Un cosí meu que tenia una Vespa es posà malalt i el metge li recomanà que deixés la moto i jo en vaig poder disposar.

Un dia, a *La Vanguardia*, vaig veure els resultats de la pujada a Vallvidrera, me'n vaig anar a fer-la amb la Vespa i... la vaig completar només en uns segons més que el guanyador!

Vaig començar a buscar on podia córrer. Vaig participar a la pujada de les Ventoses de Sant Jaume dels Domenys. Hi havia pujat i baixat tota la Setmana Santa anterior. Era l'única scúter que hi participava i al primer revolt dels entrenaments vaig anar per terra.

No va ser un bon inici...

No. Vaig portar la Vespa a reparar al

taller Vespa Güell, on hi vaig conèixer un noi alemany, Peter Ketelssen, que m'ajudaria i, amb l'amo del taller -en Güell-, vam fer un equip i vaig començar a córrer de forma oficial. Primer vaig córrer amb una 125 i l'encarregat del taller, Jesús Cirera, amb una 150 amb sidecar. Competíem amb les Bultaco, les Mondial ... i amb la Vespa les guanyàvem. Després, les 24 Hores i les pujades clàssiques: Vallvidrera, Rabassada, Flor de Maig, San Cugat / Tibidabo i també per la costa valenciana, amb motos més grans i en circuits de festa major.

Qui o què l'encarrila cap a Derbi?

La casualitat. El meu pare va veure al carrer de Villarroel -on tenia el negoci- una furgoneta Derbi i es trobà amb Jaume Pahisa -amics des de la guerra-, que havia estat corredor de Derbi, i parlaren de mi. Li explicà que un corredor oficial, Josep Maria Asensio, que corria amb en Josep M. Busquets, es venia una moto, una 65 Gran Sport. La vàrem comprar i preparar amb algunes peces que em va deixar Derbi.

Vam córrer per Guadalajara i Sòria tres o quatre carreres seguides. Després, em van deixar una moto i vaig córrer de manera semioficial per a ells i llavors vaig conèixer circuits de debò.

236

Figura 4. Salvador Cañellas a Montjuïc l'any 1966 amb una Derbi 125 cc. Font: Salvador Cañellas

Dels èxits aconseguits, quins han estat els que més satisfacció li han proporcionat?

Em sento satisfet només pel fet de córrer. Però potser les 24 Hores, una cursa molt llarga -t'atipaves de córrer- i de velocitat, encara que es vegi més com de resistència, que també, però anaves sempre a tot el què podies, dia i nit. I vaig fer bons resultats.

Com s'explica la seva participació amb Derbi i Montesa a les curses?

Quan participaves en una cursa et donaven una prima de sortida segons la categoria i era interessant participar-hi amb diverses motos. També tenies els premis que aconseguies. Lògicament, com més participacions i millors resultats feies més cobraves. Per això corria amb Derbi i Montesa, amb una Impala de sèrie, encara que vàrem ser els primer de posar-li una manillar de motocròs i una corona de seixanta dents.

Recordo que vaig participar en una pujada a Vallvidrera on corria Ricardo Fargas, llavors el "rei de la muntanya". Eren dues pujades, a la primera ell ho va fer amb una 2,5 i a la segona amb una 3,5. A la primera vaig quedar primer absolut i a la segona va guanyar ell per un segon. Això va fer que Montesa em fes oficial i em donés una 175, una 250 i uns tractes econòmics al marge de les curses.

I la seva trajectòria amb Bultaco?

Amb Derbi tenia problemes amb les motos, van fer-ne una de 125 cc de dos cilindres que corria molt en el banc de proves però es trencava molt sovint. Vaig rebre ofertes de Bultaco i l'any següent vaig córrer amb ells. La màquina no corria més però era molt fiable: sortia i acabava. El 1968 vaig

guanyar el Mundial de Montjuïc amb una 125. De nou, amb Derbi el 1970, el vaig tornar a guanyar.

I el 1969, no va fer res?

No tenia moto, però vaig decidir anar a Madrid per veure el Mundial i em vaig endur el casc i el "mono". Estava als boxes quan el suec Börje Jansson em pregunta amb quina moto corro. "No en tinc cap", li dic, i m'ofereix una Yamaha 125 cc de dos cilindres amb el canvi a l'altre costat. El dia de la cursa queia una pluja torrencial. Quan va parar de ploure i van donar la sortida, em vaig posar primer i, quan faltaven dues voltes per al final, se'm va trencar el cigonyal. Acabada la cursa, em disculpo i Jansson em diu que tranquil... que ja li tocava. Em va saber greu perquè, de guanyar, ho hagués fet en tres anys consecutius i amb tres marques diferents.

D'on li ve el títol de "rei de Montjuïc"?

Potser perquè vaig guanyar dos Gran Premi, vaig participar en tretze 24 Hores, de les quals en vaig guanyar tres i en quatre ocasions anava al davant i es va trencar la moto. Les vaig córrer amb Rocamora, Quique de Juan i Min Grau, que va continuar i li van donar el mateix títol, amb més mèrits que jo. També vaig participar i guanyar una cursa de cotxes.

El 1973 comença l'era de Ducati Cañellas-Grau. Què ens pot explicar d'aquella experiència?

Primer de tot, Ducati tenia una moto que no es trencava i que corria amb una corba de potència molt gran i 20 o 30 cavalls menys que les altres. Baixava amb una marxa quan els altres ho feien en tres o quatre en una mateixa zona determinada. Era

una moto per guanyar, cosa que vam aconseguir dos anys més. Després va sorgir el problema del xassís, especialment a Montjuïc, on vaig tenir un accident a la zona del Sant Jordi, em vaig trencar el braç i la columna, per sort no em va afectar la medul·la... i vaig deixar-ho. Vaig gaudir molt amb Ducati, un equip molt ben preparat amb molta versatilitat en canvis, pedals, manetes... el motor desmodrònic amb una acceleració molt bona i una corba molt important. Guanyàvem les curses d'aquí i a nivell mundial.

Quina relació va tenir amb l'Àngel Nieto, traspasat fa poc?

Es va iniciar a Derbi. Sortíem els caps de setmana junts a fer quilòmetres. Vam tenir una relació estreta al principi. Vam córrer per Espanya i també fora. Ell tenia els seus objectius de guanyar com fos i jo era més de participar, de córrer pel gust de córrer. Posteriorment, ell va anar a viure a Madrid a l'època de les seves victòries en els mundials.

Preparava anticipadament alguna estratègia o ho decidia en la cursa?

Feia el que podia. La meva estratègia era preparar la moto adequadament per córrer. Ara hi ha més mitjans i ho tens tot a l'abast: motors, xassís, arbres de lleves. Abans de participar a les 24 Hores em preparava molt físicament, buscava una moto forta i còmoda, vaig posar una visera sobre la forquilla per parar el vent, els mosquits i l'oli que perdien les motos del davant. L'estratègia depenia molt de la moto.

Quins records té dels seus adversaris en la lluita pel triomf?

Vaig començar a córrer perquè m'agradava córrer i això ja em feia

content; si guanyava, millor. Només per participar en una cursa ja m'ho passava bé, cosa que els adversaris no pensaven igual. Després he pensat que potser em vaig equivocar...

Dels circuits estrangers, on va participar i en quins es va sentir més a gust?

Al començament no els donaven massa importància. Manaven els anglesos, els francesos, els italians... L'afició que més em va sorprendre va ser a l'Alemanya Oriental i a Txecoslovàquia. Era espectacular la gran quantitat de gent que hi havia a les curses i la qualitat dels aficionats.

Per quins motius es passa a l'automobilisme?

Tot parlant amb uns amics, em digueren que hauria de córrer amb cotxe, un R8 TS, i una noia explicà que un amic seu en tenia un i li podia demanar per anar al Jarama la setmana següent. Me'l podria deixar -diu- però ha de treballar, fet pel qual ens vam intercanviar els cotxes. Vaig posar l'arc de seguretat, canvi de molles perquè fos més baix i la barra me la van posar a Madrid. En els entrenaments vaig fer el millor temps.

I a la cursa?

Lluitava amb els dos del davant fins que em vaig posar primer i, a mitja cursa, em vaig quedar sense frens -no havia canviat les plaquetes de sèrie- i vaig quedar tercer, però vaig fer la volta més ràpida. Després de canviar-les, vaig guanyar a la Corunya, Vigo, València... i em vaig comprar un fórmula 1430. Però l'Andreu Rabasa em va dir que havia de triar: o moto o cotxe.

Estava tip de córrer en circuits urbans, amb voreres, xamfrans, arbres.

Era el moment de canviar i vaig triar el cotxe. No sé si va ser una bona elecció. Em vaig obrir un nou camí i amb Seat vaig formar part de l'equip oficial de ral·lis durant dotze anys.

De totes les victòries quina l'ha satisfet més?

Les primeres sens dubte. Amb Bul-taco al 1968 davant les Yamaha i MZ. També les 24 Hores amb Ducati fent temps més ràpids que l'Agostini, van ser molt satisfactòries. La de Montjuïc amb Derbi la recordo especialment...

Ens l'explica?

Ens anàvem passant tres tota l'estona. La meta era a l'Estadi i, a la darrera volta, em vaig posar primer. Vaig pensar que si mantenia la posició no guanyaria. A la sortida d'una corba, vaig mirar darrera meu i vaig fer senyets amb el cap perquè el segon em passés. El De Vries, sorprès, em passà i jo vaig anar darrera d'ell a la baixada, després a quatre o cinc metres per agafar el rebuf. Prop de l'arribada al Sant Jordi, ell tallà i vaig aprofitar per sortir de l'aspiració, posar-me al davant i vaig guanyar molt just.

El París/Dakar que ja ha esmentat a l'inici, deu ser un altre món. Com el viu i quin balanç en fa de la seva participació?

Sí, és un altre món. Vaig fer l'escola de conducció a Can Padró durant tretze anys i un alumne me'n va parlar. Al cap de quinze dies em digué que ens oferien un cotxe de segona mà. Volia conèixer Àfrica i era una oportunitat, però no sabia on anava... No portàvem cap assistència, només una caixa de recanvis i un llibre de reparacions del Range Rover de benzina i quatre marxes.

Vaig adonar-me un cop allà que allò era un problema de supervivèn-

cia, com en un exèrcit en retirada, no podies parar. Havíem de fer 15.000 quilòmetres, sense anar al taller, a tota marxa i a l'Àfrica!

El primer dia, vam anàvem a reposar benzina i vam haver de fer una cua més de vuit hores sense sopar ni dormir. I l'endemà, tornem-hi! Al Dakar, passes totes les aventures imaginables: ensorrades –infla i desinfla les rodes–, sots, pedres, punxades, s'acaben els pneumàtics... Tot i això vàrem fer el catorzè lloc de la general en cotxe de sèrie.

Hi vaig tornar dues vegades amb Range Rover. Vaig quedar setè, però vaig arribar catorze minuts tard per falta d'assistència i em van penalitzar. El cas és que Vatanen es va perdre i el van penalitzar amb deu hores (me'n portava cinc d'avantatge). Si jo no hagués estat penalitzat, m'hagués posat davant seu a només dos dies per acabar. Vaig tenir la victòria a tocar. Clar que pel “si no fos” sempre guanyaríem... Amb Camel vaig participar-hi amb un cotxe més combatiu, però el primer dia es va parar. Dues vegades més amb un camió militar de quartel Pegaso. En una, vaig fer tercer de la categoria de camions.

Quan deixa la competició, segueix vinculat al món del motor?

Com he dit, vaig tenir una escola de conducció fins que em vaig jubilar. Fa dos anys que participo amb Seat Cotxes Històrics en carreres de regularitat amb un 124. Fem trobades de tant en tant en circuits amb fórmules dels anys setanta i tenim trobades a Calafat, Xeste, Jarama, Alcañiz...

Amb la família Aragall -Jaume i Josep- faig alguna competició amb motos clàssiques amb una Myma. Ells hi posen una afició molt gran i tots ens ho passem molt bé.

No ha deixat doncs la competició. Què enyora més del passat?

Persones com Tombas, Garriga, Taulé, Vilajeliu... Eren com una família, em tractàvem com si estigués a casa, tot es feia sota un punt de vista molt artesà, no d'enginyeria com ara, més proper, un fer diferent...

Tan diferent com el seu “satisfet de córrer pel gust de córrer”. Moltes gràcies.

Entrevista a Freddy Sanjuan

Recorda en quin moment percep la crida de la moto i es converteix en una passió?

Des de molt petit. A casa hi havia una moto Iso i jo no parava mai de pujar-hi.

Quan i com inicia la seva carrera esportiva?

Va començar l'any 1970. Ho vaig fer en una cursa de pujada, una prova que precisament a Catalunya se'n feien moltes.

De les diferents modalitats de competició, quina s'adapta més al seu gust i condicions de pilotatge?

Les curses de resistència.

Les funcions de pilot i de mecànic en una mateixa persona incideixen en la seva trajectòria i en els resultats obtinguts?

Crec que jo no era un bon pilot. Diria que em considero com “un més” dels que hi havia. Al principi no era mecànic, va ser després quan em vaig introduir en aquest món.

Qui ha estat per a vostè un referent al llarg de la seva carrera?

N'he tingut més d'un, de refe-

rent: Santiago Herrero, Benjamín Grau, Salvador Cañellas, Víctor Palomo, Carlos Giró.

En quines proves li agradava participar?

Com que no disposava de recursos econòmics, participava quan tenia diners.

Amb quines motos s'ha sentit més identificat i en guarda millor record?

Gairebé sempre vaig córrer amb Ossa i Derbi 50.

Com descriuria els companys que ha tingut en els diferents equips?

En aquella època tots érem amics i, encara avui dia, conservem i mantenim aquella amistat.

I la seva relació amb els adversaris en la lluita per al triomf?

Exactament igual: la relació era d'amics.

Què en destacaria de la convivència?

Miri, el que disposava de la millor moto i tenia el dia més fi, guanyava... i tots contents.

En les decisions clau del seu pilotatge, el factor "risc" quina incidència ha tingut?

Al risc, quan ets molt jove no li dones valor. Te n'adonaves quan paties un caiguda, però a l'endemà continuaves igual.

Ens podria posar algun exemple?

Per sort només vaig tenir un acci-

240

Figura 5. Freddy Sanjuan amb una Derbi a Calafat, l'any 1978. Font: Freddy Sanjuan

dent greu en una carrera a Saragossa el 1974, amb l'Angel Nieto.

Quan i com s'inicia el lligam amb la localitat lleonesa de La Bañeza?

Comença en la dècada dels setanta i sorgeix per la proximitat dels seus habitants, que des del primer moment et donen la seva amistat i tot un seguit d'atencions... Et deixen el seu garatge, et conviden a dinar... Tots aquest valors segueixen igual des de fa molts anys.

Quin és l'atractiu d'aquest circuit, d'aquesta cursa?

Pel Llevant es fan algunes carreres, però la millor és sens dubte la de La Bañeza.

Té problemes de continuïtat per causa de les mesures de seguretat?

De moment no. Ho munten molt bé i s'asseguren al màxim en les mesures de seguretat.

Què ha representat i representa encara per a vostè La Bañeza al llarg de tant temps?

Hi tinc grans amics, no solament del moto club, també entre els veïns.

Quan es retira de la competició, segueix vinculat al món de la moto?

Sí, continuo igual, això és un verí.

En les diferents activitats professionals realitzades, quines aportacions ha fet a la mecànica de la moto?

Sempre he estat vinculat a departaments de carreres, realització de prototips i en el desenvolupament de noves motos.

La restauració de motos clàssiques és un homenatge al passat?

És el meu hobby. Conservo les motos amb què vaig córrer i algunes vegades faig exhibicions.

Dels seus records quins destacaria en positiu i en negatiu?

De dolents en tinc molt pocs. Quan tens l'afició per les motos tot es fa per passar-ho bé.

Contemplant-ho des de la reflexió i la distància, sent enyorança de la competició, de la seva activitat de pilot, del triomf?

No, quan arribes a una certa edat t'adones que ja no portes el mateix ritme d'abans. Per aquest motiu, et dediques més a la part mecànica i ho fas amb molt de gust, perquè sempre que pots introduir una millora és també una victòria.

Com la victòria de l'amistat que ha aconseguit en tants llocs i amb tantes persones. Moltes gràcies.

Derbi, el dia en què el present va devorar el futur

Joan Carles Orenco Casino*

Paraules clau: Derbi, moto, motociclisme, indústria, Rabasa, Piaggio, Martorelles.

Un dia de l'any 2001, la llegendaria marca vallesana Derbi va ser absorbida pel gegant industrial italià Piaggio. Però el que havia d'haver suposat una aportació de recursos financers, i especialment de tecnologia, va acabar sent tot el contrari, i es van començar a tancar les portes del futur a favor d'un insòlit present.

Quantes vegades ens hem adonat -gairebé sempre tard- que la realitat no era tal com havíem cregut que era? Que havíem estat vivint un món paral·lel en el qual les formes i les maneres amagaven una rebotiga molt diferent, sovint molt més trista i fosca? Famílies aparentment felices en què un membre maltracta la resta i aquesta calla per vergonya. Empreses aparentment pròsperes que amaguen explotació laboral. Grans prohoms, el gran mèrit dels quals és ser uns especialistes en corruptes entramats financers. Cooperacions de governs rics amb països del tercer món que tan sols persegueixen treure benefici dels seus recursos naturals i empobreixen encara més el pobre. ONG amb l'única finalitat de rentar diner negre...

Però totes aquestes situacions, malauradament molt habituals i de les

quals tots en coneixem algun exemple, amaguen una tercera realitat molt més positiva, de grans valors humans que moltes vegades no surten a la llum, però que són els que permeten tirar endavant als membres més desprotegits de la injustícia en què viuen i que permeten una felicitat interior que és, en definitiva, la que acaba movent el gènere humà i fent que aquest no s'autodestruïxi a causa de les seves pròpies contradiccions.

Valgui tota aquesta disquisició filosòfica per situar el lector en el context d'aquell dia de 2001 en què una icònica marca de motos catalana va començar a perdre la seva identitat aixafada per un corró italià que arribava com a gran salvador i amb una suposada garantia d'un futur més pròsper que mai no va arribar. Un dia en què, paradoxalment, aquells que estaven sent "intervinguts", per utilitzar una paraula malauradament actual, van començar a descobrir que no eren tan dolents fent motos com algú els havia fet creure. Un dia que va congelar el present i va fer desaparèixer el futur.

Intentarem detallar els fets perquè el lector entengui el fonament d'aquest article. Als ulls de tot el món, especialment del teòricament més "entès", l'arribada de Piaggio -perquè tots us situeu, el fabricant de les mítiques Vespa- havia de suposar, a més

d'un salvavides financer a una Derbi en fallida econòmica, una aportació de tecnologia i de nous models amb els quals la marca vallesana ampliaria exponencialment la seva gamma i s'asseguraria un futur comercialment viable.

La fredor dels números donava la raó a aquestes hipòtesis: en aquell moment, Derbi havia venut 60.000 unitats durant el seu últim exercici, mentre que Piaggio arribava a unes vendes de 475.000 unitats en el mateix període. Però la realitat, i més encara vista amb el pas dels anys, acabaria sent una altra de radicalment oposada, tal com es demostra amb el fet que des de 2013 cap treballador vallesà ja no rep un sou de Derbi, perquè Piaggio va tancar les portes de les seves instal·lacions i es va endur la producció a Itàlia. La producció, perquè l'esperit i la llegenda de Derbi feia temps que

havien decidit instal·lar-se de per vida entre Mollet i Martorelles, gràcies a un equip de treball excepcional que durant els pitjors moments de la fàbrica havia seguit treballant amb il·lusió i, sobretot, creient en el producte que eren capaços de crear. I aquest últim aspecte és el que vull ressaltar en aquest treball, perquè és paradigmàtic d'altres situacions que, com he esmentat anteriorment, es repeteixen dia a dia en diferents àmbits de la nostra vida quotidiana.

Per la meua condició de periodista especialitzat en motociclisme, vaig tenir l'oportunitat de conèixer molts anys amb l'equip de gent abans esmentat exercint de col·laborador extern dels departaments de màrqueting i comunicació de Derbi, i vivint així molt de prop els processos de desenvolupament de nous models. Derbi comptava amb un equip de disseny molt bo i amb un departament

Figura 1. Derbi lluitava amb mitjans molt reduïts contra fàbriques molt més poderoses.

de prototips que treballava amb una il·lusió i capacitat tremendes. Vaig tenir la sort de poder compartir molts moments amb ells, veient com treballaven aquells artesans de la moto; vaig aprendre molt en aquella espècie de rebotiga de la fàbrica, on veia, de forma podríem dir que clandestina, el desenvolupament de models que mesos després veuria ja tothom en la seva forma definitiva. Tampoc podia evitar que la meua ment es traslladés sempre de forma automàtica a la gloriosa època d'aquells pioners que dècades abans havien tret els colors a les més prestigioses marques del món guanyant títols mundials; aquells Tombas, Pahissa, Parés, Ruiz, Mingote... herois d'una època que no vaig poder viure, però amb la qual, salvant les distàncies, jo feia un paral·lelisme que em permetia imaginar com havia estat llavors.

Deixant a banda aquests sentimentalismes, i per ser sincers, voldria deixar ben clar que, històricament, la trajectòria de la marca en l'àmbit de desenvolupament de producte caldria qualificar-la, sent benèvols, d'"irregular". Grans encerts s'alternaven amb estrepitosos fracassos, unes vegades per una mala visió comercial, traient al mercat nous models en moments inadequats, o simplement per culpa de projectes no portats a terme correctament. Res que, per descomptat, no pugui fer-se extensiu a d'altres empreses i, especialment, a la resta de marques de motocicletes, un segment en el qual la passió i la raó moltes vegades es combinen d'una manera poc adequada.

Derbi arribava als albors del segle XXI en una situació poc menys que surrealista. Financerament ho feia en condicions precàries, en haver deixat

Figura 2. L'equip guanyador del primer Campionat del Món de 50 cc al 1969, posant amb directius de la marca.

Figura 3. Els triomfs de Derbi al Campionat del Món (GP d'Alemanya, 1970) aviat van començar a ser habituals.

246

les regnes de la seva viabilitat econòmica en mans de diferents inversors que -com és habitual en el complicat i cruel món de les finances- en moltes ocasions havien primat el benefici a curt termini i, en altres, simplement prenen decisions importants amb un total desconeixement del sector en què es movien o, dit d'una altra manera, que "no hi entenien, de motos". No entraré en les raons per les quals una marca amb una trajectòria llegendària i que era líder en el segment del ciclomotor, i en aquest sentit, referent en molts països del món, havia arribat a aquesta situació de precarietat econòmica, perquè desconec molts dels

Figura 4. La família Rabasa es va desprendre de Derbi l'any 2001.

detalls i caldria escoltar totes les parts implicades si aquestes parlessin amb total sinceritat (utopia on n'hi hagi).

Però sí que vull centrar-me en la situació absurda que es va viure des del moment del desembarcament italià a la seu de Martorelles vista des d'un altre punt de vista: el del desenvolupament de producte. Curiosament, igual que he comentat que Derbi entrava al nou segle en una posició econòmicament molt fràgil, en el pla concret d'oferta de catàleg ho feia en un dels millors moments de la seva història. Oblidats anteriors fracassos abans esmentats, a finals dels noranta i principis del dos mil, Derbi havia desenvolupat i llançat al mercat dos excel·lents models de moto: un escúter denominat Atlantis i el ciclomotor de marques Senda 2000 R. El primer, un model equilibrat com pocs, combinava lleugeresa i funcionalitat en l'ús urbà amb un atractiu esportiu que enamorava per igual clients de molt diferents condicions. Per la seva banda, la Derbi Senda R, llançada a principis de l'any 2000, era senzillament el model millor i més avançat del seu segment. Innovador en molts aspectes, superava amb escreix qualsevol dels productes rivals, tan italians com japonesos. A més, s'estava desenvolupant un nou motor de 125 cc i 4T que hauria de ser la base d'una futura generació de motocicletes d'aquesta cilindrada aprofitant un canvi en la legislació que afavoria l'ús d'aquest cubicatge en detriment dels 50 cc.

Amb l'arribada de Piaggio se suposava que s'havia de potenciar l'impacte d'aquests models, gràcies a la seva distribució a la potent xarxa comercial de la marca italiana, i que s'ampliaria la gamma amb la incorporació d'una oferta de més cilindra-

Figura 5. La Piaggio Diesel (a dalt) va ser el primer model de Derbi “fagocitat” per part de Piaggio. No era més que una Derbi Atlantis (a baix) amb motor italià.

da, aprofitant les sinergies que oferia el fet d'estar sota el mantell d'un nou propietari. Però la immediata realitat va ser molt diferent. Les primeres accions per part dels gestors italians van ser “segrestar” (permeti'm el lector utilitzar aquesta definició) l'escúter Atlantis per comercialitzar-lo a Europa amb el nom de Piaggio Diesel, i passar a equipar amb els motors Derbi de 49 cc tota la gamma de ciclomotors de marques italians del grup, una política que va tenir el seu punt àlgid el 2006, quan també la Senda R passà a formar part de les gammes d'Aprilia i Gilera, altres marques del grup. A canvi, Piaggio només va oferir d'entrada equipar l'escúter Derbi Predator amb un motor italià.

Figura 6. En aquestes tres fotos es pot comprovar com les actuals Gilera RCR (a dalt) i Aprilia RX (al mig) són pràcticament la mateixa moto que la Derbi Senda R de l'any 2000 (a baix).

Per què? Doncs senzillament perquè aquells productes dissenyats i fabricats a les mateixes instal·lacions que Leo Mercanti, el primer conseller delegat de Derbi nomenat per Piaggio, havia qualificat despectivament mesos abans de “brutes i velles”, eren molt millors en els seus

respectius segments que les que fabricaven en el seu país d'origen. Tant és així que avui, ni més ni menys que disset anys després, Piaggio segueix comercialitzant amb retocs molt lleugers i sota les marques Gilera i Aprilia, a més de Derbi, la mateixa Senda R que, al 1999, un equip d'enginyers catalans havia dissenyat per demostrar al món que aquella marca que dècades abans havia excel·lit al Campionat del Món de Velocitat no havia perdut ni una mica de la seva espurna i del seu saber fer, per la senzilla raó que "entenien de motos". Hi va haver també altres decisions "lletges", com, per exemple, l'ordre de retirar les motos històriques de la marca que, en forma de petit museu, des de sempre havien estat exposades a la sala d'espera de la recepció de Derbi i que servien perquè els visitants ocasionals poguessin contemplar aquelles joies i adonar-se que no estaven en una fàbrica de motos qualsevol mentre esperaven ser atesos. Una decisió de

l'esmentat Mercanti sota l'excusa que havia començat "una nova era" per a la marca catalana i allò era "antic". Facin vostès la lectura que creguin més convenient.

La trajectòria de Derbi sota la tutela de Piaggio des de la seva absorció al 2001 cal qualificar-la com a mínim d'erràtica. Després de la primera paradigmàtica fase ja comentada del "secrest" dels millors models de Derbi per oferir valor afegit a les diferents marques italianes del grup, en va seguir una altra en què sí que es van incorporar ja plataformes italianes per ser comercialitzades sota el nom de la marca catalana, i desenvolupa així mateix un producte propi gràcies al bon fer de l'equip de disseny de Derbi i a un gir en la confiança dels dirigents italians, que van entendre el potencial de Derbi com a marca dirigida gairebé exclusivament al públic més jove. Aquesta fase va tenir el seu punt àlgid amb l'arribada el 2006 d'un nou conseller delegat italià, Costan-

248

Primeros frutos del acuerdo Derbi-Piaggio

● La alianza Derbi-Piaggio empieza ya a dar sus frutos en forma de nuevos modelos. Por una parte, tal como ya indicamos en su momento, toda la gama Gilera de marchas irá poco a poco incorporando el motor Derbi refrigerado por agua y de seis velocidades, siendo de momento la Zulú la primera moto italiana - fabricada en España, por cierto - en beneficiarse de este hecho. Por

otra parte, y pese a que no será un modelo que se comercialice en nuestro país, en la factoría Derbi de Martorelles ya están fabricando el modelo que podéis ver en la foto, el Piaggio Diesel, que no es más que un Atlantis de aire equipado con el motor Piaggio Hi-Per 2 en el caso de la versión de 50 cc, y con propulsor Derbi para la 100 cc. El siguiente en llegar será el nuevo Derbi

GP 1, del cual en esta misma revista podéis leer una prueba, y que monta el mismo motor LC que equipan Runner, NRG, etc.

Vitaminas para el Piaggio NRG

Figura 7. La revista ScooterManía de juliol de 2001 es feia ressò dels primers models Piaggio amb base Derbi, només cinc mesos després de l'absorció.

tino Sambuy, que va saber entendre l'enorme potencial humà que resistia a les naus de Martorelles, però que incomprendiblement va xocar amb una política comercial i financera dirigida des d'Itàlia que, a poc a poc, va començar a diluir el valor de la marca Derbi, retallant de forma progressiva un catàleg que actualment està limitat a uns pocs models, compartits per la resta de marques del grup i fabricats a Itàlia després del desmantellament de les històriques cadenes de muntatge de Martorelles el 2013.

Quines conclusions podem treure de tot això? La primera, que no érem tan "dolents" fent motos com alguns ens van voler fer creure. La "postveritat", un altre terme molt de moda en l'actualitat, ja es va instal·lar en aquell temps en l'opinió general

per fer creure que venia un "padrí" italià que salvaria Derbi de tots els mals i els ensenyaria a fer motos i vendre-les, quan el primer que va fer va ser agafar els magnífics dissenys catalans i canviar-los els adhesius per vendre'ls a la resta del món com si fossin seus. La segona, -veient, com ja hem dit, que Piaggio segueix comercialitzant sota les seves pròpies marques models dissenyats per Derbi el segle passat- és que fa molt més un bon equip de gent treballant amb il·lusió, de forma ben coordinada i amb coneixement del tema que cap altre tipus d'operació, potser amb molts més mitjans econòmics però amb el pensament "a curt termini" en ment. Això és el que va passar a Derbi un dia de 2001, un dia en què el present va devorar el futur.

Fotografies

Arxiu personal i Piaggio Press

Mecatecno, un bressol de campions nascut a Martorelles.

Foment de la moto des de la infància

Mariona Rabasa Yrla*

Resum

Aquest article pretén descobrir la història de la marca martorellenca Mecatecno a través del testimoni del seu creador, Jordi Rabasa. Nascuda l'any 1978, fou la primera empresa a tot l'Estat en fabricar motos infantils, i durant els anys vuitanta i noranta contribuï de manera directa a forjar un planter de pilots professionals, alguns dels quals han esdevingut campions mundials en diferents categories. Tanmateix, l'empresa també va fabricar ciclomotors de carretera i motos de trial. Per entendre l'abast de la seva història, el text explica els orígens de Mecatecno, que el lector veurà que es remunten al pas de Rabasa per Derbi, aborda el context de la indústria motociclista al Baix Vallès de finals del segle passat i aporta una cronologia de les accions més destacades de la marca.

Paraules clau: Mecatecno, Jordi Rabasa, Martorelles, Derbi, motos infantils, trial.

Context

La darrerria de la dècada dels setanta va ser una època dura econòmicament per a moltes marques motociclistes. Les històriques Bultaco, Ossa o Monte-

sa s'enfrontaven a l'inici del declivi de la seva activitat, sense trobar un encaix a les noves regles macroeconòmiques que va establir l'arribada de la democràcia a l'Estat. A Derbi, en canvi, les dificultats se superaven amb el llançament de nous models de carretera.

En aquest context, l'any 1978 una opció per a una persona entusiasta del món de la moto com era el cas de Jordi Rabasa (Martorelles, 1950), empleat aleshores de Derbi, era bus-

251

Figura 1. Jordi Rabasa al trial Scottish Six Days de 1974, amb una Montesa Cota 247.

*Comunicadora audiovisual i periodista, marionarabasa@gmail.com

car un nínxol al mercat de la motocicleta. Per a aquest jove de 28, anys, que havia estat pilot de trial amb Montesa i treballava en contacte amb el departament de competició a la fàbrica de Martorelles, la solució van ser les minimotos infantils. No se'n fabricaven, a Espanya, i no requerien permís de matriculació del Ministerio de Industria.

L'empremta de Derbi

El futur empresari era fill de Josep (Pepitu) Rabasa, cofundador juntament amb el seu germà Simeó de Nacional Motor, SA-Derbi i director de fàbrica. El seu pas com a treballador per l'empresa on treballava el seu pare no

tanta, des d'una petita població com Martorelles, hi sortissin les «bales vermelles», campiones mundials malgrat l'escassetat de recursos tecnològics, i una extensa gamma de productes del món de les dues rodes. Aquesta peculiar visió del món industrial, producte d'un temps determinat, és avui en dia difícil de trobar. La doctrina era clara: «tots a l'una, amb il·lusió pel que es fa, ajudar on faci falta i, de retorn, reconèixer els mèrits de cada treballador i recompensar-los». En aquells poc lluminosos anys seixanta-setanta, la disciplina de Derbi va forjar, sens dubte, uns valors a la gent de tota la comarca que hi va posar el seu gra de sorra, fent-la partícip d'un projecte

252

només li va servir per agafar experiència en el sector del desenvolupament de producte sinó que l'insuflà els valors de la casa, que marcarien la idiosincràsia de la futura Mecatecno. A Derbi, Rabasa va aprendre que amb il·lusió i esforç era possible crear des de zero qualsevol obra, ja fos una moto o una gesta esportiva davant dels gegants italians, alemanys o japonesos. L'esperit d'equip de la fàbrica, que impregnava des de l'amo fins a l'últim treballador, va fer realitat que als anys seixanta i se-

Ahora cuando veo a todos estos jóvenes de 7, 8 o 9 años, demostrando sus acuitades sobre esas pequeñas motos que tanto sirven para cross, como para trial, pienso en el «infarto» que me hubiera producido a mí si alguien a esa edad me hubiera regalado un aparato como esos.
Resientemente la técnica es cada vez más popular. Pienso que hace apenas 15 años el tener en la familia un «seiscientos» era el sueño forjado de miles de personas. Ahora, hasta el más

«peque» de la familia exige su «aparato».
Montesa tiene la Cota 25, Bultaco la Chispa y ahora aparece la Mecatecno.
¿Qué es Mecatecno? Una pregunta que yo en nuestro lugar también me haría.
Mecatecno es una industria formada por tres entusiastas de las dos ruedas y conocidos de todos vosotros: Jorge Rabasa, Juan Ruiz (ex mecánico de Nieto) y Miguel Mira (hermano de Javier Mira).
Ellos, creadores de la idea, han logrado desarrollar

una moto dirigida a los jóvenes que tienen entre 5 y 11 años, pero con todos los acondicionamientos de una moto de las «grandes».
El primer producto Mecatecno es esta pequeña moto bautizada como Hobby 50 (al fin y al cabo es un «hobby»)
Estos tres aventureros de la técnica, han logrado realizar un producto que ofrece una robustez tremenda tanto de chasis (monocasco) como de motor (Morini) de 50 cc.
Se ha buscado un mono-

casco, ya que la moto va dirigida a la edad más terrible, ya que lo destrozan todo y este es el sistema que ofrece más rigidez y resistencia.
La distribución está asegurada a todo el mercado nacional, pues siempre se contará con un stock lo suficientemente amplio como para poder servir al instante. En cuanto a cambios el problema también está subsanado.

Figura 2. Joan Ruiz, Jordi Rabasa i Ramon Mira amb les primeres minimotos fabricades a Martorelles, model Hobby.

il·lusionador que els convencia que, amb esforç, tot era possible.

Al juny de 1978, Jordi Rabasa marxa de Derbi i comença un nou projecte de motocicletes infantils que anomena Mecatecno, acrònim de «Mecánica y Tecnología». No ho fa sol; encoratja dos dels seus companys, Ramon Mira i Joan Ruiz, que accepten el repte. Mira (1947) ocupava llavors el càrrec de cap de l'oficina tècnica de Derbi, des d'on es covaven totes les iniciatives perquè el producte sortís bé. Ruiz (1950) era mecànic de l'equip de carreres del desaparegut pilot Àngel Nieto. Al principi, hi treballà de forma col·laborativa fins al 1983, any en què deixà Derbi per formar part ja oficialment de l'empresa. Aquell mateix any, el taller ja quedava petit i l'equip va decidir traslladar la producció industrial al polígon Els Xops de Lliçà de Vall, lloc on es desenvolupà l'activitat fins al 2003.

Els tres joves van marcar-se un objectiu ambiciós: crear una sèrie de dues-centes motos abans de la campanya de Nadal, l'època en què s'assoleixen les vendes més importants de l'any al sector infantil. Mans a l'obra, van instal·lar-se a un petit taller construït al pati de la casa familiar de Jordi Rabasa, al carrer de les Escoles de Martorelles, la base d'operacions de Mecatecno fins a 1983, quan es traslladen a Lliçà de Vall. El prototip, treballat sense descans durant tot l'estiu, va batejar-se amb el nom de Hobby, i és considerada la primera moto per a nens de tot l'estat. Tots els components, excepte les llantes i el motor, un Morini Franco italià de 50 cc, eren fets a casa o de proveïdors catalans.

Al novembre d'aquell mateix any, les dues-centes unitats de la Hobby ja eren a punt per obrir-se pas a un mercat expectant. La presentació del

model a la premsa especialitzada —amb un anunci a doble pàgina a la revista *Motociclismo*— havia generat gran interès i els periodistes en lloaven la qualitat. El 6 de gener del 1979, els Reis d'Orient van esgotar les existències d'aquella sèrie muntada al jardí de la casa on Rabasa encara viu avui en dia. Durant aquell any, van muntar tres sèries més, i ja per Nadal havien creat un model nou, la minimoto Cuc, una versió més elaborada que la Hobby per a infants de set a onze anys.

Models primerencs amb la rúbrica d'un artista: Francesc Bas

Des dels inicis, Jordi Rabasa tenia molt clars els requisits que havien de complir les seves motos: màxima eficiència, control dels costos per aconseguir el benefici esperat i que el producte fos estèticament atractiu. Aquest últim aspecte va ser, precisament, un

253

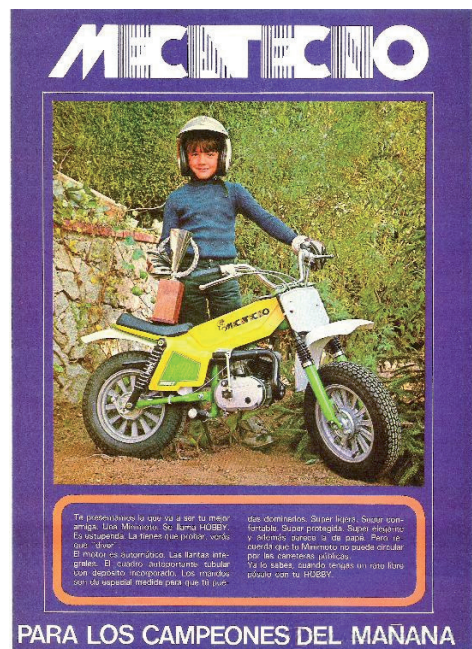

Figura 3. Fulletó promocional del primer model Mecatecno.

dels més apreciats tant pels clients com pels experts de tota la gamma de models que dissenyà Mecatecno. Un dels responsables perquè els xassissos i carenats fossin tan celebrats va ser el molletà Francesc Bas, gran actiu de la vida cultural i associativa de la ciutat. Cesc Bas, a banda de deixar un important llegat escultòric a Mollet —com el Monument a Rafael Casanova, el Mil·lenari de Catalunya i el Monument a tots els vells del món— també va ser autor, juntament amb Josep Nogué, dels Gegants Solemnes de la ciutat, en Vicenç i na Marinette, i creador de les figures de la Cabra, el Beliak i la Diablessa del Ball de Diables molletà, del qual en fou fundador.

Bas havia estat dibuixant tècnic de l'Oficina tècnica de Derbi. A finals dels setanta treballava de dissenyador a un important comerç de decoració de Barcelona. Va ser en aquesta època quan Jordi Rabasa i el seu equip van proposar-li col·laborar amb l'empresa. L'artista i dibuixant va fer els dissenys dels dos primers models, Hobby i Chic, i el del ciclomotor Tanga, nascut el 1984. A més, va ser l'artífex del logotip emblemàtic de Mecatecno, una imatge icònica que representava una clau anglesa que collava un conjunt format per un cilindre i una culata.

Bas no va ser l'únic col·laborador amb faceta artística que va passar per Mecatecno. En altres moments, l'empresa va comptar amb la contribució del destacat escultor de Sant Cugat Pep Codó.

Figura 4. El logotip de la marca va ser creat per l'artista molletà Cesc Bas. Hi representa una clau anglesa agafant un conjunt de cilindre i culata.

Chic, una moto per endur-te sota el braç

Als dos primers models infantils els succeí la Chic, un ciclomotor matriculable que permetia a la jove empresa diversificar el mercat potencial a què aspiraven fins aleshores, altament estacional —per Nadal i vacances escolars— en dedicar-se exclusivament als models infantils, considerats joguines. La Chic va ser una revolucionària en el seu àmbit: un ciclomotor portable... i plegable! Va ser la primera d'aquestes característiques feta a l'Estat; la Pack 2 d'Italjet, italiana, gaudia de certa popularitat, però malgrat que era molt lleugera i es plegava amb facilitat, tenia mancances de conducció que la Chic va saber resoldre. Es podia desar a dins del portamaletes d'un cotxe, i allhora podies circular-hi per carretera en distàncies mitjanes; a més, tenia una estètica encisadora. Una anècdota divertida és que la seva popularitat va

254

Figura 5. El model Chic en un reportatge de la revista Motociclismo de l'any 1981. A la imatge, feta al Saló de l'Automòbil de Barcelona, s'aprecien diferents versions de la moto portable.

arribar, per sorpresa, a la premsa rosa, concretament a la revista *Hola!*, que va publicar un reportatge d'Isabel Preysler lluint sobre el ciclomotor —de fet, Mecatecno també va tenir encàrrecs per a la Casa Reial, i se sap que l'actual rei d'Espanya, Felip VI, i les infantes van aprendre a anar en moto amb les seves minimotos.

Figura 6. El molletà Marcel·lí Corchs amb el primer prototip de trial fet per Mecatecno.

La Chic també va ser el primer vehicle Mecatecno que va ser homologat segons la normativa nacional. Aquest reglament va suposar alguns maldecaps a l'empresa, ja que marcava un percentatge determinat de nacionalització del producte, fet que la va obligar a produir les llantes de la moto en lloc d'importar-les. A més, se'n limitava el pes màxim, el nivell de soroll, el rendiment de frenada i havia de dur pedals practicables.

La introducció al trial de competició: Marcel·lí Corchs

Durant la seva joventut, Jordi Rabasa havia estat pilot de trial oficial de Montesa. Tot i no dedicar-s'hi mai exclusivament, Rabasa va disputar dues vegades els Sis Dies d'Escòcia de Trial, probablement la competició més mítica i carismàtica de tot el món per als amants d'aquesta disciplina. El 1975, el pilot abandonà la competició per centrar-se en la seva feina a Derbi, primer, i en la creació de Mecatecno més tard. La passió pel fora asfalt —segurament la que ha marcat més la seva carrera professional i vital—, aviat faria reprendre al jove la idea de tornar a practicar.

Volent tornar a anar en moto, a finals del 1979 va comprar una Fantic de 155 cc als germans Soler per treure's el cuquet de fer trial. Les primeres voltes amb aquella moto no van aconseguir, ni de bon tros, el resultat que Rabasa esperava: no rendia ni responia les seves expectatives. En veure que això podria ser una forma d'entrenament per a futurs objectius, Rabasa va comentar a Mira i Ruiz la possibilitat de crear una moto nova a partir del motor d'aquella Fantic. Tots tres van decidir posar-se mans a l'obra, i en poc temps ja havien aconseguit un prototip. La nova moto, però, «no anava ni endarrere», tal com recorda Rabasa; Ruiz de seguida va veure que el problema provenia del tub d'escapament, i va decidir fer un *tubarro* nou seguint les mides de l'original de Fantic però adaptat al xassís del prototip Mecatecno. Oli en un llum; la moto anava «com un tro». A banda, es van polir els problemes de joventut propis d'un prototip i se'n va augmentar la cilindrada del motor de 155 a 180 cc per donar-li més empenta. Ara sí, el vehicle rodava com Rabasa desitjava.

A finals de 1980, en una sortida per Santa Maria de Martorelles per comprovar el rendiment de la moto, Jordi Rabasa coincideix amb Marcel·lí Corchs (Mollet del Vallès, 1965), un jove pilot de només setze anys, fill de firaires granollerins, que començava a destacar en categoria júnior amb una SWM italiana. Corchs va provar la Mecatecno per les zones del Sauló Gran i en va sortir meravellat. Rabasa va veure de seguida que el jove, una autèntica promesa del trial, havia de pilotar la Mecatecno en endavant. Corchs va signar un contracte amb la marca per a la temporada de 1981, un any per emmarcar en la carrera del pilot i de la marca martorellenca. I és que tots els trials disputats van acabar amb Corchs dalt del podi, alguns dels quals, fins i tot, va guanyar-los a pilots de categoria màxima. Finalment, va quedar subcampió d'Espanya en una competició freqüent, i decidida en prova única, amb Lluís Gallach, pilot de Montesa, que només el superà per un punt.

Figura 7. El pilot de Sant Fost de Campsentelles Salva Garcia amb el primer prototip de trial amb motor Mecatecno, l'any 1984.

El següent any, va continuar a Mecatecno, ara ja en categoria màxima. Llavors Corchs ja era un pilot cobejat per les principals marques del país. Tot i que aquella temporada va participar en proves del Campionat del món amb resultats destacables, a finals d'any va marxar de Mecatecno per córrer la temporada de 1983 a Derbi, que acabava de treure un prototip de trial.

L'experiència curta però prolífica de Corchs amb Mecatecno va fer que l'equip, després de la seva marxa, decidís fer un pas endavant en la fabricació de motos de trial. Instal·lats ja a Lliçà de Vall, Jordi Rabasa, Ramon Mira i Joan Ruiz al capdavant de l'empresa van començar a confeccionar el primer motor propi de la marca. Fer, com defineix Rabasa, l'ànima de la moto era tot un repte, i no va ser fàcil aconseguir-ho. Ramon Mira va dibuixar fins a tres versions diferents abans de trobar el model definitiu. El primer model va ser un 250 centímetres cúbics que va pilotar el santfostenc Salva Garcia al campionat de 1984. Després, es redissenà i s'augmentà la cilindrada fins als 326 cc (la Mecatecno MR326, coneguda com la moto verda pel color del seu dipòsit), motor amb què correrien Gabino Renales, també de Sant Fost, Ronald Garcia i Albert Juventeny. Els pilots van córrer dues temporades amb resultats diversos, seguint el camí que havia iniciat Marcel·lí Corchs, que el 1984, amb prou feines 18 anys, va morir en un accident d'automòbil quan anava a disputar una prova del campionat estatal amb el seu actual equip.

A més de l'afany esportiu, es va dedicar un important esforç a produir una sèrie de motocicletes de trial amb la denominació MR326 caracteritzada pel dipòsit verd per a la venda especialitzada.

Fitxatge de Lluís Gallach

L'últim corredor amb una moto verda de Mecatecno va ser Ronald Garcia. Amb l'ànim de millorar el rendiment de la moto, es van fer diverses evolucions i es va crear, el 1986, el prototip del model Dragonfly, el més reconegut de la marca pel que fa als models de trial. Per afrontar amb èxit la temporada de 1987, l'equip decideix contractar Lluís Gallach, campió d'Espanya amb Merlin el 1984 i el 1985. El corredor de Santa Cecília de Voltregà va acceptar l'oferta en comprovar el bon comportament de moto i signà el seu compromís amb Mecatecno per a aquella temporada. Els resultats de Gallach van ser satisfactoris: el pilot, totalment adaptat a la Dragonfly, va guanyar la primera prova del Mundial i aquell any, i també el següent, quedà subcampionat d'Espanya i campió de Catalunya. A més, els bons resultats i el comportament de la moto van permetre que les sèries projectades per als pilots aficionats tinguessin una gran acollida en el món del trial. L'any 1989, el model Dragonfly es va remodelar convertint-se en el model Skywalker, que conservava les virtuts del seu antecedent però amb menys pes i més eficàcia.

Figura 8. Cartell publicitari del model Dragonfly, creat el 1987.

Figura 9. El pilot Lluís Gallach en una prova del Campionat del Món amb la seva Mecatecno Skywalker.

257

L'atzar, tanmateix, va fer que justament aquest fos el moment de la irrupció en l'escena del trial de Jordi Tarrés, el segon millor esportista de la història en aquesta disciplina, després del també català Toni Bou. L'arribada d'aquest corredor fora de sèrie, sumada al fet que era una època en què el trial, tant en el vessant competitiu com comercial, vivia una lluita ferotge amb un gran nombre de grans marques com Beta, Yamaha, Aprilia, Honda, GasGas, Garelli, Montesa, Fantic, Italjet o Alfer, va fer que Mecatecno es replantegés la seva estada en el món del trial. Des de llavors, l'enfocament es va centrar en la formació i difusió del trial infantil.

Figura 10. Pàgina d'un calendari de 1989 amb fotografies fetes pel japonès M. Tsuji.

258

Figura 11. Rèplica de 2016 de la Dragonfly feta amb fusta a escala 1:8 de 23x13 centímetres realitzada per l'artesà anglès Jon Matthews, una mostra de l'admiració que desperta encara avui aquesta moto.

Desafío Mecatecno: planter de pilots professionals

Immediatament després que Mecatecno tragués al mercat l'aclamat model Dragonfly, l'equip va fabricar-li un germà petit: la Dragonfly School

Boy, una moto per a joves pilots d'entre deu i catorze anys pensada perquè poguessin iniciar-se de manera professional al món del trial. La nova moto infantil va tenir un èxit apreciable i es va exportar a països com Regne Unit, Suècia, França, Austràlia, Japó o Alemanya.

La bona acollida de l'School Boy i l'entrada de Gallach a l'equip de competició de l'empresa, que hi aportava prestigi, va animar-los a crear el campionat infantil i juvenil de trial federat Desafío Mecatecno. El campionat va ser una de les primeres proves que s'organitzava amb el suport de la Federació Catalana de Motociclisme, ja que, fins llavors, l'ens no facilitava llicències infantils. De competicions per a infants, però, ja n'hi havia hagut en el passat. De fet, el pioner de les proves per a nens és el molletà Josep Isern, que als anys setanta va promoure i organitzar tot un seguit de proves júnior a Mollet i a altres punts de la comarca. A Isern cal agrair-li el naixement i el desenvolupament del motociclisme infantil a l'Estat, a través dels coneguts curssets –en no poder-se federar, se'ls havia de considerar com a tal– que s'organitzaven sota l'empara de l'Escuderia Isern.

Jordi Rabasa va voler heretar, també, l'esperit d'aquelles competicions, transportant-les a un temps i una generació que creixia veient els èxits de Tarrés i Gallach. En total, van celebrar-se dos campionats Desafío a Catalunya, de quatre proves cadascun, dues d'elles a Martorelles i Montornès; i un a nivell estatal, amb proves a Bilbao, Madrid, València i Catalunya. Amb el suport dels motoclubs territorials i amb Ricard Pinet com a director de cursa, la competició va aplegar centenars d'infants de tot l'Estat. Amb només sis anys, el

Figura 12. El campionat infantil Desafio Mecatecno va encetar el camí a centenars d'infants al trial competitiu.

futur campió del Món de trial indoor i a l'aire lliure Adam Raga va guanyar, l'any 1988, el Desafio a Martorelles, el primer trial de la seva trajectòria en què va córrer.

Tant el Desafio com la bona acceptació del model Dragonfly School Boy van deixar palès l'interès del públic infantil en la pràctica de trial. Per tal d'ampliar la franja d'edat dels joves pilots, Mecatecno va treure al mercat, l'any 1990, la moto Alevín, un model derivat de l'School Boy però més petit perquè els infants de menys de deu anys poguessin practicar trial. L'Alevín era l'únic model adaptat i destinat a aquest públic del mercat mundial i es va exportar arreu del món. Al Regne Unit, on les vendes van ser notables, la moto es va batejar amb el nom Amigo, un suggeriment que l'importador del país va fer a l'em-

Figura 13. La moto Alevín va arribar a la premsa internacional, com es pot veure en aquest reportatge de la revista *Trial Journal Magazine* del Japó.

presa en ser una paraula prou coneguda per al públic anglosaxó.

Els ciclomotors esportius i la qüestió de les sis marxes

A finals dels anys vuitanta, l'aparició en escena de les bicicletes de muntanya —o BTT, acrònim de Bicicletes Tot Terreny— remou el fins aleshores estable mercat de la motocicleta infantil. El nou vehicle, molt més econòmic que una moto, va afectar directament les vendes de la campanya nadalenca i la d'estiu. Però tot problema té una solució i a Mecatecno van optar per desafiar aquest nou competidor diversificant els productes de la marca amb una línia dedicada als ciclomotors de carretera esportius. Aquest nou camí va materialitzar-se, a finals de 1991, en el model Racing, una moto amb care-

nat integral com les de les curses de velocitat, motor refrigerat per aigua, forquilla invertida Showa –llavors, l'última tendència–, llantes d'aliatge de tres pals, manillar de competició i un fals dipòsit per desar-hi les pertinences. La Racing va entrar al mercat com una estrella a la catifa vermella, i els primers nou mesos va gaudir d'una acollida extraordinària. Malauradament, l'èxit que albirava el ciclomotor va esvaïr-se a partir del setembre de 1992, inici de la primera crisi econòmica espanyola després de la Transició, després dels Jocs de Barcelona '92 i de l'Expo de Sevilla.

A partir d'aquesta data, comencen els anys més difícils per a Mecatecno i també per a bona part del mercat global del motor. En poc temps, es van perdre dues tercers parts de les vendes i es va haver de reduir costos per poder continuar amb l'activitat. La Racing, sens dubte, va ser el projecte més difícil. No només eren els temps de la crisi, sinó que, en crear un model com aquest, s'entrava al mercat de la moto més complex i important –i de retruc, el més competitiu– a tot l'Estat: el del ciclomotor de carretera. Aquesta època, a més, va coincidir amb l'entrada en vigor de la nova normativa espanyola que regulava la fabricació de ciclomotors. Les condicions fins aleshores vigents de la legislació referents al pes i la velocitat màximes, l'obligació de portar pedals practicables i la limitació a un sol conductor van canviar de dalt a baix. Es va suprimir el pes màxim, tampoc calia que incloguessin pedals, hi podia anar un pilot i un acompanyant i, el més important, s'augmentava el límit de velocitat i, en conseqüència, els vehicles podien tenir fins a sis marxes.

La qüestió de les sis marxes va ser

rebuda com una molt mala notícia a Mecatecno. El proveïdor dels seus motors, els italians Franco Morini, només en fabricaven fins a quatre. El nou escenari, per tant, beneficiava molt més a aquelles empreses que comptaven amb subministradors de motors de sis velocitats. Aquesta conjuntura va deixar, per tant, encara més minvada l'oportunitat de recuperar el nivell de vendes d'abans de la crisi. Per fer-la front, es van remodelar els models de minimotos Alevín, Meteor i Tornado. Tanmateix, el 1996 Mecatecno va produir un model nou, la Brindis, un ciclomotor de quatre marxes de tipus turisme, sense carenat i amb manillar alt. Tot i que les sèries van anar venent-se, la moto no va

260

Figura 14. El model Racing va ser el primer ciclomotor de carretera esportiu de la marca vallesana.

Figura 15. El ciclomotor Brindis.

tenir una massa bona resposta al mercat. El 1997, es va fer un model infantil, la Mini Kid, i després d'aquest l'empresa va aturar la fabricació de ciclomotors per continuar, fins al 2003, com a indústria auxiliar del món de la moto.

Les motos infantils, l'ànima de l'empresa

Si per alguna cosa va destacar Mecatecno fou com a referent en la fabricació de motos infantils. El primer model, com s'ha apuntat, va ser el model Hobby de 1978. L'any següent, va aparèixer al mercat la Cuc, amb característiques similars però més alta per acomodar infants més grans. La característica més comuna d'aquestes dues motos era el xassís, que feia també la funció de dipòsit de benzina. L'any 1983 es va fabricar la Grac, absolutament diferent als models anteriors, que tenia un xassís de tubs tipus diamond amb un dipòsit de benzina de plàstic bufat i plaques de plàstic amotllat. El model era més gran que la Cuc i suposava un pas més en la sofisticació d'aquestes petites motos. Paral·lelament, durant aquesta època la marca va començar a construir l'esquelet –xassissos i ferratges– d'una sèrie per a cavallets de firaires, principalment per a una empresa d'atraccions de Saragossa, però també a Catalunya. Tot i que han passat més de trenta anys, encara avui es poden veure dues motos Mecatecno als cavallets que hi ha instal·lats permanentment a la plaça del Pintor Abelló de Mollet, i que en l'actualitat estan pintats amb els colors del cos de Mossos d'Esquadra.

El 1986, es va substituir el model Cuc pel model Mini, que comptava amb una estètica totalment renovada, però conservant el xassís. Igualment, es va deixar de fabricar el model

Grac, que també va tenir la seva evolució, l'Huracán. Aquesta moto reprenia els elements mecànics de la seva antecessora però amb una estètica més actualitzada i innovadora. Tots aquests models tenien una concepció de moto de camp, similar a la moto de muntanya.

El 1987 es va fer una picada d'ullet als models de competició de velocitat amb la Micro GP, una moto de gran bellesa amb carenat integral que seduïa, lògicament, més als pares que no pas als infants als quals anava destinada. La Dragonfly SchoolBoy, com s'ha apuntat, va sortir a la llum el 1988, i dos anys després, el 1990, es va iniciar la fabricació del model Meteor, una minimoto completament

Figura 16. El model Meteor, inspirat en les motos del París-Dakar.

Figura 17. La Tornado, per als corredors més menuts.

nova pel que fa als apartats mecànics i estètics (xassís, plàstics, dipòsits, etc.) que s'inspirava en les grans motos de Raid que corrien al mític ral·li París-Dakar, destinada a infants a partir dels deu anys. L'any 1991, el model Huracán es va substituir per la Tornado, una moto adaptada als infants més menuts. Aquell mateix any Mecatecno també va fabricar l'Alevín, de trial. Després d'aquesta moto, l'empresa va dedicar tots els esforços a la fabricació de ciclomotors –Racing i Brindis–, i no va ser fins al 1997 quan aparegué l'últim model infantil, la Mini Kid, dissenyada des de zero amb frens de disc mecànics al davant i al darrere. S'hi fabricaven a l'empresa els carrets

de les rodes, les pinces i els discs de fre, la suspensió davantera, el manillar, el xassís, el basculant de darrere i els plàstics, i es muntaven les rodes, es feia l'assemblatge general, les proves d'afinatge, l'embalatge i l'expedició dels clients.

Aquesta riuada de models, juntament amb els ciclomotors i les motos de trial, a més de l'esforç esportiu de molts anys, fa evident que va ser una època d'una creativitat i dedicació titànics per un petit equip com el de Mecatecno. És la prova que amb pocs mitjans però amb grans dosis de voluntat, *savoir-faire* i companyonia es poden assolir metes per sobre del que és habitual.

262

Figura 18. Imatge actual de Jordi Rabasa, Ramon Mira i Joan Ruiz amb la 'moto verda' de Mecatecno, exposada a l'exposició *Catalunya Moto*, que organitzà la Generalitat de Catalunya al Palau Robert de Barcelona l'any 2015.

Epíleg: Type 1, Type 2 i motos elèctriques

A través de converses de Ramon Mira amb l'amo de l'empresa d'embarcacions esportives Fibrester, Ramon Vila, el 2005 tots dos i Jordi Rabasa van reprendre la fabricació de motocicletes infantils a Centelles. Es va dissenyar *ex-novo* un model de moto amb característiques de tot terreny amb dues versions de diferents alçades, per infants de sis a dotze anys; van ser les anomenades Type 1 i Type 2. Aquestes motos van ser el màxim exponent de l'època perquè disposaven d'un xassís de doble biga (a l'estil de les motos grans), anaven amb frens de disc mecànics i tenien la particularitat, aleshores poc estesa, de muntar un motor de quatre temps (4T). El soroll del 4T en una moto infantil, a banda de poc freqüent, era una sensació nova i extraordinària per a tothom.

Aquest nou projecte va durar dos anys perquè, precisament, no reunia les virtuts esmentades de l'època anterior. En aquesta etapa finalitza el

recorregut de Jordi Rabasa i Ramon Mira al món industrial de la moto, així com el de Joan Ruiz, que ja en aquest període no hi era. Tanmateix, la marca continua avui com a distintiu d'unes motocicletes infantils elèctriques amb seu a Martorelles, que des de l'any 2011 donen continuïtat durant quaranta anys al nom de Mecatecno.

Al llarg del segle XX i XXI, a Catalunya i a l'Estat espanyol hi han hagut moltes marques de motocicletes, però es poden comptar amb els dits de la mà les que han pogut estendre la seva activitat al llarg de més de quatre dècades. Que en especial a la comarca del Vallès Oriental, i més concretament al Baix Vallès, hi hagin persistit marques com Derbi, Ducson o Mecatecno —amb una vinculació familiar no gens casual entre totes tres— és un motiu que ens hauria de fer enorgullir, primer, i reflexionar, després, per valorar la situació que viu actualment aquesta branca industrial.

Fons orals

Rabasa Frigola, Jordi

Fotografies

Arxiu personal de Jordi Rabasa

El Museu Isern de la Moto* (Mollet del Vallès)

Glòria Isern i Abril**

Paraules clau: Isern, Mollet del Vallès, museu, moto, Ducson, Derbi.

Qui som?

El Museu Isern de la Moto, inaugurat l'any 2008, és un museu de titularitat privada amb seu a Mollet del Vallès, dedicat a mostrar motocicletes de procedència i èpoques diverses, així com a donar a conèixer la relació històrica de la ciutat de Mollet amb la indústria de la motocicleta i amb l'esport del motociclisme.

En Josep Isern, el seu fundador, és un comerciant de motos jubilat i un incansable promotor de tota mena d'activitats relacionades amb el motociclisme, tant a Mollet com a Catalunya, on ha estat un dels introductors de la moto de muntanya en totes les seves variants. Com a reconeixement a la seva tasca, ha rebut nombrosos guardons d'entitats, entre els quals la medalla d'argent i de bronze de la Reial Federació Motociclista Espanyola (RFME) a l'esperit esportiu.

En Josep ens diu: "A mi m'agraden les motos des que tinc ús de raó. El meu pare tenia una moto de 1929 i jo ja la netejava amb sis anys. Amb catorze anys, ja pujava la Conreria amb una Guzzi 98. La meva gran passió han

estat les motos de muntanya. Quan era jove preparava amb els amics les motos de carrer per convertir-les en motos de muntanya. I als meus setanta-set anys encara continuo anant en moto amb la meva dona; gràcies a la moto conec els camins i pobles de tot Catalunya i part d'Espanya i he fet molts amics".

Figura 1. Josep Isern al Saló RetroMoto l'any 2016. Font: família Isern Abril

Per què el Museu?

Tot va venir quan un dia en Josep, fent neteja, va trobar una sèrie de caixes plenes de records del seu pare, en Jaume Isern: bicicletes, eines, quadres de bici a mida, fotografies... Això no es podia llençar i, a partir d'aquí, va

*Per a més informació o visites concertades, museuisern@gmail.com

**Museu Isern de la Moto, gloria.isern.abril@gmail.com

voler recuperar la memòria històrica de Mollet i comarca en la fabricació de bicicletes, motocicletes Derbi i Ducson, i recanvi auxiliar, que va ser tan important als anys cinquanta i fins als setanta.

Hem de tenir en compte que a Mollet es feia el 60 % de les peces de la motocicleta Impala de Montesa: el xassís, fet pel Manau; el seient, fet pels Singla (Fainsa); els parafangs, que feien els Solà; el manillar, fet per en Jaurrieta... Al carrer del Sol potser hi havia set o vuit tallers que feien peces de moto, com el Dentí. I també hi havia Indústries Serga, del Ramonet i el Diego, que feien xassís, basculants, cavallets, tubs d'escapaments i dipòsits per a les motocicletes Bultaco.

Mollet era una potència mundial pel que fa a la indústria de la moto. Per exemple, la primera Sanglas Yamaha es va fer amb peces fetes a Mollet.

Què hi trobem?

El Museu compta amb importants col·leccions de motocicletes, elements mecànics, trofeus, fotografies i documents diversos relacionats amb el món del motociclisme.

En destaquem els espais dedicats a les marques de Mollet, Derbi i Ducson, amb valuosos exemplars cedits per les famílies Rabasa i Solà, fundadors d'ambdues empreses.

A l'extensa superfície d'exhibició, hi ha motocicletes de tota mena de fabricants i èpoques:

- De 1930 a 1940. Exposició de bicicletes amb llantes de fusta, bicicletes amb motors (Iresa, Mosquito, Rex...) i les primeres motocicletes, com l'Aleu de 1930, una BSA de 1938...
- De 1941 a 1960. Exposició dels emprenedors industrials que creen petites fàbriques de motos i ciclomotors, vehicles funcionals i eco-

nòmics que cobreixen les necessitats de mobilitat personal a l'abast de tothom. Es mostra l'inici de les competicions.

- Exposició de motocicletes de les marques Ducson, Mymasa, Rieju, Derbi, Moto Guzzi Hispania, Gimson, Rex, Sanglas, Vespa...
- De 1960 a 1980. Hi trobem les grans marques implicades en el món de l'esport amb reconeixement internacional: Bultaco, Derbi, Ducati Mototrans, Montesa, Ossa, Sanglas .

Exposició de diferents models de competició de velocitat, fora asfalt i carretera d'aquestes marques.

Al Museu també hi ha delimitats una sèrie d'espais monogràfics, dels quals, aquests en són els principals:

Jaume Isern i Plans. Espai dedicat al pare de Josep Isern, amb bicicletes construïdes per ell i eines que feia servir al taller i objectes relacionats.

En Jaume fou un apassionat del ciclisme i cap als anys vint muntà Cicles Isern, un taller de fabricació i reparació de bicicletes al carrer de Berenguer III de Mollet (un carrer molt

Figura 2. Vista general del Museu Isern de la Moto. Font: família Isern Abril

transitat perquè era la carretera que anava a Sant Fost, Martorelles i Badalona), en una època en què a Mollet hi havia també el taller de Simeó Rabasa i Vicenç Solà (fundadors anys a venir de Derbi i Ducson, respectivament).

De Cicles Isern a Motos Isern, a partir de 1930. Jaume Isern, reconvertí el seu taller en una botiga de venda i reparació de motocicletes (i continuava amb les bicicletes).

Amb el temps, el seu fill Josep i la seva nora, Montserrat Abril, es van fer càrrec del negoci i cap a mitjans anys seixanta Motos Isern esdevingué un dels comerços de motocicletes més famosos del país, tot coincidint amb l'època daurada de les motocicletes de muntanya i dels fabricants catalans (Montesa, Ossa, Bultaco) durant els anys seixanta i setanta.

Motos Isern, amb seu a Mollet, fou capdavanter en venda de motos de fora asfalt, i va ser dues vegades el màxim venedor de motocicletes de la marca Montesa a tot el món.

Escuderia Isern. L'Escuderia Isern ha estat una entitat de llarga trajectòria organitzadora i patrocinadora de nombroses activitats esportives a Ca-

talunya i a tot l'Estat. A Mollet mateix hi va organitzar trials i les primeres curses d'enduro i de motocròs, aquestes celebrades al circuit de Gallecs. També patrocinà o descobrí incomputables pilots de totes les disciplines, entre els quals Domingo Gris, Joan Bellsolà, Ton Marsinyach, Fernando Gil, Salvador Cañellas o Jaume Subirà, per esmentar-ne alguns, així com nombrosos corredors de bicitrial.

L'Escuderia donà sempre molta importància als més petits, futurs campions als quals calia iniciar en el motociclisme, així que a l'any 1972 va organitzar la primera cursa de motocròs infantil de la península a Can Cuberot, a Montornès del Vallès, que fou un gran èxit. Com a anècdota: a l'endemà de la prova, Isern fou detingut per la Guàrdia Civil, acusat d'haver organitzar una concentració il·legal. Va ser alliberat el mateix dia.

També durant anys tingué un estand compartit amb el Moto Club Mollet al Saló de la Infància i la Joventut de Barcelona, des d'on ensenyà a anar en moto a milers de nens.

El Moto Club Mollet, promogut per Josep Isern, inicià les seves activitats l'abril de 1974. Basat en el con-

Figura 3. Espai dedicat als inicis de la Casa Isern, quan era un taller de reparació i venda de bicicletes als anys trenta. Font: família Isern Abril

Figura 4. Article de la revista Solo Moto de l'any 1975, amb joves promeses sorgides de l'Escuderia Isern.

cepte de motociclisme de muntanya no competitiu, la seva finalitat era promocionar l'esport del motociclisme en totes les seves branques. Seguint l'estela de l'Escuderia Isern, va ser el primer en organitzar proves d'iniciació de motociclisme infantil, tant en motocròs com en trial, de les quals n'han sortit campions com ara Albert Puig en velocitat, Jordi Arcarons, Àlex Llobet o Agustí Vall, en enduro.

Pere Pi. Extensa mostra de trofeus, pòsters, objectes personals i motocicletes que va fer servir a la seva època el multi campió Pere Pi, com ara una Montesa Brío Cross de 1960.

S'inicià en el món de la moto amb la marca Derbi l'any 1954 fins el 1959, i va començar a competir en les proves de gimcanes, de regularitat. Va ser un pilot que va destacar durant les dècades de 1950 i 1960 i que va aconseguir sis campionats d'Espanya de motocròs, un de velocitat i un de trial (és l'únic campió estatal d'aquestes tres disciplines alhora), a banda de catorze campionats de Catalunya en totes les modalitats.

268

Figura 5. Espai dedicat al pilot Pere Pi. Font: família Isern Abril

El 1960 se'n va a Montesa com a pilot-provador (competí en motocròs i trial) i com a màxim responsable de desenvolupament dels models de motocròs (la Cappa), de trial (la Cota) i d'enduro (l'Enduro).

A finals dels setanta, va crear i impulsar el biketrial o trialsín (acrònim castellà de "trial sense motor") i va fundar l'empresa Monty.

Ot Pi i Isern. Dedicat al fill d'en Pere Pi i nebot d'en Josep Isern, amb objectes cedits per ell, com ara una de les Monty amb que guanyà campionats mundials de biketrial.

Està considerat el millor corredor de la història del biketrial. A finals de la dècada de 1970 fou un dels pioners d'aquesta nova modalitat esportiva i juntament amb el seu pare, Pere Pi, ha estat responsable de l'expansió i l'arrelament internacionals d'un esport nascut a Catalunya, conegut inicialment com a t. Dins el seu extens palmarès hi destaquen dotze campionats mundials outdoor i vuit copes del món indoor, així com tres rècords Guinness i quatre rècords del món.

Figura 6. Bicicleta d'Ot Pi Isern, una Monty amb la qual va guanyar el campionat del món en diverses ocasions. Font: família Isern Abril

Derbi. El seu fundador, Simeó Rabasa Singla, va començar a Mollet obrint un taller de reparacions i venda de bicicletes l'any 1922. Al 1950, fa la seva primera motocicleta, SRS (sigles de Simeó Rabasa Singla). El nom de Derbi (Derivats de la Bicicleta) va néixer el 1952 de la mà d'una motocicleta de 250cc, que donarà pas a altres models, i s'especialitza en ciclomotors i motocicletes de baixa cilindrada.

Derbi és la marca espanyola més premiada a nivell internacional en el Campionat del Món de Velocitat, on ha aconseguit nombrosos títols mundials en les cilindrades de 50, 80 i 125cc.

Entre els models exposats, podem trobar el primer ciclomotor SRS, models dels anys cinquanta i seixanta, i models de competició, entre els quals destaquem algunes motocicletes de gran premi, campiones del món i d'Europa, com ara la que pilotà Angel Nieto el 1972 o les de Champi Herreros (1989) i Julián Miralles (1987).

Figura 7. Espai del Museu dedicat a la llegendària marca de Martorelles Derbi. Font: família Isern Abril

Ducson. Marca de motocicletes fabricades a Mollet del Vallès entre els anys 1954 i 1988 per l'empresa Indústria Ciclista Solà SA (ICSSA).

Ducson i Derbi tenen un inici comú: a l'any 1925 Simeó Rabasa amb el seu cunyat, Vicenç Solà, són socis del taller Cicles Rabasa i Solà a Mollet. Al cap de sis anys se separen i cadascú crea la seva pròpia empresa (Rabasa a Martorelles i en Solà es quedà a Mollet).

Els ciclomotors Ducson es caracteritzaren per la seva fiabilitat i prestacions i es consideren uns dels més bonics i tecnològicament avançats mai fabricats.

L'empresa va compaginar la feina de fabricant de ciclomotors amb la fabricació de peces estampades per a diferents productors de motos, bicicletes, cotxes i altres.

Les Ducson també participaren en competicions de velocitat durant els anys seixanta, i hi van aconseguir tota mena d'èxits, amb grans pilots d'aquella època com Pere Auradell, Ricard Fargas, César Gracia, Cesarín, i Ramon Torras.

Figura 8. El Museu exposa diversos models de la marca molletana Ducson. Font: família Isern Abril

Com a anècdota podem dir que Àngel Nieto va fer servir una Ducson Repris per venir de Madrid a Barcelona a començament dels anys seixanta, amb la intenció de treballar en alguna fàbrica de motocicletes i ser pilot de curses.

Entre els models exposats, podem trobar el primer velomotor amb motor Mosquito de l'any 1954; models posteriors, de l'any 1958, ja amb motor propi; la Ducson Repris de 1960, que va ser una de les motocicletes de petita cilindrada més ràpides i potents de l'època fins a convertir-se, a començaments dels seixanta, en una de les preferides pels afeccionats a la velocitat; i altres models com la 49S (Sport). També trobem motors, cartells publicitaris, documents i fotografies d'aquests models.

270

Montesa. Conjuntament amb Bultaco i Ossa, fou una de les marques de fabricants de motos catalanes que es varen implicar en el món de l'esport amb la creació de motocicletes de muntanya entre els anys seixanta i vuitanta, amb l'obtenció d'un reconeixement internacional que fins al moment no havien tingut.

Entre els models exposats, podem trobar la gamma completa de la Montesa Cota, des de la petita Cota 25 fins a la Cota 349 de 1980.

La indústria auxiliar. Durant les dècades dels anys cinquanta fins als vuitanta, Mollet i comarca va ser molt important quant a la producció de material auxiliar per als principals fabricants de motocicletes de marques catalanes i espanyoles.

Parafangs, dipòsits, xassís, manillars són una de les mostres de materials que trobem exposats.

Què fem al Museu?

Organitzem activitats relacionades amb el món de la moto, com ara xerrades i jornades de portes obertes amb motiu de l'ampliació del seu fons, o bé coincidint amb algun esdeveniment important (homenatges a marques catalanes o a personatges importants).

Esdeveniments a destacar:

- Homenatge a la marca Ducson (17 d'abril 2010). Amb l'assistència dels germans Andreu i Josep Solà, fills del fundador de la històrica marca molletana.
- Homenatge a la marca Mymssa (24 de març 2012). Es mostraren alguns exemplars d'aquesta antiga marca barcelonina i es comptà amb l'assistència de Jaume i Josep Aragall, fills dels creadors de l'empresa.
- Homenatge al gran Jaume Pahissa, recordat pilot de sidecars i tècnic de Derbi durant els anys cinquanta i seixanta, amb l'assistència dels seus fills, la família Rabasa i antics companys i pilots històrics com ara Pere Pi, Jaume Alguersuari, Salvador Cañellas o Josep Maria Busquets.
- Presentació del llibre autobiogràfic *No tengo 200 años. Las vivencias de Pere Pi* (22 de setembre 2012)
- I Llotja del Vehicle Clàssic a Mollet del Vallès (10 de maig 2014). Celebrada al parc de les Pruneres.
- "Col·loqui sobre la història de la moto i la indústria auxiliar a Mollet" (7 de març 2015). Participaren en l'acte extreballadors del sector, antics pilots com en Pere Pi, Toni Palau i Joan Zafra, membres de la Penya Motorista Barcelona i membres del club Ducson i Mymssa.
- Homenatge a Paco Tombas, "el rei de la llima o el mag dels dos temps". Hi assistiren prop de 200 persones entre les quals hi havia amics i fa-

Figura 9. Afecionats a la moto i col·laboradors del Museu Isern, l'any 2016. Font: família Isern Abril

miliars de Tombas, ex-companys de Derbi i pilots històrics com Pere Pi, Busquets, Min Grau, Salvador Cañellas, Jaume Alguersuari, Champi Herreros i representants de les institucions públiques de la comarca que van col·laborar en aquest esdeveniment.

- Llotja del Vehicle Clàssic (2015, 2016, 2017). Amb espais de compra-venda de recanvis, vehicles i

objectes relacionats amb el motor, amb espais d'exposicions temàtiques (24 Hores de Montjuïc, Moto-cròs anys seixanta, Montesa) homenatges a pilots i xerrades.

- Programa El món de la moto a Mollet (2017-18) en col·laboració amb el Centre d'Estudis Molletans i l'Ajuntament de Mollet del Vallès en les diferents activitats programades.

Fitxes d'art

De la bici a la moto segons els padrons tributaris municipals

Dolors González Reche*

275

Figura 1. Extracte d'un dels primers padrons de motocicletes, l'any 1958. Font: Arxiu Històric Municipal de Mollet del Vallès

*Documentalista de l'Arxiu Històric Municipal de Mollet del Vallès, dgonzalez@molletvalles.cat

A mitjans del s. XX les bicis eren un mitjà de transport molt popular per anar a la feina, a escola, o per a altres desplaçaments quotidians.

Quan el seu ús es va començar a generalitzar, la hisenda municipal va considerar que eren un objecte tributari interessant i se'ls va aplicar la Taxa per rodatge i arrossegament de vehicles. Aquesta taxa s'emparava en l'Estatut Municipal de 1924, que establia els recursos dels municipis, uns dels quals eren els arbitris sobre la circulació d'automòbils, carruatges i cavalleries de luxe, velocípedes i motocicletes¹.

La manera de regular aquesta taxa consistia en l'elaboració d'un padró municipal anual que es publicava en el Butlletí oficial de la Diputació provincial. A l'Arxiu Històric Municipal conservem còpies d'aquests documents entre 1952 i 1964, amb l'excepció de 1953 i 1954. El més antic és el "Padrón de bicicletas" de 1952.

Les motos apareixen per primer cop al document de 1957, que es titula "Padrón-Registro de bicicletas y vehículos similares existentes en este término municipal y que se hallan inscritos en el registro de este Ayuntamiento".

276

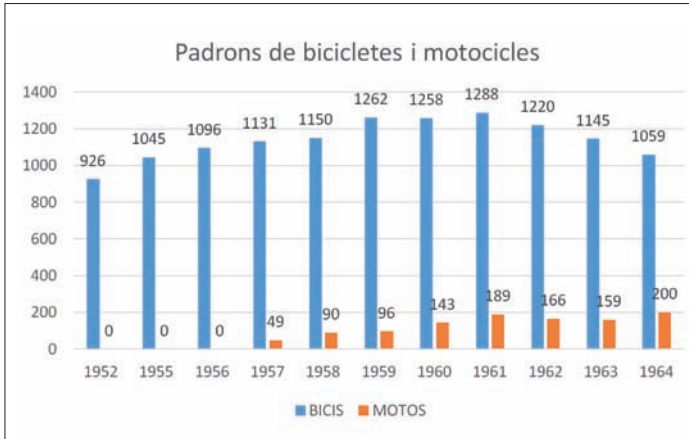

Figura 2. Comparativa de l'evolució dels padrons de bicicletes i motocicletes, del 1952 al 1964. Font: Arxiu Històric Municipal de Mollet del Vallès

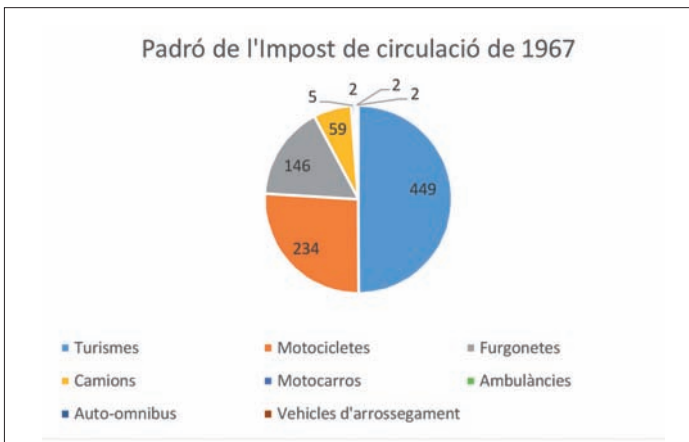

Figura 3. Padró de l'impost de circulació de 1967. Font: Arxiu Històric Municipal de Mollet del Vallès

¹ VAS I RAFAEL, J. (2004). Evolució dels impostos municipals: 1845-2004. A Lligall, Revista Catalana d'Arxivística, n. 22, Associació d'Arxiviers de Catalunya, ISSN 1130-5398.

Des del punt de vista actual, pot resultar curiós veure que les primeres motocicletes es van considerar vehicles similars a les bicicletes a nivell tributari.

Aquests padrons són unitats documentals d'uns trenta-cinc fulls DIN A4 mecanografiats per les dues cares. Són còpies obtingudes amb paper carbó. Contenen una relació numerada de vehicles amb el nom i l'adreça de la persona propietària. Com a informació interessant podem apreciar l'evolució de la presència de les bicis i les motos als carrers de la nostra ciutat:

Veiem com el nombre de bicicletes va en augment fins al 1961 i a partir d'aquí comença a baixar a poc a poc. Tot i així, es manté en un nivell elevat. El nombre de motos es quadruplica entre 1957 i 1964, però en relació al nombre de bicicletes es troba en un nivell baix.

L'any 1966 es produeix una reforma important de la normativa del Règim Local i es crea l'Impost municipal sobre circulació de vehicles de tracció mecànica (Llei 48/1966). En

aquest punt canvia el criteri tributari i les motos passen a considerar-se vehicles de tracció mecànica. Podríem dir que deixen de ser les germanes grans de les bicis i esdevenen les germanes petites dels cotxes.

El padró de 1967 inclou tots els vehicles a motor d'aquella època: motocicletes, motocarros, turismes, ambulàncies, furgonetes, auto-òmnibus, camions i vehicles d'arrossegament. El nombre de motos manté la línia creixent i n'hi ha 234. També veiem com el turisme esdevé l'estrella del padró amb 449 registrats.

Una dada curiosa per acabar: el padró de 1967 classifica les motos en dos tipus: amb o sense sidecar. Que portessin aquest accessori n'hi havia 11.

Així, a finals dels seixanta, el batec dels nostres carrers s'accelera amb la presència de les motos i dels cotxes, fins al punt que els vehicles motoritzats van desplaçant a poc a poc les bicicletes com a mitjà de transport popular.

Ramon Casas, el cartellisme i el motor al Museu Abelló

Jorge Septién Rodero*

Autor: Ramon Casas
 Títol: L'automobilista
 Any: primer quart segle XX
 Material: Paper / Litografia
 Mides: 144 x 71 cm
 Número de registre FMJA¹: 6606

*Historiador de l'art, jorgeseptien17@gmail.com

¹ Fundació Municipal Joan Abelló.

Ramon Casas va ser el gran pintor català del fin de siècle, un dels grans exponents del modernisme i el principal impulsor de la renovació de la pintura catalana de finals del XIX.

Es pot considerar Casas com l'artista que va il·lustrar la modernitat. La seva obra, fortament influenciada per la seva etapa de formació al París de la segona meitat del XIX, és un clar reflex de la cultura i la societat de l'època, de la burgesia i de tots els canvis socials, polítics i econòmics que es van produir a les acaballes del 1800.

Una de les grans aportacions de Ramon Casas a l'art català, juntament amb Alexandre de Riquer, va ser el cartellisme. Aquest, estava fortament inspirat en la producció artística de Toulouse-Lautrec, que ambdós artistes havien pogut observar de prop durant les seves estades a París. És en aquesta modalitat artística —el cartellisme— on Casas reflecteix perfectament la modernitat, la dona contemporània i el moviment de masses.

Casas fou un dels grans publicistes de principi del segle XX, ja que tenia l'habilitat de transformar el seu art en un art publicitari. És a dir, un art que no creava per a ell mateix, sota la seva voluntat, sinó que el feia per encàrrec d'industrials i empresaris, normalment presentant-se als concursos que aquets mateixos convocaven per pro-

mocionar els seus productes. Casas se sentia molt orgullós dels seus cartells, és per això que sempre apareixen signats, ja que els atorgava el mateix valor que donava a les seves pintures.

El cartell va ser un gènere que gaudí d'un gran èxit i proliferà ràpidament a Catalunya, ja que, en tractar-se d'una de les formes més efectives de comunicació, ràpidament fou emprada pels empresaris per promocionar els seus negocis. Era un element molt visual, aportava un missatge clar i el seu cost de producció no era gaire elevat.

Un exemple d'aquests cartells dissenyats per Casas és aquesta petita joia que trobem al Museu Abelló i que us presentem per primera vegada. Ens trobem davant d'un dels cartells que gairebé ha desaparegut, ja que no es té constància que se'n conservi cap altre com aquest. Per tant, podem afirmar que és quasi una raresa.

És un cartell encarregat per la casa Hispano Suiza, empresa d'automoció i enginyeria catalana que destacà per la fabricació d'automòbils de luxe. Casas, com gran part de la societat

de la seva època, se sentia fascinat pel progrés, l'apassionaven els vehicles i el moviment constant d'una societat que es transformava a passes de gegant i es dirigia veloçment cap a la modernitat; modernitat que queda representada perfectament en els traços de l'artista.

A l'hora d'il·lustrar el cartell per a la Hispano Suiza, Casas s'inspirà en la *chauffeuse* que va conèixer durant una sortida que va fer a la serra de Guadarrama l'any 1904, aprofitant que es trobava a Madrid per pintar el retrat del rei Alfons XIII.

280

Figura 2. Aquesta fotografia va inspirar la pintura original del cartell de Casas, que es conserva al Museu del Castell de Peralada.

Tal com queda reflectit en la correspondència amb Miquel Utrillo, durant aquesta sortida, Casas li relata la dificultat que varen tenir els vehicles per poder arribar a l'Alt del Lleó. De fet, alguns cotxes van haver de tornar ja que no comptaven amb prou potència, però Casas va ser un dels que finalment arribà al cim, així que ho celebrà fent unes instantànies. Són aquestes mateixes fotografies les que inspiraren l'artista per crear aquest cartell.

L'element principal sens dubte és la *chauffeuse*, representada segons la indumentària que feien servir els xofers del moment: una gorra i un gran abric de pèl gran i espès per resguardar-se del fred. Alguns xofers també duïen unes ulleres de pilot, tot i que Casas en aquest cas en va prescindir.

El fet que la protagonista del cartell sigui una dona no és cap casualitat. Això que pot semblar tan obvi avui dia, a principi del segle XX no ho era. Casas entenia la figura femenina d'una manera molt avançada, a diferència del que pensava la societat de l'època. Quan observem les dones de Casas ens trobem davant d'una dona moderna per excel·lència; una

dona que llegeix, una dona culta, una dona que treballa i, òbviament, una dona que condueix.

Casas començà a treballar en aquest projecte l'any 1904, data en què va crear la pintura original del cartell, que es conserva al Museu del Castell de Peralada. També s'utilitzà la figura de la *chauffeuse* per il·lustrar les accions de la Hispano Suïza, i va crear així aquesta relació entre la imatge i l'empresa.

La gran aportació que va donar Casas a la publicitat va ser la marca. Fins llavors, la publicitat es referia només als productes, però Casas hi incorporà la marca, és a dir el nom de l'empresa. I no només va fer això, sinó que allò interessant és que ho associà a una imatge, en aquest cas a la *chauffeuse*, i crea així aquest vincle emocional.

Quan les persones observaven la fantàstica conductora, de seguida ho associaven amb la Hispano Suïza, connectant la *chauffeuse* amb una sensació de qualitat, de familiaritat, i és aquí on recau la veritable modernitat que va aportar Casas a la publicitat i al cartellisme.

**Centre
d'Estudis
Molletans**

Ajuntament de
Mollet del Vallès

978-84-946558-1-4